

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

SERVET-İ FÜNÛN HİKÂYESİ OLARAK HÜSEYİN CÂHİD YALÇIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

20066111
ÖZGE ŞAHİN

Danışman
Doç. Dr. HANDAN İNCİ

İSTANBUL-2009

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI PROGRAMI

SERVET-İ FÜNÛN HİKÂYESİ OLARAK HÜSEYİN CÂHİD YALÇIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

20066111
ÖZGE ŞAHİN

Danışman
Doç. Dr. HANDAN İNCİ

İSTANBUL - 2009

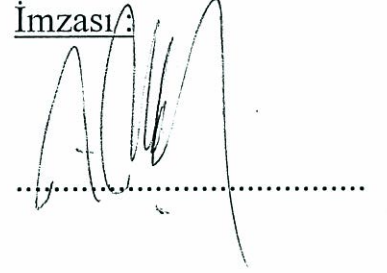
Özge ŞAHİN tarafından hazırlanan Servet-i Fünûn Hikayecisi Olarak Hüseyin Cahit Yalçın adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 25 / 06 / 2009

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Abdullah UÇMAN

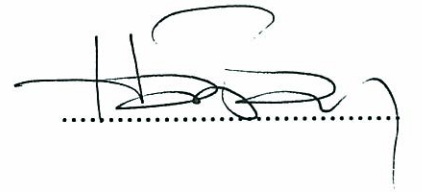
İmzası:

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Sema UĞURCAN (M.Ü.Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Handan İNCİ (Danışman)

İÇİNDEKİLER

Sayfa no.

ÖNSÖZ	III
ÖZET	V
SUMMARY	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

1. TÜRK EDEBİYATINDA SERVET-İ FÜNÛN DÖNEMİ	10
1.1. Servet-i Fünûn Edebiyatını Hazırlayan Etkenler Bağlamında Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış	11
1.2. Servet-i Fünûn Topluluğunun Kurulması, Gelişmesi ve Dağılması	18
1.3. Servet-i Fünûn Edebiyatının Genel Özellikleri	29
1.4. Servet-i Fünûn Edebiyatında Hikâye Türü	31

İKİNCİ BÖLÜM:

2. HÜSEYİN CÂHİD'İN SERVET-İ FÜNÛN İÇİNDEKİ YERİ	39
2.1. Hüseyin Câhid'in Edebiyat Hayatı	40
2.2. Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn Topluluğuna Katılması	43
2.3. Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn Topluluğu İçindeki Faaliyetleri	45
2.3.1. Hikâye, Edebî Fıkra ve Mensur Şiirleri	56
2.3.2. Edebî Tenkidleri	58
2.3.3. Tercümelere ve Diğer Makaleleri	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

3. SERVET-İ FÜNÛN HİKÂYECİSİ OLARAK HÜSEYİN CÂHİD	63
3.1. Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn Döneminde Yazdığı Hikâyelere Genel Bir Bakış.....	64
3.2. Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn Döneminde Yazdığı Hikâyeler Üzerine Yapılmış Değerlendirmeler	89
3.3. Servet-i Fünûn Edebiyatının Ortak Temaları ve Hüseyin Câhid'in Hikâyelerinin Bu Temalar Etrafında Okunması	105
SONUÇ	159
KAYNAKLAR	162
ÖZGEÇMİŞ	175

ÖNSÖZ

Hüseyin Câhid (1875-1957), edebiyat hayatına Servet-i Fünûn döneminde yazdığı hikayeler ve mensur şiirlerle başlamıştır. Bu dönemde özellikle edebiyat tartışmalarındaki keskin kalemiyle dikkat çeken Hüseyin Câhid, topluluğun dağılmasından sonra edebiyat çalışmalarını ikinci plana atarak daha çok gazetecilik çalışmaları ve siyaset içinde görünmüştür. Uzun ömrünün büyük bir kısmını kaplayan gazetecilik hayatı ve politik yazıları yüzünden edebiyatçı yönü iyice gölgelenmiştir. Edebiyat tarihlerinde Servet-i Fünûn topluluğu içinde adının geçmesine rağmen, bu dönemde yayımladığı eserleri, özellikle hikâye türünde gösterdiği varlık açısından yeterince değerlendirilmemiştir. Bu çalışmada bütün edebiyat tarihlerini değerlendirmeye aldık ve her birinin Hüseyin Câhid'in hikâyeciliği üzerine neler söylendiğini tespit etmeye çalıştık.

Bu tez, Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn döneminde kaleme aldığı hikâyeleri tematik açıdan değerlendirmek ve yazarın Servet-i Fünûn edebiyatı içindeki yerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada Hüseyin Câhid'in iki kitabı üzerinde durulmuş (**Hayat-ı Muhayyel-1899**, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri-1909**) ve bu kitaplarda yer alan 34 hikâye, 23 mensur şiir ve 13 edebî fıkra, Servet-i Fünûn edebiyatında kullanılan temalar etrafında incelenmiştir.

Tez üç bölümden oluşmaktadır:

İlk bölümde edebiyatımızda Servet-i Fünûn dönemi, hazırlayıcı etkenler, kuruluş, gelişme ve dağılma aşamaları göz önünde tutularak kısaca anlatılmıştır. Daha sonra Servet-i Fünûn edebiyatının genel özellikleri ve bu dönemde hikâye türünün gelişimi değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, Hüseyin Câhid'in edebiyat hayatının başlangıcı, Servet-i Fünûn topluluğuna katılması ve topluluk içindeki faaliyetleri ayrıntılı olarak verilmiştir.

Üçüncü bölümde, önce Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn döneminde yazdığı hikâyelerin genel bir değerlendirmesi yapılmış ve Hüseyin Câhid'in hikâyeciliği hakkında yazılmış ulaşabildiğimiz bütün kaynaklardaki bilgiler yorumlanmıştır. Daha sonra Servet-i Fünûn edebiyatının belli başlı temalarından sayılan “hayal-hakikat çatışması”, “aşk”, “tabiat”, “intihar ve ölüm”, “merhamet” temaları dönemin önde gelen şair ve yazarların bazı eserleri üzerinden incelenmiştir. Bir fikir vermesi amacıyla öncelikle Tevfik Fikret ve Cenab Şahabeddin'in şiirleri ile Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf'un roman ve hikâyelerinde bu temaların nasıl işlendiği genel olarak anlatılmıştır. Bu bölümün sonunda Hüseyin Câhid'in hikâyeleri ile Servet-i Fünûn edebiyatında kullanılan temalar arasındaki benzerliklerin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır. Bu ortak temalar etrafında, Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn edebiyat anlayışını ne derece temsil ettiği ortaya konmuştur.

Sonuç bölümünde, Hüseyin Câhid'in Türk edebiyatı tarihi açısından önemi üzerinde durulmuştur. Kaynaklar bölümünde ise, tez çalışmasında doğrudan kullanılan edebiyat metinleri, tez, kitap, makale ve ansiklopedi maddeleri alfabetik olarak sıralanmıştır.

Tez çalışmam sırasında birçok yardım gördüm. Öncelikle tüm enerjisi ve birikimini benden esirgemeyen sevgili hocam Doç. Dr. Handan İnci'ye; önerileriyle beni destekleyen değerli hocam Prof. Dr. Abdullah Uçman'a; son olarak her ânımda yanımda olan aileme teşekkür ederim.

ÖZET

Hüseyin Câhid (1875-1957) Servet-i Fünûn dönemi (1896-1901) hikâye yazarıdır. Bu dönemde yazdığı hikâye, mensur şiir ve edebî fıkralarıyla Servet-i Fünûn edebiyatına uygun örnekler vermiş, ancak Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf kadar ilgi görmemiştir.

Hüseyin Câhid'in, Servet-i Fünûn döneminde yazdığı hikâyeleri **Hayat-ı Muhayyel** (1899) ve **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** (1909) adıyla yayımlanmıştır. Bu hikâyelerde Servet-i Fünûn edebiyatının ortak temaları olan “hayal-hakikat çatışması”, “aşk”, “tabiat”, “intihar ve ölüm”, “merhamet” dönemin dil ve üslûb anlayışına sâdik kalınarak kaleme alınmıştır.

Edebiyat dünyasına ilk adımını **Nâdide** (1891) adlı romanıyla atan Hüseyin Câhid, gençlik hevesi olarak saydığı bu romanın ardından, ustalık dönemi eseri kabul edilen ikinci romanı **Hayal İçinde** (1901) ile daha başarılı bulunur. Servet-i Fünûn topluluğu dağıldıktan sonra, edebî eserler vermekle birlikte yazı faaliyetini daha çok çeviri ve politika ekseninde tutan Hüseyin Câhid, edebiyatçı kimliğini geri plana atmıştır. Fransa'nın Menton şehrindeki izlenimlerini anlattığı **Niçin Aldatırlarmış?** (1922) adlı üçüncü hikâye kitabı ise Servet-i Fünûn hikâye anlayışından uzaktır.

Tezin amacı, Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn hikâyecisi yönünü ortaya çıkarmaktır. Bu kapsamda, Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn dönemindeki hikâyeleri Latin harflerine aktarılmış ve bu hikâyeler Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf'un eserleriyle karşılaştırılarak pek çok benzerlik tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Hüseyin Câhid Yalçın, Servet-i Fünûn, hikâye.

SUMMARY

Hüseyin Câhid (1875-1957) is a Servet-i Fünûn (1896-1901) era short story writer. With his stories, proses and literary articles that he wrote in those era, he made good examples of Servet-i Fünûn literature; however did not attract attention as Hâlid Ziya and Mehmed Rauf.

The short stories of Hüseyin Câhid that he wrote in Servet-i Fünûn era were published as **Hayat-ı Muhayyel** (1899) and **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** (1909). In these short stories he stucked to the language and turn of phrase of the era while writing about the common subjects of Servet-i Fünûn literature like delusion-actuality conflict, love, nature, suicide and death, mercy.

His first stepping stone to the literature world was with the novel **Nâdide** (1891) which he calls his youth eagerness. In his master years in literature, he was considered more successful with his second novel **Hayal İçinde** (1901). After Servet-i Fünûn fell apart, he continued writing but mostly wrote to translate and about politics. His third short story book **Niçin Aldatırlarmış?** (1922) in which he wrote his impressions at the city Menton of France, is distinct than Servet-i Fünûn's concept of story.

The purpose of this thesis is to show Hüseyin Câhid's Servet-i Fünûn era short story writer side. In this extent, Hüseyin Câhid's Servet-i Fünûn era short stories were translated to Latin letters. These stories were compared with literatures of Tefvik Fikret, Cenab Şahabeddin, Hâlid Ziya and Mehmed Rauf and many similarities have found.

KEYWORDS: Hüseyin Câhid Yalçm, Servet-i Fünûn, short story.

KISALTMALAR

A.g.k.	Adı geen kitap
A.g.m.	Adı geen makale
Bkz.	Bakınız
ev.	eviren/ler
Dan	Danışman
Der.	Derleyen
DİA	Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
EF	Edebî Fıkra
Haz.	Hazırlayan/lar
H	Hikâye
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MŞ	Mensur Şiir
nr.	numara
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	ve benzeri
YKY	Yapı Kredi Yayınları
Yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

7 Aralık 1875'te Balıkesir'de doğan Hüseyin Câhid (Yalçın), babası Ali Rıza Efendi'nin memuriyeti dolayısıyla öğrenimini çeşitli şehirlerde yapar. İstanbul Aksaray'daki Yakup Ağa Mahalle Mektebi'nden sonra, Serez Askerî Rüşdiyesi'ni bitirir. 13 yaşında annesiyle birlikte İstanbul'a döner ve Dersaadet Mülkî İdadîsi'nde eğitimine başlar. Okuma merakı küçük yaşlarda başlayan Hüseyin Câhid, bu dönemde Ahmed Midhat Efendi'nin yanı sıra Xavier de Montépin, Emile Gaborieau gibi Fransız yazarlarının romanlarını okur. Daha çok Ahmed Midhat'ın etkisi altında yazdığı **Nâdide** (1891) adında gençlik hevesi saydığı romanı yayımlanır. 1893'te lise eğitimini tamamlar ve Mülkiye Mektebi'ne kaydolur. Bu sırada Paul Bourget, Emile Zola gibi realist yazarların eserlerini Fransızca asıllarından okur. 1896'da ise Mülkiye Mektebi'nden parlak bir dereceyle mezun olur. Aynı yıl Maarif Mektubî Kalemi'nde memur olarak çalışmaya başlar.

Bu sırada yeni edebiyat heveslisi gençlerin eserlerini yayımlayan **Mekteb** dergisi, Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn topluluğunu oluşturacağı arkadaşlarıyla tanışmasını sağlar. **Mütâlaa**, **Tarîk**, **Sabah** ve **Saadet** gibi gazetelerde de yazıları yayımlanan Hüseyin Câhid'in, ilk hikâyesi ("Ada Vapurunda", 20 Şubat 1896, nr. 21, 332-336) **Mekteb**'de çıkar. Hüseyin Câhid, **Servet-i Fünûn** dergisinin 7 Şubat 1896'da Tevfik Fikret'le birlikte edebî hüviyet kazanmasından sonra hikâyelerinin birçoğunu burada yayımlar. Servet-i Fünûn topluluğunu meydana getirenler arasında şair olarak Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Hüseyin Sîret, Hüseyin Suad, Ali Ekrem, Ahmed Reşid, Süleyman Nazif, Süleyman Nesib, Faik Ali, Celâl Sâhir; hikâyeci ve romancı olarak Hâlid Ziya, Mehmed Rauf, Hüseyin Câhid, Ahmed Hikmet, Safvetî Ziya ve münekkid olarak Ahmed Şuayb vardır. Dergi etrafında varlık gösteren topluluk mensupları Servet-i Fünûn edebiyatının omurgasını, yayımladıkları şiir, roman, hikâye ve eleştiri yazılarıyla oluştururlar.

Hüseyin Câhid, burada **Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi**'nin kurulmasını sağlamış, derginin kapanışına kadar 11 kitap yayımlanmıştır. İkinci Meşrutiyet döneminde aynı dizi Muhtar Hâlit Kütüphanesi'nce sürdürülmüş, bu dönemde yayımlanan 24 kitapla birlikte toplam 35 kitap basılmıştır.

Hüseyin Câhid ayrıca Servet-i Fünûn karşıtı yazarlarla yapılan kalem kavgalarında da daima ön planda yer alır. 6 Ekim 1901'de "Edebiyat ve Hukuk" (**Servet-i Fünûn**, nr. 553, 104-107) adıyla Fransızca'dan çevirdiği bir makalesi yüzünden, **Servet-i Fünûn** dergisi kapatılır ve topluluğun dağılma süreci başlar. Bir süre Vefa İdadîsi müdür yardımcılığı yapar, daha sonra Mülkî İdadîsi'ne kitabet ve Fransızca hocası tayin edilir. 1906'da Mercan İdadîsi müdürlüğüne getirilir.

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte politikaya adım atan Hüseyin Câhid, Ağustos 1908'de yakın arkadaşları Tefik Fikret ve Hüseyin Kâzım Kadri ile birlikte **Tanin** gazetesini kurar, ancak kısa bir süre sonra gazetenin yayımı Hüseyin Câhid'in üzerine kalır. Bu tarihten sonra İttihad ve Terakki Fırkası'ndan İstanbul mebusu seçilir. 31 Mart Olayı (1909) sırasında sahibi olduğu Tanin Matbaası tahrip edilir. Bunun üzerine Selanik'e kaçar; Selanik'ten gelen Hareket Ordusu'nun şehirde âsayişi sağlamasından sonra İstanbul'a döner. 1911'de Düyûn-ı Umumiye Dâyinler vekili olur ve bu görevi 1922'ye kadar devam ettirir.

Yazılarında kullandığı ağı eleştiriler yüzünden **Tanin** sık sık kapatılır. Her kapanıştan sonra **Cenin**, **Renin**, **Senin** adlarıyla gazeteyi çıkarmaya devam eder. 1913'ten sonra bu kez İttihad ve Terakki'yi eleştirmeye başlar. Balkan Savaşı'ndan sonra **Tanin**'i bütünüyle bırakır. Haziran 1919'da Malta'ya sürülür. Nisan 1921'de sürgünden kurtulduktan sonra İtalya'da yaşar.

1922'de İstanbul'a döner ve **Tanin**'i yeniden çıkarmaya başlar. Hükümete yönelttiği ağır eleştiriler ve eski İttihatçıları savunması dolayısıyla 1923'te İstiklal Mahkemesi tarafından yargılanır ve beraat eder. 1925'te ise müebbet sürgün cezası ile Çorum'a gönderilir; bir süre sonra cezası kaldırılır ve 1926'da serbest bırakılır. İstanbul'a döner ve Atatürk'ün ölümüne kadar politikanın dışında durmaya çalışır.

1933'te **Akşam** gazetesinde yazılar yazmaya ve Türk kültür hayatının önemli yayın organlarından biri olan **Fikir Hareketleri** dergisini (1933-1940) yayımlamaya başlar. 1935-1946 yılları arasında **Yedigün**'de sohbet, deneme ve gezi yazıları yayımlar. Atatürk'ün ölümünden sonra İsmet İnönü'nün teklifi üzerine tekrar politikaya döner ve 1939-1954 arasında Çankırı, İstanbul ve Kars milletvekili olarak TBMM'de bulunur. 1943'te yeniden **Tanin**'i çıkarmaya başlar; özellikle 1948'den sonra Demokrat Parti karşısında çok sert bir tutum sergiler. 1954'te DP'yi eleştiren yazıları yüzünden 26 ay hapse mahkûm edilir, ancak ileri yaşı dolayısıyla affedilir. 1957 seçimlerinde tekrar milletvekilliğine adaylığını koyar, ancak seçim sonuçları belli olmadan yakalandığı zatürreeden ölür. Kabri Feriköy Mezarlığı'ndadır.

Biyografisinden de anlaşıldığı gibi Hüseyin Câhid'in uzun ömrü, edebiyattan çok gazetecilik ve politika faaliyetleriyle geçmiştir. Hüseyin Câhid edebiyat hayatına, dönemin yenilikçi gençlerini kendine çeken **Servet-i Fünûn** dergisi etrafında başlar. Hüseyin Câhid bu derginin adını alan topluluk ile edebî çalışmalarını sürdürür. Daha önce acemice bir roman denemesi olan (**Nâdide-1891**) Hüseyin Câhid, **Servet-i Fünûn**'da yayımladığı edebî eserlerden çok bu topluluğu muhaliflere karşı savunmak için kaleme aldığı eleştiri yazılarıyla dikkati çeker. Hüseyin Câhid'in kuvvetli polemikçiliği daha o dönemde edebiyatçı kimliğinin önüne geçmeye başlamıştır.

Servet-i Fünûn dönemi sınırları, her ne kadar 1896-1901 yılları arasında olsa bile, dergi kapandıktan sonra edebiyat anlayışları aynı kalan şair ve yazarlar farklı ortamlarda eser vermeye devam etmişlerdir. Hüseyin Câhid, Servet-i Fünûn topluluğu dağıldıktan sonra, edebî hayatı devam etmesine rağmen 1922'de yayımlanan **Niçin Aldatırlarmış?** dışında herhangi bir edebî eser kaleme almaz; daha çok edebî tenkid, çeviri ve politika konularına yönelir. Son hikâye kitabında (**Niçin Aldatırlarmış?, 1922**) İstanbul'dan uzak kaldığı dönem, Fransa'nın Menton şehrindeki izlenimlerini anlatan Hüseyin Câhid, bu hikâyeleriyle anı türüne yakın örnekler vermiştir.

Hüseyin Câhid, Batılı bir edebiyat anlayışına sahip olan Servet-i Fünûncuları savunmak için Batı edebiyatından çeviriler yapmış, çeşitli yazarları (Alfred de Musset, Lamartine, Mallarmé, Théophile Gautier, Charles Baudelaire, Theodore de Banville) ve akımları tanıtmıştır. Gerek bu tür çeviriler, gerek kaleme alınan edebî eserlerin niteliğiyle Servet-i Fünûn dönemi, Tanzimat sonrası başlayan edebiyatta yenileşme hareketinin en uç ve en etkili durağı olmuştur.

Tanzimat dönemi şair ve yazarlarının edebî ürünleri, adım adım gelişen yeni Türk edebiyatının temellerini atmıştır. Türk edebiyatının yenileşme aşamalarının en hızlı gerçekleştiği dönem ise Servet-i Fünûn dönemidir. Tanzimat'tan sonra başlayan kültürel, toplumsal ve siyasi şartlar, edebiyat dünyasını da etkisi altına almış ve bu etkinin en başarılı örnekleri Servet-i Fünûn döneminde verilmiştir.

Bu neslin yetişme şartlarına baktığımızda pek çok ortak noktanın birleştirici rol oynadığını söylemek mümkündür. Orta tabakadan çıkmış ve saray çevresinden uzak ailelerin çocukları olan Servet-i Fünûn topluluğu mensupları, Batılı tarzda eğitim veren kurumlarda yetişmişlerdir. Aldıkları zihni terbiye ve kültürel birikimin bir bakıma aynı olması, melankolik ve hayalperest gençlerin hayata bakış tarzlarını ve zevklerini belirlemiştir. Batılı eserleri orijinal dillerinden okumaları da edebiyat anlayışlarının şekillenmesini sağlamıştır. Romantizm, realizm, sembolizm ve parnas akımı üzerine çeşitli çeviri ve telif yazılarıyla edebî zevklerinin kökleşip yayılması için çalışmışlardır. Ancak en önemli adımı yayımladıkları şiir, hikâyeye ve romanlar yoluyla atmışlardır.

Servet-i Fünûn topluluğu kısa sürede edebî çevrede büyük ilgi görür. Ancak bu ilginin yanı sıra olumsuz eleştiriler de peşi sıra gelir. Bu tartışmaların en çarpıcısı, Servet-i Fünûn'a yöneltilen hemen hemen bütün eleştirilerin bir toplamı diyebileceğimiz "Dekadanlar Tartışması"dır. Tartışmanın merkezinde Servet-i Fünûn'uların kullandıkları dil ve işledikleri konuların yabancılığı yer alır. Eleştirilere verdikleri cevaplarla aynı zamanda edebiyat anlayışlarının haritasını çıkaran Servet-i Fünûn şair ve yazarları, Tanzimat'la başlayan yenileşme hareketinde önemli bir merhale olduklarını savunurlar.

II. Abdülhamid devrinin siyasî ve sosyal ortamı gereği toplumsal meselelere mesafeli kalan Servet-i Fünûn topluluğu mensupları, eserlerinde daha çok bireysel konuları işlemişlerdir. Şiirde müzikaliteye önem vermişler, bu yüzden eski sözlüklerdeki kelimeleri çıkarmışlar ya da Arapça ve Farsça'da bulunmayan uydurma kelimeler türetmişlerdir. Batı edebiyatında örneklerini gördükleri 'sone', 'terza-rima' gibi nazım türlerini aruz kalıpları içinde kullanmışlardır. Şiirde musiki anlayışına bağlı şairler veznin, şiirdeki monotonluğunu kırmak için 'serbest müstezad' adında yeni bir tür ortaya çıkarmışlardır.

Servet-i Fünûn edebiyatında roman ve hikâyenin seyrine baktığımızda, yazarların daha çok realizm ve naturalizm akımlarının etkisinde kaldıklarını görmekteyiz. Bu dönemde teknik açıdan ilerleyen roman türünde, gereksiz tasvirler ve olayın akışını engelleyen unsurlar kullanılmamıştır. Roman ve hikâyelerinde mekân olarak, daha çok İstanbul'da Boğaziçi, Beyoğlu, Nişantaşı, Adalar, Taksim, Şişli gibi batılılaşmış kesimlerin ve gayrimüslimlerin çoğunlukta oturduğu semtleri işlemişlerdir.

Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn dönemi hikâyeciliğini temellendirmemiz için Servet-i Fünûn hikâyesinin gelişim seyri önemlidir. Servet-i Fünûn edebiyatında hikâye türü önceki dönemlere göre teknik açıdan ilerleme kaydetmiştir. Paul Bourget, Goncourt Kardeşler, Balzac, Emile Zola, Stendhal ve Gustave Flaubert gibi Batılı yazarları takip eden Servet-i Fünûncular, romantizm ve realizm akımının etkisiyle, hikâyeyi Batı'daki anlamıyla kullanmışlardır. Yazarlar bilgi vermekten kaçınırken, hikâye ile okur arasından çekilmiş, olaylar tesadüflere bırakılmadan sağlam bir kurguda işlenmiştir. Ayrıca bu dönemde teknik açıdan da yenilikler yapılmıştır. Servet-i Fünûncular Fransız edebiyatından etkilenecek geliştirdikleri 'mensur şiir' adındaki yeni edebî türle, nazmı nesre yaklaştırarak duygularını şairâne bir şekilde ifade etmeye çalışmışlardır.

Hüseyin Câhid, **Hayat-ı Muhayyel** ve **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı kitaplarındaki hikâyelerinde Servet-i Fünûn edebiyatının hemen hemen bütün temalarını kullanmıştır. Hikâyelerin kitaplardaki sıralanışı şu şekildedir:

**Hayat-ı Muhayyel (1. Baskı, Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi-1899,
2. Baskı İkdam Matbaası-1908)**

- 1- Hayat-ı Muhayyel
- 2- Görücü
- 3- Fifi
- 4- Ey Genç Kız
- 5- Köy Düğünü
- 6- O Küçük Ayaklar
- 7- Lan Tennis
- 8- Röneka
- 9- Fakat... Cihaz?
- 10- Miss Herry
- 11- Karşısında
- 12- Deniz Hamamında
- 13- Bir Münasebet
- 14- Yaz Hatıraları
- 15- Nazra-i İltifat
- 16- Kanto, Bir Perde
- 17- Koruda
- 18- İhtiyar Meşem
- 19- Tabut Arkasında
- 20- Ada Vapurunda
- 21- Sukut

Hayat-ı Hakikiye Sahneleri (Hilal Matbaası-1909)

- 1- Hasta Çocuk
- 2- Bayram Sabahı
- 3- Ateşçinin Oğlu
- 4- Ezik Palamut
- 5- Sıcak Çorba
- 6- Tebdîl-i Hava
- 7- Falcı
- 8- Kuvvet
- 9- Sarhoş
- 10- Doktorun Odasında
- 11- Kayıkçı
- 12- Küçük Kız
- 13- Abdâl

Mensur Şiirler

Samimî Teessürler

- 1- Allahü Ekber Câmii'nden
- 2- no'lu mensur şiir
- 3- no'lu mensur şiir
- 4- no'lu mensur şiir
- 5- no'lu mensur şiir
- 6- no'lu mensur şiir
- 7- no'lu mensur şiir
- 8- no'lu mensur şiir
- 9- no'lu mensur şiir
- 10- Niye İyi?
- 11- Yaprak
- 12- Akşam Tefekkürleri
- 13- Gözlerin...

- 14- Ayna
- 15- Balıkçıları Seyrederken
- 16- Kiliseden Avdette
- 17- Köprüden Geçerken
- 18- Tünelde
- 19- İskelede
- 20- Usanç Dakikaları
- 21- Zengin Olsam
- 22- Hayata Karşı
- 23- İnsanlar Arasında

Hikâyeler

- 1- Mühlik İncizâblar
- 2- Topal
- 3- Eserler Arasında
- 4- Muallim
- 5- Şantöz
- 6- Bir Tiyatro Hatırası
- 7- Duman
- 8- Ramazanda Bir Gece
- 9- Muvaffakiyât-ı Âşıkâne
- 10- Hiçten
- 11- Çocukların Hakkı
- 12- Uykusuz Kalırken
- 13- Kör Dilenci

Daha çok karamsar mizaçlı gençlerin anlatıldığı bu hikâyelerde “aşk”, “tabiat”, “intihar ve ölüm”, “merhamet” gibi temalar işlenir. Bu temalar temelde “hayal-hakikat çatışması”ndan doğmaktadır. Mehmet Kaplan da “hayal-hakikat çatışması”nda bütün bir Servet-i Fünûn edebiyat anlayışının yansımalarını bulur.¹

¹ Mehmet KAPLAN, *Tevfik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser)*, 44.

Karamsarlık, hayata uyum sağlayamama, hayalperestlik, hayattan kaçma, ölüm ve intihar arzusu Servet-i Fünûn edebiyatının roman ve hikâyelerinde yaygın olarak işlenir. Hüseyin Câhid'in 4 hikâye ve 10 mensur şiirinde “hayal-hakikat çatışması”ndan doğan “melankoli”; 9 hikâye ve 5 mensur şiirde “aşk” teması; 5 hikâye ve 1 mensur şiirinde “tabiat”; 1 hikâye, 4 mensur şiir ve 1 edebî fıkrasında “intihar ve ölüm teması”; 1 hikâye, 1 mensur şiir ve 6 edebî fıkrada “merhamet” teması işlenmiştir. Hüseyin Câhid'in dergilerde yayımlanan bütün hikâye, mensur şiir ve edebî fıkraları kitaplarında yer almaktadır.

Hüseyin Câhid, en başarılı örneklerini Servet-i Fünûn edebiyatında gördüğümüz ‘mensur şiir’ türünde de denemeler yapmıştır. **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** kitabının önemli bir bölümünü mensur şiirler oluşturur. Son yıllarda yapılmış Servet-i Fünûn edebiyatında mensur şiir konulu çalışmaların ihmal ettiği bu örneklerin, değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK EDEBİYATINDA SERVET-İ FÜNÛN DÖNEMİ

1.1. Servet-i Fünûn Edebiyatını Hazırlayan Etkenler Bağlamında Türk Edebiyatına Genel Bir Bakış

Edebî bir topluluğun tarihçesi, önceki devirlerin siyasî ve sosyal ortamı, sanat anlayışları ve tartışmalarıyla ortaya çıkar. Bu yüzden, Servet-i Fünûn edebiyatının Türk edebiyatındaki konumunu belirleyebilmek için daha önceki edebî devirleri, siyasî ve sosyal gelişmelerle birlikte genel hatlarıyla tesbit etmek yerinde olacaktır.

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı, siyasî ve sosyal anlamda yüzünü Batı'ya dönen Osmanlı Devleti için bir dönüm noktası olmuştur. 28 Şubat 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı ise Tanzimat hareketinin devamı niteliğindedir. Bu tarihten sonra, siyasî ve sosyal hayatta hızlı bir dönüşüm yaşanır. Batılılaşmayı öncelikle bir eğitim meselesi olarak gören bu anlayış, ilk iş olarak Batı'nın bilgi ve teknolojisini ülkeye getirmeye çalışır. Ancak her şeyin el yordamıyla alınmaya çalışıldığı bu dönem, bir hazırlık devresinden öteye geçemez. Bu yönüyle, 1839-1860 arası, Türkiye'nin kapılarını Batı medeniyetine açtığı ve hiçbir kontrol mekanizmasının işlemediği bir dönemin sınırlarıdır. Tanpınar'ın, bu dönem için "pusulasız ve dümensiz bir gemi"² benzetmesini haklı çıkarırcasına, Osmanlı toplumu neler yaşayacağını tam da kestiremediği bir yolun yolcusudur artık.

Batılılaşma alanındaki ilk ilerleme kendisini eğitim ve öğretim hamlesiyle gösterir. Bu alanda yapılan faaliyetlere baktığımızda birçok adım atıldığını görürüz. Daha önce açılmış Batılı tarzdaki okullara ek olarak,³ 1863'te İngilizce öğretim yapan ve ilk yabancı okul olma özelliğini taşıyan Robert Kolej'in kurulması, 1868'te bir devlet okulu olarak öğretimini Fransızca yapan Mekteb-i Sultânî ve Batılı

² Ahmet Hamdi TANPINAR, **XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 263.

³ II. Mahmud zamanında açılan Ziraat Mektebi (1847), Kız Öğretmen Okulu olan Dârü'l-muallimât (1859), kurulacak üniversitenin ders kitaplarını hazırlamak üzere oluşturulan Encümen-i Dâniş (1851) ve Fransızca'nın aydınlar arasında yayılmasında etkin bir rol üstlenen Tophane Müşîrlîği Kalemî ve Bâb-ı Âli'deki Tercüme Odası Batılı eğitim anlayışının öncülleridir. Bkz. Kenan AKYÜZ, **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, 16.

anlamda ilk üniversite kabul edilen Dârülfünûn'un açılması⁴ yenileşmenin eğitim alanındaki örnekleri olarak karşımıza çıkar.

Değişimin edebiyat alanındaki seyrine baktığımızda ise, Tanzimat Fermanı üzerinden 20 yıl geçtikten sonra ilk Batılılaşma emarelerine rastlarız. 1859'da Şinasi'nin Racine, Lamartine, La Fontaine gibi klasik ve romantik Fransız şairlerinden çevirilerin yer aldığı **Tercüme-i Manzume**'si, aynı yıl Münif Paşa'nın Voltaire, Fénelon ve Fontenelle'den çevirdiği **Muhaverât-ı Hikemiye**'si, 1860'ta Şinasi'nin Âgâh Efendi ile çıkardığı ilk özel gazete olan **Tercümân-ı Ahvâl**'in yayın hayatına başlaması, Şinasi'nin Batılı anlamda ilk tiyatro örneği olarak kabul edilen **Şair Evlenmesi** piyesi, 1862'de yine Şinasi'nin bu kez tek başına çıkardığı **Tasvîr-i Efkâr** gazetesi, Şinasi'nin Divan şiiri geleneğinden farklı bir anlayışla bir araya getirdiği şiirlerini **Münthebât-ı Eş'ar** adıyla yayımlaması, 1862'de Münif Paşa'nın ilk dergi olarak kabul edilen **Mecmua-i Fünûn'u** çıkarması, ayrıca Daniel de Foe, Victor Hugo, Bernardin de Saint-Pierre ve Molière'den yapılan çeviriler ve 1872'de Şemseddin Sâmî'nin ilk telif roman sayılan **Taaşuk-ı Talat ve Fitnat**'ı yayımlaması, edebiyat alanında yeniliğin ilk adımları olarak görülebilir.

Namık Kemal, Şinasi, Ziya Paşa, Ahmed Midhat Efendi ve Ali Suavi, Tanzimat edebiyatının ilk dönem isimleri olarak kabul edilirler. Bu isimler, şiir ve romanlarıyla edebiyat alanında yaptıkları yeniliklerin yanı sıra gazetecilik faaliyetleriyle de etkili olmuşlardır. Bu faaliyetlerin başında toplumsal olaylarla ilgili bir kamuoyu oluşturmak ve gazeteyi siyasî fikirlerini aktaracak bir platform olarak kullanmak gelir. Özellikle Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi, parlamenter sistemin kurulması için mücadele eden Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almışlardır.⁵ Edebiyatı, toplumu modernleştirmek için bir araç olarak kullanan Tanzimat edebiyatının ilk nesli, vatan, millet, hürriyet gibi yeni kavramları işlemişler ve bu kavramları topluma benimsetmeye çalışmışlardır. Doğaldır ki saray tarafından endişeyle karşılanan bu girişimler tepki çekmiş ve kısa sürede

⁴ A. g. k., 24.

⁵ Şerif MARDİN, "Yeni Osmanlılar Hareketi", **Türk Modernleşmesi**, (Der. M. TÜRKÖNE / T. ÖNDER), 88-90.

engellenmiştir. Nitekim 1873'te sahnelenen **Vatan yahut Silistre** piyesinin, seyircide yarattığı heyecan gerekçe gösterilerek Namık Kemal ve arkadaşlarının sürgüne gönderilmesinde dönemin iktidar çekişmeleri kadar uzun süredir devam eden bu tür yayınların yarattığı tedirginlik de etkili olmuştur.⁶

Şinasi, Namık Kemal ve Ziya Paşa sürgünlere, kapatma cezalarına rağmen, mutlakiyet rejimi içinde bireyin temel hak ve hürriyetini savunmuş, bu mücadelenin bir benzerini de edebiyatta gerçekleştirmeye çalışmışlardır. Özellikle Namık Kemal, Doğu'nun hayalperestliğini yıkan ve Batı'nın rasyonalizminden beslenen “edebiyat-ı sahiha” tanımıyla, edebiyattaki yenileşmenin ilkesini belirlemiştir. Bu girişim, Divan edebiyatının aşırı hayalciliğine karşı, akla ve mantığa dayanan yeni bir edebiyat anlayışını getirmektedir.

“Hâmid-Ekrem-Sezâî Mektebi” olarak kabul edilen Tanzimat edebiyatının ikinci nesli ise, ilk neslin aksine sosyal konuları ikinci plana atmış, yeniden bireysel konuları edebiyatın merkezine almışlardır. Mizaçları, eğitim biçimleri ve edebiyat anlayışları sebebiyle, birinci nesilden oldukça farklı bir yol çizmişlerdir. Artık edebiyat, Tanpınar'ın dediği gibi “biz'in yerine ben'in geçmesiyle”⁷ kürsüdeki gür sesini aniden kısmış “büyük ihtiraslar ve ıztıraplar devri”ne⁸ girmiştir. Ancak bu ton değişikliğinde yukarıda sayılanlar kadar, II. Abdülhamid döneminin baskıcı idaresinin de rol oynadığı unutulmamalıdır. Bu dönemde, Recâizâde Mahmud Ekrem ve Abdülhak Hâmid, şiirde hem şekil hem muhteva açısından yaptıkları değişimlerle Servet-i Fünûn edebiyatını hazırlayıcı bir rol oynarlar.

Ekrem ve Hâmid, şiirlerinde daha çok bireysel konuları işlemişlerdir. Hâmid'in özellikle hayat, ölüm, kader üzerine sorgulayıcı yaklaşımları, bireyin içine eğilen Servet-i Fünûn topluluğuna bir hazırlıktır. Öte yandan Hâmid'in şiirde yaptığı şekil yeniliklerinin de Servet-i Fünûn şiirini yönlendirdiği bilinmektedir. Özellikle

⁶ Handan İNCİ, “Türk Edebiyatının Sürgün Tarihinde İlginç Bir Sayfa yahut Bir Sürgünün Beş Hikâyesi”, **kitap-lık**, sayı 34, Güz 1998, 194.

⁷ Bkz. (2), TANPINAR, 250.

⁸ Bkz. (1), KAPLAN, 20.

kafiye ve vezin konusunda kuralları yıkmaktaki pervasızlığı yeni bir şiir şekli ve dili arayan Servet-i Fünûnculara ilham vermiştir.

Recâizâde Mahmud Ekrem, Mekteb-i Mülkiye'deki ders notlarından oluşan **Tâlim-i Edebiyat** (1879) adlı eseriyle, yeni Türk edebiyatının Namık Kemal'den itibaren çizilen esaslarını bir kitapta toplamış ve bu kitabıyla Servet-i Fünûncuların asıl rehberi olmuştur. **Tâlim-i Edebiyat**'ı Fransız tenkitçi Emile Lefrance'ın **Theorique et Pratique de Litterature** adlı kitabını örnek alarak yazan Recâizâde, konuya mevcut belagat kitaplarının aksine Batılı bir anlayışla yaklaşmıştır. Servet-i Fünûn'a yön vermesi sebebiyle "Üstad Ekrem"⁹ unvanını alan Recâizâde Ekrem, yeni edebiyat anlayışının teknik ve estetik açıdan teorisini yapmaya çalışmıştır. "Her mevzûn ve mukaffa söz şiir olmak lazım gelmez. Her şiir mevzûn ve mukaffa bulunmak iktiza etmediği gibi."¹⁰ ve "Zerrattan şümûsa her şey şiirin konusu olabilir."¹¹ gibi görüşleri, Servet-i Fünûn şiirinin zihnî alt yapısını oluşturmuştur. Böylelikle daha önce Namık Kemal ve neslinin, şiirde sosyal konularla sınırlandığı alan daha da genişletilmiş olur. **Tâlim-i Edebiyat**'ta Ekrem'in doğal olarak Batı edebiyatı yanlısı şairlerden örnekler seçmesi, Fransız yazarlara sık sık değinmesi, buna karşılık Divan edebiyatına çok az yer vermesi, eski edebiyat geleneğine bağlı olanları kızdırır.¹²

Tâlim-i Edebiyat'ın yayımlanmasından sonra "eski-yeni" edebiyat taraftarları daha keskin hatlarla birbirinden ayrılır. Kuşkusuz her iki taraf arasında yaşanan tartışmalar, Servet-i Fünûn topluluğunun yetişmekte olan gençlerini etkiler. Bu sırada İzmir'de bulunan Hâlid Ziya da tartışmaları takip etmektedir. H. Ziya, yeni edebiyat heveslisi gençleri, **Tercüman-ı Hakikat**'teki edebiyat sütununda sert eleştirileriyle hırpalayan Muallim Naci'nin edebiyat saltanatını sona erdirmek için aynı tonda bir yanıt verir. İzmir'den yükselen bu ses, İstanbul'da büyük bir heyecan

⁹ Bkz. (2), TANPINAR, 448.

¹⁰ Recâizâde Mahmud EKREM, **Takdir-i Elhan**, 9.

¹¹ A. g. k., 10.

¹² İsmail PARLATIR, **Recaî-zade Mahmut Ekrem**, 55-80, 217.

uyandırır. Hâlid Ziya, yönetimindeki **Hizmet** gazetesinin sayfalarını da yeni edebiyat zevkine sahip gençlere açmakta gecikmez.¹³

Eski edebiyatın savunucuları, Muallim Naci'nin önderliğinde **Tercümân-ı Hakikat** gazetesinin etrafında toplanırlar. Yeni edebiyat yanlısı Recâizâde Mahmud Ekrem ise, bu grubun karşısında İstanbul'da tek başına kalmıştır. Ekrem'in yeni edebiyat mücadelesinde en yakın 'silah arkadaşları' olan Hâmid ve Namık Kemal bu sırada İstanbul dışındadırlar. Ömrünün son yıllarını yaşayan Namık Kemal, Midilli'de mutasarrıflık görevini sürdürmektedir. Saraya, edebiyata karışmama sözü vererek elçilikteki görevinde kalabilen Hâmid ise, olan bitenleri Londra'da uzaktan izlemektedir.

Bu tartışmalar öncesinde Recâizâde Mahmud Ekrem, **I. Zemzeme**'de Muallim Naci'nin şiirlerine nazireler yazmış, **Tâlim-i Edebiyat**'a "Kuzu" ile "Feryâd" adlı iki manzumesini almıştır. Ancak, Naci'nin eski edebiyat zevkini sürdürmekte ısrar etmesi ve **Tercümân-ı Hakikat**'te bu geleneğin örneklerini verenlere övgüler yazması aralarındaki gerginliği arttırır. **II. Zemzeme**'nin çıkışı karşısında da Muallim Naci'nin ilgisiz kalması bardağı taşıırır. Çok geçmeden Muallim Naci'nin **Demdeme** adını verdiği ve doğrudan Ekrem'i hedef alan yazıları, tartışmaya yeni bir ivme kazandırmış, Ekrem ise bu hücumlara **III. Zemzeme**'nin önsözü ve **Takdir-i Elhan**'la karşılık vermiştir. Ancak, Muallim Naci'nin üslûbunu sertleştirmesi ve işi kişiselleştirmesi tartışmanın boyutunu değiştirmiştir. Tartışma hükümetin araya girmesiyle son bulmuştur.¹⁴ Bu cepheleşmede gittikçe güç kaybeden Ekrem'e bir an önce yardım gerekmektedir. Bir süre sonra **Servet-i Fünûn** dergisini edebiyata açmak için Ekrem'in kapısını çalacak olan Ahmed İhsan ona bu fırsatı sunacaktır.

¹³ Hâlid Ziya UŞAKLIGİL, **Kırk Yıl**, (Haz. N. Ö. AKIN), 382.

¹⁴ Fevziye Abdullah TANSEL, **Husûsî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hâmid**, 135-137.

Tanzimat sonrası edebiyatın ikinci nesli ile Servet-i Fünûn topluluğu arasında yer alan ve edebiyatımızda şiir, mensur şiir, hikâye, roman, tenkit, deneme ve tercüme alanında ciddî yenilikler getiren bir nesil daha vardır. İlk defa Mehmet Kaplan tarafından “Ara Nesil” (1884-1896) olarak vurgulanan¹⁵ bu nesil, Servet-i Fünûn topluluğunu hazırlayıcı bir rol oynar. Bu devir şair ve yazarları, 1860’tan sonra açılan yeni öğretim kurumlarında yetişmiş, yabancı dil öğrenmiş ve böylece Batı edebiyatını orijinal metinlerden okumuşlardır. Batı edebiyatına yön veren akımları yakından takip etme imkânı bulmuş ve pek çok edebî eseri Türkçe’ye çevirmişlerdir. Böylelikle ilk dönemde el yordamıyla yapılan çevirilerin aksine daha seçici bir gözle hareket edilmiştir.¹⁶ Mehmet Kaplan’ın da dediği gibi, “daha önceki devirlerde çeviri eserlerin yalnızca içeriğine dikkat edilmiş ve bu yüzden dize ve cümlelerin anlamı değiştiği halde, söyleyiş şekilleri değişmemiştir. Ara Nesil döneminde ise, Batılı eserlerin içeriğiyle birlikte üslûbu da aktarılmaya çalışılmıştır. Servet-i Fünûncuların kelimeler dünyası da 1885’den 1895’e kadar yapılan çeviriler sayesinde hazırlanmış ve yeni bir duyuş tarzına zemin hazırlamıştır.”¹⁷

Ara Neslin Servet-i Fünûn topluluğunu oluşturacak olan gençlere asıl etkisi ise, bu dönemde edebiyat dergiciliğinin sayı ve nitelik olarak çok gelişmesidir. Bu dergiler, çalışmalarını rahatça yayımlama fırsatı bulan gençlerin edebiyat hevesini beslemiş ve hareketli bir edebiyat ortamı hazırlamıştır.

Ara Nesil şair ve yazarlarının Servet-i Fünûn dönemine önemli katkılarından biri de “Mensur Şiir” türünün öncüleri olmalarıdır. XIX. yüzyılın son çeyreğinde yaygınlaşan ve edebiyatımıza çeviriler yoluyla giren mensur şiir, Recâizâde Mahmud Ekrem’in **Takdir-i Elhan**’da “Bendenizce kafiyesiz şiir yazmaktansa nesr-i muhayyel yolunda tasvir-i merâm etmek evlâ ve efdaldir. Nesr-i muhayyel ise mevzûn değil iken, âdetâ tavr-ı şiiri alabiliyor.” gibi görüşleri, bu türün yolunu açmış ve gençleri etkilemiştir. Mustafa Reşid, Mehmed Celâl, Ali Nusret, Mustafa Fehmi, A. Nâdir, İsmail Safa, Hâlid Ziya ve daha birçok genç, mensur şiir tarzının

¹⁵ Bkz. (1), KAPLAN, 25.

¹⁶ Necat BİRİNCİ, “Ara Nesil”, **Türk Edebiyatı Tarihi-3**, 89-90.

¹⁷ Bkz. (1), KAPLAN, 26-27.

örneklerini vermişlerdir. Bu tür, Ara Nesil içinde “nesr-i muhayyel”, “nesr-i şairâne”, “nesr-i şiirâmiz”, “nesr-i nazm-âmiz”, “mensûre”, “nesr-i hayalî” gibi farklı isimlerle anılmıştır. “Mensur şiir” ismi ilk defa Hâlid Ziya’nın, bu türde yazdıklarını **Mensur Şiirler** başlığı altında toplayıp yayımlaması ile karşımıza çıkar ve ardından bu adlandırma yaygınlık kazanır.¹⁸

Ara Neslin, Servet-i Fünûn devri edebiyat anlayışına katkılarından biri de şiirin dil ve yapısında yaptıkları değişikliklerdir. Tevfik Fikret’in daha sonra geliştireceği, şiirde konuşma sentaksı ve resim altına şiir yazma modası, Servet-i Fünûn’dan önce Ara Nesil şairleriyle başlamıştır. İlk olarak, 1882 yılında **Mir’at-ı Âlem** dergisinde Hüseyin Hâşim, daha sonra M. Fâik ve Muallim Naci tablo altına şiirler yazmışlardır.¹⁹

Ara Nesil şair ve yazarları ana eğilim olarak ikiye ayrılırlar: Menemenlizâde Mehmed Tâhir, Mehmed Celâl, Mustafa Reşid ve Ali Ferruh romantikleri, Nâbizâde Nâzım, Beşir Fuad, Recep Vahyi ve Fazlı Necib realistleri temsil ederler. Bu iki gruptan Beşir Fuad ve Menemenlizâde Mehmed Tâhir arasında çıkan “hayaliyyun-hakikiyyun tartışması” da Servet-i Fünûn’u hazırlayacak gençleri etkilemesi açısından önemlidir.

Victor Hugo’nun ölümünden kısa bir süre sonra Beşir Fuad, **Victor Hugo** adlı eleştirel bir monografi kaleme alır. Pozitivizme inanan Beşir Fuad bu eserinde, romantizmin piri kabul edilen Victor Hugo üzerinden romantizmi eleştirmiş, Victor Hugo’nun karşısına naturalizmin kurucusu Emile Zola’yı çıkararak Türk okuruna realizm ve naturalizmi tanıtmıştır. Bu kitap, dönemin romantik şairlerinden Menemenlizâde Mehmed Tâhir ile realizmin savunucusu Beşir Fuad arasında yaşanan ve Türk edebiyatının sonraki devirlerini kuvvetle etkileyen “hayaliyyun-hakikiyyun tartışması”na yol açar.²⁰ Bu tartışmaya Ahmed Midhat, Namık Kemal,

¹⁸ Necat BİRİNCİ, “Ara Nesil Edebiyatı”, **Edebiyat Üzerine İncelemeler**, 104-105.

¹⁹ Bkz. (1), KAPLAN, 27.

²⁰ Beşir FUAD, **Şiir ve Hakikat**, (Haz. H. İNCİ).

Muallim Naci, vb. devrin önemli yazarları da katılmıştır. 1885-1887 yılları arasında süren bu tartışma ile edebiyatın yönü realizme doğru kaymıştır. Emile Zola, Alphonse Daudet gibi naturalist romancıların etkisindeki Nâbizâde Nâzım'ın **Zehra** adlı romanını bu eğilimin örneği sayabiliriz.²¹ Edebiyatın rotasını realizme doğru çeviren bu tartışma, Servet-i Fünûn neslinde “hayal-hakikat çatışması”yla açığa çıkar. Ancak, Servet-i Fünûncular, bu dönemden farklı olarak realizmi salt gerçeklik değil, estetize edilmiş gerçeklik zevkiyle kullanmayı tercih edeceklerdir.

1.2. Servet-i Fünûn Topluluğunun Kurulması, Gelişmesi ve Dağılması

Yeni bir edebî hareket, daha önceki akıma ya da edebî döneme tepki olarak doğsa da ondan bazı izler taşır. Servet-i Fünûn edebiyatı da, Tanzimat'tan beri başlayan ve Edebiyat-ı Cedîde diye adlandırılan edebî sürecin bir devresidir. Şimdiye kadar, Servet-i Fünûn dönemini hazırlayan belli başlı koşulları ana hatlarıyla göstermeye çalıştık. Bu bölümde ise, Servet-i Fünûn edebiyatının kuruluşu anlatılacaktır.

Servet-i Fünûn topluluğunun doğuşunu, Recâizâde Mahmud Ekrem ve Muallim Naci'den miras kalan “eski-yeni tartışması” hızlandırmış ve hemen ardından yaşanan “abes-muktebes tartışması” doğrudan etkilemiştir.²² Topluluğun kurulmasını sağlayan “abes-muktebes tartışması”na baktığımızda şunları görmekteyiz:

1896 yılında Hasan Asaf adlı bir gencin, **Malûmat** dergisinde “Burhan-ı Kudret” adlı şiiri yayımlanır.²³ Şiirdeki;

Zerre-i nûrundan iken muktebes
Mihr ü mehe etmek işaret abes

²¹ Bkz. (16), BİRİNCİ, 97-100.

²² Nihad Sami BANARLI, “Servet-i Fünûn Devri”, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, 1015.

²³ Hasan Asaf, “Burhan-ı Kudret”, **Malûmat**, sayı 20, 26 Teşrîn Evvel 1311/7 Kasım 1895, 431.

beyti, derginin sahibi ve eski şiir yanlısı Mehmed Tâhir'in hedefi olur.²⁴ Mehmed Tâhir bu beyitte, Hasan Asaf'ın kafiye kullanımını eleştirir. Divan şiirinde kafiye, aynı harflerden kurulu kelimelerle yapılırken, Hasan Asaf bu şiirinde farklı harflerden kurulu kelimelerle kafiye yapmak yolunu dener. Bu anlayışa göre yazdığı beytinde; “muktebes” kelimesinin son harfi sin (س), “abes” kelimesinin son harfi ise peltek se (ث) ile bitmektedir. Bu yüzden Divan şiiri yanlısı Mehmed Tâhir, “Burhan-ı Kudret” şiirini kafiye kuruluşu açısından hatalı kabul eder. Hasan Asaf ise, **Malûmat** dergisine gönderdiği mektubunda, Recâizâde Mahmud Ekrem'i referans göstererek “şiirin göz (basar) için değil, kulak (sem) için” olduğunu ileri sürer ve kendisini savunur.²⁵ Mehmed Tâhir bu defa eleştirilerinin hedefine Recâizâde Mahmud Ekrem'i koyar. Mehmed Tâhir'in saldırıları karşısında uzun süre sessiz kalan Recâizâde Mahmud Ekrem, bir süre sonra **Servet-i Fünûn**'da ‘Tebşir ve Mülâhaza’ başlığıyla cevabî yazılar yayımlamaya başlar. Recâizâde Mahmud Ekrem bu yazılarında, Arab şiiri kurallarına göre yapılan kafiyenin bırakılmasını ve Türk şiirinde kulağa göre kafiyenin benimsenmesi gerektiğini savunur. Mehmed Tâhir ise Muallim Naci'nin **Zemzeme**'yi eleştirmek için kaleme aldığı **Demdeme**'den alıntılar yaparak iddiasını sürdürür.²⁶ Recâizâde Mahmud Ekrem, giderek alevlenen tartışmayı, Maarif Nezâreti'nin müdahalesini isteyerek sona erdirebilir.²⁷ Edebiyat tarihimize “abes-muktebes tartışması” olarak geçen bu tartışma Servet-i Fünûn edebiyatının kuruluşunu doğrudan etkilemiştir.²⁸

²⁴ Bkz. (12), PARLATIR, 226.

²⁵ A. g. k., 227.

²⁶ A. g. k., 228.

²⁷ Bkz. (22), BANARLI, 1016.

²⁸ “Abes-muktebes” tartışmasından 11 sene önce kulak için kafiye görüşünü benimseyen Menemenlizâde Mehmed Tâhir, “Şiir Nasıl Söylenir?” başlıklı manzumesinde:

Yazar eş'ârı kafiye aramaz
Zihnini sarf ü nahv ile yormaz

beytiyle bu konudaki tavrını ortaya koyar. Menemenlizâde Mehmed Tâhir, 1884 yılında “Bir Hazin Temâşâ” adlı şiirinde ‘rikkat-âmiz’ ve ‘telzîz’ kelimeleriyle farklı harflerden kafiye kullanımını deneyerek bu anlayışa uygun örnekler de verir. Menemenlizâde Mehmed Tâhir'in kafiyeleri harflere göre değil seslere bağlı kullanması, döneminde herhangi bir tartışmaya yol açmaz. Bu durum Ara Nesil şair ve yazarlarının Servet-i Fünûn'u hazırlayan ortama katkıda bulduklarını gösterir. Bkz. Necat BİRİNCİ, “Muktebes-Abes Tartışmasından Önce Kulak İçin Kafiye”, **Türk Dili**, sayı 439, Temmuz 1989, 20-21.

Tartışmalar ve giderek sertleşen kutuplaşmalardan sonra, Recâizâde Mahmud Ekrem, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, güç kazanmak için arayışlara girmiştir. Tam da bu sırada Ahmed İhsan, **Servet-i Fünûn** dergisine sanat ve edebiyat çehresi kazandırması için Ekrem'den yardım ister.

Recâizâde Ekrem'in yazılarını yayımlamaya başladığı yıllarda **Servet-i Fünûn** dergisi, ilim ve fen dergisi görünümündedir. 27 Mart 1891'de çıkmaya başlayan dergi, 256. sayıdan itibaren (25 Şubat 1896), edebiyat ve sanat dergisi hüviyetini, derginin yazı işleri müdürlüğüne Tevfik Fikret'in gelmesiyle kazanır.²⁹

Tevfik Fikret, tıpkı Ahmed İhsan gibi Recâizâde Ekrem'in Mekteb-i Mülkiye'den öğrencisidir. Ekrem, başarılı ve bir edebiyat tutkunu olan öğrencisi Fikret'i, gerçekleştirmek istediği “edebî projesinin”³⁰ baş aktörü yapmaya karar verir. Kısa bir süre sonra da Ahmed İhsan'la Tevfik Fikret'i tanıştırır. Tanışma ânını Ahmed İhsan'ın anılarından okuyalım:

“Ekrem Beyefendi, **Servet-i Fünûn**'la ilişkisini çok içli dışı duruma getirmiş ve bir kış akşamı yeni yönetim yerimizi ziyaretleriyle onurlandırmıştı. 1896 yılına rastlayan bu kış ziyaretinde Ekrem Bey yalnız değildi. Bakışı çok güçlü, iri vücutlu, pek sevimli yüzlü bir delikanlıyla birlikte gelmişti. Çok sevdiğim üstâdın ellerinden öperken delikanlıyı göstererek:

‘- Size Tevfik Fikret Bey'i getirdim,’ dedi. ‘Kendisi benim çok sevdiğim yetenekli bir gençtir. **Mekteb** filan gibi kimi dergilerde eserleri de çıktı. Ama ben istiyorum ki, Tevfik Fikret Bey, **Servet-i Fünûn**'un olsun!’

Kararı hemen vermiştik. Büyük üstadın isteği üzerine Tevfik Fikret Bey **Servet-i Fünûn**'un yazı ve düzeltme işlerini kabul etmişti; ben ona içerik konusunda bütün yetkileri vermiştim.”³¹

Tevfik Fikret'in dışında, Servet-i Fünûn topluluğuna Ali Ekrem, Ahmed Hikmet, Ahmed Reşid, Ahmed Şuayb, Celâl Sâhir, Cenab Şahabeddin, Fâik Ali,

²⁹ İsmail PARLATIR, “Servet-i Fünûn”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Cilt 7, 527.

³⁰ Ali İhsan KOLCU, **Servet-i Fünûn Edebiyatı**, 12.

³¹ Ahmed İhsan TOKGÖZ, **Matbuat Hatıralarım**, 80.

Hüseyin Câhid, Hüseyin Siret, Hüseyin Suad, Mehmed Rauf, Süleyman Nazif, Süleyman Nesib katılmıştır. Bu yazı kadrosu, R. Ekrem'in daveti üzerine **Servet-i Fünûn**'a katılan Hâlid Ziya ile daha da güçlenir. Hâlid Ziya bir "tesadüf rüzgârının etrafında serpilen"³² bu birlikteliği anılarında şöyle anlatır:

"Recâizâde, Tevfik Fikret'in **Servet-i Fünûn** risalesinde yazı riyasetini deruhte ettiğinden bahsederek oraya muntazaman yazı yazmaya beni davet edince buna derhal muvafakat ettim. Ahmed İhsan'ın risalesi, Tevfik Fikret'in refakati, hele yazı yazmak fırsatı öyle cazip şeylerdi ki tereddüde imkân yoktu; buna hemen müteakiben Cenab Şahabeddin'in iştiraki de inzimam edince âdeta beğenilen, sevilen, beraber bulunmaktan vicdanî bir saadet duyulan dostlarla bir tenezzüh seyranına çıkıyormuşçasına ruhuma kanatlar takılmış zannettim."³³

Servet-i Fünûn topluluğunun nesir alanındaki diğer bir güçlü kalemi olan Mehmed Rauf ise, topluluğa nasıl katıldığını anılarında şöyle anlatır:

"O günlerde, **Mekteb** risalesinde neşrolunan şiirler, makaleler bilhassa sonradan tertib edilen bir istihrac-ı edebî ve **Servet-i Fünûn**'un Fikret tarafından deruhte olunarak Ziya Bey'in de oraya iltihâkı üzerine şiddetli bir muhalefet teressüm etmeye başlıyor. **Hazine-i Fünûn** gibi küçük serseri risalelerde bu muhalefet erkânı itirazlara, tehzillere germî veriyorlardı. İşte, gerek bu muhalefet, gerek efkâr ve temâyülâtın ittihadı sayesinde teceddüdperverler arasında son derece samimî bir irtibat hâsıl oldu. Hele Câhid'le ben, ikimizin aynı sînin harareti içinde, aynı eserlerin tesiri ile mahmûm olduğumuz için, metin bir merbutiyet ile atıldık."³⁴

Bu dönemde yeni edebiyat anlayışı ve arayışlarıyla âdeta bir mıknaş gibi birbirini çeken gençler Tevfik Fikret etrafında toplanırlar. Muallim Naci'nin 1893'te genç yaşta ölmesi, Recâizâde Ekrem'in yeni edebiyat zevkine sahip gençleri toparlamasını ve edebiyat dünyasında etkin hale getirmesini daha kolaylaştırmıştır. Bu gençler, **Tâlim-i Edebiyat**'tan beri Ekrem'i üstad bilmiş ve hiç tereddütsüz Türk

³² Bkz. (13), UŞAKLIGİL, 625.

³³ A. g. k., 624-625.

³⁴ **Mehmed Rauf'un Anıları**, (Haz. R. TARIM), 69-70.

edebiyatını, yenileşme yolundaki en etkili durağı haline getirecek olan dönemin başlaması için hızla yazı faaliyetlerine başlamışlardır.

Servet-i Fünûn neslinin yetişme şartlarına baktığımızda pek çok ortak nokta bulmak mümkündür. Saray çevresine bağlı yüksek tabakadan ailelerin çocukları olan Tanzimat nesline karşılık, Servet-i Fünûn şair ve yazarları orta tabakadan çıkmış ve saray çevresine uzak kalmışlardır.³⁵ “Hâlid Ziya, ticaretle meşgul bir ailedendir; Tevfik Fikret’in dedesi Anadolu’lu bir köylü, babası bir ihtisab ağasının yanında kâtiptir. Mehmed Rauf orta halli bir ailenin çocuğudur. Cenab harpte şehit düşmüş bir binbaşı oğludur. Böyle, saray ve devlet kapısından uzak, halka, halkın sefaletine daha yakın bir çevreden olmaları, onların karakter ve mesleklerine tesir etmiş, hayata bakış tarzlarını, ideallerini ve zevklerini belirlemiştir.”³⁶

Servet-i Fünûn neslinin diğer bir ortak noktası da şair ve yazarların hepsinin almış oldukları zihni terbiyenin bir bakıma aynı olmasıdır. Tanzimat nesli daha ziyade kalemlere devam etmiş ve kendi kendini yetiştirmiş insanlardan oluştuğu halde, bu nesil, Batılı tarzda eğitim veren okullardan gelmişlerdir.³⁷ Tevfik Fikret Mekteb-i Sultânî, Hüseyin Câhid Mekteb-i Mülkiye, Mehmed Rauf Bahriye Mektebi³⁸, Cenab Şahabeddin Askerî Tıbbiye³⁹, Hâlid Ziya ise Katolik rahiplerin Ermeni çocuklar için İzmir’de kurduğu Machitariste’de⁴⁰ öğrenim görür. Temelleri Tanzimat’la atılan yenileşme hareketinin temsilcileri olan bu kurumlar, yabancı dil eğitimi vermeleri ve Batı’nın ilim, fen, teknoloji ve sanatla ilgili görüşlerinden hareket etmeleri sebebiyle yeni bir kuşağın oluşmasına imkân hazırlamıştır.⁴¹

Daha sonra aşırı Batı hayranlığıyla suçlanacak olan Servet-i Fünûn şair ve yazarlarının bu tutumu, Batı tarzı, yabancı dille eğitim yapan okullardan yetişmeleri

³⁵ Bkz. (1), KAPLAN, 35.

³⁶ A. g. k., 35.

³⁷ A. g. k., 35.

³⁸ Rahim TARIM, “Mehmed Rauf”, **DİA**, Cilt 28, 516.

³⁹ Celâl TARAKÇI, “Cenab Şahabeddin”, **DİA**, Cilt 7, 346.

⁴⁰ “Hâlid Ziya Uşaklıgil”, **Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, Cilt II, 857.

⁴¹ Niyazi BERKES, **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, 245.

ve standart bir eğitim sisteminden gelmeleriyle açıklanabilir. Orijinal dillerinden okudukları Batılı eserler onlar için yeni bir dünyanın kapısını aralamıştır. Batı edebiyatına duyulan bu ilginin en güzel örnekleri, Hüseyin Câhid'in "Musâhabe-i Edebiyye" ve "Numûne-i Tenkid" başlıkları altında yayımladığı sembolizm ve parnas akımıyla Balzac, Paul Bourget, Hippolyte Taine gibi Fransız yazarlara dair yazılarıdır.

Şüphesiz II. Abdülhamid döneminin baskıcı idaresi Servet-i Fünûn edebiyatçılarını ortaklaşa etkileyen durumlardan biridir. Çünkü Servet-i Fünûncuların edebiyata yön verdiği dönemde, II. Abdülhamid ülkeyi ağır bir sansürle yönetmektedir. Hüseyin Câhid, II. Abdülhamid istibdâdının kendisini ve neslini nasıl etkilediğini şöyle anlatır:

"Fikret en çok Abdülhamid ve zorbalığa karşı söz söylerken coşardı. Yanımızda yabancı bulunmadığı zamanlar, sohbet mevzuu edebiyattan sonra bu idi. Fikret lakırdılarında gayet nezih ve ciddî olduğu halde Abdülhamid'e ve onun istibdadına karşı duyduğu kin, kendisini bizim eski alaturka tarzda hicviyeler yazmaya bile sevketmişti."⁴²

Hâlid Ziya ise anılarında II. Abdülhamid döneminin yaygın dünyasını nasıl pervasızca sansürlediğine değinir:

"Saray, matbuatta münakaşalardan ürkerdi; hele her şeyden ürken bu saray gizli anlamlar saklayabileceğine ihtimal verilen neşriyattan pek çok kuşkulanırdı. O zamana kadar kelimeleri dilden çıkarıp atmakla evhamına itminan verilebilirken matbuatı teftiş ve muayeneye memur olan adamlara sıkı emirler vererek mengenenin ağzını daha boğucu, daha ezici yapmalarını istedi. Bu yolda emirlerin daima çıktıkları yerden uzaklaştıkça onların tatbikine memur olanların ellerinde daha ziyade şiddet kesbetmek âdet olduğundan görüldü ki nerede on satırlık bir fıkra basılmak üzere ise bunun en az beşi çıkarılmaya mahkûmdur. Bunu hiçbir vakit anlayıp ona göre davranmak, şu on satırın çıkarılabilecek olan beşini yazmamak mümkün olamıyordu."⁴³

⁴² Hüseyin Câhid YALÇIN, **Edebî Hatıralar**, 146.

⁴³ Bkz. (13), UŞAKLIGİL, 814-815.

Servet-i Fünûn topluğunun kısa sürede edebî çevrede büyük ilgi çekmesine rağmen, pek çok eleştiriye maruz kaldığını da görmekteyiz. Bunların başında, şiirde dil ve şekil açısından yaşanan değişimlerin hedef alındığı söylenebilir.⁴⁴ Bu tartışmaların en çarpıcısı, Servet-i Fünûn'a yöneltilen hemen hemen bütün eleştirilerin bir toplamı diyebileceğimiz "Dekadanlar Tartışması"dır. Önemi açısından bu tartışmaya biraz daha yakından bakalım:

Servet-i Fünûn şair ve yazarlarına doğrudan doğruya ilk büyük tepki yeni edebiyat yanlısı Ahmed Midhat Efendi'den gelir. 22 Mart 1897'de **Sabah** gazetesinde yayımlanan "Dekadanlar"⁴⁵ adlı yazısıyla Servet-i Fünûncuların kullandıkları terkiplerin sunîliğini ve Fransız şiirinden aktardıkları ifadeleri eleştiren Ahmed Midhat, yaklaşık dört yıl boyunca (1897-1900) devam edecek olan bir tartışmanın başlatıcısı olur. Ahmed Midhat Efendi, geniş halk kesimi tarafından rahatça okunmak ve anlaşılacak için edebiyatta sade dil kullanma taraftarı olmuştur. Bu yüzden anlaşılması güç bir dil kullanan Servet-i Fünûncuları eleştirmiştir. Onların Fransızca düşünüp Türkçe yazdıklarını iddia etmiş ve "lisan-ı edebî"si ile "lisan-ı avam"ı başka bir milletin olmadığını ileri sürmüştür. Ahmed Midhat'ın, Servet-i Fünûncuları hangi yönüyle Dekadanlara benzettiğini onun cümlelerinden okuyalım:

"Birkaç seneden beri Paris'te beş on genç türediler, kendilerine 'Dekadan' nâmını verdiler. Vâkıa pek münasebetsiz bir nâm. Lakin meslekleri daha münasebetsiz olduğundan nâmlarındaki münasebetsizliği dahi örtüyor. Bu açık, sade, herkes için anlaşılması kabil olan edebiyatta bir beyzâ-yı sahîha ile isbât-ı ehliyet edemeyeceklerini gördüklerinden o yoldaki edebiyatı mahvedebilmek zu'muna düştüler. (...) İşte Paris'in bu Dekadanları İstanbul'da dahi üdebâ-yı cedîdeyi peydâ etmeye sebep olmuştur."⁴⁶

Servet-i Fünûncuların en büyük iddiası ise "lisan-ı edebî" ile "lisan-ı avam"ı ayırmaktır. Ahmed Midhat'ın bu yazısından hemen sonra kendisini destekleyen ve

⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Erdoğan ERBAY, **Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatında Aruz Arayışları**; Hasan KOLCU, **Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları**.

⁴⁵ Ahmed Midhat Efendi, "Dekadanlar", **Sabah**, nr. 2680, 10 Mart 1313/22 Mart 1897. Bkz. Fazıl GÖKÇEK, **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, 27.

⁴⁶ Bkz. (45), GÖKÇEK, 31.

eleştiren pek çok yazı yayımlanır. Bunlardan biri de Ara Nesil şairlerinden Mehmed Celâl'in 15-22 Nisan 1897 tarihlerinde **Resimli Gazete**'de iki sayı devam eden yazısıdır.⁴⁷ M. Celâl bu yazısında, Ahmed Midhat'ı destekler ve dilin anlaşılır olmamasından şikâyetle Servet-i Fünûncuları eleştirir.

Diğer taraftan Süleyman Nesib önce **Bursa** gazetesinde ardından 23-25 Nisan 1897 tarihlerinde **Tercüman-ı Hakikat**'te yayımlanan "Dekadanlar"⁴⁸ başlıklı yazısında, Ahmed Midhat Efendi'ye, şair ve yazarların anlaşılmasının gerekli olmadığı noktasında karşılık verir. Daha sonra Tevfik Fikret, 25 Nisan 1897'de **Mütâlaa** dergisinde yayımlanan "Timsâl-i Cehalet"⁴⁹ adlı manzumesiyle doğrudan hedef aldığı Ahmed Midhat'ı alaycı bir üslûpla eleştirir.

Cenab Şahabeddin ise, meseleye dil açısından yaklaşan "Yeni Tabirat"⁵⁰ ve "Yeni Elfaz"⁵¹ başlıklı **Servet-i Fünûn**'da yayımlanan yazılarıyla, Servet-i Fünûncuların şiir ve nesir dilindeki hedeflerini anlatmaya çalışır. Yeni duyguların ancak yeni kelimelerle anlatılabileceğini savunur.

Bu sırada Tevfik Fikret ve İsmail Safa, **Servet-i Fünûn**'da yayımlanan "Musahabe-i Edebiye"lerinde,⁵² Servet-i Fünûncuların hangi amaçla edebiyat yaptıklarını, kaynaklarını ve hareket noktalarını belirten yazılar kaleme alırlar. Eski edebiyat yanlılarına karşı yazdıkları bu yazılarında, Servet-i Fünûn edebiyatının ilkelerini de belirlemeye çalışırlar.

⁴⁷ Mehmed Celâl, "Tepedelenlizâde Kâmil Beyefendiye", **Resimli Gazete**, nr. 23, 3 Nisan 1313/15 Nisan 1897, 269-270; nr. 24, 10 Nisan 1313/22 Nisan 1897, 278-281. Bkz. (45) GÖKÇEK, 41.

⁴⁸ Süleyman Nesib, "Dekadanlar", **Tercüman-ı Hakikat**, nr. 5740-5742, 11 Nisan 1313/23 Nisan 1897, 13 Nisan 1313/25 Nisan 1897. Bkz. (45) GÖKÇEK, 32.

⁴⁹ Tevfik Fikret, "Timsâl-i Cehalet", **Mütâlaa**, Nüsha-i Fevkalâde, 13 Mayıs 1313/25 Mayıs 1897, 3. Bkz. (45) GÖKÇEK, 45.

⁵⁰ Cenab Şahabeddin, "Yeni Tabirat", **Servet-i Fünûn**, nr. 330, 26 Haziran 1313/8 Temmuz 1897, 290-292.

⁵¹ Cenab Şahabeddin, "Yeni Elfaz", **Servet-i Fünûn**, nr. 333, 17 Temmuz 1313/29 Temmuz 1897, 322-323; Bkz. (45), GÖKÇEK, 49, 52.

⁵² Tevfik Fikret, "Musahabe-i Edebiye 35: İki Söz", **Servet-i Fünûn**, nr. 364, 19 Şubat 1313/3 Mart 1898, 402-405; İsmail Safa, "Musahabe-i Edebiye 36", **Servet-i Fünûn**, nr. 366, 5 Mart 1314/17 Mart 1898, 23-25. Bkz. (45), GÖKÇEK, 73-75.

Tartışma zaman zaman ciddiyet dışı yorumlarla tavsasa da Süleyman Nesib'in 12 Mayıs 1898'de **Servet-i Fünûn**'da "İki Söz Daha"⁵³ adıyla yayımlanan yazısındaki gibi, meseleyi ayrıntılı ve derinlemesine ele alan makalelerle yeniden hareketlenir. Türk edebiyatının Şinasi ile başlayan yenileşme devrinin bir özetini yapan Süleyman Nesib, Servet-i Fünûn'un Ahmed Midhat'ın iddia ettiği gibi bir Dekadans'ı değil, yenileşmeyi temsil ettiğini ileri sürer. Ardından Servet-i Fünûn'a karşı çıkanları üç gruba ayırarak onların itiraz gerekçeleri üzerinde durur. "Edebiyat-ı atika müstahlifleri" ve "devr-i inhitat bekayası" adını verdiği ilk iki grubu dikkate değer bile görmez. Yeni edebiyat karşıtı olmamalarına rağmen, yer yer eleştirmekten geri durmayan "Mutavassitîn" adlı üçüncü grubun eleştirilerini ise yanıtlamaya değer bulur. Bu grubun Servet-i Fünûn'a yönelik eleştirilerini üç noktada toplar. Bunlardan ilki ve en önemlisi "Mutavassitîn"ın Servet-i Fünûncuların eserlerinde kullandıkları birtakım sıfatlara ve terkiplere itiraz etmeleridir. Ancak, yeni duygu ve hayallerin eski sıfat ve terkiplerle anlatılamayacağını ileri süren Süleyman Nesib bu görüşe itiraz eder. "Mutavassitîn"ın Servet-i Fünûncuların sarf ve nahiv kurallarını bilmedikleri yönündeki ikinci eleştirilerine ise, şiir ve hikâye dışındaki yazılarında bu tarz hatâların bulunmadığını söyler. Üçüncü eleştiri ise, Servet-i Fünûncuların eserlerinin, Batı edebiyatındaki Sembolist ve Dekadanların taklidi olduğudur. Süleyman Nesib bu iddianın hiçbir ciddî mukayeseye dayanmadığını belirtir.

S. Nesib'in uzun soluklu yazılarına en dikkate değer karşılık mutavassitîn yazarı Ahmed Rasim'den gelir. "Tekâmül ve Terakki"⁵⁴ başlıklı bir yazı dizisinde, yeni edebiyat yanlılarının, alışılmadık sıfat ve terkipleri, yeni duygu ve hayallerini ifade etmek için kullandıkları yönündeki savunmasına karşı çıkar. Ona göre edebiyat her şeyden önce anlaşılır olmalıdır. Ahmed Rasim'in eleştirilerinden bir diğeri de Servet-i Fünûncuların işledikleri konularla 'gayr-ı millî' bir edebiyat yaptıklarıdır.

⁵³ Süleyman Nesib, "İki Söz Daha", **Servet-i Fünûn**, 30 Nisan 1314/12 Mayıs 1898, 146-157. Bkz. (45), GÖKÇEK, 77-85.

⁵⁴ Ahmed Rasim, "Tekâmül ve Terakki", **Musavver Malûmat**, nr. 133-136, 7 Mayıs 1314/19 Mayıs 1898-28 Mayıs 1314/9 Haziran 1898. Bkz. (45), GÖKÇEK, 85-90.

Böylece, Dekadanlık tartışması, dilin kullanımından edebiyatta millîlik meselesine kayar. Kalem kavgalarının atak ismi Hüseyin Câhid, 26 Mayıs 1898’de **Servet-i Fünûn**’da yayımlanan “Edebiyat-ı Cedîde, Menşe ve Esasları” ile bir hafta sonra yine aynı dergide “On Dokuzuncu Asrın Temâyülât-ı Rûhiyesi: Dekadizm, Sembolizm” adıyla yayımlanan yazılarında⁵⁵ Ahmed Rasim’in ‘gayr-ı millîlik’ yönündeki eleştirisine cevap verir. Hüseyin Câhid, Hippolyte Taine’den yola çıkarak hiçbir edebî hareketin kendi toplumundan soyutlanamayacağını söyler ve Servet-i Fünûncuların kendi toplumunun edebiyatını yaptığını ileri sürer. Hüseyin Câhid, daha sonra Fransız edebiyatında Dekadizm ve Sembolizmin nasıl çıktığını uzun uzun anlatır. Ona göre bu akımlar, Fransa’nın tarihî ve sosyal şartları içinde realizme karşı bir tepkiyle doğan çöküş edebiyatını temsil ederler. Hüseyin Câhid’in Servet-i Fünûncuları, hangi yönleriyle Dekadanlardan ayırdığını “On Dokuzuncu Asrın Temâyülât-ı Rûhiyesi: Dekadizm, Sembolizm” başlıklı yazısından okuyalım:

“Edebiyat-ı Cedîde ile bunlar arasında ne münasebet olabilir ki birisi yeni gençleşmiş, kuvvetlenmiş, müstaid-i terakkî bir heyet-i ictimâiyye dâhilinde yani bizde tevellüt ettiği halde diğeri Fransa’nın yukarıdan beri icmâl ettiğimiz bir asırlık ahvâl-i ictimâiye ve rûhiyesinin neticesi olarak orada zuhûr etmiştir. Böyle bir edebiyat taklît olunur mu? Niçin ve ne fayda mülâhazasıyla? Bizim edebiyata Dekadan demek, heyet-i ictimâiyemiz dekadans halindedir demek olur.”

Görüldüğü gibi Servet-i Fünûncuların içinde, Ahmed Midhat Efendi’nin Dekadan benzetmesini en sert karşılayan Hüseyin Câhid olur. Ayrıca Servet-i Fünûn topluluğu içinde Batı edebiyatı akımlarıyla ilgili en ayrıntılı makaleleri yine Hüseyin Câhid yazmıştır.

Servet-i Fünûncuların kullandıkları dil ve işledikleri konular açısından yöneltilen eleştiriler çeşitli yazılarda devam eder. Uzun uzun anlatmayı gerekli bulmadığımız bu yazılar ve tartışmanın seyri, Birol Emil’in **Servet-i Fünûncular ve**

⁵⁵ Hüseyin Câhid, “Edebiyat-ı Cedîde, Menşe ve Esasları”, **Servet-i Fünûn**, nr. 376, 14 Mayıs 1314/26 Mayıs 1898, 183-186, “On Dokuzuncu Asrın Temâyülât-ı Rûhiyesi: Dekadizm, Sembolizm”, **Servet-i Fünûn**, nr. 377, 21 Mayıs 1314/2 Haziran 1898, 194-198. Bkz. (45), GÖKÇEK, 91-97.

Dekadanlık Meselesi adlı basılmamış lisans tezi ile Fazıl Gökçek'in **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar** adlı kitabından okunabilir.

Servet-i Fünûncular, muhalifleri tarafından çok eleştirilmekle birlikte zaman zaman kendilerini de eleştirmekten çekinmemişlerdir. Servet-i Fünûncularla arası hiçbir zaman tam iyi olamayan ve topluluğa dâhil olsa bile çekirdek kadroya giremeyen A. Nadir (Ali Ekrem) “Şiirimiz” başlıklı makalesinde dönemin otokritiğini yaparken Servet-i Fünûn’u da ağır bir dille eleştirir. Asıl hedef aldığı kişi ise Cenab Şahabeddin’dir. “Ali Ekrem, Cenab Şahabeddin’in Paris’ten dönerken beraberinde getirmiş olduğu dekadanlıkla yeni Türk şiirini geliştirmek ve ilerletmek yerine aksine geriye götürdüğünü görür ve Cenab’ın taklitlerinin artmasıyla da, onu frenlemesi için önce Tevfik Fikret’i ikaz eder. Ancak herhangi bir olumlu sonuç alamayınca ‘Şiirimiz’ makalesini yazar.”⁵⁶ Bu makalede, Cenab’ın “en âdi muzahrafât-ı fikriyye ile mâlâmâl” dediği şiirlerini, Hâlid Ziya’nın “kavaid-i Osmaniyye kusurlarını tecvîz edecek kadar bî-rabt u şîve” olduğunu ileri sürdüğü eserlerini şiddetle eleştirir. Tevfik Fikret, hem derginin yazı işleri müdürü hem de hedef alınan yazarların yakın arkadaşı olarak, Servet-i Fünûn topluluğu içinden bir ismin olumsuz eleştirilerini önce yayımlamak istemez, sonra bazı bölümleri çıkararak 15 Kasım-9 Aralık 1900 tarihli **Servet-i Fünûn**’da yer verir.⁵⁷ Bu sansüre öfkelenen A. Nadir, makalesinin tam metnini **Servet-i Fünûn** dergisinin ezeli rakibi olan **Malûmat** dergisinde, 13-27 Aralık 1900 tarihlerinde yayımlatır.⁵⁸ Böylece Servet-i Fünûn’da ilk kopuş yaşanmış olur.

Bu olayın ardından başka sebeplerin de etkisiyle Ahmed İhsan’la arası açılan Tevfik Fikret, dergiden ayrılır. Servet-i Fünûn topluluğundan birkaç ismin, İngilizlere karşı bağımsızlık savaşı veren Boerler yerine İngilizleri desteklemesi

⁵⁶ **Edebiyat-ı Cedîde’ye Dair Ali Ekrem’den Rıza Tevfik’e Bir Mektup**, Haz. Abdullah UÇMAN, 18.

⁵⁷ A. Nadir, “Şiirimiz”, **Servet-i Fünûn**, nr. 505, 2 Teşrîn-i Sâni 1316/15 Kasım 1900, 163-170; nr. 506, 9 Teşrîn-i Sâni 1316/22 Kasım 1900, 178-186; nr. 507, 16 Teşrîn-i Sâni 1316/29 Kasım 1900, 195-199; nr. 508, 26 Teşrîn-i Sâni 1316/9 Aralık 1900, 211-215. Bkz. (56), UÇMAN, 40.

⁵⁸ A. Nadir, “Şiirimiz”, **Malûmat**, nr. 266, 30 Teşrîn-i Sâni 1316/13 Aralık 1900, 526-530; nr. 267, 7 Kânûn-ı Evvel 1316/20 Aralık 1900, 539-542; nr. 268, 14 Kânûn-ı Evvel 1316/27 Aralık 1900, 554-564. Bkz. (56), UÇMAN, 40.

topluluk içindeki huzursuzluğu daha da arttırır. Ahmed İhsan'ın, Servet-i Fünûn'u dağılma sürecine götüren bu olayla ilgili görüşleri dikkat çekicidir:

“Yanlış görmek ve düşünmek yüzünden kimi arkadaşlarımızın Boer’ler savaşı dolayısıyla İngiliz elçiliğinde yaptıkları saçma gösteri sonucu felaketlere uğrayışımız, Edebiyat-ı Cedîde topluluğunu allak bullak etmişti. Değerli arkadaşların uzak vilayetlere sürgün olunmaları İstanbul’da kalanları şaşırtmıştı. Tevfik Fikret de aramızdan çekilmişti. Ben umutsuzluğa düşmüştüm. Yazı ve gazetecilik dünyasındaki çalışmalarımı sürdürebileceğimi sanmıyordum.”⁵⁹

Tevfik Fikret'in ardından, yazı işlerini Hüseyin Câhid devralır. 16 Ekim 1901'de Hüseyin Câhid'in “Edebiyat ve Hukuk”⁶⁰ adıyla yayımladığı çeviri ise bir süredir çözülmekte olan topluluğun sonunu getirir. Bu yazı dolayısıyla dergi, sarayın sansürüne uğrar ve kapatılır. Bir süre sonra dergi yeniden çıkış izni alsa da artık eski kadro dağılmıştır.⁶¹

1.3. Servet-i Fünûn Edebiyatının Genel Özellikleri

Servet-i Fünûn edebiyatının, edebiyat tarihlerinde ve çeşitli incelemelerde bol bol tekrarlanan temel özelliklerini konumuz gereği çerçeve çizmek için biz de bir kere daha tekrarlayalım:

- II. Abdülhamid devrinin siyasî baskısı altında sosyal meselelere değinmeyen şair ve yazarlar, eserlerinde politik olmaktan kaçınmışlar, daha çok bireysel konular işlemişlerdir.
- Servet-i Fünûn şairleri kendilerine has yeni bir şiir dili yaratmak istemişlerdir.

⁵⁹ Bkz. (31), TOKGÖZ, 90-91.

⁶⁰ Hüseyin Câhid, “Edebiyat ve Hukuk”, **Servet-i Fünûn**, nr. 553, 3 Teşrîn-i Evvel 1317/16 Ekim 1901, 104-107.

⁶¹ Bkz. (29), PARLATIR, 528.

- Kendi estetik anlayışlarına uygun ve müzikalite yönünden âhenkli gördükleri ‘tiraje, şegâf, pûşide, lertzende’ gibi sözcükleri eski sözlüklerden çıkarmışlardır. Bununla da yetinmemiş, Arapça ve Farsça’da bulunmayan ‘tebeşbüş, mükevkeb, mukmir’ gibi uydurma kelimeler de türetmişlerdir.
- Özellikle Fransız şiirinden etkilenecek kurmak istedikleri yeni imge dünyalarında ‘saat-i semenfâm, leyâl-i girizân, zulmet-i ebkem’ gibi alışılmadık tamlamalar kullanmışlardır.
- Hassas mizaçlarını ifade etmek için ‘ah, of, ey’ gibi ünlemlere bolca yer vermişlerdir.
- Soyut tamlamalarla somut durumları, somut tamlamalarla soyut durumları anlatmaya çalışmışlardır.
- Divan şiiri geleneğinde beyit esasına dayanan şiir anlayışını radikal bir şekilde değiştirmiş, kimi zaman 7-8 dizelik uzun cümleler (anjambemant) ya da aynı dizede birden fazla cümle kullanmışlardır. Şiiri düz yazıya yakınlaştıran bu tavır, şiirle düz yazı arasında bir tür sayılan mensur şiirin de doğuşunu hazırlamıştır.
- Batı edebiyatından gelen sone ve terza rima gibi nazım türlerini aruz kalıpları içinde kullanmış, sembolist ve parnas şairlerin etkisinde kalmışlardır.
- Şiirde musikiye önem vermeleri onları farklı arayışlara itmiş, özellikle Tevfik Fikret, veznin şiire getirdiği monoton âhengi kırmak, vezne genişlik kazandırmak, şairin muhayyilesini âhenk prangasından kurtarmak ve okuyucuyu şaire ortak etmek için Divan şiirindeki müstezadı sembolistlerin serbest şiirinden de yola çıkan serbest müstezad şeklinde yeni bir tür olarak kullanır.
- Roman ve hikâyede, realizm ve naturalizm akımlarının etkisi altında kalmışlar, bunun sonucu olarak da hayatın içinden kişilerin hikâyesini anlatmışlardır.
- Özellikle roman tekniği kuvvetlenmiş, gereksiz tasvirler ve konuya müdahale ile olayın gidişatı engellenmemiştir.

- Yazarlar eserlerinde kendi kişiliklerini gizlemiş, olaylar yazarların gözüyle değil, eser kişilerinin bakış açısından anlatılmıştır. Bu da edebiyatımızda hikâye ve roman türünün gelişiminde önemli bir aşama olarak görülebilir.
- Şiirde olduğu gibi hikâye ve romanda da yeni hayaller ve imajları yeni kelimelerle anlatmaya çalışmışlardır.
- Paul Bourget, Goncourt Kardeşler, Balzac, Emile Zola, Stendhal ve Gustave Flaubert'ten etkilenerek psikolojik gerçekçiliğe uygun eserler kaleme almışlardır.
- İstanbul'un Boğaziçi semtleri ile Beyoğlu, Nişantaşı, Adalar, Taksim, Şişli gibi seçkin ve gayr-ı müslim insanların çoğunlukta oturduğu semtlerde geçen olayları yazmışlardır.
- Klasik ifade kalıpları yerine Fransızca'nın etkisiyle iç içe geçmiş cümleler kullanmışlardır.
- Çoğunlukla hayal-hakikat karşıtlığı, kaçış, aşk, ölüm, yalnızlık, vb. temaları bireysel ve karamsar bir gözle anlatmışlardır.

1.4. Servet-i Fünûn Edebiyatında Hikâye Türü:

Nâbizâde Nâzım **Karabibik** (1891) adlı kitabıyla hikâye türünde en önemli hamleyi gerçekleştirir. Ayrıca **Hasba**'nın önsözünde hikâye-roman farkını 'olay'a indirgeyerek açıklayan Nâbizâde Nâzım, hikâye türü üzerinde durması açısından önemli bir adım atmıştır. Bu önsözde, hikâyenin sadece 'olay'ı anlattığını ve ayrıntıya tahammülü olmadığını, romanın ise bir olayın bütün ayrıntılarıyla uzun uzadıya hikâye edilmesi olduğunu söyler. **Karabibik** adlı uzun hikâyesini roman olarak sunması, bu konuda onun bile kafasının karışık olduğunu göstermektedir. Ancak "anlatım/kurgu yetkinliğiyle türün ilk modern örneği olması"⁶² ve kitaplarına

⁶² Handan İNCİ, "İnce, oldukça kıymetli, biraz çabuk yapılmış, fakat inşaatı bitmeden yarım kalıvermiş bir köprü": Nâbizâde Nâzım", **Eşik Cini**, sayı 1, Ocak-Şubat 2006, 35.

yazdığı önsözlerde hikâye-roman ayrımına değinmesi açısından Nâbizâde Nâzım'ı ilk sıraya koymak gerekir.

Nâbizâde'den önce hikâyenin gelişim seyrine baktığımızda ise şunları görmekteyiz: Tanzimat edebiyatının ilk neslinde roman ve hikâye arasında ayrım gözetilmemiştir. Ahmed Midhat'ın **Letâif-i Rivayât** adlı kitabı ile halk hikâyesine benzerlikleri bulunan Emin Nihad'ın **Müsâmeretnâme**'si, Batılı tarzdaki hikâyeye yaklaşması sebebiyle hikâye türünün öncüleri sayılısalar da her iki kitap da tam anlamıyla modern hikâye türüne karşılık gelmez. 1890 yılında yayımlanan **Ahbâr-ı Âsâr'a Tamîm-i Enzâr** adlı kitabında roman-hikâye ayrımı yapmaktan kaçınan Ahmed Midhat, meselenin ne kadar da güç olduğunu şu sözlerle ifade eder:

“Roman ile küçük hikâye, hikâye gibi şekillerin farkını açıklamadığımızı şaşkırdınız mı? (...) Öyleyse belirtelim ki konumuz bu noktalara kadar varamaz. Çünkü söz konusu ayrıntılara girecek olursak sonunu getiremeyiz.”⁶³

Ekrem'in 1891 yılında **Muhsin Bey**'in önsözünde roman-hikâye ayrımı üzerine konuşması ise sonraki dönemler için ufuk açıcı olmuştur. Ekrem, hacim ve derinlik farkını merkeze aldığı önsözde, 'büyük hikâye' (roman) ve 'küçük hikâye' karşılaştırması yapar. 'Büyük hikâyeyi' tabloya benzeten yazar, 'küçük hikâye' için minyatür benzetmesini kullanır:

“Büyük hikâye tertîb etmek hem güç hem de kolay olduğu için ufakları da öyledir. Mesela üç yüz sahifelik bir kitabı doldurmak için bir vak'a tasvîr olunurken tatsız ve âhenksiz bir alay tafsîlat-ı bî-fâide ile hikâyenin letafeti kaçırılmak var. (...) Evvelki nevi büyük bir tablo (tableau)dur. Onu meydana getirecek hüner-ver eşkâli tersîm ettikten sonra boyalarını karıştırır... Renkleri uydurur... Fırçasını serbestâne idareye başlar.”⁶⁴

⁶³ Ahmed Midhat, **Ahbâr-ı Âsâr'a Tamîm-i Enzâr**, (Haz. N. ESEN), 113.

⁶⁴ Recâizâde Mahmud Ekrem, **Muhsin Bey**, 4-5.

Tanzimat'ın ikinci nesline geldiğimizde ise Sâmipaşazâde Sezâî'nin 1892 tarihli **Küçük Şeyler** adlı kitabıyla hikâye türünün dikkat çekici ilk örneğinin verildiğini görürüz. Pek çok edebiyat tarihinde Türk edebiyatında batılı tarzda yazılmış ilk küçük hikâyeler kabul edilen **Küçük Şeyler** kitabı, romantizm ve realizmden beslenmiş, ayrıntılı karakter ve mekân tasvirleriyle realist bir bakış açısının ürünüdürler.

Servet-i Fünûn edebiyatında ise, önceki dönemlere kıyasla hikâye türünün teknik açıdan bir gelişme kaydettiğini söyleyebiliriz. Servet-i Fünûn yazarları, içinde yaşadıkları devir, aldıkları eğitim ve etkilendikleri edebî akımların da etkisiyle karamsar bir hayat görüşüne sahiptirler. Bu açıdan işlenen temalar benzer özellikler taşır. Dolayısıyla Servet-i Fünûn hikâyesini birkaç ortak tema etrafında değerlendirmek mümkündür. Bunlardan en çarpıcısı olan “hayal-hakikat” çatışmasının işlendiği hikâyelerde, hikâye kişilerinin hayallerinde kurdukları dünya ile gerçekler dünyasının karşı karşıya gelmesi sonucu yaşanan çatışma anlatılır. “Hayal-hakikat” çatışmasının işlendiği hikâyelerde olaylar bu tema etrafında gelişir. Bu çatışmanın bir sonucu olarak hikâye kişileri çoğu zaman hassas mizaçlarının da etkisiyle ümitsizlik içinde intihar duygusuna kapılırlar. Birçok hikâyede “hayal-hakikat” çatışmasının doğurduğu intihar ve karamsarlık temaları iç içe işlenir. Yine bu çatışmanın doğal bir sonucu olarak Servet-i Fünûn hikâyesinde çoğunlukla hayattan ve insanlardan kaçma ve bu kaçışın ardından hayalî bir sevgiliye, uzak bir ülkeye ya da tabiata sığınma hâli görülür.

Bütün bu temalardan hareketle, Servet-i Fünûn hikâyesinde çoğunlukla bireysel konulara ağırlık verildiğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla insanın iç dünyası, duygu ve hayalleri psikolojik tahlillerle verilmeye çalışılır. Türk edebiyatının en unutulmaz tiplerinin Servet-i Fünûn döneminden çıkması ayrıntılı karakter tahlili metodunun bir sonucudur. Hikâyenin önemli unsurlarından biri olan mekân da ayrıntılı bir şekilde verilmeye çalışılmıştır. Mekânın yanı sıra kişisiyle ya da hikâyede anlatılan durumla özdeşleşen ‘eşya’ların işlevsel kullanımı da dikkat çeker. Hüseyin Câhid’in “Görücü” adlı hikâyesinde ‘hasır sandalye’, Hâlid Ziya'nın

“Ferhunde Kalfa” hikâyesinde ‘eski, kırık ayna’ yeni çağrışım değerleriyle birlikte sembolize edilerek kullanılmıştır. Ayrıntıların değer kazandığı hikâye türü için önemli bir gelişimdir bu.

İnsanın iç dünyasıyla birlikte dış dünyaya gösterilen dikkat, Servet-i Fünûn hikâyesinde bazı teknik yenilikleri de olanaklı kılmıştır. Yazarın bilgi vermekten kaçınması, hikâye ile okur arasından çekilmesi, olayın tesadüflere bırakılmadan mantıklı ihtimallerin inandırıcılığı içinde yürümesi ve böylelikle hikâyenin daha sağlam bir kurguya sahip olması yenilikler arasında sayılabilir. Bu konuya dikkat çeken Mehmet Kaplan, Servet-i Fünûn yazarlarının etkisinde kaldıkları Batı edebiyatından bazı yazarları sayar ve edebî anlayışlarında tasvirin önemini vurgular:

“... Realizme Paul Borget’nin psikolojizmi ile Goncourt Kardeşler’in sanatkârâne üslûbunu ilave eden Servet-i Fünûncularda tasvir, edebiyatın en önemli unsurlarından biri olur: Hâlid Ziya ile Mehmed Rauf’un roman ve hikâyelerinde dekor, tip, jest ve tabiat manzaraları hâline getirilen ruh hâllerinin tasviri, kompozisyonun temelini teşkil eder.”⁶⁵

Yukarıdaki alıntıda da belirtildiği gibi Servet-i Fünûn yazarlarının yabancı dil eğitimi almaları, onları Batı edebiyatının Paul Borget, Goncourt Kardeşler, Gustave Flaubert ve Emile Zola gibi yetkin yazarlarını okumalarına imkân sağlamıştır. Böylelikle romanları gibi hikâyeleri de güçlü olay örgüleri ve ayrıntılı mekân tasvirleri açısından türün başarılı örnekleri olarak karşımıza çıkar.

Servet-i Fünûncuların uygulamaya çalıştıkları bir diğer yenilik ise nazmı nesre yaklaştırmış olmalarıdır. Bu sayede Fransız edebiyatından etkilenerek yeni bir edebî tür ortaya çıkarmışlar ve adına “Mensur şiir” demişlerdir. Mensur şiirlerde şiirin cümle yapısı ve âhengi korunurken, vezin ve kafiyeye bağlı kalınmaz. Önemli olan yazarın duygu ve duyarlılığının şairâne bir şekilde ifade edilmesidir.⁶⁶ Mensur

⁶⁵ Mehmet KAPLAN, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*, 393.

⁶⁶ Ayrıntılı Bilgi İçin Bakınız: Şehnaz ALIŞ, *Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye-Mensur Şiir-Manzum Hikâye 1896-1901*, (Dan. İ. ENGİNÜN), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler

şiiirlerde de “hayal-hakikat” çatışmasından doğan karamsarlık, aşka, tabiata ve hayalî ülkeye kaçış, intihar ve ölüm gibi Servet-i Fünûn edebiyatının ortak temaları bol bol işlenmiştir.

Servet-i Fünûncuların yoğun eleştirilere rağmen şiirde olduğu gibi nesirde de yeni tamlama ve ifade tarzlarıyla süslü bir üslûbu tercih ettiklerini görmekteyiz. Sonuç olarak, Servet-i Fünûn döneminde daha önceki dönemlere kıyasla hikâye türünün Batı’daki anlamıyla karşılığı verilmeye çalışılmış, hikâye türünün gelişimi adına bir adım daha atılmıştır. Dönemin önde gelen hikâye yazarları olarak Hâlid Ziya, Mehmed Rauf, Hüseyin Câhid ve Ahmet Hikmet sayılabilir.

Servet-i Fünûn hikâyesini daha iyi anlayabilmek için dönemin iki önemli hikâye yazarı olan Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf’un hikâyecilik anlayışını ana hatlarıyla görmenin faydalı olacağı kanısındayız.

Hâlid Ziya’nın hikâyelerini tematik olarak romanlarından ayırmak mümkün değildir. Roman ve hikâyeleri konu, kişiler, üslûp ve anlatım bakımından büyük ölçüde paralellik taşır. Bunun yanı sıra Servet-i Fünûn edebiyatının ortak temaları Hâlid Ziya’nın hikâyelerinde işlendiği gibi sosyal çevreye, toplumsal meselelere daha çok yer verilmiştir. Hayalperest hikâye kişilerinin hayata karşı karamsar bakışları, içe dönük yaşamları, hayatın gerçekleri karşısındaki tahammülsüzlükleri ve sonuç olarak yaşadıkları hayal kırıklığı sayesinde hayalî bir ülkeye kaçma eğilimi, tabiata ya da hayalî bir sevgiliye sığınma isteği ve intiharla birlikte gelen ölüm teması, Hâlid Ziya’nın romanlarında olduğu gibi hikâyelerinde de işlenmiştir. Hâlid Ziya’nın hikâye türüne önemli bir katkısı ise, 1894-1896 yılları arasında yayımlanan **Nâkıl** adlı kitabıyla ilk hikâye çevirmenimiz olmasıdır.

Hâlid Ziya, Servet-i Fünûn dönemi için âdeta bir belge niteliği taşıyan **Kırk Yıl** adlı kitabında, hikâye yazmaya nasıl başladığını özellikle Sâmipaşazâde Sezâi'nin **Küçük Şeyler**'inin kendisini nasıl kışkırttığını anlatır:

“**Küçük Şeyler** beni çıldırttı. Sanat heyecanlarımın içinde bu kitaptan duyduğum zevke ve neşata yetişebilecek bir tahassüs bilmiyorum. Bu bana yeni bir ufuk, memleketin nesir ve sanat semasında vaatlerle dolu parlak bir meşrik göstermiş oldu. Küçük hikâyelerin tercüme tecrübeleriyle geçen zamanların ve bu **Küçük Şeyler** bediasıyla mükerrer temasların bende biriktirmiş olması lazım gelen bir heyecan yekunu, adeta gelecek senelerin meşimesine düşerek hayata çıkmak zamanına intizâren ihtizâza başlamış bir habl-i tohumu teşkil etmiş olacak ki tahrir mesleğimde en ziyade sevdiğim küçük hikâyelerden kim bilir ne kadar yazmış oldum.”⁶⁷

En az romanları kadar, hikâyeleriyle de ilgiyi hak eden Hâlid Ziya, “en sevdiğim tür” dediği hikâyeleriyle ne yazık ki romanları kadar ilgi görmemiştir. Esasında Hâlid Ziya'nın sadece romanları değerlendirilmemiş olsaydı, belki de toplumdaki uzak olduğu yorumu kolaylıkla yapılmayacaktı. Çünkü Hâlid Ziya, romanlarının aksine hikâyelerinde, yoksulluk, savaş, aile ve çocuk, otorite baskısı vb. toplumsal temaları işlemiştir. Hâlid Ziya, zengin tematik çeşitliliğiyle çevrelediği hikâyelerinde, dönemin dil ve üslûbunun özelliklerini yansıtır. **Hikâye**⁶⁸ adlı kitabıyla, roman üzerine kuramsal bir kitap yazan Hâlid Ziya, on beş kitaptan oluşan hikâyeleriyle, hikâye türünde daha fazla eser vermekle beraber bu türe teorik açıdan fazla eğilmemiştir.

Dönemin bir diğer önemli hikâye yazarı Mehmed Rauf da tıpkı Hâlid Ziya ve diğer Servet-i Fünûncular gibi, Batı edebiyatından roman ve hikâyeleri orijinal dillerinden okuduğu için bu türleri tanır. Daha sonra edindiği bilgileri çeşitli makaleler yoluyla paylaşan yazar, özellikle “Tarih-i Hikâye”⁶⁹ adlı seri yazıları “Bizde Hikâye”⁷⁰ adlı makalesinde bu konudaki görüşlerini anlatır. Roman ve

⁶⁷ Bkz. (13), UŞAKLIGİL, 479-480.

⁶⁸ Hâlid Ziya UŞAKLIGİL, **Hikâye**, 1891.

⁶⁹ Mehmed Rauf, “Tarih-i Hikâye”, **Mekteb**, nr. 48-49, 52, 54, 57-59, 62, 15 Ağustos 1312-21 Teşrin-i Sâni 1312/27 Ağustos 1896-3 Aralık 1896.

⁷⁰ Mehmed Rauf, “Bizde Hikâye”, **Servet-i Fünûn**, nr. 344, 2 Teşrin-i Evvel 1313/14 Ekim 1897.

hikâyeyi eş değerde gören Mehmed Rauf, Hüseyin Câhid'in **Hayat-ı Muhayyel** adlı hikâye kitabı için yazdığı makalesinde, hikâyenin romandan pek de farklı olmadığını ileri sürer:

“... Hakikat-i hâlde küçük hikâyeler roman tecârib-i kalemiyesinden başka bir şey değildir; şu nokta-i nazardan Câhid, her türlü şerâitiyle bugün roman yazabileceğini göstermiş bir muharrirdir... Bu küçük hikâyelerin asıl güçlüğünü teşkil eden şey bir vak'a-i hayatiyeyi teksif, bir heyecan-ı âniyi tespit edebilmek ve bunu nispetlilik, âhenksizlik yahut vahdetsizlik mi demeli bilmem, hikâye-nüvisler için ekseriyetle düşülen o vartadan kurtarmak, eseri aksam-ı mevcûdesiyle metevâzın durdurabilmek, ayakta tutabilmektir.”⁷¹

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi edebî türler içinde hikâye tam olarak yerini bulamamış, ancak romanla birlikte açıklanmaya çalışılmıştır. Bu konuda Tanzimat döneminde başlayan kafa karışıklığı Servet-i Fünûn döneminde de devam etmektedir. Servet-i Fünûn döneminde romanla hikâyeyi ayırmak için “küçük hikâye” tabiri kullanılmıştır. Birkaç makalesinde hikâye ve hikâyecilik üzerine görüşlerini dile getiren Mehmed Rauf, bu görüşlerinde sistemli bir tutum içine girmemiş, sadece genel yorumlarda bulunmuştur. Hikâyelerinin birçoğunda aşk, kadın, evlilik ve karamsarlık temalarını işleyen Mehmed Rauf, bu yönüyle Servet-i Fünûn edebî topluluğunun dünya görüşüne bağlı kalmıştır.⁷²

Dönemin roman ve hikâye temsilcileri olan, Hâlid Ziya, Mehmed Rauf ve Hüseyin Câhid, Goncourt Kardeşler, Flaubert ve Alfred Musset gerçekçiliğine bağlı kalmışlar, orijinal imajlar ve yeni bir üslûpla sanatkârâne gerçekçilik anlayışını savunmuşlardır. Servet-i Fünûn şair ve yazarlarının, değişik edebiyat akımlarından etkilenmeleri sebebiyle kaynakları farklıdır. Ancak bu farklılığa rağmen ortak duyarlılıkları sonucu benzer temalarda yazmışlardır. Özellikle “hayal-hakikat çatışması”nı merkeze alan şair ve yazarlar, Mehmet Kaplan'ın, bütün bir Servet-i

⁷¹ Mehmed Rauf, “Hayat-ı Muhayyel Muharriri”, **Servet-i Fünûn**, sayı 431-432, 3-10 Haziran 1315/15-22 Haziran 1899, 233-250.

⁷² Ayrıntılı bilgi için Bakınız: Rahim TARIM, **Mehmed Rauf-Hayati ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma**, 112-138.

Fünûn edebiyatının “hayal-hakikat” temi etrafında toplanabileceđi⁷³ görüşünü doğrularcasına, aşkı, ölümu, tabiatı vb. birçok bireysel duyguyu, bu tema etrafında anlatırlar.

⁷³ A. g. k., 44.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HÜSEYİN CÂHİD'İN SERVET-İ FÜNÛN İÇİNDEKİ YERİ

2.1. Hüseyin Câhid'in Edebiyat Hayatı

Oyundan ve oyuncaktan uzak çocukluk yıllarında ilk kütüphanesini bir ayakkabı kutusundan kuran Hüseyin Câhid'in ilk kitapları sokaklarda satılan destanlar ve halk hikâyeleri olur. Kitap kurdu olmaya çok erken yaşlarda başlayan Hüseyin Câhid, "Ahmed Midhat'ın cemiyete getirdiği okuma saatlerini"⁷⁴ yine onun romanlarıyla doldurur. Bu yıllarda kendisini Ahmed Midhat'ın ümmetinden sayacak kadar ona bağlılıkla yaşar. Muhasebecilik yapan babasının küçük kitaplığı ise kitap kurdunu tatmin etmekten uzaktır. Çok sayıda dinî içerikli kitabın yer aldığı bu kitaplıkta "başka bir lisanla yazıldığını"⁷⁵ düşündüğü kitaplardan etkilenmez hatta onlara şüpheyile yaklaşır. Fuzûlî, Nedim, Nabî, Sümbülzâde Vehbî gibi şairlerin Divan'larından ziyade, kadınlara öğüt veren beyitleri sebebiyle en çok Enderunlu Vâsıf'a karşı yakınlık hisseder. Yaşadığı dönemde muhalif tavırları yüzünden derisi yüzülerek öldürülen Nesimî ise, kişiliği ve hayatıyla, genç Hüseyin Câhid'in rüyalarına girecek kadar etkili olur. Çok çeşitli okuma denemeleriyle küçük yaşta ufkunu geniş tutan Hüseyin Câhid, kendisini yazarlığa iten bu yılları şöyle anlatır:

"Hazret-i Ali kahramanlıkları, Battal Gazi hikâyeleri, Kara Davut menkıbeleri, nübüvvet mucizeleri, Nesimî büyüklükleri... Bütün bu mâ-fevk'at-tabîî yüksek, güzel şeylerin içimde kabarttığı coşkun hisler, Rumeli muhitinin âdeta Ortaçağı hatırlatan serbest hayatı ile pek güzel uzlaşıyordu. Bir atım ve küçük bir martinim vardı. Yaylalarda, ormanlarda, kırlarda gezer, koşar, tehlikelere atılır, derin derin yaşadım.

Şimdi çocukluğumu düşünürken kafamın, ruhumun ve bedenimin muvâzi ve hem-âhenk olarak inkişâf etmiş olduğunu görüyorum. Hiçbir zaman kaybetmediğim muvâzenemi bu güzel tesadüfe borçlu olduğumu anlıyorum.

Bir gün, ansızın içimde garip bir istek canlandı. 'Ben de bir şey yazayım' dedim ama daha bunu düşünürken utandım, vazgeçtim. Fakat içimde daha kuvvetli bir şey, bu tasavvurdan bir türlü vazgeçmiyordu. Arzu kuvvet buldukça, ben, nasıl yazarım, diyerek onu susturmaya çalıştım. Nihayet bir gün, kurşunkalemimi elimde

⁷⁴ Bkz. (1), TANPINAR, 413.

⁷⁵ Bkz. (42), YALÇIN, 8.

buldum. Bu, bana isyan etmiş vaziyette, kendi kendiliğinden, mutlaka bir şey doğurmak istiyordu. Yeşil Serez Ovası'nın uzaklıklarında Tahyanos Gölü parlardı: İşte mevzu. Okuduğum eserlerden aklımda kalmış bir cümle ile, 'Âfitâb-ı cihân-tâb tûlû etmiş...' diye başladığımı hatırlıyorum. Fakat ne yazık ki bu şaheserin müsveddesi yırtılmıştır!"⁷⁶

Hüseyin Câhid'in okuma merakının düzene girmesi, annesiyle birlikte İstanbul'a dönüş yıllarına rastlar. İstanbul'a geldiğinde ilk olarak Bâbîâli'deki Kırkor Efendi'nin kitapçı dükkânının müdavimi olur. Hüseyin Câhid, harçlıklarıyla buradan aldığı Ahmed Midhat Efendi'nin kitaplarını büyük bir heyecanla okur. Perşembe günleri dağıtımcı Artin'in Beyazıt'taki köşesi ise ikinci uğrak yeridir. Xavier de Montépin'in, Emile Gaborieau'nun vb. yazarların cinaî romanlarını da buradan edinir. Okumayı sıkıldığı derslerde de sürdüren Hüseyin Câhid, bu konuda hocalarının uyarılarına da aldırış etmez. Cebir öğretmeni Boyacıyan Efendi'nin "640 Hüseyin Câhid yine siyasiyât ile meşgul!" lafı da günceli takip etmekten vazgeçemediği gazeteler yüzünden gelir.⁷⁷

Hüseyin Câhid, yazma çalışmaları devam ederken bir gün kendisini heyecanlandıran bir olayla karşılaşır. Gazetelerin birindeki habere göre, genç yaşta bir öğrencinin romanı yayımlanmış ve Üstad Recâizâde Mahmud Ekrem de bu romana övücü bir yazı yazmıştır. O günden sonra Hüseyin Câhid, içten içe imrendiği bu durum karşısında ilk romanı **Nâdide**'yi (1891) kaleme alır. 16 yaşında yazdığı ilk romanı için Encümen-i Teftiş ve Muayene'nin onayından sonra, sınıf arkadaşı Arif Bey'in yardımıyla Ahmed Midhat Efendi'den övücü bir yazı alan Hüseyin Câhid, o dönemin en ünlü yayıncısı Kitapçı Arakel'in yolunu tutar. Sonsuz bir özgüven duygusuyla gittiği yayınevinden, kitabının basılamayacağını öğrendiğinde üzüntüyle çıkan Hüseyin Câhid, başka çareler arar. Sonunda çocukluğundan beri biriktirmiş olduğu ve babasının sakladığı paraları **Nâdide**'nin basımı için kullanmak ister ve babasıyla birlikte bu kez Ahmed İhsan'ın Âlem Matbaası'na gider. Artık doğru adrese gelmiştir genç yazar. Büyük bir yazar gibi görünmek ve adının gazetelere geçmesi için çırpıman Hüseyin Câhid, ilk kitabı **Nâdide**'nin arka kapağına 'yazarın

⁷⁶ A. g. k., 9-10.

⁷⁷ A. g. k., 11-12.

basılacak eserleri' başlıklı düzmece bir liste bile ekler.⁷⁸ Genç yaşta yayın dünyasının kurnazlıklarını denemekten çekinmediği ilk romanı için daha sonra pek de iyi şeyler düşünmeyen Hüseyin Câhid, anılarında şunları anlatır:

“**Nâdide**'nin mevzuundan söz edecek değilim; zahmete değmez. Üslûb ve tertib tarzı tamamiyle Ahmed Midhat Efendi'nin fena bir taklidinden ibaretti. Taklidi o derece ileri götürmüştüm ki hikâyeyi yarıda bırakarak, hikâyeye münasebetiyle güya felsefî bir mütâlaaya ayrıca bir bâb bile tahsis etmişim.”⁷⁹

Yıllar sonra anılarında **Nâdide**'deki düşüncelerinin devam etmesi halinde ancak **Sır'at-ı Müstakîm**'de çalışabilecek düzeyde bir gazeteci olacağını söylemekten çekinmeyen Hüseyin Câhid, kendisini “skolastik batağından çekip kurtaran” tek şeyin Fransızca ve Batı kültürü olduğunu da vurgular. Genç yaşına rağmen sabırlı olmayı başarabilen bu girişimci ruh, Fransızca romanlar okuyarak kendi kendine Fransızca öğrenir. Fransızcasını geliştirmekten de geri durmaz. Çeşitli çeviriler yapar. **Nâdide**'nin basımı öncesi sık sık gittiği **Âlem Matbaası**'nda yayım hayatına başlayan **Servet-i Fünûn** için, sınıf arkadaşı Mehmed Câvid'le çevirdiği “İğne İplik” başlıklı yazılar bunlardan ilkidir. Böylelikle çeviri de olsa imzasını taşıyan ilk yazısı dergilerde yayımlanan Hüseyin Câhid, yavaş yavaş yayın dünyasında ilerlemeye başlar. **Âlem Matbaası**'ndaki mesaileri sırasında dönemin ünlü yazarlarıyla tanışma fırsatı da elde eder. İlk tanışma Ahmed Rasim'le gerçekleşir. “Dekadanlar Tartışması”nda, Servet-i Fünûncuları eleştiren isimlerden biri olmasına rağmen, Hüseyin Câhid onu yıllar sonra genç bir yazar adayının üzerinde uyandırdığı saygı ve minnet duygularıyla anlatır.⁸⁰

Artık basın hayatında yer edinmeye başlayan Hüseyin Câhid, arkadaşlarıyla birlikte kendi dergisini çıkarma yolunu dener. Bu yolun başlangıç noktasında ise Servet-i Fünûn şair ve yazarlarını buluşturan ve Recâizâde Mahmud Ekrem'in edebî projesini hazırlaması yönüyle **Mekteb** dergisi durur.

⁷⁸ A. g. k., 13-18.

⁷⁹ A. g. k., 19.

⁸⁰ A. g. k., 25-29.

2.2. Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn Topluluğuna Katılması

Hüseyin Câhid'in ilk telif yazısı, **Servet-i Fünûn** dergisinde 30 Nisan 1891'de, "Ahmed Paşa Camii" adıyla yayımlanır.⁸¹ Ancak yayın hayatındaki asıl faaliyeti **Mekteb** dergisinde başlamıştır.

Hüseyin Câhid ve Mekteb-i Mülkiye'den arkadaşları Ahmed Şuayb, Hasan Tahsin, Mehmed Câvid ve Süleyman Kâni, **Mekteb** dergisinde maceralı bir yayın dönemi yaşarlar. Yeni edebiyatın örneklerini verme heveslisi gençler, lise yıllarında Kitapçı Karabet'in çıkardığı **Mekteb** dergisinin imtiyazını almaya karar verir, ancak genç oldukları gerekçesiyle Karabet'ten izin alamazlar. Bunun üzerine Fransızca öğretmenleri Bakî Bey'den yardım isterler ve onun himayesinde **Mekteb** dergisini kendi edebiyat ve sanat anlayışlarına uygun bir şekilde çıkarmaya başlarlar.

Edebiyatın yenileşmesi için eserlerini **Mekteb** dergisinde yayımlayan gençlerin yolları çok geçmeden birbiriyle kesişir. Hüseyin Câhid, Servet-i Fünûn topluluğunun önemli isimlerinden Cenab Şahabeddin ve Mehmed Rauf'la **Mekteb** dergisinde tanışır ve üçü de yeni edebiyatın ilk örneklerini burada verirler.⁸² Mehmed Rauf'un **Mekteb** dergisindeki macerası dergiye gönderdiği mektuplarla başlar. Mehmed Rauf, mektuplarında, bu yıllarda Cenab Şahabeddin'in şiirleri etrafında yaşanan tartışmalara destek verir. Böylece Mehmed Rauf, Cenab Şahabeddin'le tanışır ve arkadaş olur. Daha sonra derginin yönetim yerine giderek Hüseyin Câhid'le de tanışır. Cenab Şahabeddin'in **Mekteb**'e katılması ise, Hüseyin Suat'ın teşvikleriyle gerçekleşmiştir.⁸³ Görüldüğü gibi **Mekteb** dergisi, kısa bir süre içinde yeni edebiyat tutkunu gençleri bir araya getirmiş ve böylelikle Servet-i Fünûn'a hazırlayıcı bir dergi özelliğini kazanmıştır.

⁸¹ Hüseyin Câhid, "Ahmed Paşa Camii", **Servet-i Fünûn**, nr. 6, 18 Nisan 1307/30 Nisan 1891, 68.

⁸² Bkz. (42), YALÇIN, 56-60.

⁸³ A. g. k., 61-63.

Büyük bir heyecanla başlayan bu girişim, Bakî Bey'in, Cenab'ın şiirlerine dair olumsuz eleştirilerinden ilk darbeyi almış, bunun üzerine Hüseyin Câhid'le arkadaşları dergiden ayrılmışlardır. Bir hafta sonra derginin idaresini Cenab Şahabeddin almış, ancak 1897'de Cenab'ın Hicaz'a gitmesiyle dergi, Mehmed Rauf'un idaresine geçmiştir.⁸⁴

İlk hikâyesi “Ada Vapuru”⁸⁵ **Mekteb**'de yayımlanan Hüseyin Câhid'in **Servet-i Fünûn**'a doğru ilk adımları, **Mekteb**'den ayrılışıyla başlamıştır. Hüseyin Câhid, **Mekteb** dergisinde çalışırken Mehmed Rauf ve Cenab Şahabeddin'i tanımış, bu dönemde Mehmed Rauf'un kendisine verdiği **Nemîde**, **Ferdi ve Şürekâsı** adlı eserlerle Hâlid Ziya'yı okuma fırsatı bulmuştur. Tevfik Fikret'i ise, **Mirsad** dergisinin düzenlediği yarışmada tevhid türünde birincilik kazanan şiiriyle tanımıştır. **Mekteb**'de hayal kırıklığına uğrayan Hüseyin Câhid için 7 Şubat 1896'da Tevfik Fikret'in idaresinde tam bir edebî hüviyet kazanan **Servet-i Fünûn** dergisi, yeni bir şevk uyandırmıştır.⁸⁶ Bu yıllarda Mehmed Rauf, Cenab Şahabeddin ve **Mekteb**'de yazan bazı şair ve yazarlar da, **Servet-i Fünûn** dergisinde yazmaya başlamışlardır.⁸⁷

Hüseyin Câhid, **Servet-i Fünûn**'da başlayan hareketlenmenin etkisi ve Mehmed Rauf'un da ısrarıyla, 14 Ocak 1897'de “Röneka”⁸⁸ adlı hikâyesini **Servet-i Fünûn**'a gönderir. Hüseyin Câhid hikâyesinin **Servet-i Fünûn**'da yayımlanması üzerine yaşadığı heyecanı anılarında şöyle anlatır:

“Röneka”, **Servet-i Fünûn**'da intişâr etti. Bunun verdiği cesaret ile başka bir hikâye daha yazdım. Rauf onu da **Servet-i Fünûn**'a götürdü. O da basıldı. Artık bana da cesaret geldi, hevesim arttı ve bir gün Rauf ile birlikte **Servet-i Fünûn**'a ziyarete gittim. (...)

Kendimi artık mübtedi bir çocuk bulmamakla beraber **Servet-i Fünûn**'a girerken içimde bir heyecan vardı. Orada Fikret ile Hâlid Ziya'yı gördüm. Fikret'in derhal emniyet ve muhabbet telkin eden

⁸⁴ Bkz. (72), TARİM, 48.

⁸⁵ Hüseyin Câhid, “Ada Vapurunda”, **Mekteb**, nr. 21, 8 Şubat 1311/20 Şubat 1896, 332-336.

⁸⁶ Bkz. (42), YALÇIN, 73-74.

⁸⁷ Bkz. (72), TARİM, 49.

⁸⁸ Hüseyin Câhid, “Röneka”, **Servet-i Fünûn**, nr. 305, 2 Kânûn-ı Sâni 1312/14 Ocak 1897, 298-301.

tatlı bir karşılayışı, müstehzî zannolunabileceği halde istihza etmeyen bir gülüşü vardı. Hâlid Ziya Bey daha teklifli, daha ağır görünüyordu. İhtimal ki yazıları gibi muntazam ve mutantan konuşmasının da bunda tesiri oluyordu. Rabıtası bozuk bir yazıdan insan nasıl mahcub olursa Hâlid Ziya'nın karşısında da biraz laubali davranmaktan insan öyle utanacak zannediyordum. Bende ilk hâsil olan intibâ budur.”⁸⁹

Hüseyin Câhid bu tarihten sonra **Servet-i Fünûn** dergisinin en sâdik yazarı ve topluluğa gelen tüm eleştirilere karşı topluluğun en ateşli savunucusu olmuştur. Servet-i Fünûn döneminde **Mütâlaa** dergisi ile **Saadet**, **Tarık** ve **Sabah** gazetelerinde yazmakla birlikte daha çok **Servet-i Fünûn** dergisinde faaliyet göstermiştir.⁹⁰

2.3. Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn Topluluğu İçindeki Faaliyetleri

Mekteb dergisinde kullandığı Hâkî imzasını,⁹¹ zaman zaman **Servet-i Fünûn**'da da kullanan Hüseyin Câhid, Servet-i Fünûn topluluğuna katıldıktan sonra yoğun bir şekilde edebî faaliyetlerini sürdürmüştür. Hüseyin Câhid, Servet-i Fünûn topluluğunun mensubu olarak birçok önemli faaliyette bulunmuştur: İlk olarak “Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi”nin kurulmasını sağlamıştır. Bu seriye, serinin ilk kitabı olarak yayımlanan **Hayât-ı Muhayyel** (8 Haziran 1899) ve beşinci kitap olarak çıkan **Hayal İçinde** (28 Mart 1901) romanıyla katkıda bulunmuştur. Hüseyin Câhid, Servet-i Fünûn topluluğun mensubu bulunduğu yıllarda Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi'nde 11 kitap yayımlanmıştır. Bu kitaplar şunlardır:

1. Hüseyin Câhid-**Hayat-ı Muhayyel** (1899)
2. Hâlid Ziya-**Mâi ve Siyah** (1899)
3. Tevfik Fikret-**Rübâb-ı Şikeste** (1900)
4. Hâlid Ziya-**Bir Yazın Tarihi** (1900)

⁸⁹ Bkz. (42), YALÇIN, 73-74.

⁹⁰ Bilge ERCİLASUN, “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Büyük Türk Klasikleri**, Cilt 10, 104.

⁹¹ Bkz. (42), YALÇIN, 57.

5. Hâlid Ziya-**Aşk-ı Memnû** (1901)
6. Hüseyin Câhid-**Hayal İçinde** (1901)
7. Hâlid Ziya-**Solgun Demet** (1901)
8. Mehmed Rauf-**Eylül** (1901)
9. Ahmed Şuayb-**Hayat ve Kitaplar** (1900)
10. Ahmed Hikmet-**Hâristan ve Gülistan** (1901)
11. Mehmed Rauf-**Siyah İnciler** (1901)

Kütüphanenin yönetimini Servet-i Fünûn topluluğu dağıldıktan sonra da sürdüren Hüseyin Câhid, 35 kitapla seriyi tamamlamıştır. Daha sonra bu serinin yerini 1922 yılında tek başına kurduğu “Oğlumun Kütüphanesi” almıştır.

Hüseyin Câhid’in, Servet-i Fünûn topluluğuna yapılan eleştirilere karşı kaleme aldığı edebî tenkit ve estetikle ilgili yazıları, yeni edebiyat anlayışını benimsetme çabası sebebiyle topluluk içindeki ikinci önemli faaliyeti sayılabilir.⁹²

Tevfik Fikret, daha çok Servet-i Fünûn’u muhaliflere karşı kollayan polemikleriyle bilinen Hüseyin Câhid’in bu yönüyle yaptığı katkıyı şöyle anlatır:

“Servet-i Fünûn hoşuna gidiyor muydu? Şüphe yoktur ki orada, o dâr-ı gurbette aziz vatanın her şeyi hoşunuza giderdi...”

Dedim, cevap vermekte isti’câl etti:

‘- Ben Servet-i Fünûn’u Avrupa’ya gitmeden evvel de okurdum ve daima hoşuma gider, daima baştan başa okurum. Yalnız Hüseyin Câhid Bey’in romanını takip etmedim. Baş tarafları bana biraz yorucu gelmişti. Maamafih okuyacağım, bitmesine intizar ediyorum. Hüseyin Câhid! Bu isim artık bilinmeyecek, yazdıkları aranmayacak imzalar arasından ayrılmıştır. Son makaleleri bu muvaffakiyeti umumen teslim ettirdi.’

Ben gülümsüyordum, iftihar ediyordum; Câhid’in... Bu muktedir, bu müdekkik, bu yorulmaz refik-i tahrîrin o son makaleleri için iki büyük lisandan işittiğim cümle-i takdîriyye hatırımdan

⁹² Bkz. (90), ERCİLASUN, 104.

geçiyordu: Üstad Ekrem buyurmuştu ki: ‘Bu kadar senedir bu kadar münâkaşât-ı kalemiyye görüldü... İçinde Câhid Bey’in mukabelesi kadar i’tidâl-i demle, iktidar ve muvaffakiyyetle yazılmış bir cevaba tesadüf olunmadı.’ Sonra aynı mütâlaayı diğer bir edîb-i fâzıldan, hemen aynı kelimelerle işitmişim. Şimdi henüz Avrupa’dan tahsilden gelmiş bir erkân-ı harb zâbiti de, karşımda bu makaleler sahibinin hakkını, kudretini teslim ediyordu. Bu doğrusu mûcib-i iftihar idi.”⁹³

Tevfik Fikret’in, Hüseyin Câhid’e Servet-i Fünûn’daki destek ve teşvikleri için duyduğu minneti, Hâlid Ziya anılarında şöyle dile getirir:

“Mehmed Rauf’un ilk romanlarından biri olan **Ferdâ-yı Garam** gibi, Hüseyin Câhid’in **Hayal İçinde** romanı da bu küçük zümre içinde layıkıyla hüsn-i kabule mazhar oldu... En büyük şevki de Tevfik Fikret gösterdi. Hepimizin ona bu neviden vesilelerle bir şükran borcu vardır. Eğer onun teşvik ve fütûra düşmek üzere olan cesaretleri takviye eden takdirleri olmasaydı, belki ileriye yürümekte o derece sebat göstermeyecektik.”⁹⁴

Hüseyin Câhid’in Servet-i Fünûn’a katkıları bağlamında üzerinde önemle durulması gereken esas konu yaşadığı kalem kavgalarıdır. Adı pek çok şair ve yazarla polemige karışan Hüseyin Câhid’in ilk kalem kavgası, **Mütâlaa** gazetesinde 15 Ekim 1897’de yayımlanan “Âsâr-ı Edebiyye Ne Yolda Tenkîd Edilir?”⁹⁵ başlıklı yazısı sebebiyle çıkar. Hüseyin Câhid bu yazısında, eski edebiyat yanlısı şair ve yazarların göklere çıkardığı Muallim Naci’yi eleştirirken, isim vermeden, önce Ahmed Midhat Efendi’yi ardından “**Paris Esrarı** mütercimi kadar cahil” diyerek suçladığı Halil Edib’i hedef alır. Eski edebiyat taraftarlarını Batı’yı anlamamakla suçlayan Hüseyin Câhid’e ilk yanıt imzasız bir yazıdan gelir. Muallim Naci’yi ve onun edebiyat anlayışını savunan bu yazının ardından, Halil Edib de, 3-17 Şubat 1898 tarihlerinde **Resimli**

⁹³ Tevfik Fikret, “Musâhabe-i Edebiyye-Bir Arkadaşım”, **Servet-i Fünûn**, nr. 384, 9 Temmuz 1314/21 Temmuz 1898, 308. Bkz. İsmail PARLATIR, **Tevfik Fikret-Dil ve Edebiyat Yazıları**, 93-98.

⁹⁴ Bkz. (13), UŞAKLIGİL, 723.

⁹⁵ Hüseyin Câhid, “Âsâr-ı Edebiye Ne Yolda Tenkid Edilir?”, **Mütâlaa**, nr. 74, 3 Teşrîn-i Evvel 1313/15 Ekim 1897, 3. Bkz. (45), GÖKÇEK, 62-73.

Gazete'de yayımlanan ‘Mukabele-i Meşruaya Karşı Terk-i Müsamaha’⁹⁶ başlıklı yazılarında Hüseyin Câhid’i ‘‘Sukut’’ hikâyesi dolayısıyla gayr-ı ahlâkîlikle suçlar. Yaklaşık iki ay boyunca Hüseyin Câhid ve Halil Edib arasında şahsî sataşmaya kadar varan tartışma, Tevfik Fikret ve İsmail Safa’nın üstü kapalı ifadelerle mesele üzerinde yoğunlaşan yazılarıyla mesafe kazanır.

Hüseyin Câhid, ‘‘Dekadanlar Tartışması’’nda önemli bir yeri olan ve **Kavgalarım**⁹⁷ kitabında da yer verdiği bu tartışmanın üzerinden bir iki ay geçmeden **Servet-i Fünûn**’daki en meşhur kalem kavgasını Ali Kemal’le yaşar. Ali Kemal, Paris’ten **İkdam** gazetesine gönderdiği mektuplarda, Servet-i Fünûn aleyhinde devamlı eleştirilerde bulunur. Hüseyin Câhid de **Servet-i Fünûn**’da yazdığı, ‘‘Edebiyat-ı Cedîde: Menşe ve Esasları’’⁹⁸ makalesinin sonunda, Ali Kemal’in yazılarındaki intihallerden bahseder. Bunun üzerine önce **İkdam** gazetesi, ardından Ali Kemal’in ‘‘Şöhret-i Sehîle’’ ve ‘‘Ah Mine’l-Aşk ve Hâlâtihî’’ adlı iki yazısı, suçlamaları sert bir dille reddeder.⁹⁹ Hüseyin Câhid ise, **Servet-i Fünûn**’da yayımlanan, 16 Haziran 1898 tarihli ‘‘Şöhret-i Sehîle-Ali Kemal Bey’e’’¹⁰⁰ başlıklı yazısında, Ali Kemal’in yazılarındaki imlâ yanlışlarından bahseder. Tartışma bir süre daha aynı suçlamalarla devam eder. Ancak, Hüseyin Câhid’in 8 Haziran 1898 tarihli **İkdam** gazetesinde yayımlanan ‘‘Günde Bir İntihal-Ali Kemal Bey’e’’¹⁰¹ adlı yazısında, Ali Kemal’in **Figaro**’dan yaptığı intihalleri asıllarıyla birlikte vermesi tartışmayı sonlandırır. Hüseyin Câhid anılarında Ali Kemal’le yaşadığı tartışmayı şöyle anlatır:

‘‘**Servet-i Fünûn**’a yazmaya başladığım ‘Hikmet-i Bedâyi’ makaleleri, o zamanın matbuatı için mühim hadiselerden sayılabilecek bir münakaşaya sebebiyet vermiştir. Bu makalelerin

⁹⁶ Halil Edib, ‘‘Mukabele-i Meşruaya Karşı Terk-i Müsamaha’’, **Malûmat**, nr. 119-121, 22 Kânûn-ı Sâni 1313/3 Şubat 1898-5 Şubat 1313/17 Şubat 1898. Bkz. (45), GÖKÇEK, 66.

⁹⁷ Hüseyin Câhid, **Kavgalarım**, 19-33.

⁹⁸ Bkz. (55), Hüseyin Câhid, 183-186.

⁹⁹ Ali Kemal, ‘‘Şöhret-i Sehîle’’. Bkz. ÖZTÜRK, Nurettin, **Türk Edebiyatında Polemik ve Kavgalarım**, 131.

¹⁰⁰ Hüseyin Câhid, ‘‘Şöhret-i Sehîle-Ali Kemal Bey’e’’, **Servet-i Fünûn**, nr. 379, 4 Haziran 1314/16 Haziran 1898, 226-237. Bkz. (97), Hüseyin Câhid, 56-81.

¹⁰¹ Hüseyin Câhid, ‘‘Günde Bir İntihal-Ali Kemal Bey’e’’, 27 Mayıs 1314/8 Haziran 1898. Bkz. (97), Hüseyin Câhid, 81-92.

esasını Hippolyte Taine'den alıyordum. Taine'in nazariyesini ve mesleğini izah eden makalelerden sonra bunları bizim edebiyatımıza tatbik etmek istedim. Bu vesileden istifade ederek makalenin sonunda **İkdam**'ın Paris muhabiri Ali Kemal Bey tarafından Servet-i Fünûn edebiyatı aleyhinde yazılan şeylere mukabelede bulundum. **Servet-i Fünûn**, muarız gazetelerle münakaşaya girişmemek, ademi tenezzül eseri göstermek mesleğini tutmuştu. Fakat arada sırada münasebet düştükçe kendimizi müdafaadan ve muarızlarımıza hücumdan da geri durmazdık.”¹⁰²

Tartışmanın diğer tarafında yer alan Ali Kemal ise, **Ömrüm** adıyla kitaplaştırdığı anılarında bu konuya üstü kapalı değinir.¹⁰³ Ancak 1911'de yayımladığı **Fetret** adlı romanının “Bir Arapça Dersi” başlıklı bölümünde, Servet-i Fünûncularla özellikle de Hüseyin Câhid'le hesabının kapanmadığını gösteren Ali Kemal, Hüseyin Câhid'in “Şöhret-i Sehîle-Ali Kemal Bey'e” başlıklı makalesine gönderme yaparak Servet-i Fünûncuların kelime ve terkeb kullanımını eleştirir. Bu bölümleri Ali Kemal'in **Fetret**'inden okuyalım:

“... Selman Bey'in itikadınca, Türkçe mukabilleri var iken bir fayda me'mûl olmadıkça, bir zaruret görülmedikçe Arapça elfaz kullanmak bir üslûb-ı Türkî'yi kıymetten düşürürdü. Halbuki üdebâmızın, hele gençlerimizin birçoğu Arabî'nin lisan-ı Osmanî'ye lüzumunu hiç kabul etmiyorlar, tahsiline asla rağbet göstermiyorlardı. Lakin, ve mine'l-garâib, yazılarını elfaz-ı Arabiyyeye boğuyorlardı, hem de yalan yanlış boğuyorlardı. Mesela, 'kolay' gibi saf, latif, sade bir Türkçe mukabili varken Arab'ın 'sehl' gibi telaffuzca müşkil bir kelimesini, fakat Arapça bilmedikleri için tabîî müthiş bir galâta uğratarak 'sehîl', 'şöhret-i sehîle' diye yazıyorlardı. Bu derece âdi hatalardan bile tevakkî edemeyen bir üslûpta ne meziyet olabilir.”¹⁰⁴

Devam eden “Dekadanlar Tartışması”nda, bu kez Servet-i Fünûncuları gayr-ı millîlikle suçlayan Ahmed Rasim'e yanıt verir. A. Rasim'in 19 Mayıs-9 Haziran 1898 tarihlerinde **Musavver Malûmat**'ta yayımlanan “Tekâmül ve Terakki”¹⁰⁵ adlı

¹⁰² Bkz. (42), YALÇIN, 89.

¹⁰³ Ali Kemal, **Ömrüm**, 64.

¹⁰⁴ Ali Kemal, **Fetret**, 83-84.

¹⁰⁵ Bkz. (54), Ahmed Rasim., 133-136.

yazısındaki gayr-ı millîlik eleştirilerine, 26 Mayıs 1898 tarihli “Edebiyat-ı Cedîde, Menşe ve Esasları” ve bir hafta sonra yayımlanan “On Dokuzuncu Asrın Temayülât-ı Ruhîyesi: Dekadizm, Sembolizm”¹⁰⁶ başlıklı makalelerindeki, Hippolyte Taine’in ırk, zaman ve çevre ilişkisine dair görüşlerinden örneklerle yanıt verir. Bütün edebî hareketlerin kendi toplumundan izler taşıdığını belirten Hüseyin Câhid, Dekadizm ve Sembolizmin tarihçesini verir ve akımın temsilcilerini beğenmediğini söyleyerek onlarla alay eder. Böylelikle Servet-i Fünûn şair ve yazarlarının taklitçisi olmakla suçlandıkları Sembolistleri kesin bir dille reddeder.

Hüseyin Câhid’in büyük yankı uyandıran “Edebiyat-ı Cedîde, Menşe ve Esasları” adlı yazısına Ara Nesil şairlerinden Faik Esad yanıt verir. Andelib imzasıyla **Malûmat**’ta yayımlanan, “Birader-i Muhteremim Ahmed Rasim’e”¹⁰⁷ başlıklı yazısında yeni edebiyat heveslisi gençlerin Türkçe’yi ve geleneği bilmediklerini, Batı taklitçisi olduklarını iddia eder. Ardından, **Malûmat**’ta yayımlanan imzasız bir yazıda da, Hüseyin Câhid’in “On Dokuzuncu Asrın Temâyülât-ı Ruhîyesi: Dekadizm, Sembolizm” adlı yazısı hedef alınır. Hüseyin Câhid, bu yazısı dolayısıyla Fransızca’dan Türkçe’ye aktarma yaptığı yolundaki suçlamalara doğrudan yanıt vermez. Ancak Servet-i Fünûn’u savunmayı sürdürür. **Sabah** gazetesinde 25 Ağustos 1898’de yayımlanan “Parlak Tabirler”¹⁰⁸ başlıklı yazısında, özellikle Servet-i Fünûn şairlerinin hiçbir dilbilgisi kuralına bağlı kalmadan kullandıkları sıfatları eleştirenlere, şairlerin bu konudaki özgürlüklerinin sınırlandırılmayacağı noktasında karşılık verir.

Hüseyin Câhid’in hem yazdığı dönemde hem de daha sonraki yıllarda yoğun eleştiriler almasına sebep olan 24 Kasım 1898 tarihli “Arab’dan İstifade Edeceğimiz Ulûm”¹⁰⁹ başlıklı yazısı, bu kez **Tarîk** gazetesinde yaşadığı bir tartışmaya vesile

¹⁰⁶ Bkz. (55), Hüseyin Câhid, 183-186/194-198.

¹⁰⁷ Andelib, “Birader-i Muhteremim Ahmed Rasim’e”, **Malûmat**, nr. 135-136, 21-28 Mayıs 1314/2-9 Haziran 1898. Bkz. (45), GÖKÇEK, 97.

¹⁰⁸ Hüseyin Câhid, “Parlak Tabirler”, **Sabah**, nr. 3149, 13 Ağustos 1314/25 Ağustos 1898. Bkz. (45), GÖKÇEK, 99.

¹⁰⁹ Hüseyin Câhid, “Arab’dan İstifade Edeceğimiz Ulûm”, **Tarîk**, 12 Teşrîn-i Sâni 1314/24 Kasım 1898. Bkz. (97), Hüseyin Câhid, 95-108.

olur. Hüseyin Câhid, Bahaî imzasıyla Veled Çelebi'nin aynı gazetede, bir önceki hafta yayımlanan “Arab’dan Pek Çok İstifade Edeceğimiz Ulûm” adlı makalesini eleştirmek için kaleme aldığı yazısında, Türkçe’ye Arapça ve Farsça dışındaki dillerden sözcükler alınabileceğini, ancak bundan sonra Arapların değil, yenileşmenin temsilî olarak gördüğü Avrupa’nın örnek alınması gerektiğini vurgular. Çok geçmeden Fatih Camii hocalarından Mustafa Sabri Efendi, 15 Aralık 1898 tarihli **Malûmat**’ta yayımlanan “Cür’etli Bir Dekadan”¹¹⁰ adlı yazısıyla Hüseyin Câhid’e sert bir yanıt verir. Tehditkâr bir üslûba maruz kalan Hüseyin Câhid, dinsizlikle suçlanmaktan korkar ve susarak tartışmayı bitirir.

Birkaç ay sonra tartışmanın dönüm noktalarından biri sayılan Ahmed Midhat Efendi’nin “Teslîm-i Hakikat”¹¹¹ adlı meşhur makalesi yayımlanır. Ahmed Midhat Efendi bu yazısında, Servet-i Fünûn şair ve yazarlarını yenileşen Türk edebiyatına yeni bir vizyon kazandırdıkları için takdir eder. Bu iddiasını da Tevfik Fikret ve Hüseyin Câhid’in yazılarıyla doğrulamaya çalışır. Hüseyin Câhid de “Biraz Daha Hakikat”¹¹² adlı yazısında yeni edebiyat heveslisi gençlerin amaçlarının kabullenilmediğini ve esas sorunun buradan kaynaklandığını vurgular. Bu yazıda “Servet-i Fünûn Edebiyatı” adlandırmasının ilk defa kullanılması, Hüseyin Câhid’in topluluk içindeki önemli katkılarından biri olarak görülebilir. Hüseyin Câhid’in “Dekadanlar Tartışması”ndaki etkin rolünü ayrıntılara girmeden, dikkate değer bulduğumuz ve tartışmanın seyrini etkileyen yazılar üzerinden vermeye çalıştık.

“Dekadanlar” tartışmasından sonra, Ali Ekrem’in “Şiirimiz” başlıklı makalelerinde **Servet-i Fünûn**’a saldırması topluluk içinde en dikkate değer kargaşayı yaratır. Ardından Tevfik Fikret, derginin idaresini Hüseyin Câhid’e devreder. 16 Ekim 1901 tarihli 553. sayıya kadar görevini sürdüren Hüseyin

¹¹⁰ Mustafa Sabri Efendi, “Cür’etli Bir Dekadan”, **Malûmat**, nr. 163, 3 Kânûn-ı Evvel 1314/15 Aralık 1898. Bkz. (97), Hüseyin Câhid, 109-114.

¹¹¹ Ahmed Midhat Efendi, “Teslim-i Hakikat”, **Tarik**, nr. 4639, 21 Teşrîn-i Sâni/3 Aralık 1898.

¹¹² Hüseyin Câhid, “Biraz Daha Hakikat”, **Tarik**, nr. 4650, 2 Kânûn-ı Evvel 1314/14 Aralık 1898. Bkz. (45), GÖKÇEK, 113-119. Ömer Faruk HUYUGÜZEL, bu yazının İbnürrıfat Samih’e karşı yazıldığını söyler. Halbuki Hüseyin Câhid, Ahmed Midhat Efendi’ye yanıt vermiştir. Bkz. Ömer Faruk HUYUGÜZEL, **Hüseyin Cahit Yalçın’ın Hayatı ve Edebî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma**, 13.

Câhid'in, bu sayıda yayımladığı "Edebiyat ve Hukuk"¹¹³ adlı çevirisi yüzünden dergi sansüre uğrar ve kapatılır. Bir süre sonra Hüseyin Câhid ve arkadaşlarının suçsuz olduğu anlaşılır ve dergi yeniden yayım hayatına başlar. Bu olayın ardından, **Servet-i Fünûn** dergisi başlangıç noktasına dönerek fennî bir yayım çizgisi sürdürür. Hüseyin Câhid bu karara nasıl uyduğunu anılarında şöyle anlatır:

"**Servet-i Fünûn** bu darbeden kurtulmuştu amma, mânen ölmüştü. Çünkü artık Saray, edebiyatı kat'iyen yasak etmişti. O tarihten sonra çıkan **Servet-i Fünûn**'da ne bir şiir vardır, ne de bir hikâye. Gazeteyi doldurmak için müteaddit müstear isimlerle fennî musâhabeler yazdım, arıcılıktan bahsettim, yemeklerin kalorilerinden bahsettim, her şeyden, fakat kat'iyen suya sabuna dokunmayacak şeylerden."¹¹⁴

Hüseyin Câhid, bu olaydan sonra S. S. ve Safvet Suad gibi takma adlar kullandığı yazılarında ilim, fen, iktisat, ziraat, sağlık ve beslenme ile ilgili makaleler ve çeşitli çeviriler yayımlar. **Servet-i Fünûn** dergisinde Safvet Suad imzasıyla son telif yazısı ise 24 Mart 1904'te çıkar.¹¹⁵ Hüseyin Câhid'in çeşitli dergi ve gazetelerde kullandığı diğer takma isimler ise Hâkî, Hem-râh, Münif Fehim, Ahmet Şerif ve Akşamcı'dır.

Hüseyin Câhid'in Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'ni kurması ve yaşadığı polemiklerin haricinde, Servet-i Fünûn topluluğuna önemli katkılarından biri de gerçekleşemeyen "Yeşil Yurt hayali"nde oynadığı etkin roldür.

Topluluğun önemli hareketlerinden biri olan Yeşil Yurt tasavvuru¹¹⁶, 1876 yılında başlayan ve adına II. Abdülhamid İstibdadı denilen dönemde, Servet-i Fünûncuların siyasi ve sosyal baskılara dayanamayarak başlattıkları bir girişimdir. Bu girişim, baskı rejiminden kaçmak isteyen gençlerin, tabiatın kucağında mutlu bir

¹¹³ Bkz. (60), Hüseyin Câhid, 104-107.

¹¹⁴ Bkz. (42), YALÇIN, 172.

¹¹⁵ Safvet Suad, "Saadet-i Hakikiye", **Servet-i Fünûn**, nr. 674, 11 Mart 1320/24 Mart 1904, 370-371.

¹¹⁶ Rahim TARIM, "Servet-i Fünûn Edebî Topluluğunun 'Yeşil Yurt' Özlemi", **kitap-lık**, sayı 93, Nisan 2006, 77-86.

hayatı istemelerinden doğar. Mehmed Rauf, “Yeşil Yurt Hikâyesi” adlı yazısında bu konuyla ilgili şunları söyler:

“Servet-i Fünûncuların müşterek vasıfları, İstibdâd idaresine karşı kanlı, yırtıcı bir husumetti. Bu husumet Saray’a karşı başlamışken yavaş yavaş bu idareye tevekkül ve tahammül ve onu tagdiye ve idâme eden memleket hayatına da sirayet etmişti. Her gün menfur tecelliyatına şahit olduğumuz Saray şenâetleri bizi zehirliyorlar, artık burada yaşamayı tahammül edilemeyecek bir işkence haline getiriyordu.”¹¹⁷

Servet-i Fünûn topluluğundan birkaç isim, hayallerini gerçekleştirmek için çeşitli planlar yaparlar. Bu iş için Tevfik Fikret tarafından görevlendirilen Mehmed Rauf, arkadaşı Kaptan Bain’in önerisiyle Yeni Zelanda’ya gitmek fikrini ortaya atar. Ancak gereken para bir araya getirilemeyince Yeni Zelanda’ya gitme düşüncesi gerçekleşemez. Hüseyin Câhid bu girişimi ve hayal kırıklığını şöyle anlatır:

“Muhaceret seyahati için icab eden parayı Esat Paşa bulacağını söylüyordu. Ankara civarında ailesine ait büyük bir çiftlik varmış, içinde iki gün dolaşılırmış. Bu çiftlik satılacak, parası, Yeni Zelanda’ya gidecek Türk kolonisinin sermayesini teşkil edecekti. Ada üzerinde propaganda risalelerinin verdiği malûmat ile iktifâ etmeyerek bir kere kendi gözümüzle de görmek için Hüseyin Kâzım’ın ve benim, arkadaşlardan evvel yola çıkarak bir keşif yapmamız bile düşünülüyordu. Bu tasavvur ortaya atıldıktan sonra, uzun bir müddet tekmil hülyalarımızın zeminini, hep bu yeni hayat teşkil etti. Benim **Hayât-ı Muhayyel**, işte bu tasavvurun mahsulüdür.

(...) Yeni Zelanda hicreti, doğmadan ölen bir çocuk gibi akîm kaldı. Çünkü barut bulamadık. Çünkü çiftliği satmak için büyük bir hararetle Ankara’ya giden Esat Paşa, oradan bomboş döndü ve bittabi biz de bu hülyaya elveda dedik.”¹¹⁸

Yeni Zelanda girişiminin sonuçsuz kalması Servet-i Fünûncuları yine de yıldırmaz ve bu kez, yakın arkadaşları Hüseyin Kâzım Kadri’nin Manisa’nın Sarıçam

¹¹⁷ Mehmed Rauf, “Yeşil Yurd Hikâyesi”, **Güneş**, sayı 9, 1 Mayıs 1927, 6; Bkz. (35), TARIM, 100.

¹¹⁸ Bkz. (42) YALÇIN, 121-122.

köyündeki arazisine köşk yaptırma hayaliyle yeni bir girişimde bulunurlar. Daha önce olduğu gibi yaşanılacak yerin koşullarını görmek için bir kişi görevlendirilir. Hüseyin Câhid, İstanbul dışına çıkmak için önce resmî yolları dener, gerekli izni alamayınca kaçak olarak İzmir üzerinden gemiyle gitmeyi başarır. Hüseyin Câhid'in, Manisa'nın Sarıçam Köyü'ne dair hatırladıkları şunlardır:

“Bir haftayı doldurmadan Sarıçam Köyü'nün çamlık tepesindeki ideal hayata meftûn bir halde İstanbul'a döndüm. Artık her şey olmuştu. Hüseyin Kâzım vaadini tutmaya hazırdı. Sarıçam pek iyi bir yerdi. Ama biz gene de İstanbul'da kaldık. Fikret'in böyle garâbetleri vardı. Kim bilir ne gibi bir mülâhaza ile fikrinden vazgeçti ve kabahati Hüseyin Kâzım'a bulmak istedik.”¹¹⁹

Hüseyin Kâzım ise, Hüseyin Câhid'in anılarında bahsettiği kabahati kabullenmez ve Tefvik Fikret'i suçlar. Bu olayı bir de Hüseyin Kâzım Kadri'den okuyalım:

“Yeşil Yurd yeni bir fikr-i hayalîye giriyordu! Fakat, buna Hüseyin Câhid'den başkasının iştirak etmesine taraftar olmadı. Rübâb-ı Şikeste'de üstadın bu hayale temas eden manzumeleri vardır. Fikret'in tercüme-i hayatı, yine kendi tabirince ‘bir rûh-ı âteşin ile bir fikr-i bî-karar’ cümlesiyle hülâsa olunabilir. Bu harikulâde adam, kendi nefsi de dahil olduğu halde, hiçbir şeyden memnun ve müteselli olamıyordu.

Onun Manisa Ovası'nın küçücük bir köyüne yerleşip ve çiftçilikle temin-i maişet edip sakin ve müsterih oturacağına ihtimal vermek kabil değilse de arzusuna karşı gelmek de istemedim ve en evvel bizzat gidip bu yeri görmesini teklif ettim. O sırada Aşiyân'ı yaptırmakla meşgul idi; Câhid'i göndermeye ve onun intibaâtından bir fikir ve mana çıkarmaya karar verdi. Fakat, Câhid için yol tezkeresi almak çok müşkil idi. Onu benim tezkeremle gönderdik. Avdetinde Tepecik'in ve civardaki Sarıçam köyünün fotoğraflarını da getirdi. Fikret bu köyün yanında çam ağaçlarıyla muhât bir tepecik olduğunu gördü ve bir an için Yeşil Yurd'u burada kurabileceğini düşündü. Üstada karşı müşkil bir mevkide idik. Onun hayâlâtına vücûd vermek ve buna taraftar görünmek kabil değildi;

¹¹⁹ A. g. k., 125-126.

çünkü tahayyül ettiği tarz-ı hayata biz mâni olacaktık. Bir hayli günler düşündü ve neticede bu hülyadan da vazgeçti!”¹²⁰

Topluluğun içinde olsa da faal olarak ikinci girişimin uzağında kalan Hâlid Ziya, hayalperest olarak nitelendirdiği arkadaşlarını anılarında şöyle anlatır:

“İşte yeşil yurt evvela dünyanın cenneti sayılan Seylan adasında (Yeni Zelanda) kurulmak üzere başlamışken adanın cennet şöhretine rağmen yabancılara karşı pek zalim olan iklimi, maişeti, muziyat ve haşaratı ve bunlardan başka oraya kadar seyahatin ve orada yerleşmenin maruz kalacağı türlü türlü müşkilat bu hülya âleminin kurulacağı yeri değiştirmek zaruretini doğurdu ve bunun neticesiyle Hüseyin Kâzım’ın Manisa çiftliği düşünüldü. Üç beş, on yirmi, bu hülyanın arkasından gidecek kaç tane zuhur ederse o kadar aile, buraya gidecekler; orada yeni keşfedilmiş bir adaya hicret edip orayı istimar eden ve dünyadan bağlarını kesmiş bir âlemde kendi hayallerine göre bir cennet tesisine koşan hayal hicranzedeleri gibi, çiftlikle safiyet, uhuvvet, samimiyet mayaları ile yoğrulmuş bir cemiyet kuracaklardı.”¹²¹

Tüm girişimleri sonuçsuz kalan gençlerin hayalinde, artık bir imgeye dönüşen Yeşil Yurt tasavvuru, hayatlarında değil ama eserlerinde vücut bulmuştur. Tefik Fikret “Yeşil Yurd”¹²² manzumesiyle, hayalî saadet ülkesine kavuşma isteğinin adını koyar. Kaçış duygusunu imleyen bu tasavvur, yine Fikret’in “Ömr-i Muhayyel”, “Bir Ân-ı Huzur”, “Bir Mersiye”, “Berâd-i Ümid” şiirlerinde, Hüseyin Câhid’in **Hayal İçinde** romanı ile **Hayat-ı Muhayyel**, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı kitaplarındaki kimi hikâyelerinde tespit edilebilir.

Gerçekleşemeyen Yeşil Yurt hareketinden sonra Hüseyin Câhid, tüm enerjisini Servet-i Fünûn edebiyatının devamlılığı ve fikirlerinin yerleşmesi için

¹²⁰ Hüseyin Kâzım Kadri, **Meşrutiyetten Cumhuriyete Hatıralarım**, (Haz. İ. KARA), 69.

¹²¹ Bkz. (13), UŞAKLIGİL, 795.

¹²² Tefik Fikret, “Yeşil Yurt”, **Rübâb-ı Şikeste**, (Haz. A. UÇMAN-H. AKAY), 197.

harcar. Bu amaçla kaleme aldığı, Batı edebiyatı ve estetik üzerine yazıları, Servet-i Fünûn edebiyatının daha iyi anlaşılması için birer vesika niteliği taşımaktadır.

Hüseyin Câhid'in **Servet-i Fünûn** dergisi içindeki faaliyetini tematik bir sınıflandırmayla şöyle sıralayabiliriz.

2.3.1. Hikâye, Edebî Fıkra ve Mensur Şiirleri

“Röneka” (H), nr. 305, 2 Kânûn-ı Sâni 1312, 298-301.

“Lan Tennis” (H), nr. 325, 22 Mayıs 1313, 198-202.

“Deniz Hamamında” (H), nr. 326, 29 Mayıs 1313, 218-222.

“Karşısında” (H), nr. 327, 5 Haziran 1313, 231-234.

“Miss Herry” (H), nr. 328, 12 Haziran 1313, 250-255.

“Fifi” (H), nr. 329, 19 Haziran 1313, 270-272.

“Fakat... Cihaz?” (H), nr. 331, 3 Temmuz 1313, 296-300.

“Ey Genç Kız” (H), nr. 332, 10 Temmuz 1313, 317-318.

“Samimî Teessürler 1-2-3” (MŞ), nr. 333, 17 Temmuz 1313/29 Temmuz 1897, 325-326.

“Samimî Teessürler 4-5-6” (MŞ), nr. 335, 31 Temmuz 1313/12 Ağustos 1897, 355-356.

“Samimî Teessürler 7-8-9” (MŞ), nr. 336, 7 Ağustos 1313/19 Ağustos 1897, 3371-373.

“Yaprak” (MŞ), nr. 337, 14 Ağustos 1313/26 Ağustos 1897, 389.

“O Küçük Ayaklar” (H), nr. 337, 14 Ağustos 1313, 390-391.

“Bir Münasebet” (H), nr. 339, 29 Ağustos 1313, 10-12; nr. 340, 4 Eylül 1313, 26-29.

“Görücü” (H), nr. 342, 18 Eylül 1313, 57-60; nr. 343, 25 Eylül 1313, 73-75.

“Köy Düğünü” (H), nr. 344, 2 Teşrîn-i Evvel 1313, 90-93; nr. 345, 9 Teşrîn-i Evvel 1313, 107-109.

“Topal” (H), nr. 345, 9 Teşrîn-i Evvel 1313/21 Ekim 1897, 98.

“Nazra-i İltifat” (H), nr. 381, 18 Haziran 1314, 267-269.

“İhtiyar Meşem” (H), nr. 384, 9 Temmuz 1314, 210.

“Hasta Çocuk” (EF), nr. 392, 3 Eylül 1314/15 Eylül 1898, 22.

“Bayram Sabahı (EF), nr. 397, 8 Teşrîn-i Evvel 1314/20 Ekim 1898, 103.

“Hayât-ı Muhayyel” (H), nr. 399, 22 Teşrîn-i Evvel 1314, 138-141.

“Ateşçinin Oğlu” (EF), nr. 400, 29 Teşrîn-i Evvel 1313/10 Kasım 1898, 150.

“Bir Yaz Hatıraları” (H), nr. 404, 26 Teşrîn-i Sâni 1314, 211-215.

“Koruda” (H), nr. 417, 25 Mart 1314, 7-11.

“Tabut Arkasında” (H), nr. 419, 11 Mart 1315, 41-44.

“Kanto, Bir Perde” (H), nr. 421, 25 Mart 1315, 73-75.

“Senin Muhabbetin” (MŞ), nr. 424, 15 Nisan 1315/27 Nisan 1899, 117.

“Eserler Arasında” (H), nr. 425, 22 Nisan 1315/4 Mayıs 1899, 133-135.

“Sıcak Çorba” (H), nr. 426, 29 Nisan 1315/11 Mayıs 1899, 149.

“Muallim” (H), nr. 429, 20 Mayıs 1315/1 Haziran 1899, 198-199, 202; nr. 430, 27 Mayıs 1315/8 Haziran 1899, 217-219.

“Akşam Tefekkürleri” (MŞ), nr. 438, 22 Temmuz 1315/3 Ağustos 1899, 340-341.

“Allah u Ekber-Fatih Camii’nde” (MŞ), nr. 444, 2 Ekim 1315/14 Ekim 1899, 23-24.

“Sarhoş” (EF), nr. 447, 23 Eylül 1315/5 Ekim 1899, 74.

“Gelin” (H), nr. 453, 4 Teşrîn-i Sanî 1315/16 Kasım 1899, 167-171.

“Gözlerin” (MŞ), nr. 454, 11 Teşrîn-i Sanî 1315/23 Kasım 1899, 182-183.

“Şantöz” (H), nr. 464, 20 Kânûn-ı Sanî 1315/1 Şubat 1900, 340-343.

- “Dilenci” (H), nr. 467, 10 Şubat 1315/22 Şubat 1900, 386-389.
- “Bir Tiyatro Hatırası” (H), nr. 524, 15 Mart 1317/28 Mart 1901, 60-62.
- “Duman” (H), nr. 528, 12 Nisan 1317/25 Nisan 1901, 119-121.
- “Doktorun Odasında” (EF), nr. 529, 19 Nisan 1317/2 Mayıs 1901, 140.
- “Kuvvet” (H), nr. 531, 3 Mayıs 1317/16 Mayıs 1901, 165.
- “Zengin Ölse” (MŞ), nr. 538, 21 Haziran 1317/ 4 Temmuz 1901, 280.
- “Hayata Kaşı” (MŞ), nr. 539, 28 Haziran 1317/11 Temmuz 1901, 296.
- “İnsanlar Arasında” (MŞ), nr. 539, 28 Haziran 1317/11 Temmuz 1901, 297.
- “Kayıkçı” (EF), nr. 551, 20 Eylül 1317/3 Ekim 1901, 74.

2.3.2. Edebî Tenkidleri

- “Romanlara Dair-Edebiyat, Hâric-i Edebiyat”, nr. 348, 23 Teşrîn-i Evvel 1313/4 Kasım 1897, 150-151.
- “Romanlara Dair-Edebiyat ve Ahlâk”, nr. 358, 8 Kânûn-ı Sanî 1313/20 Ocak 1898, 309-310.
- “Alphonse Daudet Hakkında”, nr. 359, 15 Kânûn-ı Sanî 1313/27 Ocak 1898, 330-331.
- “Hikmet-i Bedâyie Dair-Şive, Zevk”, nr. 370, 2 Nisan 1314/14 Nisan 1898, 87-90.
- “Hikmet-i Bedâyie Dair-Hüsn”, nr. 371, 9 Nisan 1314/21 Nisan 1898, 103-106.
- “Mahsulât-ı Fikriye-i Beşeriye, Mahsulât-ı Tabiiye”, nr. 372, 16 Nisan 1314/28 Nisan 1898, 117-120.
- “Âsâr-ı Sanat Nasıl Vücuda Gelir, Emsîle-i Tarihçe”, nr. 373, 23 Nisan 1314/5 Mayıs 1898, 132-138.
- “Edebiyat- Cedîde, Menşe ve Esasları”, nr. 376, 14 Mayıs 1314/26 Mayıs 1898, 183-186.

- “19. Asrın Temâyülât-ı Ruhiyesi-Dekadizm-Sembolizm”, nr. 377, 21 Mayıs 1314/2 Haziran 1898, 194-198; nr. 378, 28 Mayıs 1314/9 Haziran 1898, 214-217.
- “Sanat”, nr. 380, 11 Haziran 1314/23 Haziran 1898, 249-252.
- “Gaye-i Hayalî”, nr. 382, 25 Haziran 1314/7 Temmuz 1898, 282-284.
- “Gaye-i Hayalî 2”, nr. 383, 2 Temmuz 1314/14 Temmuz 1898, 294-296.
- “Gaye-i Hayalî 3”, nr. 385, 16 Temmuz 1314/28 Temmuz 1898, 330-333.
- “Gaye-i Hayalî 4”, nr. 386, 23 Temmuz 1314/4 Ağustos 1898, 344-347.
- “Deha”, nr. 387, 6 Ağustos 1314/18 Ağustos 1898, 379-381.
- “Şiir”, nr. 389, 13 Ağustos 1314/25 Ağustos 1898, 395-397.
- “Sanat ve Şiirin İstikbali”, nr. 394, 17 Eylül 1314/29 Eylül 1898, 52-55.
- “Sanat ve Şiirin İstikbali”, nr. 395, 24 Eylül 1314/6 Ekim 1898, 75-78.
- “Sanat ve Şiirin İstikbali”, nr. 396, 1 Teşrîn-i Evvel 1314/13 Ekim 1899, 91-93.
- “Şöhret-i Sehîle”, nr. 379, 4 Haziran 1314/16 Haziran 1898, 226-237.
- “Sembolizm 1”, nr. 405, 3 Kânûn-ı Evvel 1314/15 Aralık 1898, 230-233.
- “Sembolizm 2”, nr. 406, 10 Kânûn-ı Evvel 1314/22 Aralık 1898, 247-250.
- “Sembolizm 3”, nr. 407, 17 Kânûn-ı Evvel 1314/29 Aralık 1898, 262-267.
- “Sembolizm 4”, nr. 408, 24 Kânûn-ı Evvel 1314/5 Ocak 1899, 285-288.
- “Sembolizm 5”, nr. 409, 31 Kânûn-ı Evvel 1314/12 Ocak 1899, 409.
- “Sembolizm 6”, nr. 410, 7 Kânûn-ı Sanî 1314/19 Ocak 1899, 311-317.
- “Sembolizm 7”, nr. 411, 14 Kânûn-ı Sanî 1314/26 Ocak 1899, 332-335.
- “Kısa Birkaç Söz”, nr. 412, 21 Kânûn-ı Sanî 1314/2 Şubat 1899, 340-342.
- “Sembolizm 8”, nr. 412, 21 Kânûn-ı Sanî 1314/2 Şubat 1899, 343-347.

- “Sembolizm 9”, nr. 413, 28 Kânûn-ı Sanî 1314/9 Şubat 1899, 358-362.
- “Sembolizm 10”, nr. 414, 4 Şubat 1314/16 Şubat 1899, 375-380.
- “Hayat-ı Matbuat”, nr. 440, 5 Ağustos 1315/17 Ağustos 1899, 372-374.
- “Musâhabe-i Edebiye-Zevk-i Edebîni Esbâb ü Süver-i Tahavvülâtı”, nr. 517, 25 Kânûn-ı Evvel 1316/7 Ocak 1901, 355-359.
- “Musâhabe-i Edebiye-Edebiyat ve Ahvâl-i İktisadiye”, nr. 518, 1 Şubat 1316/14 Şubat 1901, 372-378.
- “Musâhabe-i Edebiye-Edebiyat ve Ahvâl-i İklimiye”, nr. 519, 8 Şubat 1316/21 Şubat 1901, 387-393.
- “Musâhabe-i Edebiye-Ulûm ve Fünûnun Edebiyata Tesiri”, nr. 522, 1 Mart 1317/14 Mart 1901, 18-22.
- “Musâhabe-i Edebiye-Ulûm ve Fünûnun Şiire Tesiri”, nr. 523, 8 Mart 1317/21 Mart 1901, 35-38.
- “Musâhabe-i Edebiye-Edebiyatın Ulûm ve Fünûna Tesiri”, nr. 526, 29 Mart 1317/11 Nisan 1901, 85-87.
- “Hayat-ı Matbuat”, nr. 530, 26 Nisan 1317/9 Mayıs 1901, 156-158.
- “Hayat-ı Matbuat”, nr. 531, 3 Mayıs 1317/16 Mayıs 1901, 162-171.
- “Eylül Muharriri Mehmed Rauf”, nr. 531, 3 Mayıs 1317/16 Mayıs 1901, 162-169.
- “Hayat-ı Matbuat”, nr. 532, 10 Mayıs 1317/23 Mayıs 1901, 178-180.
- “Balzac”, nr. 534, 24 Mayıs 1317/6 Haziran 1901, 215-220.
- “Edebiyat ve Musiki”, nr. 535, 31 Mayıs 1317/13 Haziran 1901, 229-236.
- “Balzac 2”, nr. 535, 31 Mayıs 1317/13 Haziran 1901, 229-236.
- “Balzac 3”, nr. 536, 8 Haziran 1317/21 Haziran 1901, 247-253.
- “Balzac 4”, nr. 535, 14 Haziran 1317/27 Haziran 1901, 259-266.
- “Balzac 5”, nr. 535, 21 Haziran 1317/4 Temmuz 1901, 277-283.
- “Fransız Şuarâ-yı Hâzırası”, nr. 539, 28 Haziran 1317/11 Temmuz 1901, 292-298.

“Sembolizmin Mübeşşirleri ve Üstadları”, nr. 540, 5 Temmuz 1317/21 Temmuz 1901, 309-312.

“Sembolistlerin Gösterdikleri Teceddüd”, nr. 541, 12 Temmuz 1317/25 Temmuz 1901, 326-330.

“Sembolist Şairler”, nr. 542, 19 Temmuz 1317/1 Ağustos 1901 346-349.

“Parnas Şairler 1”, nr. 545, 9 Ağustos 1317/22 Ağustos 1901, 395-398.

“Parnas Şairler 2”, nr. 547, 23 Ağustos 1317/5 Eylül 1901, 6-10.

“Parnas Şairler 3”, nr. 549, 5 Eylül 1317/18 Eylül 1901, 39-44.

“Parnas Şairler 4”, nr. 550, 13 Eylül 1317/26 Eylül 1901, 58-61.

“Edebiyat-ı Hâzıra: Rübâb-ı Şikeste”, nr. 551, 20 Eylül 1317/3 Ekim 1901, 75-78.

“Edebiyat-ı Hâzıra: Bir Yazın Tarihi”, nr. 552, 26 Eylül 1317/9 Ekim 1901, 86-91.

“Musâhabe-i Edebiye: Edebiyat ve Hukuk” (Fransızca’dan Tercüme), nr. 553, 3 Teşrîn-i Evvel 1317/16 Ekim 1901, 104-107.

2.3.3. Tercümeleri ve Diğer Makaleleri

“Fennî Eğlence” (Fransızca’dan Tercüme), nr. 19, 27 Şubat 1307/10 Mart 1892.

“Odenn Gazinosu” (Fransızca’dan Tercüme), nr. 21, 17 Mart 1307/29 Mart 1891.

“Ahmed Paşa Camii”, nr. 6, 18 Nisan 1307/30 Nisan 1891, 68.

“Bir Çocuğun Odasındaki Seyahati”, (Fransızca’dan Tercüme), nr. 39, 28 Teşrîn-i Sâni 1307/10 Aralık 1891.

“Musâhabe-i İlmiye: Esperanto”, nr. 532, 10 Mayıs 1317/23 Mayıs 1901, 185-187.

“Sürat Katırında”, (Fransızca’dan Mütercimdir), nr. 558, 20 Kânûn-ı Evvel 1317/2 Ocak 1902, 187-190.

S. S., “Musâhabe-i Tıbbiye: Tifonun Serumla Tedavisi”, nr. 560, 3 Kânûn-ı Sâni 1317/16 Ocak 1902, 211-214.

Safvet Suad, “Avrupa’da Kadın Doktorlar”, nr. 560, 3 Kânûn-ı Sâni 1317/16 Ocak 1902, 214-216.

Safvet Suad, “Musâhabe-i Ziraiyye: Arıcılık ve Bal”, nr. 563, 24 Kânûn-ı Sâni 1317/ 6 Şubat 1902, 261-264.

Safvet Suad, “Tagaddî 1”, nr. 565, 7 Şubat 1317/20 Şubat 1902, 309-313.

İmzasız, “Tagaddî 2”, nr. 566, 14 Şubat 1317/27 Şubat 1902, 310-312.

İmzasız, “Musâhabe-i Ziraiyye: Arıcılık 1”, nr. 567, 21 Şubat 1317/6 Mart 1902, 331-334.

İmzasız, “Arıcılık 2”, nr. 568, 28 Şubat 1317/13 Mart 1902, 346-347.

İmzasız, “Arıcılık 3”, nr. 569, 7 Mart 1318/20 Mart 1902, 362-364.

Safvet Suad, “Arıcılık 4”, nr. 570, 14 Mart 1318/27 Mart 1902, 374-377.

Safvet Suad, “Arıcılık 5: Kovanlar”, nr. 571, 21 Mart 1318/3 Nisan 1902, 392-394.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SERVET-İ FÜNÛN HİKÂYESİ OLARAK HÜSEYİN CÂHİD

3.1. Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn Döneminde Yazdığı Hikâyelere Genel Bir Bakış

Bu bölümde Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn döneminde yazdığı hikâyelerin yayın tarihi, nerede yayımlandığı ve kısaca neden söz ettiği üzerinde durulacaktır.

3.1.1. Hayat-ı Muhayyel

Hayat-ı Muhayyel, Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn döneminde yayımlanan 21 hikâyeyi bir araya getirdiği ilk hikâye kitabıdır. 315 sayfadan oluşan kitabın 1. baskısı, 1899 yılında **Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi**, 2. baskısı ise 1908'de **İkdam Matbaası** tarafından yapılmıştır.

3.1.1.1. Hayat-ı Muhayyel

“Hayat-ı Muhayyel” hikâyesi, 16 Teşrîn Evvel 1314'te yazılmış, 22 Teşrîn Evvel 1314'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 16, sayı 399, 138-141). Mehmed Câvid'e ithaf edilen hikâyede, II. Abdülhamid yönetiminin baskısından bunalıp önce Yeni Zelanda'ya, orası olmayınca Manisa'nın Sarıçam ilçesindeki bir çiftliğe gitme isteğiyle yaşayan gençlerin mutluluk hayalleri anlatılır. Tevfik Fikret'in “Yeşil Yurt” ve “Bir Mersiye” manzumeleriyle somutlaşan mutluluk ülkesine kaçma hayali, hikâyedeki en iyi örneğini Hüseyin Câhid'in “Hayat-ı Muhayyel” adlı hikâyesiyle gösterir. Gençlerin ütöpik yaşamları, bir ada köyünde hayalî bir zamanda geçer. Olaylar çoğul bir dille konuşan anlatıcı tarafından aktarılır.

3.1.1.2. Görücü

“Görücü” hikâyesi, 27 Ağustos 1313’te yazılmış, 18-25 Eylül 1313 tarihlerinde **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 14, sayı 342-343, 57-60/73-75). Tevfik Fikret’e ithaf edilen hikâyede, Senîha adlı genç bir kızın evde kalma hikâyesi anlatılır. Hikâyenin yan karakterleri; Senîha’nın annesi ve dadısı, görücüler, komşu kızı Hacer, Habibe Hanım, komşu Hatice Hanım ve kızı Necibe, Hamam ustası Sümbül, damat adayları; Erkan-ı Harb Zâbiti ve Bâbîâlî’deki gazetecidir. Anlatıcı tarafından aktarılan hikâye, çoğunlukla evin içinde geçer. Tezveren Dede, Emir Sultan, Tokmaklı Dede, Vefa Türbesi, Kasımpaşa/Kulaksız gibi İstanbul’un çeşitli medet bulma yerleri ise, yeni bir görücü hayaliyle yaşayan Senîha’nın kısmeti açılışın götürüldüğü mekânlardır.

3.1.1.3. Fifi

“Fifi” hikâyesi, 2 Haziran 1313’te yazılmış, 19 Haziran 1313’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 13, sayı 329, 270-272). Hikâyede bir kunduracıya âşık olup hastalanan Fifi adlı karnaval sanatçısının Venedik Sokağı’ndaki yaşam mücadelesi anlatılır. Anlatıcı ve arkadaşının Fifi’yi ziyaret etmelerine kadar geçen birkaç saatlik zaman diliminde Beyoğlu civarı ayrıntılarıyla aktarılır. Yazar, ana hikâyenin etrafında, Beyoğlu ve çevresindeki eğlence hayatını yansıtmaya çalışmıştır. Bu yüzden Tünel, Galatasaray, Konkordiya Balosu, Kristal, Beyoğlu, Taksim, Odeon Balosu, Cafe Siplandid, Ağa Camii Sokağı, Kalipso Oteli, Cakomi, Venedik Sokağı, Pazar-ı Alman gibi hikâyedeki diğer mekânlara dair gözlemler iki arkadaşın meraklı gözlerinden okura aktarılır. Matmazel Oldenbergler, Kamelya, Minyon, Mama, Barba, Mires ise, hikâyenin yan karakterleridir. Bir zamanlar genç ve güzel Fifi’nin yaşlı, hasta ve bakımsız hâlini artık kimse düşünmemekte ve herkes onu yalnızlığa terk etmektedir. Bu hikâyenin ana teması, bir zamanlar büyük ilgi gören kantocu ve şantözlerin gözden düşünce unutulması ve insanların nankörlüğüdür. Nitekim eğlenmek için Beyoğlu’na çıkan ve yolları bir şekilde Venedik Sokağı’ndaki Fifi’ye düşen eğlence düşkünü iki arkadaş da, onun

sefalet içindeki hayatına ancak bir süre katlanabilirler. Fifi yalnızlık ve çaresizlikle ölümü bekler.

3.1.1.4. Ey Genç Kız

“Ey Genç Kız” hikâyesi, 10 Haziran 1313’te yazılmış, 10 Temmuz 1313’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 13, sayı 332, 317-318). Yaşadığı hayattan memnun olmayan melankolik mizaçlı bir genç, tesadüfen gördüğü güzel bir kızını beğenir ve onu düşünerek mutlu bir hayatın hayallerini kurmaya başlar. Ancak hayallerini süsleyen genç kızın aslında zannettiği gibi saf ve temiz olmadığı gerçeği çok geçmeden ortaya çıkar ve bunun üzerine duygusal genç, büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Hikâyede mekân ve zaman unsuru hayalî düzlemde geçer.

3.1.1.5. Köy Düğünü

“Köy Düğünü” hikâyesinin yazılış tarihi belirtilmemiştir. Hikâye, 2-9 Teşrîn-i Evvel 1313 tarihlerinde **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 14, sayı 344-345, 90-93/107-109). Rüşdü Necdet Bey’e ithaf edilen hikâyede, olaylar düğün davetlisi şehirli bir gencin gözünden aktarılır. Yakacık’taki bir köy düğününün anlatıldığı hikâye, iki günlük zaman diliminde geçer. “Köy Düğünü” adlı hikâyede, iki çiftin evlilik hazırlıkları anlatılır. Hikâyede şahıs kadrosu oldukça zengindir. Hasan Efendi, Ayakkabı boyacısı Yahudi Nesim, Kara Ahmed, Kurt Dereli, Hergeleci, Kıyıcı Osman (Erenköylü Osman), Kâğıthelvacı Arnavut, Hoca Efendi, Kahveci çırağı Aziz, Ahmet, Hasan, Koca Ali ve Fransız mühendisler hikâyenin öne çıkan kişileridir. Hikâyede Soğanlık, Kartal, Kınalıada, Tûr-ı Sînâ, Alemdağı, Çalkantı Çeşmesi diğer mekânlardır. Şehirli genç için güreş, at yarışı ve davul-zurna eşliğinde gidilen hamam sefası pek de ilgi çekici değildir. Daha çok eğlenmeye gelen güzel kızların peşinde koşan genç, köylü halka karşı zaman zaman aşağılayıcı bir tavır da takınır.

3.1.1.6. O Küçük Ayaklar

“O Küçük Ayaklar” hikâyesi, 7 Ağustos 1313’te yazılmış, 14 Ağustos 1313’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 13, sayı 337, 390-391). Melankolik mizaçlı Servet-i Fünûn gençleri için, kimi zaman bir kadın ayağı kimi zaman da bir kadına ait eşya mutlu olmak için yeterlidir. Çünkü onlar, hayatın gerçekleriyle hayallerinde kurdukları dünya çatıştığı için hayale sığınır. Bu hayal genellikle kadın ve aşk’tır. Bir kadın ayağına duyulan saplantılı bir sevginin anlatıldığı bu hikâyede de mutluluğun kaynağı kadındır. Belirli bir mekân ve zaman diliminin kullanılmadığı hikâyede, genç âşığa yaşama sevinci veren küçük ayaklar fetişist bir bağlılıkla anlatılır.

3.1.1.7. Lan Tennis

“Lan Tennis” hikâyesi, Haziran 1312’de yazılmış, 22 Mayıs 1313’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 13, sayı 325, 198-202). Lan Tennis adlı tenis kulübünde, Julya ve Rişar adlı gençlerin kötü kalpli Valentine’in kışkırtmaları sonucu yaşayamadıkları aşkları anlatılır. Hikâyede zaman, bir gece ve ertesi günde geçer. Ermeni Matmazel, Tereza, İngiliz Miss, Fransız kız, tombul Rum kızı, Avusturyalı kız hikâyedeki diğer karakterlerdir. Ayastefanos’ta yaşayan varlıklı ailelerin hayatını da anlatan yazar, bu insanları gösteriş düşkünü ve duyarsız olarak tasvir eder.

3.1.1.8. Röneka

“Röneka” hikâyesi 17 Eylül 1312’de yazılmış, 2 Kânûn-ı Sâni 1312’de **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 12, sayı 305, 298-301). Hikâyede, olaylar anlatıcı ve Röne arasında yaşanır. Fransız bir baba ve Rum bir dadı elinde büyüyen Röne adlı genç kız sayesinde yaşam enerjisi bulan anlatıcının hikâyesi, İstanbul’da, bir yaz mevsimini kapsayan zaman diliminde geçer. Dadı Marry, İtalyan

valide ve Fransız pederin yan karakter olarak dâhil olduğu hikâyenin ana kişisi hassas ve içe dönüktür. Kimsesi olmayan yalnız genç, bu kez avuntuyu küçük, hayat dolu bir kızda bulur.

3.1.1.9. Fakat... Cihaz?

“Fakat... Cihaz?” hikâyesi, Kânûn-ı Sâni 1312’de yazılmış, 3 Temmuz 1313’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 13, sayı 331, 296-300). Hikâyede, olaylar anlatıcı tarafından aktarılır. Halaları tarafından dışarı çıkarılmayan Delphin, Gabriel, Öridis adlı üç genç kızın çeyiz haklarını kaybetmemek için verdikleri mücadele anlatılır. Olaylar Ayastefanos’ta, bir yaz mevsiminde geçer. Beyoğlu ve Mekteb-i Sultânî hikâyedeki diğer mekânlardır. Aslında Beyoğlu’nda yaşayan ve Üçler nâmıyla tanınan eğlence düşkünü Oldenberg Kardeşler, çok istedikleri Ayastefanos’a yaz mevsimi gelince giderler. Ancak zengin halalarının vereceği çeyizden mahrum kalmamak için kendilerini eğlenmekten alıkoyan genç kızlar, hep kaçamak maceralar yaşarlar. En sonunda bu kaçamaklardan biri, kendilerini sürekli ahlâksız olmakla eleştiren halalarının gözü önünde yaşanır. Çeyiz meselesi yüzünden istedikleri gibi yaşayamayan Oldenberg kardeşler, bu kötü tesadüfün ardından yaşlı kadının sözüne uymak zorunda kalırlar.

3.1.1.10. Miss Herry

“Miss Herry” hikâyesi, 15 Teşrin-i Sâni 1313’te yazılmış, 12 Haziran 1313’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 13, sayı 328, 250-255). Mehmed Rauf’a ithaf edilen hikâyede olaylar, hassas, melankolik bir gençle ve Miss Herry arasında geçer. Küçük yaşta annesini kaybetmiş, babası tarafından büyütülmüş, Fransızca, Türkçe, Almanca ve Rumca bilen, resim yapma yeteneği olan Miss Herry ile anlatıcı genç, hikâye boyunca kadın-erkek ilişkisi üzerine yorumlar yaparlar. Anlatıcı tarafından aktarılan olaylar Ayastefanos’ta, bir yaz mevsiminde geçer. Fener ve Baruthane Koyu hikâyedeki diğer mekânlardır. Miss Herry hayallerindeki aşkı

bulamadığı için kendisini resim yapmakla meşgul etmekte, dolayısıyla sanat karamsarlığı ve umutsuzluğu giderici yönüyle bir sığınak vazifesi görmektedir. Kendisine ilgi duyan gençle tanışması da resim yaparken gerçekleşir. Rûhen kendisine yakın olan genç kızla kısa zamanda dost olurlar. Birlikte geçirdikleri vakitlerde hayat ve insan üzerine konuşurlar. Bu konuşmalarda Herry'nin karamsar tavrına karşılık, duygusal genç iyimserdir ve hayatın zevk alınabilecek yönlerine dikkat çeker. İki genç, yine birlikte çıktıkları bir sahil gezisinde, veremli bir kadınla kocasına rastlarlar. Karısının ölümüyle adamın derin bir sarsıntı yaşayacağını düşünen Herry, kendisine hayat dolu sözlerle konuşan gencin bu olay karşısındaki umursamaz tavrını şaşkınlık ve öfkeyle karşılar. Ölümün kolaylıkla unutulabilecek bir gerçek olduğuna, hatta her şeyi kolaylıkla unutturabileceğine inanan genç, Herry'ye derin bir üzüntü yaşatır ve yeniden karamsar bir ruh hâline girmesine sebep olur. Aralarındaki dostluk da bu şekilde sona erer.

3.1.1.11. Karşısında

“Karşısında” hikâyesi, 1 Eylül 1312’de yazılmış, 5 Haziran 1313’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 13, sayı 327, 231-234). “Ona” ithafını taşıyan hikâyede, karamsar bir gencin, güzel bir kadın karşısında mutluluğa ulaşmak için verdiği çaba anlatılır. Platonik düzeyde yaşanan ilişki, Ayastefanos’ta bir yaz gününde geçer. Lan Tennis, Selimiye, Haydar Paşa, Ayastefanos Feneri hikâyedeki diğer mekânlardır. Matmazel Oldenbergler, Valentine ve Miss Herry ise hikâyenin yan karakterleridir. Hayalperest genç bilmediği, yabancı olduğu bir ortamda sevdiği kadına bir türlü yaklaşamaz. Uzaktan da olsa kendisini hayata bağlayan kadını bir erkekle yan yana görünce de büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Öfkeyle kaderine isyan eden genç, bir türlü mutlu olamadığı hayatın acılarını hafifletebilmek için Nirvana’ya sığınır.

3.1.1.12. Deniz Hamamında

“Deniz Hamamında” hikâyesi Kânûn-ı Sâni 1313’te yazılmış, 29 Mayıs 1313’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 13, sayı 326, 218-222). Hâlid Ziya Bey’e ithafını taşıyan hikâyede anlatıcının ağzından aktarılan olaylar, bir çift terlik karşısında kurulan mutluluk hayallerinden ibarettir. Hikâye, yaz mevsiminden birkaç günü içerir. Gabriel ve Valentine hikâyede adı geçen diğer şahıslardır. Hikâyenin ana kişisi, Servet-i Fünûn edebiyatının hayalperest, sürekli aşk acıları çeken karamsar gencidir. Bu genç, sık sık gittiği bir deniz hamamında bir çift kadın terliğine tesadüf eder. Bu esnada bu terliği giyen bir kadın hayal eder ve fetişist bir tavırla bu durumdan haz almaya başlar. Terliklerin sahibini görmek yerine bu zevki yaşamaya devam eden duygusal genç, bir gün kendisine hayalî de olsa mutluluk veren terlikleri göremez ve hikâye hüsranlı bir şekilde sona erer. Hayat yine acımasız gerçekleriyle hassas gencin hayallerini yıkmış ve onu mutsuzluğuyla yalnız başına bırakmıştır.

3.1.1.13. Bir Münasebet

“Bir Münasebet” hikâyesi, 5 Nisan 1313’te yazılmış, 29 Ağustos-4Eylül 1313 tarihlerinde **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 14, sayı 339-340, 10-12/26-29). Hikâyede olaylar anlatıcı tarafından aktarılır. Ayastefanos’taki bir yaz mevsiminde geçen olaylarda, Persefoni adlı bir kadının genç bir delikanlıyla yaşadıkları anlatılır. Anlatıcı, mutlu olma ümidi taşıyan iki insan aracılığıyla bedenini geçici bir heves olduğunu vurgulamaya çalışır. Kamelya, Minyon ve hizmetçi kadın hikâyede adı geçen diğer şahıslardır. Florya, Venedik Sokağı, Makriköy, Çekmece, Selimiye, Yenikapı, Tarabya, Büyükkada, Kalitarya Köyü ise diğer mekânlardır.

3.1.1.14. Yaz Hatıraları

“Yaz Hatıraları” hikâyesi, 22 Teşrîn-i Sâni 1314’te yazılmış, “Bir Yaz Hatıraları” adıyla 26 Teşrîn-i Sâni 1314’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 17, sayı 404, 211-215). Hikâyede, anlatıcı Ayastefanos’ta yaşadığı mutlu günleri hatırlar ve bu güzelliklerle karamsar mizacını avutmaya çalışır. Ancak, hikâyenin sonunda hiçbir şey onu mutlu etmeye yetmez ve hezeyanlarıyla yaşamaya devam eder. Bir yaz mevsiminde geçen hikâyede Lan Tenis, Fener, Puvanti Kır Kahvesi diğer mekânlardır. Madam S, Valentine, Delfin, Röneka, Alman Kız, İngiliz Kadın, İtalyan Ailesi, İtalyan Kadın, İtalyan Kız ise diğer şahıslardır.

3.1.1.15. Nazra-i İltifat

“Nazra-i İltifat” hikâyesi 13 Haziran 1314’te yazılmış, 18 Haziran 1314’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 15, sayı 381, 267-269). Hikâyede, genç ve güzel bir kızın bakışıyla mutlu olan bir gencin platonik düzeyde kalan aşkı anlatılır. Aşkını gazetede yayımladığı mektupları aracılığıyla dile getiren genç, reddedilme korkusuyla hiçbir zaman sevdiği kıza yaklaşamaz ve tek başına hayalî mutluluk dünyasında yaşamaya karar verir. Olaylar Göksu’da yaz mevsiminde birkaç gün içinde geçer. Hisar, Küçük Su ve İstinye hikâyedeki diğer mekânlardır.

3.1.1.16. Kanto, Bir Perde

“Kanto, Bir Perde” hikâyesi, 22 Mart 1315’te yazılmış, 25 Mart 1315’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 17, sayı 421, 73-75). Hikâyede, anlatıcı tarafından bir perdelik kanto gösterisinin ayrıntılı tasviri anlatılır. Kanto sanatçıları hikâyenin ana karakterleridir. Kanto gösteriminin yapıldığı tiyatro binası, hikâyedeki ana mekândır. Diğer mekânlar; Kuş Dili, Göksu, Yenibahçe,

Edirnekapısı, Şehzadebaşı'dır. Tiyatro atmosferi, geniş bir zaman dilimi içinde yansıtılır.

3.1.1.17. Koruda

“Koruda” hikâyesi, 22 Şubat 1314'te yazılmış, 25 Mart 1314'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 17, sayı 417, 7-11). Âli'ye ithafını taşıyan hikâyede anlatıcı, bir korudaki izlenimlerini aktarır. Karamsar bir gözle anlatılan koru, ürkütücü bir atmosfer içinde yansıtılır. Bu yüzden hikâyede, Yuşa Tepesi yakınlarındaki korunun yaz mevsimindeki görüntüsü yerine anlatıcının karamsar bakışı hâkimdir. Korudaki köşk, Kanlıca, Çubuklu, Beykoz, İstinye Koyu hikâyedeki diğer mekânlardır.

3.1.1.18. İhtiyar Meşem

“İhtiyar Meşem” hikâyesi, 6 Temmuz 1314'te yazılmış, 9 Temmuz 1314'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 15, sayı 384, 210). Hikâyede anlatıcı, ihtiyar bir meşe ile hayat, ölüm, mutluluk, hüznün, kader gibi kavramlar üzerine konuşmalarını aktarır. Yuşa Tepesi'nde, geniş bir zaman diliminde anlatılan hikâyede, Çakal Burnu, İstinye, Beykoz, Büyükdere Sahili, Yeniköy Burnu, Yuşa Tepesi, Büyükdere Dağları, Tarabya Koyu diğer mekânlardır.

3.1.1.19. Tabut Arkasında

“Tabut Arkasında” hikâyesi, 8 Mart 1315'te yazılmış, 11 Mart 1315'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (cilt 17, sayı 419, 41-44). Hüseyin Tahsin'e ithafını taşıyan hikâyede, genç yaşta ölen kız kardeşinin ardından derin bir üzüntü yaşayan ağabeyin acıları ve ölüm karşısındaki çaresizliği anlatılır. Cenazenin bekletildiği cami avlusu hikâyenin anlatıldığı ana mekândır. Tabut arkasında geçen

birkaç dakikalık zaman dilimi ve geriye dönüşlerle hatırlanan geçmiş yıllar hikâyesinin aktüel zamanını belirler. Dayı, teyze ve kuzenler hikâyede adı geçen diğer şahıslardır.

3.1.1.20. Ada Vapurunda

“Ada Vapurunda” hikâyesi, Kânûn-ı Sâni 1312’de yazılmış, 8 Şubat 1311’de **Mektep** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 26, 332-336). Her iki tarih arasındaki kronolojik düzensizlik, hikâyesinin yazılış tarihinin yanlış yazıldığını göstermektedir. Hikâyede anlatıcı, ada vapurunda tabiata ve insanlara dair gözlemlerini anlatır. Hikâyesinin ana mekânı ada vapurudur. Büyükada, Erenköyü, Heybeli, Maltepe ise diğer mekânlardır. Anlatıcının gözlemleri bir sefer süresini kapsayacak zaman diliminde geçer. Hikâyede roman kahramanları olarak tasavvur edilen Liza, Herakliya ve Merry diğer şahıslardır.

3.1.1.21. Sukut

“Sukut” hikâyesi, 18 Haziran 1313’te yazılmış, 5 Teşrin-i Sâni 1313’te **Mütâlaa** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 37, 1-4). Hikâyede anlatıcı, 9 yıl önce eşini kaybetmiş Meliha adlı dul bir kadının, 15 yaşındaki genç Refik’e âşık olmasını anlatır. Meliha’nın yaşadıklarının bir hata olduğunu fark etmesiyle hikâye sona erer. Meliha’nın 9 yıl önce ölen eşi, komşular, nişanlı hanım, hikâyede adı geçen diğer şahıslardır. Hikâyedeki mekânlar Meliha’nın yaşadığı ev, yatak odası ve korudur. Yaz mevsiminde geçen birkaç gün ve geriye dönüşlerle hatırlanan geçmiş, hikâyesinin aktüel zamanını belirler.

3.1.2.1. Hayat-ı Hakikiye Sahneleri

Hayat-ı Hakikiye Sahneleri, Hüseyin Câhid'in ikinci hikâye kitabıdır. Kitabın ilk bölümünde 13 edebî fıkra, ikinci bölümünde 23 mensur şiir, son bölümünde ise 13 hikâye bulunmaktadır. 245 sayfadan oluşan kitabın tek baskısı, 1909 yılında **Hilal Matbaası** tarafından yapılmıştır.

3.1.2.1.1. Hasta Çocuk

“Hasta Çocuk” adlı edebî fıkra 28 Ağustos 1314'te Kanlıca'da yazılmış, 3 Eylül 1314'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 392, 22). Biraderim Hüseyin Suad'a ithafını taşıyan hikâyede anlatıcı, 5-6 yaşlarındaki bir çocuğun, annesinin kucağında dilendirilmesini anlatır. Yazar, İstanbul'un yoksul kesimini realist bir gözle anlatmıştır. Küçük çocuğun hayatın zevklerinden mahrum kalması karşısında duygularını gizleyemeyen yazar, ümitsizlik içinde çocuğa acır. Hikâyede yer yer kendisiyle dilenci çocuk arasında duygusal yakınlık kuran yazar, çocuk gibi kendisini de kadersiz ve umutsuz görür.

3.1.2.1.2. Bayram Sabahı

“Bayram Sabahı”, 4 Teşrin-i Evvel 1314'te Kanlıca'da yazılmış, 8 Teşrin-i Evvel 1314'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 397, 103). Anlatıcı tarafından aktarılan hikâyede, anneleri ölen iki fakir çocuğun yalnızlığı anlatılır. Babaları da olmayan yokluk içindeki çocukların hem yetim hem de öksüz kalışları merhamet ve acıma duygularıyla birlikte anlatılır. Hikâyedeki olay bir bayram sabahında geçer. Bu hikâyede yazar daha çok insanın hayat karşısındaki acizliği ve yalnızlığı üzerinde durur. Anne ve babalarının ölümünün ardından yalnız ve çaresiz kalan çocuklar için cami avlusunda Allah'a sığınan insanlar, hayatın zorluklarına karşı ondan yardım isterler.

3.1.2.1.3. Ateşçinin Oğlu

“Ateşçinin Oğlu”, 25 Teşrîn-i Evvel 1314’te yazılmış, 29 Teşrîn-i Evvel 1314’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 400, 150). Anlatıcı tarafından aktarılan hikâyede, 13-14 yaşlarında bir çocuğun, vapurda ateşçi olarak çalışan babasına yemek götürdüğü günlerden birinde, denize düşüp ölmesi anlatılır. Anlatıcı, yolcuların ölüm karşısındaki tavırlarını diyaloglar aracılığıyla okura aktarır. Böylelikle canlı bir atmosfer yaratılmaya çalışılmıştır. Olay, güneşli bir Boğaziçi sabahında yaşanır. Hikâyedeki diğer mekânlar, Çakal Burnu ve Paşabahçesi’dir.

3.1.2.1.4. Ezik Palamut

“Ezik Palamut”, 26 Nisan 1315’te yazılmış ve ilk defa **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** kitabında yayımlanmıştır. Anlatıcı tarafından aktarılan hikâyede, ihtiyar bir balıkçının yoksulluğu ve yaşam mücadelesi anlatılır. Birkaç saatlik zaman dilimini kapsayan hikâyenin yan karakterleri, bir grup balıkçı ile ihtiyar balıkçının oğludur. Balıkçının yaşam mücadelesi ekmek teknesi olarak gördüğü deniz kenarında anlatılır.

3.1.2.1.5. Sıcak Çorba

“Sıcak Çorba”, 26 Nisan 1315’te yazılmış, 29 Nisan 1315’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 426, 149). Hikâyede anlatıcı, bir hayat kadınının düşkün ve muhtaç yaşamını anlatır. Kadın, sıcak bir çorba içmek uğruna hapisanede kalmaya bile razıdır. Yazar, Cağaloğlu Yokuşu’nda yürürken, bir polis, iki erkek ve bir kadın arasında geçen konuşmaları birkaç dakikalık zaman diliminde verir.

3.1.2.1.6. Tebdîl-i Hava

“Tebdîl-i Hava”, 15 Mayıs 1315’te yazılmış, 28 Ağustos 1324’te **Âşiyân** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 1, 16-18). Bu hikâyede verem hastası olan bir öğrencinin ölümü anlatılır. Hava değişikliği tavsiye edilen öğrenci, okulun bürokratik işleri yüzünden okuldan ayrılamaz ve hastalığı ilerleyerek ölür. Bir-iki sene önce yaşandığı belirtilen olay geriye dönüşlerle anlatılır. Hüseyin Câhid’in pek çok hikâyesinde kronolojik bir gelişme seyreden olaylar, bu hikâyede geriye dönüşlerle okura aktarılır. Bu yönüyle “Tebdîl-i Hava” hikâyesi anlatım tekniği açısından diğer hikâyelerden ayrılır.

3.1.2.1.7 Falcı

“Falcı” adlı edebî fıkranın yazılış tarihi belirtilmemiş, yayımlanışı da tespit edilememiştir. Bu yüzden hikâyenin tarih bilgileri **Hayât-ı Hakikiye Sahneleri** kitabının yayımlanış tarihi olan 1325’le sınırlıdır. Hikâyede anlatıcı, Süleymaniye Câmii’nin etrafındaki falcıları birkaç saatlik zaman dilimi içinde anlatır. Bu hikâyede yazarın gerçekçi gözlemleri o dönem İstanbul yaşayışı hakkında da önemli ipuçları vermektedir.

3.1.2.1.8. Kuvvet

“Kuvvet”, 29 Mayıs 1315’te yazılmış, 3 Mayıs 1317’de **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 531, 165). Anlatıcı tarafından aktarılan hikâyede, bir câmii avlusunda oynayan çocukların küçük ve güçsüz bir çocuğu dövüşleri anlatılır. Hikâyedeki olay, birkaç dakikayı kapsayan zaman diliminde geçer. Bu hikâyede yazar, güçlünün karşısında güçsüzün yaşama şansının olmadığına vurgu yapar.

3.1.2.1.9. Sarhoş

“Sarhoş”, 21 Eylül 1316’da yazılmış, 23 Eylül 1315’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 447, 74). Her iki tarih arasındaki kronolojik düzensizlik, hikâyenin yazılış tarihinin yanlış verildiğini göstermektedir. Anlatıcı tarafından aktarılan hikâyede, dört inşaat işçisinin sarhoş olması anlatılır. Yazarın, Göksu’daki birkaç saatlik izlenimleri sarhoş insanların zengin-fakir gözetmeden çirkin gözükeceği üzerinedir.

3.1.2.1.10. Doktorun Odasında

“Doktorun Odasında”, 5 Nisan 1317’de yazılmış, 19 Nisan 1317’de **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 529, 140). İthaf kullanılmayan hikâyede anlatıcı, doktor odasında tedavi olmak için bekleyen fakir ve hasta insanların, ölüm karşısındaki acizlikleri ve çaresizliklerini birkaç saatlik izlenimlerle anlatır.

3.1.2.1.11. Kayıkçı

“Kayıkçı”, 15 Eylül 1317’de yazılmış, 20 Eylül 1317’de **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 551, 74). İthaf kullanılmayan hikâyede anlatıcı, yaşlı bir kayıkçının yaşam mücadelesini anlatır. Hikâyedeki olay, Hisar’dan Kanlıca’ya geçmekte olan yazarın gözünden birkaç saatlik izlenimlerle anlatılır.

3.1.2.1.12. Küçük Kız

“Küçük Kız” adlı edebî fıkra ilk defa **Hayât-ı Hakikiye Sahneleri** kitabında yayımlanmıştır. Hikâyede anlatıcı, tiyatrodaki cambazlık yapan küçük bir kızın yaşam mücadelesini anlatır. Yazar, cambaz kızın tiyatro sahnesindeki birkaç saatlik gösterisini arkadaşıyla birlikte izler. Hikâyede, cambaz kızla aralarında fakirlik

açısından fark görmeyen yazar, kendisi ve arkadaşının, acıma ve merhamet duygularına da yer verir.

3.1.2.1.13. Abdâl

“Abdâl” adlı edebî fıkra ilk defa **Hayât-ı Hakikiye Sahneleri** kitabında yayımlanmıştır. Hikâyede anlatıcı, bir kış mevsimi boyunca aynı sokakta durarak çocukların alay konusu olan dilencinin dramını anlatır. Hikâye, anlatıcının ihtiras peşinde koşan insanlarla dilenciye karşılaştırması ve hayatın boşunluğuna değinmesiyle sona erer.

3.1.2.2. Mensur Şiirler

Servet-i Fünûn dergisinde bir kısmı “Samimî Teessürler”, bir kısmı “Şiir” başlığı altında yayımlanan mensur şiirler, derginin fihrist bölümünde de “âsâr-ı manzume” ya da “eş’ar” listesinde¹²³ yer almaktadır.

Samimî Teessürler

3.1.2.2.1. Allahü Ekber Fatih Câmii’nden

28 Haziran 1313’te yazılmış, 17 Temmuz 1313’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 333, 325). Yazar, ikinci namazında Allahü Ekber ve Âmin nidâlarıyla dua eden bir grup kalabalığın ümit ve teselli bulma heyecanını anlatır. Bu

¹²³ Bkz. “Eş’ar” **Servet-i Fünûn**, Yedinci Sene On Üçüncü Cilde Mahsus Fihrist, sayı 338, 21 Ağustos 1313, 414.

grubun aksine karamsar ve isteksiz olan yazar, *Servet-i Fünûn* edebiyatının umutsuz ve melankolik ruh hâlini yansıtır.¹²⁴

3.1.2.2.2.

8 Temmuz 1313'te yazılmış, 17 Temmuz 1313'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 333, 325). Yazar, karamsar ve mutsuz bir gencin Beyoğlu ve Zeyrek Yokuşu'nda sevgili bulma heyecanıyla kendini avutmasını anlatır.

3.1.2.2.3.

10 Temmuz 1313'te yazılmış, 17 Temmuz 1313'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 333, 325-326). Yazar, Rauf adlı arkadaşıyla intihar üzerine dertleşmelerini anlatır. Yazar ve arkadaşı, kendilerini intiharın eşiğine getirmekle suçladıkları kadınları yine de bir ümitlenme vesilesi olarak görür ve hayatın bütün zorluklara rağmen intihar külfetine değmeyeceği sonucuna varırlar.¹²⁵

3.1.2.2.4.

15 Temmuz 1313'te yazılmış, 31 Temmuz 1313'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 333, 355). Yazar, merhametsiz bir sevgili tarafından beş yıl sonra aşkına karşılık verilen gencin kaybolan duygularını anlatır.¹²⁶

¹²⁴ Ömer Faruk HUYUGÜZEL, bu mensur şiiri 2 numaralı mensur şiirle karıştırarak farklı bir atmosferden bahsetmiştir: “Bir Numaralı mensur şiirde, hayata ümitle bağlanmasına rağmen günleri yeknesaklık içinde geçen genç, bir ara bir sevgiliye kavuşmak heyecanıyla bedbinliğinden kurtulur gibi olursa da bu kavuşma gerçekleşmez.” Bkz. (112), HUYUGÜZEL, 227. Oysa, bu mensur şiirde, sadece muhtaç insanların namaz sırasındaki dua ve temennileri anlatılır.

¹²⁵ Ömer Faruk HUYUGÜZEL, bu mensur şiiri 4 numaralı mensur şiirle karıştırarak farklı bir tema üzerinde durmuştur: “Üç numaralı mensur şiirde ise genç, o kadar sevdiği bir kızıdan aşkına karşılık bulamaz. Aradan yıllar geçip de kız bu aşka karşılık verdiği zaman ise onun kalbi her şeye karşı duygusuz ve lâkayddır. Zira merhametsiz zaman her ümit ve heyecanı ezip yok etmiştir.” Bkz. (112), HUYUGÜZEL, 227-228. Oysa anlatıcı, intihar bağlamında hayatın geçiciliğini sorgulamaya çalışır.

¹²⁶ Ömer Faruk HUYUGÜZEL, bu mensur şiiri 5 numaralı mensur şiirle karıştırarak farklı bir tema üzerinde durmuştur. “Bunların dördüncüsünde de, hayattan hiçbir şey beklemeyen gencin bir kadınla

3.1.2.2.5.

20 Temmuz 1313'te yazılmış, 31 Temmuz 1313'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 333, 355). Yazar, ümitsiz ve mutsuz bir gencin, sevdiği kadınla yaşamak istediği mutlu günlerin nasıl alt üst olduğunu anlatır. Yazar, Servet-i Fünûn edebiyatının hayalperest kişilerinin yok olan hayalleriyle birden bire derin bir karamsarlık ve mutsuzlukla baş başa kalışlarına değinmiştir.¹²⁷

3.1.2.2.6.

20 Temmuz 1313'te yazılmış, 31 Temmuz 1313'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 333, 355-356). Bu mensur şiirde anlatıcı, kıskançlık yüzünden aşk acısı çeken bir genci anlatır.

3.1.2.2.7.

29 Temmuz 1313'te yazılmış, 7 Ağustos 1313'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 336, 371). Bu mensur şiirde yazar, hayattan şikâyet etmenin yersizliğini ve yaşanılan her şeyin sorumluluğunun kişiye ait olduğunu anlatır.

yaşayacağı iki 'beyaz gece'nin cazibesine dayanamayıp hayaller kurduğu, fakat o gece geldiği zaman umulmadık bir ihtimalin her şeyi alt üst ettiğini görüyoruz." Bkz. (112), HUYUGÜZEL, 228. Oysa anlatıcı, karamsar bir gencin reddedilmesini ve kabul gördüğünde yitirdiği duygularını anlatır.

¹²⁷ Ömer Faruk HUYUGÜZEL, bu mensur şiiri 6 numaralı mensur şiirle karıştırarak farklı bir tema üzerinde durmuştur. "Beş numaralı Samimî Teessürler'de mutlu aşk geceleri hayali devam eder. Yalnız burada saadeti zehirleyen, yok eden şey hayatın kendisinden ziyade kıskançlık duygusudur. Burada gencin hayal kırıklığının yanı sıra kalp ve akıl arasındaki çatışma da ifade edilmiştir." Bkz. (112), HUYUGÜZEL, 228. Oysa anlatıcı, hayalleri yıkılan bir gencin duygularını anlatmaya çalışır.

3.1.2.2.8.

30 Temmuz 1313'te yazılmış, 7 Ağustos 1313'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 336, 371). Bu mensur şiirde yazar, gelenek ve göreneklere körü körüne bağlılığının yaratacağı engelleri ve zorlukları anlatır.¹²⁸

3.1.2.2.9.

30 Temmuz 1313'te yazılmış, 7 Ağustos 1313'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 336, 371-372). Servet-i Fünûn edebiyatının en tipik özelliklerini yansıtan bu mensur şiirde, gazetecilik merakı olan bir gencin, arkadaşlarıyla birlikte çıkardığı derginin ilk sayısından sonra devamının gelmemesiyle yıkılan hayalleri anlatılır.

3.1.2.2.10. Niye İyi?

30 Temmuz 1313'te yazılmış ve ilk defa **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'nde yayımlanmıştır. Yazar, şiir heveslisi bir gencin üstadı tarafından beğenilmemesi ve arkadaşlarının alaycı tavırlarına maruz kalmasını anlatır. Bunun üzerine cesaretlenip daha iyisini yazmak için heveslenen genç hayatın geçiciliğine inandığı için gayretinden vazgeçer.

¹²⁸ Ömer Faruk HUYUGÜZEL, bu mensur şiiri 9 numaralı mensur şiirle karıştırarak farklı bir tema üzerinde durmuştur. "Sekiz numaralı Samimî Teessürler ise yazarın ve arkadaşlarının o kadar hevesle hazırladıkları **Yeni Mecmua** girişimine aittir. Küçüklüğünden beri gazeteciliğin ve Avrupaî bir edebiyat ve sanat dergisinin hayaliyle yaşayan bir genç, nihayet bu derginin ilk sayısının hazırlanışıyla emellerine kavuştuğunu zanneder. Fakat hiç akla gelmeyen bir sebep yüzünden dergi kapatılır ve bütün hayaller suya düşer." Bkz. (112), HUYUGÜZEL, 229. Oysa anlatıcı, geleneklere bağlılığın yaratacağı engelleri anlatır.

3.1.2.2.11. Yaprak

7 Ağustos 1313'te yazılmış, 14 Ağustos 1313'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 337, 389). Bu mensur şiirde anlatıcı, insanın yaşam mücadelesindeki zorlu yolculuğunu yaprakla sembolize ederek anlatır. Yaprak, burada hem yazarın hem de bütün insanların, ağaç ise hayatın sembolüdür.

3.1.2.2.12. Akşam Tefekkürleri

18 Temmuz 1315'te yazılmış, 22 Temmuz 1315'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 438, 340-341). Anlatıcı, hassas bir gencin akşam saatlerinde artan kederlerini anlatır. Hayallerinde yaşadığı mutlu saatlerle kendini avutan genç, akşamın gelişiyle karamsarlığa bürünür. Bu yüzden, "Akşam Tefekkürleri"nde gündüz aydınlık ve mutluluğun, akşam ise karanlık ve huzursuzluğun simgesidir.

3.1.2.2.13. Gözlerin...

Yazılış tarihi tespit edilmemiş, 11 Teşrîn-i Sâni 1315'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 454, 182-183). Burada yazar, hassas bir gencin âşık olduğu kadınla ebedî mutluluğa ulaşmasını anlatır.

3.1.2.2.14. Ayna

1321'de Burgazada'da yazılmış, ancak dergide yayımlanış tarihi tespit edilememiştir. Ninesine ithafını taşıyan bu mensur şiirde anlatıcı, kızı Hilkat'in ölümü sonrası büyük bir acı yaşayan babanın dramını anlatır. Yazar ölümünü insanlar üzerinde yarattığı acizlik duygusuna vurgu yapar.

3.1.2.2.15. Balıkçıları Seyrederken

25 Mart 1321’de Burgazada’da yazılmış, 25 Haziran 1325’te “Kitâb-ı Melâl” adıyla **Musavver Muhît** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 34, 338-339). Yazar, on altı balıkçının yaşam mücadelesini anlatır. Bütün çabaların ölüm karşısında bir hiçliğe ulaşacağı teması üzerinde durur.

3.1.2.2.16. Kiliseden Avdette

Teşrîn-i Sâni 1321’de Burgazada’da yazılmış, 16 Eylül 1324’te **Bahçe** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 9, 6-7). Madam M. A.’ya ithafıyla başlayan mensur şiirde anlatıcı, yaşlı ve hasta bir bahçıvanın ölümü arkasından yapılan cenaze töreninde insanların ölüm karşısındaki acizliklerini anlatır.

3.1.2.2.17. Köprüden Geçerken

6 Nisan 1322’de Burgazada’da yazılmış, dergide yayımlanış tarihi tespit edilememiştir. H. Câhid, bu mensur şiiri, II. Abdülhamid dönemini eleştirmesi sebebiyle dergide yayımlanmamış, **Hayât-ı Hakikiye Sahneleri**’nin yayımlanışıyla okura sunmuştur. Anlatıcının sesinden okuduğumuz mensur şiirde, Galata Köprüsü üzerinde bayramlaşmadan dönen hırslı saray çevresi bayramın birinci günü kızının mezarından dönen bir babanın gözünden anlatılır. Anlatıcı, yabancıların elinde harcanan vatan topraklarının savunulmaması ve günlerin eğlence ve debdebeyle geçirilmesini eleştirir.

3.1.2.2.18. Tünelde

26 Mayıs 1317’de yazılmış, 6 Teşrîn-i Sâni 1324’te **Âşiyân** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 10, 310-311). “Tünelde” adlı mensur şiirde yazar, Tünel’e her

binişinde aklına gelen ölümü anlatır. Ayrıca, ölümün yaşanmasa bile hissedilmesi gerektiğini ve hayatın hiçliği üzerine düşünmenin önemine vurgu yapar.

3.1.2.2.19. İskelede

30 Haziran 1317’de yazılmış, Eylül 1324’te **Mehâsin** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 1, 33). “İskelede” adlı mensur şiirde yazar, Burgazada İskelesi’nde sevdiklerini bekleyip kavuşamayan insanların ızdırabını anlatır.

3.1.2.2.20. Usañ Dakikaları

15 Eylül 1317’de yazılmış, hangi dergide yazıldığı tespit edilememiştir. Celâl Sâhir’e ithafıyla başlayan bu mensur şiirde anlatıcı, bedbin bir ruhun hayata karşı öfkesini ve isyanını anlatır.

3.1.2.2.21. Zengin Olsam

11 Haziran 1317’de yazılmış, 21 Haziran 1317’de **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 538, 280). “Zengin Olsam” adlı mensur şiirde yazar, zengin olduktan sonra sevdikleriyle birlikte hayalî bir geziye çıkan gencin mutluluk ve pişmanlıklarını anlatır. Avrupa, Amerika, Yeni Zelanda, Çin ve Hint’i gezdikten sonra Burgazada’ya yolu düşen genç, sorumluluklarını ve yalnız bıraktığını düşündüğü arkadaşlarını hatırlar ve duygulanır.

3.1.2.2.22. Hayata Karşı

13 Haziran 1317’de yazılmış, 28 Haziran 1317’de **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 539, 296). Kızım’a ithafıyla başlayan bu mensur şiirde yazar, üç

günlük kızının kötülük dolu bir dünyaya doğduğunu düşünen genç bir babanın vicdan azaplarını ve korkularını anlatır.

3.1.2.2.23. İnsanlar Arasında

13 Haziran 1317’de yazılmış, 28 Haziran 1317’de **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 539, 297). Kızım’a ithafıyla başlayan bu mensur şiirde, bedbin bir babanın güvenmediği hayata karşı kızına verdiği öğütler anlatılır.

3.1.2.4. HİKÂYELER

3.1.2.4.1. Mühlik İncizâblar

“Mühlik İncizâblar” hikâyesi, Kânûn-ı Sâni 1312’de yazılmış, 3-10 Eylül 1313 tarihlerinde **Mütâlaa** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 58-59). Bu hikâyede yazar, namuslu zannettiği bir kızla evlendikten sonra, kızın hafif meşrepliği yüzünden hayal kırıklığına uğrayan gencin arzularına yenilmesini anlatır.

3.1.2.4.2. Topal

“Topal” hikâyesi, 25 Haziran 1313’te yazılmış ve ilk defa **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**’nde yayımlanmıştır. Bu hikâyede yazar, askerde öldüğünü zannettiği nişanlısı Nâil’in ardından halasının oğlu Nihat’la evlenmeye karar veren Seniha’nın bu kararından vazgeçip tekrar Nâil’le evlenmek istemesini anlatır. Sadakat, ihanet ve sevgi konusunda sorular soran ve düşündürten hikâye, Hüseyin Câhid’in diğer hikâyelerinde göre daha uzun yazılmıştır. Dolayısıyla olaylar ayrıntılı işlenmiştir.

3.1.2.4.3. Eserler Arasında

“Eserler Arasında” hikâyesi, 18 Nisan 1315’te yazılmış, 22 Nisan 1315’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 425, 133-135). Biraderim Hüseyin Suad’a ithafını taşıyan hikâyede anlatıcı, beş altı yıldır evli olan bir kadının okuduğu aşk romanlarından ve şiiirlerden etkilenererek kurduğu hayalî dünyayla avunmasını anlatır. Evliliğinden mutsuz olan kadın, yaşadığı boşluğu gazetede şiiirler yayımlayan bir şairle de gidermeye çalışır. Hikâyede bovarist unsurlara yer verilmiştir.

3.1.2.4.4. Muallim

“Muallim” hikâyesi, 18 Mayıs 1315’te yazılmış, 20-27 Mayıs 1315 tarihlerinde **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 429-430, 198-200/). Hikâyenin dergideki basımında Ahmed Osman Bey’e ithafı kullanılmış, ancak kitapta bu ithafa yer verilmemiştir. Anlatıcı, fakir ama idealist bir öğretmen adayının, babasına yük olmamak için Heybeliada’da zengin bir ailenin çocuklarına ders vermesi ve bunun sonucunda zengin-fakir arasındaki büyük farkı görüp kendi kendine isyan etmesini anlatır.

3.1.2.4.5. Şantöz

“Şantöz” adlı hikâye, 16 Kânûn-ı Sâni 1315’te yazılmış, 20 Kânûn-ı Sâni 1315’te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 464, 340-343). Bedii’ Nuri’ye ithafıyla başlayan hikâyede anlatıcı, Boğazkesen’de annesiyle birlikte yaşayan kanto sanatçısının uzun yıllar süren performansının artık yavaşlamasına rağmen devam etmesini anlatır. Bu mücadele bir zamanlar kendisini alkışlayan seyircilerin alaycı hakaretleri ve aşağılamalarıyla sürer.

3.1.2.4.6 Bir Tiyatro Hatırası

“Bir Tiyatro Hatırası” adlı hikâye, 13 Mart 1317’de yazılmış, 15 Mart 1317’de **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 524, 60-62). Bu hikâyede yazar, tiyatro sanatçılarının ve çalışanlarının sıkıntılarını anlatır.

3.1.2.4.7. Duman

“Duman” adlı hikâye, 9 Nisan 1317’de yazılmış, 12 Nisan 1317’de **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 528, 119-121). “Duman” adlı hikâyede yazar, Burgazada’daki çam ormanlarında bir arkadaşıyla hayat ve ölüm üzerine konuşan karamsar bir gencin, yıllar sonra sevdiği kadına rastladığında bile hiçbir şey hissetmeyen duygusuz ve ruhsuz dünyasını anlatır.

3.1.2.4.8. Ramazanda Bir Gece

“Ramazanda Bir Gece” hikâyesinin yazılış tarihi belirtilmemiş, hikâye ilk kez **Hayât-ı Hakikiye Sahneleri**’nde yayımlanmıştır. Yazar, mutsuz bir gencin yıllar önce izlemekten zevk aldığı bir tiyatrodan, artık hayatın hiçliğine inanarak karamsarlığa sürüklenişini anlatır.

3.1.2.4.9. Muvaffakiyât-ı Âşıkâne

“Muvaffakiyât-ı Âşıkâne” hikâyesinin yazılış tarihi belirtilmemiş, hikâye ilk kez **Hayât-ı Hakikiye Sahneleri**’nde yayımlanmıştır. Bu hikâyede yazar, farklı dünya görüşlerine sahip Mehmed Hulusi, Hasan Mahir ve Ahmed Niyazi adlı üç gencin, aşk üzerine yaptıkları konuşmaları, tecrübe ve maceralarını anlatır.

3.1.2.4.10. Hiçten

“Hiçten” hikâyesinin yazılış tarihi belirtilmemiş, hikâye ilk kez **Hayât-ı Hakikiye Sahneleri**’nde yayımlanmıştır. “Hiçten” adlı hikâyede yazar, uydurduğu aşk hikâyeleriyle hayaller içinde yaşayan Necati adlı bir gencin, kendi yalanları yüzünden Yeniköy İskelesi’ne yaklaşmakta olan vapurdan intihar edişini anlatır.

3.1.2.4.11. Çocukların Hakkı

“Çocukların Hakkı” hikâyesinin yazılış tarihi belirtilmemiş, hikâye ilk kez **Hayât-ı Hakikiye Sahneleri**’nde yayımlanmıştır. Bu hikâyede yazar, eşinden ayrıldığı için altı yıldır yalnız yaşayan Mehmed Hulusi’nin mutsuzluğunu anlatır. Mehmed Hulusi’nin, eski eşi Zekiye evlenmiş, oğlu Necdet ise kendisine yabancılaşmıştır. Bunun üzerine daha çok acı çeken baba, tekrar yuvasını kurmak ister. Hikâye, Necdet’in babasına annesinin de mutsuz olduğunu söylemesiyle sona erer.

3.1.2.4.12. Uykusuz Kalırken

“Uykusuz Kalırken” hikâyesinin yazılış tarihi belirtilmemiş, 2 Teşrîn-i Sâni 1316’da **Saadet** dergisinde yayımlanmıştır (sayı 478,). İthaf kullanılmayan bu hikâyede yazar, bir gencin gazete matbaasında kurduğu yazarlık hayallerini anlatır. Bu hayaller arasında Servet-i Fünûn topluluğunun dönüm noktalarında biri sayılan Yeşil Yurt girişimi de yer alır. Ancak bu hikâyede yazar, sadece Yeşil Yurt hayalini değil, gerçekleşmeyen hayalin acısıyla karamsar duygularına da işaret etmiştir.

3.1.2.4.13. Kör Dilenci

“Kör Dilenci” hikâyesi 7 Şubat 1315’te yazılmış, hikâye ilk kez **Hayât-ı Hakikiye Sahneleri**’nde yayımlanmıştır. “Kör Dilenci” adlı hikâyede yazar, kör bir dilencinin konakta yaşayan Pervin adlı genç bir kıza duyduğu aşkı ve ona ulaşamadığı için kendi kaderine isyanını anlatır.

3.2. Hüseyin Câhid’in Servet-i Fünûn Döneminde Yazdığı Hikâyeler Üzerine Yapılmış Değerlendirmeler

Hüseyin Câhid, edebiyat tarihleri ve çeşitli inceleme kitaplarında daha çok polemikleri ve eleştiri yazılarıyla şöhret kazanmış bir gazeteci olarak tanıtılır. Servet-i Fünûn topluluğunun dağılmasının ardından ve II. Meşrutiyet sonrasında eskisine oranla daha az hikâye yazan Hüseyin Câhid, bu dönemde siyasî hayatı ve gazetecilik faaliyetleriyle öne çıkmıştır. Bütün bunlar onun hikâyeci ve romancı yönünün yeterince görülmesini engellemiş ve neredeyse sadece gazeteci olarak tanınmasına yol açmıştır.

Halbuki 1896-1901 yılları arasında yazdığı hikâyeleriyle bir Servet-i Fünûn yazarı özelliği gösterir Hüseyin Câhid. Hikâyelerini yazdığı Servet-i Fünûn döneminde, birkaç yazıyla değerlendirmeye tâbi tutulsa da, daha sonraki dönemlerde birçok eleştirmen ve edebiyat tarihçisi tarafından görmezden gelinmiş ve dönemin önde gelen hikâyecileri sayılan Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf’un gölgesinde kalmıştır. Hüseyin Câhid’in edebiyatçı yönü üzerine yapılmış tezlerde, edebiyat tarihlerinde ve çeşitli eleştiri yazılarında şu şekilde değerlendirilmiştir:

Hüseyin Câhid'in eserleri üzerine yapılmış tezlerden ilki 1953 tarihli, Nevin Ogan'a ait **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Roman ve Hikâyeleri**¹²⁹ adlı tezdır. Ogan, Hüseyin Câhid'in ana hatlarıyla hayatını anlattıktan sonra, roman ve hikâyelerini tema, tipler, muhit ve dekor, kompozisyon ve üslûb başlıkları altında inceler. Netice başlıklı bölümde ise, üslûb açısından Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf'la mukayese eder. Bibliyografyanın yer almadığı bu mezuniyet tezinde, ayrıntılı bir değerlendirmeden çok bir tasnif yapılmıştır.

1966 tarihli Işık Soybay imzasını taşıyan, **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hikâyeciliği ve Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**¹³⁰ adlı tezde, Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn yazarı olarak önemi ortaya koyulmaz. İkinci hikâyeye kitabının yeni harflere aktarılmış tam metni tezin önemli bir kısmını oluşturur.

1969 yılında Hüseyin Korkmaz, **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayat-ı Muhayyel'inin Metni ve Tahlili**¹³¹ adlı mezuniyet tezinde, yine aynı yöntemle bu kez **Hayat-ı Muhayyel** kitabını değerlendirir. Bu tezde ayrıca Hüseyin Câhid hakkında kimi yazarların yazıları yorum yapılmadan metin hâlinde verilmiştir.

1981'de tamamlanan, Ömer Faruk Huyugüzel'in **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı, Roman ve Hikâyeleri Üzerinde Bir Araştırma** adlı doktora tezi, 1982'de aynı adla ancak bazı değişiklik ve kısaltmalarla üniversite dışındaki okuyuculara hitap edecek şekilde düzenlenerek kitap hâlinde yayımlanır.¹³² 1984'te ise **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve Edebî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma**¹³³ adıyla ancak bu kez düzeltilmiş ve geniş şekli kitap olarak okuyucuyla buluşur. Altı bölümden oluşan kitabın birinci bölümünde, Hüseyin Cahit'in hayatı, edebî ve siyasî faaliyeti,

¹²⁹ Nevin OGAN, **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Roman ve Hikâyeleri**, (Dan. M. KAPLAN), Mezuniyet Tezi, İstanbul 1953.

¹³⁰ Işık SOYBAY, **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hikâyeciliği ve Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, (Dan. M. KAPLAN), Mezuniyet Tezi, İstanbul 1966.

¹³¹ Hüseyin KORKMAZ, **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayat-ı Muhayyel'inin Metni ve Tahlili**, (Dan. M. KAPLAN), Mezuniyet Tezi, İstanbul 1969.

¹³² Ömer Faruk HUYUGÜZEL, **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı, Roman ve Hikâyeleri Üzerinde Bir Araştırma**, Ankara, 1982.

¹³³ Bkz. (112), HUYUGÜZEL.

ikinci bölümde konu, kişi, mekân, zaman ve üslûb kullanımı açısından hikâyeleri, üçüncü bölümde aynı yöntemle romanları, dördüncü ve beşinci bölümde **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** kitabında yer alan küçük edebî fıkraları ile mensur şiirleri, son bölümde ise dil ve üslûb bakımından eserleri değerlendirilmiştir. Daha önce yazılmış tezlerle kıyasladığımızda, Huyugüzel Hüseyin Câhid üzerine en kapsamlı çalışmayı yapmıştır. Ancak yine de Hüseyin Câhid'in hikâyeci yönünün yeterince değerlendirilmediğini söylemeliyiz. Özellikle Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn döneminin diğer hikâye yazarları Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf'la karşılaştırmasının yapılmamış olması Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn hikâyesindeki yerinin tam anlamıyla vurgulanmasına olanak tanımaz.

Edebiyat tarihlerine baktığımızda ise şunları görmekteyiz. İsmail Hikmet Ertaylan Bakü'de yayımlanan 4 ciltlik **Türk Edebiyatı Tarihi**'nde¹³⁴ (1925), Hüseyin Câhid'in edebî hayatının Fikret'in açtığı yenilik bayrağı altında şekillendiğini, polemikçi yönünün kuvvetli olduğunu söyler. Eserlerini değerlendirdiği bölümde ise, daha çok karamsar gençleri anlatan Hüseyin Câhid'in, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** kitabıyla hayatın gerçeklerini başarılı bir şekilde yansıttığını ifade eder.

İsmail Habib Sevük **Edebî Yeniliğimiz**'in (1931) "Câhid'in Sanatı" başlıklı bölümünde önemli tespitlerde bulunur. İsmail Habib'e göre, Hüseyin Câhid edebî değeri yüksek bir sanat anlayışına sahip değildir:

"Hikâyelerinde ve mensurelerinde ne derinlik, ne geniş bir muhayyile ne de kalpleri titreten bir hassasiyet var. Fakat o hikâyeler ve yazılar, şâhikalardan mahrumsa çukurlardan da âridir. Onlarda mütevazin bir hesabın düzgünlüğünü görüyoruz. Coşkun değil ölçülü, özlü değil hafif, engin değil sade."¹³⁵

¹³⁴ İsmail Hikmet Ertaylan, "Hüseyin Câhid", **Türk Edebiyatı Tarihi**, Cilt 3, 921-930.

¹³⁵ İsmail Habib SEVÜK, "Hüseyin Cahit", **Edebî Yeniliğimiz**, 177.

Vasfi Mahir Kocatürk, **Türk Edebiyatı Tarihi**'nde¹³⁶ (1964), önce Servet-i Fünûn yazarı olarak, ardından çeviri ve makale yazarı Hüseyin Câhid'i tanıtır. Hüseyin Câhid'in hikâyeleri üzerine kapsamlı yazılardan ilki Nihad Sami Banarlı'dan tarafından yazılmıştır. Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**'nin (1971) 2. cildinde yer alan "Hüseyin Câhid"¹³⁷ başlıklı maddede, yazarı her yönüyle değerlendirir. Özellikle "sade ve yapmacıksız dil" anlayışıyla Servet-i Fünûn yazarlarından ayrı tuttuğu Hüseyin Câhid'le ilgili daha önce söylenmemiş bir yorumda bulunur. Ona göre Câhid, Fransız romanlarının etkisi bir yana, daha çok Arapça ve Farsça'ya yeterince hâkim olamadığı için sade yazmak zorunda kalmıştır. Bu yorumunu Hüseyin Câhid'in **Edebî Hatıraları**'ndan hareketle somutlaştıran Banarlı şunları söyler:

"Hüseyin Câhid'in lisanı, bütün Servet-i Fünûn muharrirleri arasında dikkati çekecek kadar sade ve yapmacıksız bir dildir. Bu dil sadeliğinde onun Fransa'dan mülhem edebî anlayışları ölçüsünde, Arapça ve Acemce'deki vukufsuzluğunun da ehemmiyetli bir tesiri vardır."¹³⁸

Ahmet Kabaklı tarafından hazırlanan **Türk Edebiyatı Tarihi**'nde (1985) ise daha önce verilen genel bilgiler tekrar edilmiştir.¹³⁹ Aynı şekilde Seyit Kemal Karaalioğlu da **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi** (1986) adlı çalışmasında kendisinden önce söylenen pek çok görüşe katılmakla yetinmiştir:

"Hüseyin Cahit Yalçın; Edebiyat-ı Cedîde döneminde, eski edebiyata karşı yeni edebiyatı, Doğu kültürüne karşı, Batı kültürünü savundu. Gerçek şöhretini Servet-i Fünûn dergisi sıralarında yapmış; eserlerini realist bir görüşle, iç ve dış gözleme dayanarak yazmak yolunu tutmuştur. Hikâye, roman, fıkra ve mensur şiirlerinin dışında; çokluk yalın, süssüz, yapmacıksız bir dil kullanır. Yoğun bir fikir yapısı, kesin ve atak bir eleştirisi vardır. (...) Türk dilinin sadeleşmesindeki rolü büyüktür."¹⁴⁰

¹³⁶ Vasfi Mahir KOCATÜRK, "Hüseyin Cahit Yalçın", **Türk Edebiyatı Tarihi**, 718-719.

¹³⁷ Bkz. (22), BANARLI, 1056-1058.

¹³⁸ A. g. m., 1057.

¹³⁹ Ahmet KABAKLI, "Hüseyin Cahit Yalçın", **Türk Edebiyatı Tarihi**, Cilt 2, 766-769.

¹⁴⁰ Seyit Kemal KARAALIOĞLU, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, 757.

Atilla Özkırımlı **Türk Edebiyatı Tarihi**'nde (2004) daha önce söylenen birçok şeyi tekrar eder.¹⁴¹ 2006'da yayımlanan **Yeni Türk Edebiyatı-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e** adlı edebiyat tarihinde İnci Enginün dikkat çekici değerlendirmelerde bulunur. Enginün, Hüseyin Câhid'in **Hayat-ı Muhayyel** kitabıyla Servet-i Fünûn devrini yansıttığını, hatta "Kör Dilenci" hikâyesiyle **Mâi ve Siyah** romanındaki kör dilencinin benzerlikler taşıdığını söyler. "Görücü" ve "Köy Düğünü" gibi hikâyelerini dönemin şartlarını yansıtan başarılı hikâyelerinden sayar.¹⁴²

"**Hayat-ı Muhayyel**'deki hikâyelerin birçoğu Servet-i Fünûn'un dünya görüşünü yansıtır. Hayal aşklar peşinde koşan, tabiata sığınarak mutsuzluklarını arttıran kötümser gençler, bu dönem yazarların genellikle işledikleri kişilerdir. 'Kör Dilenci' **Mâi ve Siyah**'taki kör dilenciye andırır. (...) "Görücü", "Köy Düğünü" gibi hikâyeleri ilk dönemine ait olmakla birlikte yazarın güzel hikâyelerindedir. Bunlar devri ile ilgili belgeler mahiyetindedir."¹⁴³

Dergilerde yayımlanan makalelere baktığımızda ise şunları görmekteyiz: Hüseyin Câhid'in hikâyeciliği üzerine ilk yazılardan biri, kalem arkadaşı Mehmed Rauf tarafından yazılmıştır. Mehmed Rauf, 1315'te **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanan "Hayat-ı Muhayyel Muharriri" başlıklı yazısında, Hüseyin Câhid'in yayımlanan ilk hikâyelerinden "Ada Vapurunda", "Lan Tennis" ve "Miss Herry"yi şiir zevkinden uzak, determinist bir bakışın ürünleri olarak değerlendirir. Ancak Hüseyin Câhid'in zamanla bu üslûbdan uzaklaştığını belirten Mehmed Rauf, daha sonra yayımlanan hikâyelerini, edebiyat tarihine geçecek, Türk hikâyesinin en başarılı örneklerinden sayar.¹⁴⁴

Hüseyin Câhid'in hikâyeleri ve yazarlığı üzerine bir değerlendirme de yine yakın çevresinde bulunan Hâlid Ziya'nın kaleminden çıkar. Hâlid Ziya **Kırk Yıl** adıyla yayımladığı anılarında, Mehmed Rauf'un önerisiyle Hüseyin Câhid'in

¹⁴¹ Atilla ÖZKIRIMLI, "Hüseyin Cahit Yalçın", **Türk Edebiyatı Tarihi**, Cilt 2, 1320-1321.

¹⁴² İnci ENGİNÜN, "Hüseyin Cahit", **Yeni Türk Edebiyatı-Tanzimat'tan Cumhuriyet'e** (1829-1923), 377-380.

¹⁴³ A. g. k., 380.

¹⁴⁴ Bkz. (71), Mehmed Rauf, 233-250.

hikâyelerini okuduğu zaman nasıl hayrette kaldığını ve hiç ara vermeden, büyük bir heyecanla bitirdiğini anlatır. Hâlid Ziya, o anki duygularını şu sözlerle ifade eder:

“Büyük bir merak ile bana birinci defa olarak Türk edebiyatındaki küçük hikâye tarzının en güzel numunelerini veren bu genç hakkında tafsilat istedim. Hüseyin Câhid’in, Mehmed Rauf yaşta, onun gibi henüz mekteb hayatından çıkmış çocuk denecek bir genç olduğunu anlayınca büsbütün şaşırđım.”¹⁴⁵

Hâlid Ziya, hayranlıkla başlayan tanışmanın ardından Servet-i Fünûn’a yönelik eleştirilere “büyük bir iman cesareti ve mahsul mebzuliyeti”¹⁴⁶ gösteren, Servet-i Fünûn toplantılarının “dalgınlığına rağmen daima uyanık duran dikkatiyle en ince şeyleri herkesten evvel fark eden”¹⁴⁷ ince zekâlı mensubuna övgüler düzer. Bununla da yetinmeyip, Servet-i Fünûn edebiyatının nesirdeki başarısını Mehmed Rauf’la birlikte Hüseyin Câhid’in sağladığını söyler.¹⁴⁸ Ayrıca **Hayal İçinde** romanıyla, diğer Servet-i Fünûn yazarlarının sanat yapmak uğruna süslü dil kullanma hevesinden uzak durduğunu, sade üslûbuna rağmen fazla ilgi görmemesini şaşırtıcı bulur. **Hayal İçinde** adlı romanının da Fransız yazar Alfred Capus’un eserleriyle benzerlikler taşıdığını da vurgular.

Hüseyin Câhid’in, yakın arkadaşlarının beğenileriyle karşılanan hikâye ve romanlarına başka yazarlardan da yorumlar gelir. Olumsuz eleştirilerden ilki Tefvik Nadir’in kaleminden çıkar. Tefvik Nadir, **Hayat-ı Muhayyel** yazarı Hüseyin Câhid’in hayal gücünün yetersiz olduğunu ileri sürdüğü yazısında, sadece zenginleri anlatmakla hayatın gerçeklerinin yansıtılamayacağı görüşündedir. Ayrıca durmadan psikolojik değişimler yaşattığı melankolik hikâye kişilerinin tavırlarını da anlamsız bulur. Yazının sonlarına doğru eleştiri dozunu gittikçe arttıran Tefvik Nadir, **Hayat-ı Muhayyel**’de yer alan hikâyeleri **Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi**’ne yakışmayacak

¹⁴⁵ Bkz. (13), UŞAKLIGİL, 568.

¹⁴⁶ A. g. k., 628.

¹⁴⁷ A. g. k., 676.

¹⁴⁸ A. g. k., 699.

denli başarısız sayar.¹⁴⁹ **Hayat-ı Muhayyel** kitabıyla Tevfik Nadir'in olumsuz eleştirilerine mâruz kalan Hüseyin Câhid, ikinci hikâye kitabı **Hayat- Hakikiye Sahneleri**'yle nispeten daha çok beğenilir.

Raif Necdet, 1326 tarihli "Musahabe-i Edebiye"sinde¹⁵⁰ realizm özellikleri taşıyan hikâyelerde, Hüseyin Câhid'in fakir ve yoksul insanların dramını bütün gerçekliğiyle anlattığını vurgular. Ayrıca "Samimî Teessürler" başlıklı mensur şiirlerinin yer aldığı bölümü, sanatkârâne üslûbu açısından başarılı bulur. Ancak aynı yıl yayımlanan yazısıyla Yakup Kadri bu yorumun tam aksi yönde bir görüştedir. **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanan "Hayat-ı Hakikiye Sahneleri ve Hüseyin Câhid Bey"¹⁵¹ adlı yazısında **Hayat-ı Muhayyel** adlı kitabına hayranlık duyduğu Hüseyin Câhid'in, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'nde kendisini hayal kırıklığına uğrattığını belirtir. Özellikle birden bire gerçekleşen ölümlerin, kazaların yarattığı atmosferi inandırıcı bulmaz ve Hüseyin Câhid'i dramatik kurguyu anlatması açısından yetersiz görür. Hayal, fikir ve his yoksunu bulduğu Hüseyin Câhid'in üslûbunu da Fransızca özentisi şeklinde yorumlar.

Murad Uraz tarafından hazırlanan 1938 tarihli **Edebiyat Antolojisi**'nde Hüseyin Câhid'in hayatı, edebî kişiliği ve üslûbu üzerinde ana hatlarıyla durulur.¹⁵² "Kayıkçı", "Hasta Çocuk", "Hayat-ı Muhayyel" gibi fıkra ve hikâyelerine de yer verilen antolojide Murad Uraz , Hüseyin Câhid için şunları söyler:

"İfadesinin temizliği, görüşlerinin ve tahlillerinin kuvveti ve isabeti ile daha Servet-i Fünûn zamanında dikkat ve takdirleri çeken Hüseyin Cahid, makaleler, müsahaberler, fıkralar, küçük hikâyeler ve roman yazmıştır. Romandan daha çok küçük hikâyelerinde muvaffak olmuştur."¹⁵³

¹⁴⁹ Bkz. Hüseyin KORKMAZ, **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayat-ı Muhayyel'inin Metni ve Tahlili**, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türkoloji Bölümü Mezuniyet Tezi, Şubat 1969, İstanbul, 206-208. Tevfik Nadir, "Aynen Varaka", **Malûmat**, sayı 189, 1319.

¹⁵⁰ Raif Necdet, "Musahabe-i Edebiyye", **Resimli Kitap**, no: 18, Mart 1326/Mart 1910, 448-461.

¹⁵¹ Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, "Hayat-ı Hakikiye Sahneleri ve Hüseyin Câhid Bey", **Servet-i Fünûn**, sayı 1005, 26 Ağustos 1326/8 Eylül 1910, 287-290.

¹⁵² Murad URAZ, "Hüseyin Câhid YALÇIN", **Edebiyat Antolojisi**, 107-114.

¹⁵³ A. g. k., 108.

Dikkate değer yazılardan biri, Hüseyin Câhid'in ölümünün hemen ardından kaleme alınan Tahir Alangu'ya ait "Hüseyin Câhid'in Hikâyeciliği"¹⁵⁴ adlı çalışmadır. Alangu, Hüseyin Câhid'in hayatı ve edebî kişiliğini ana hatlarıyla anlattığı yazısında, az sayıda hikâye ve roman yayımladığı ve gazetecilik faaliyetleriyle ön planda olduğu için edebiyatçı kimliğinin göz ardı edildiğini söyler. Ancak, devrine göre dilinin oldukça sade oluşu, hayatın içinden dramları anlatmadaki ustalığı sebebiyle onu, Hâlid Ziya ile eş değerde görür. Hatta Tahir Alangu'ya göre Hüseyin Câhid, dili ve milli edebiyat anlayışı açısından Hâlid Ziya'dan daha ileri durumdadır. Alangu, bu konudaki görüşlerini şöyle ifade eder:

"Hüseyin Câhid, ilk hikâye ve romanlarını yayımladığı günlerde bile ("Röneka, Servet-i Fünûn, 2 Ocak 1986, ilk hikâyesi), yalın gerçekçi anlayışı, hayatı anlamak ve anlatmaktaki ustalığı, dilindeki o çağdaşlarında görülmeyen arılık, kişilerini halktan seçmek yoluna gidişiyile ancak Hâlid Ziya ile yan yana hatta dili ve millî edebiyat anlayışı yönünden ondan daha ileri bir durumdadır. Gerçek eğilimi başlangıçta sanat yoluna olduğu halde, başkalarının rahatça eser vermelerini sağlamak amacıyla derginin avukatlığına teşvik edilmiş, bütün polemik çekişmelerin yıpratıcı yükünü sırtına almıştır. Bundan sonra gazetecilik ve politika alanlarında gittikçe şiddetlenen bir tempo ile ortaya çıkan mücadelecî Hüseyin Câhid başlangıçta, açık bir şekilde geleceğin büyük romancısı ve hikâyecisi olarak ilk adımlarını atıyordu. Bana kalırsa Hüseyin Câhid'e edebiyatımızda bir yer verirken, azlığa çokluğa bakmadan eserlerinin iç değerleri ve onu bu sanat yolundan ayıran dış etkenleri göz önüne almadan yapılan sıralamaların er geç düzelmesi gerekmektedir. Edebiyat-ı Cedîde topluluğunda Hüseyin Câhid'in yerinin Hâlid Ziya'nın tam yanında olduğu kanısındayım."¹⁵⁵

Hikmet Dizdaroğlu'nun **Varlık** dergisinde 15 Kasım 1957'de "Hüseyin Cahit Yalçın"¹⁵⁶ başlıklı yazısı yayımlanır. Dizdaroğlu, Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn'u savunma işini üstlendiğini belirtirken, edebiyatçı yönüne de değinir:

¹⁵⁴ Tahir ALANGU, "Hüseyin Câhid'in Hikâyeciliği", **Yeditepe**, 1 Kasım 1957, 4-7.

¹⁵⁵ A. g. m., 4.

¹⁵⁶ Hikmet DİZDAROĞLU, "Hüseyin Cahit Yalçın", **Varlık**, sayı 466, 15 Kasım 1957, 8

“Halit Ziya Uşaklıgil ve Mehmet Rauf, Edebiyat-ı Cedîde'nin nesrini, Cenap ve Tevfik Fikret nazmını temsil ederlerken, bu edebî topluluğun savunması işini de Hüseyin Cahit üzerine almıştı. Dıştan gelen bütün saldırmaları tek başına karşılıyor ve bunda hiçbir güçlüğü uğramıyordu. (...) Hüseyin Cahit, Edebiyat-ı Cedîdeciler arasında 'tasannu illetine' kendini en az kaptırandı. Bu sebeple, romanının dili, Edebiyat-ı Cedîde nesrinden ayrılır; bazı küçük düzeltmelerle bugünkü nesil tarafından bile anlaşılacak durumdadır. Söz ve anlam oyunları yoktur. Ruh çözümlenmeleri başarılıdır. Önemli olan bir tarafı da, o çağın yaşayışıyla ilgili ayrıntılara yer vermiş olmasıdır.”¹⁵⁷

1960'ta yayımlanan Behçet Necatigil imzalı, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**'nde ise Hüseyin Câhid hakkında şu bilgiler verilirken bilinenlere yeni bir şey eklenmez:

“Daha idâdî sıralarında **Nâdide** adında bir roman yazıp bastıran, edebiyat hayatına asıl 1895'te **Mekteb** dergisinde başlayan Hüseyin Cahit, 1896-1901 yıllarında **Servet-i Fünûn** roman ve hikâyecilerinden biri olarak şöhret yaptı..”¹⁵⁸

Hüseyin Câhid'in 3. ölüm yıldönümü dolayısıyla yayımlanan, Hilmi Yücebaş'ın **Büyük Mücahit Hüseyin Cahit**¹⁵⁹ (1960) adlı kitabı ise, ana hatlarıyla Câhid'in hayatı, mücadeleleri, nükteleri, hatıraları, hicivleri, karikatürleri ve yazılarından örneklerin yer aldığı bir derlemeden ibarettir. Dönemin kimi gazeteleri taranarak yapılan bu derleme, o güne kadar Hüseyin Câhid üzerine yazılmış yazıların bir kısmına yer verse de bunları bir araya getirmesi bakımından önemlidir.

Yusuf Ziya Ortaç, birçok yazarı anlattığı **Portreler**¹⁶⁰ (1963) kitabında, Hüseyin Câhid'i daha çok **Kavgalarım** yazarı olarak sevdiğini söyler. Bir “yazı makinesi”ne benzettiği Hüseyin Câhid'in, seksen yaşını aşmış olmasına rağmen, kalemindeki mürekkebin hiçbir zaman kurumadığını, yazmayı hep sürdürdüğünü

¹⁵⁷ A. g. m., 8.

¹⁵⁸ Behçet NECATİGİL, “YALÇIN, Hüseyin Cahit”, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, 180-181.

¹⁵⁹ Hilmi YÜCEBAŞ, **Büyük Mücahit Hüseyin Cahit**.

¹⁶⁰ Yusuf Ziya ORTAÇ, “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Portreler**, 37-43.

söyler. Böylelikle Yusuf Ziya, genel olarak Hüseyin Câhid'in kişisel özellikleri üzerinde durur.

Hüseyin Câhid'in edebiyatçı yönü için dikkate değer ilk yorumlar, 1970'de Cevdet Kudret'in **Türk Edebiyatı'nda Hikâye ve Roman**¹⁶¹ adlı kitabında yer alır. Kitapta, Hüseyin Câhid'in hayatının yanı sıra, önce "Romanlar" bölümünde **Hayal İçinde** adlı romanı, ardından "Hikâyeler" başlıklı bölümde maddeler hâlinde sanat anlayışı üzerinde durulur. Bu bölümdeki özgün yorumlardan biri, Hüseyin Câhid'in İstanbul'a yerleşmiş yabancıları hikâyelerinde en çok işleyen yazar olduğu iddiasıdır. Cevdet Kudret bu konuda şunları söyler:

"Edebiyat-ı Cedîdeciler arasında, hikâye ve roman kişilerini Türk olmayan çevrelerden seçmekle en aşırı giden yazar Hüseyin Cahit'tir. Bunun nedenini yazarın Avrupa hayranlığıyla sarhoş bir halde yaşadığı dönemde, eserlerini kişi adları bakımından da Avrupa eserlerine benzetme özentisine kapılmasında aramak gerekir."¹⁶²

Cevdet Kudret, Hüseyin Câhid'i Servet-i Fünûn edebiyatı içinde realizm akımına bağlı bir yazar olarak değerlendirir ve farklı edebiyat tarihlerindeki görüşlere yer verir. Cevdet Kudret, Hüseyin Câhid'in dönemine göre sade bir dille yazdığı görüşüne pek katılmaz ve şunları söyler:

"Hemen bütün hikâyelerinde, -özellikle kişi ve yer tasvirlerinde- yabancı sözcük ve dil kurallarına çok vermiş, Edebiyat-ı Cedîde nesrinin ortak özelliği olan 'süslü' yazmak, 'edebiyat yapmak' ve 'şairânelik' merakına aşırı düşkünlük göstermiştir. Hüseyin Câhid'in dili ve üslûbu konusunda, İsmail Habib Sevük'le başlayıp bugüne değin süregelen, 'arkadaşları arasında en sade onun yazdığı, tabii lisanı en çok onun yaklaştığı, terkipleri, mustalah ifadeyi asgarî hadde en çok onun indirdiği' (İ. H. SEVÜK: **Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi**, 1924, 540), 'o edebiyat grubunun diğer bir vasfı olan süslü yazmak temâyülünden en çok kurtulabileni olduğu' (M. N. ÖZÖN: **Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 1941, 248), 'bütün Servet-i Fünûn muharrirleri arasında dikkati çekecek kadar sade ve

¹⁶¹ Cevdet Kudret, "Hüseyin Cahit Yalçın", **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**, 236-255.

¹⁶² A. g. k., 243.

yapmacıksız bir dil' (N. S. BANARLI: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, 1971, 325) ile yazdığı yolundaki yargılar, yazarın **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı kitabındaki birkaç fıkraya uygun düşmekte, fakat hikâyelerinin çoğunda kullandığı dile ve üslûba uymamaktadır. Yazar, konularını halk hayatından seçtiği yalnız iki hikâyesini (“Görücü”, “Köy Düğünü”) oldukça sade bir dil ve yapmacıksız, düz bir anlatımla yazmıştır.”¹⁶³

Görüldüğü gibi Cevdet Kudret, İsmail Habib Sevük, Mustafa Nihat Özön ve Nihad Sami Banarlı'nın, Hüseyin Câhid'in sade bir dille yazdığı görüşlerine katılmamaktadır.

Rauf Mutluay'ın 1970'de yayımlanan **100 Soruda XIX. yy. Türk Edebiyatı (Tanzimat ve Servet-i Fünûn)**, adlı kitabında, Hüseyin Câhid'in edebiyat içindeki yerini belirlemek için dikkat çekici bir soru yer alır: “Hüseyin Cahit Yalçın'ın Servet-i Fünûn dönemindeki değer ve önemi nedir?”. Ancak Mutluay bu soruya doyurucu bir cevap vermez. Hüseyin Câhid'in hayatını, ardından gazetecilik faaliyetlerini anlatır. Son olarak genel ifadelerle **Hayal İçinde** romanı ile **Hayat-ı Muhayyel** ve **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'ni tanıtır:

“**Hayat-ı Muhayyel**'deki hikâyelerin çoğu azınlıkları ve alafranga hayatın görüntülerini konu edinir. Bu kitaptaki 21 hikâyeden ikisi (Görücü, Köy Düğünü) dışında hepsini Beyoğlu'nun karışık hayatından seçerek daha özgür bir hikâyecilik olanağını aramıştır. (...) 1909'da kitap hâline gelen **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'nde, fıkraları, mensur şiirleri, hikâyelerinin bir kısmı yer alır. Özellikle fıkra türünü canlı ve güçlü bir yazı biçiminde kullanan dikkatli gözlemi ve yargılayıcı görüşü, ilerideki Hüseyin Cahit'in asıl çizgisine işaret olur.”¹⁶⁴

Şemsettin Kutlu tarafından hazırlanan 1972 tarihli **Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi** adlı kitapta, “Edebî Kişiliği” başlıklı bölümde Hüseyin Câhid'in sanatçı olup olmadığını tartışmaya açılır:

¹⁶³ A. g. k., 243-244.

¹⁶⁴ Rauf MUTLUAY, **100 Soruda XIX. yy. Türk Edebiyatı (Tanzimat ve Servet-i Fünûn)**, 196-197.

“Hüseyin Cahit hiçbir zaman Servet-i Fünûn’daki öteki arkadaşları kadar ‘salt sanatçı’ olmadı. Belki de onun ruh yapısında böyle bir eğilim yoktu. Bundan dolayıdır ki onun tek bir romanı ile birkaç hikâye kitabı, sıradan birer ürün olmaktan fazla ileri gidememiştir. Kendisi dilde üslûpçuluktan, sanatta duygusallıktan fazla katı bir gerçekçiliğe, akla, mantığa ve bilgiye yönelidir. Özellikle **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adını taşıyan kitabındaki hikâyeleri, kendisinin bu yönünü çok iyi belgeler. Bu hikâyeler, bir sanat ürününden çok, günlük bir gazete havadisi, eğer böyle değilse bile bir röportaj havası taşır. Gerçi onun **Hayat-ı Muhayyel** adlı kitabında Halit Ziya’yı hatırlatan ve muhakkak ki Mehmet Rauf’tan daha başarılı bazı hikâyeleri bulunmaktadır; ancak bunların sayısı birkaç taneyi geçmez. **Hayal İçinde** romanı ise Türk edebiyatında çoktan bir hayal hâline gelmiş bulunmaktadır.”¹⁶⁵

Şemsettin Kutlu, Hüseyin Câhid’in az sayıda hikâye ve roman yazmasının, edebî yönünü gölgede bıraktığı görüşünü daha ağır bir tonda dile getirmiştir. Mevcut eserlerinin de sanat açısından nitelik taşımadığını vurgular.

Hüseyin Câhid’in 20. ölüm yıldönümünde Adnan Binyazar **Milliyet Sanat** dergisinde yayımlanan yazısında, Batı yanlısı duruşu, Türk diline katkıları, edebiyatçı kişiliği, anı, eleştiri ve polemik yazılarıyla saygın bir düşünce savaşçısı gördüğü Hüseyin Câhid’in hikâyeciliği için şunları söyler:

“Gerçekte yazar halka yönelik öyküler yazmaya koyulmuştur. Ne ki, ancak iki öyküsünde (‘Görücü’ ile ‘Köy Düğünü’) bunu başarabilmiştir. Bunun dışına, Hüseyin Cahit’in öykülerinde, Edebiyat-ı Cedîde üslûbunun tüm özellikleri görülebilir.”¹⁶⁶

1975 yılının Temmuz ayında yayımlanan **Türk Dili** dergisinin “Türk Öykücülüğü Özel Sayısı”, hikâyeciliğimiz üzerine önemli çalışmalardan biridir. Bu dosyada Selim İleri, “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri” başlıklı yazısında Hüseyin Câhid’le ilgili ağır eleştirilerde bulunur:

¹⁶⁵ Şemsettin KUTLU, “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi**, 237-238.

¹⁶⁶ Adnan BİNYAZAR, “Hüseyin Cahit Yalçın’ın Kültür Yaşamı Açısından Önemi, Yeniliklere Yönelik Bir Yazar Oluşudur”, **Milliyet Sanat**, sayı 248, 24 Ekim 1977, 10-11, 25.

“**Hayat-ı Muhayyel ve Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, bir yazarın öyküden ne anladığını pek yansıtmayan, her konudan söz eden yapıtlar bir bakıma. Servet-i Fünûn yazarlarının baskı yönetiminden yılarak başka ülkelere göç etmek isteğini anlatan bir öykünün yanı sıra, toplumumuzun gelenek ve göreneklerini eleştiren bir başka öykü “Görücü”, 1943’te yeni baskısı yapılan Niçin Aldatırlarmış?, Hüseyin Cahit Yalçın’ın öykücülüğündeki tutarsızlıkları kanıtlar iyice. Yaşamın genel sorunlarını, toplumsal çıkmazları, kişinin çevresiyle uyumsuzluğunu baştan sona ‘beniçincilik’ anlayışıyla yansıtmıştır yazar.”¹⁶⁷

1987 yılında yayımlanan **Hikâyeciliğimizin 100. Yılında Yüz Örnek**¹⁶⁸ adlı kitapta, Hüseyin Câhid’in hayatı anlatıldıktan sonra, “Görücü”¹⁶⁹ ve “Kör Dilenci”¹⁷⁰ hikâyelerine yer verilir.

Bilge Ercilasun’un **Büyük Türk Klasikleri** (1990) için kalem aldığı “Hüseyin Cahit Yalçın”¹⁷¹ adlı bölümde ise, Hüseyin Câhid’in yazarlık hayatının nasıl başladığı, Servet-i Fünûn topluluğu içindeki faaliyetleri, **Tanîn** yazarı olarak şöhret kazanması, kısaca edebî şahsiyeti ve eserleri üzerinde durulur. Daha sonra hikâyeye, mensur şiir ve makalelerinden birkaç seçkiye yer verilir. 1992 yılında yayımlanan, Hüseyin Tuncer’in **Servet-i Fünûn Edebiyatı** adlı kitabında ise, Hüseyin Câhid’in hayatı, edebiyatçı yönü ve ayrıntılı bir şekilde eserlerinin listesini verilir. O güne kadar yayımlanmış edebiyat tarihlerindeki çeşitli yorumların derlendiği bu çalışmada, Hüseyin Câhid’le ilgili özgün bir değerlendirme yapılmamıştır.¹⁷²

¹⁶⁷ Selim İLERİ, “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, **Türk Dili**, sayı 286, Temmuz 1975, 6-7.

¹⁶⁸ **Hikâyeciliğimizin 100. Yılında Yüz Örnek**, (Haz. S. K. TURAL, Z. KERMAN, M. K. ÖZGÜL).

¹⁶⁹ A. g. k., 147-155.

¹⁷⁰ A. g. k., 157-161.

¹⁷¹ Bkz. (90), ERCİLASUN, 104-119.

¹⁷² Hüseyin TUNCER, **Servet-i Fünûn Edebiyatı-Arayışlar Devri Türk Edebiyatı II**, 163-197.

Ömer Lekesiz'in **Yeni Türk Edebiyatında Öykü 1**¹⁷³ (1997) adlı kitabında Hüseyin Câhid'e yer verilmemiştir. Birlikte yola çıktığı arkadaşları Hâlid Ziya, Mehmed Rauf ve Ahmed Hikmet ise tercih edilen yazarlar olmuşlardır.

Hüseyin Câhid üzerine bir doktora çalışması da bulunan Ömer Faruk Huyugüzel, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**'ne (1998) hazırladığı maddede¹⁷⁴, diğer edebiyat tarihlerinde söylenenlerden farklı olarak, Hüseyin Câhid'in **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'nde yer alan edebî fıkralarında uyandırdığı acıma duygusunun, Tevfik Fikret'in bazı şiirleriyle benzerlik taşıdığını vurgular. Huyugüzel, bu çalışmasıyla Cevdet Kudret'ten sonra Hüseyin Câhid üzerine en kapsamlı yazıyı kalem almıştır.

Orhan Okay, **Batılaşma Devri Türk Edebiyatı** (2005) adlı çalışmasının, "Edebiyat-ı Cedîde"¹⁷⁵ başlıklı bölümünde dikkat çekici kimi tespitlerde bulunmaktadır. Orhan Okay, Hüseyin Câhid'i Servet-i Fünûn topluluğunun, Ahmed Hikmet ve Safveti Ziya ile birlikte ikinci derecede kalan romancıları arasında saysa da **Hayat-ı Muhayyel** ve **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı hikâyeye kitaplarıyla, Servet-i Fünûn edebiyatının hayal-hakikat çatışmasını temsil ettiğini vurgular:

"Gerçeklerden kaçıp hayal dünyasına sığınmak, Servet-i Fünûncuların hayatlarında olduğu kadar eserlerinin de belirli özelliklerinin başında gelir. (...) Gerçekleşemeyen bu arzuları, hemen çoğunun eserlerinde küçük ütopyik hayallerle kendini gösterir. Yazdıkları pek çok şiir ve romanın konuları kadar adları da hayal-hakikat zıtlığını yahut hayata karşı kırgınlıklarını ifade eder: **Hayal İçinde, Hayat-ı Muhayyel, Hayat-ı Hakikiye Sahneleri, Mâi ve Siyah, Kırık Hayatlar, Ömr-i Muhayyel, Rübâb-ı Şikeste...**"¹⁷⁶

¹⁷³ Ömer LEKESİZ, **Yeni Türk Edebiyatında Öykü 1**.

¹⁷⁴ Ömer Faruk HUYUGÜZEL, "Hüseyin Cahit Yalçın", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi-Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, Cilt 8, 550-552.

¹⁷⁵ Orhan OKAY, "Edebiyat-ı Cedîde", **Batılaşma Devri Türk Edebiyatı**, 138-139.

¹⁷⁶ A. g. k., 138.

Ali İhsan Kolcu da 2005 yılında yayımlanan **Servet-i Fünûn Edebiyatı** adlı çalışmasında Hüseyin Câhid'in hayatı, eserleri ve sanatı hakkında ayrıntıya girmez. Ancak ilk defa bir hikâye çözümlemesinin yer aldığı bu kitap diğer çalışmalar içinde farklı bir özellik arz eder. “Görücü” hikâyesinin tam metni verildikten sonra, hikâye evlilik öncesi yanlış geleneklerin eleştirisi bağlamında değerlendirilir. Ayrıca tematik açıdan Hâlid Ziya'nın “Ferhunde Kalfa” hikâyesiyle benzerliğine işaret edilir.¹⁷⁷

Öykü antolojilerine baktığımızda da, Hüseyin Câhid'e olan ilginin azlığı göze çarpmaktadır. Cevdet Kudret ise, **Türk Hikâye ve Roman Antolojisi**'ne (1945) “Hayat-ı Muhayyel” ve “Görücü” hikâyelerini alarak Hüseyin Câhid'e hiç görmediği kadar ilgi gösterir.¹⁷⁸ Yaşar Nabi, Samipaşazade Sezai'nin “Küçük Şeyler” hikâyesiyle başlattığı **Tanzimat'tan Günümüze Türk Öykü Antolojisi**'ne (1960) Servet-i Fünûn döneminden bir tek Hâlid Ziya'nın “Ferhunde Kalfa” hikâyesini seçer.¹⁷⁹ Mehmet Kaplan'ın **Hikâye Tahlilleri**'nde de (1979) Hüseyin Câhid'in adına rastlayamayız.

1992'de yayımlanan, Erhan Sezai Toplu'nun hazırladığı **Türk Edebiyatı'ndan Seçme Hikâyeler**'de ise Hüseyin Câhid'e yer verilmez. Atilla Özkırımlı ise, **En Güzel Türk Hikâyeleri**'nde, tıpkı Yaşar Nabi gibi, Servet-i Fünûn dönemi yazarları içinden sadece “Zerrin'in Hikâyesi”yle Hâlid Ziya'ya yer verir. Selim İleri de, **Modern Türk Edebiyatı'nda 99 Hikâyeciden 99 Hikâye**¹⁸⁰ (1998) adıyla hazırladığı seçkide, Hâlid Ziya'nın “Mahalleye Mevkuf”,¹⁸¹ Ahmed Hikmet Müftüoğlu'nun “İlk Görücü”,¹⁸² Mehmed Rauf'un ise “Bir Hayat”¹⁸³ adlı hikâyeleri bulunurken, Hüseyin Câhid yoktur.

¹⁷⁷ Ali İhsan KOLCU, “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Servet-i Fünûn Edebiyatı**, 378-393.

¹⁷⁸ Cevdet Kudret, “Hayat-ı Muhayyel”, “Görücü”, **Türk Hikâye ve Roman Antolojisi**, 119-128.

¹⁷⁹ Yaşar Nabi NAYIR, **Tanzimat'tan Günümüze Türk Öykü Antolojisi**, 21-27.

¹⁸⁰ Selim İLERİ, **Modern Türk Edebiyatı'nda 99 Hikâyeciden 99 Hikâye**.

¹⁸¹ A. g. k., 44-54.

¹⁸² A. g. k., 55-58

¹⁸³ A. g. k., 59-69.

Ömer Lekesiz, 2000 yılında yayımlanan **Öykü İzleri**¹⁸⁴ adlı kitabında Türk hikâyesi hakkında bazı değerlendirmeler yaparken Hüseyin Câhid'e yer vermez. Mehmet Hengirmen'in hazırladığı **Türk Öykülerinden Seçmeler**¹⁸⁵ (2000) adlı kitapta, Semih Gümüş'ün hazırladığı **Öykülerde İstanbul**¹⁸⁶ (2000) başlıklı seçkide ve Burhan Güneş'in hazırladığı **Tanzimattan Bugüne Seçme Hikâyeler Antolojisi**'nde¹⁸⁷ (2003) Hüseyin Câhid yine listeye alınmaz.

Kimi dergilerin Hikâye Özel Sayıları'nda da Hüseyin Câhid açısından durum pek farklı değildir. **Türk Dili** dergisinin öykü özel sayısında, Selim İleri'nin eleştirisi dışında herhangi bir yorum bulunmamaktadır. **Hece** dergisi "Türk Öykücülüğü Özel Sayısı"nda ise, Hüseyin Câhid'in adı sadece bir yazıda belirtilmiştir. Nurullah Çetin, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadarki Türk Hikâyesine Kısa ve Genel Bir Bakış"¹⁸⁸ adlı yazısında, Hüseyin Câhid Yalçın'ın adını ve **Hayat-ı Muhayyel** ile **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı kitaplarını "Servet-i Fünûn Topluluğu ve Yerli Edebiyat Taraftarları" (1896-1908) başlıklı bölümde sayar. Derginin bu sayısındaki en kapsamlı yazılardan biri olan Ömer Lekesiz imzalı "Öykücülüğümüzde Dönemler" başlıklı çalışmada, 6 döneme ayrılan Türk hikâyesinin 1. döneminde Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf'un yanında Hüseyin Câhid'in adı bile anılmaz.¹⁸⁹

Sonuç olarak Hüseyin Câhid'le ilgili yazıların birçoğunda Hüseyin Câhid'in hikâyeciliği hakkında fazla derinleşmeyen değerlendirmeler yapılmıştır. Hikâyeciliği üzerine çözümlene bir yana müstakil değerlendirme yazısı bile kaleme alınmamıştır.

¹⁸⁴ Ömer LEKESİZ, **Öykü İzleri**.

¹⁸⁵ Mehmet Hengirmen, "Bir Hazin Hatıra", **Türk Öykülerinden Seçmeler**, 586-589.

¹⁸⁶ Semih GÜMÜŞ, **Öykülerde İstanbul**.

¹⁸⁷ Burhan GÜNEŞ, **Tanzimattan Bugüne Seçme Hikâyeler Antolojisi**.

¹⁸⁸ Nurullah Çetin, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kadarki Türk Hikâyesine Kısa ve Genel Bir Bakış", **Hece**-**"Türk Öykücülüğü Özel Sayısı"**, sayı 46/47, Ekim-Kasım 2000, 73-81.

¹⁸⁹ A. g. k., 18-26.

3.3. Servet-i Fünûn Edebiyatının Ortak Temaları ve Hüseyin Câhid'in Hikâyelerinin Bu Temalar Etrafında Okunması

3.3.1. Melankolik Mizacın Kaçınılmaz Sonu: “Hayal-Hakikat Çatışması”

Melankoliyi, “insanı dünyadan eksiltmesi” sebebiyle gerçek bir tehdit olarak gören Oğuz Demiralp'in¹⁹⁰ “Hülya ile Sevda” başlıklı yazısı, bu bölümde söyleyeceklerimize ışık tutmuştur. Demiralp, bir yandan tıp, öte yandan edebiyat ve felsefe açısından on binlerce tanımı olan melankoli kavramı için, 2500 yıldır süren bir tanımlama etkinliğinin söz konusu olduğunu vurguladığı yazısında, melankoli kavramının Doğu ve Batı medeniyetlerindeki alımlanış biçimlerine de değinir. Bu tanımlar içerisinde melankolinin en doyurucu ifadelerinden biri olarak gördüğümüz Bernard Delvaille'in sözlerine yer verelim. Delvaille tanımını **Oblovov**'daki karakterlerden birinin ağzından yapıyor: “Birdenbire bir şey eline geçiriyor beni, bir rahatsızlık... O zaman yaşam eksik görünüyor bana.” **Melankoli** adlı kitabıyla bu konuda kapsamlı bir çalışmaya imza atan Serol Teber ise; “hiçbir sisteme, doğmaya bağlı olmayan, kendi yanlışlıklarını, toplumsallaşamayışlarını çok iyi bilen ve bunu açıkça söyleyen melankoliklerde, olumsuzmuş gibi görünen kimi eksikliklerin bazen, topluma uyum sağlamış normaller karşısında olumlu/erdemli fazlalıklar olduğu”¹⁹¹ görüşündedir.

Türk Dil Kurumu'nun **Türkçe Sözlük**'ünde¹⁹² melankoli için “karasevda, hüznün” tanımı yapılırken, yine Türk Dil Kurumu'ndan çıkan **Ruhbilim Terimleri Sözlük**'ünde ise şöyle denilmiş: “Kişinin belirli bir neden olmadan çöküntü durumuna girip çevreden gelen uyaranlara kapanması ve güçlü suç ve günah duyguları içine düşmesi durumu.”¹⁹³ O halde melankoli kavramı için bir tür aşırı duyarlılık, her şeye karşı karamsar bakma hâli diyebiliriz. Dolayısıyla bu bölümde

¹⁹⁰ Oğuz DEMİRALP, “Hülya ile Sevda”, Melankoli Dosyası, *cogito*, Yaz 2007, 182.

¹⁹¹ Serol TEBER, *Melankoli/ “Normal Bir Anomali”*, 350.

¹⁹² **Türkçe Sözlük**, 1364.

¹⁹³ Mithat ENÇ, *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*.

melankoli kavramı aşırı duyarlılık, karamsarlık ve hüznün anlamlarıyla birlikte kullanılacaktır. Aristoteles'ten Hipokrat'a, sonra da İbn-i Sina'ya kadar hem Batı hem de Doğu kültürünü kafa yormaya mecbur bırakmış, hastalık mı yoksa bir ruh hâli mi olduğu tam da kestirilemeyen melankoli kavramı, tezimizin odak noktasında duran Servet-i Fünûn topluluğunun en temel özelliklerinden biridir. Hâliyle melankoliye dair vermeye çalıştığımız tanımlar aynı zamanda Servet-i Fünûn topluluğunun ruhsal çözümlenişi açısından da yol gösterici olacaktır. Oğuz Demiralp'in yazısına dönecek olursak, tezimizin esas hareket noktasına doğru yol alabiliriz. Demiralp'in melankoli ile daha doğrusu melankolik tepkiyle romantizmi aynı kulvarda görmesi önemlidir. Romantikler düşlerden, simgelerden ve eğretilmelerden oluşmuş bir dille konuşur, duyarlılıklarını tutkuya dönüştürerek yaşarlar.¹⁹⁴ Servet-i Fünûncular da hayallerindeki güzellikleri bulamayınca hiç vakit kaybetmeden Yeşil Yurt hayaliyle uzaklara gitmek istemeleriyle topluluk olarak melankolik mizacın en somut örneğini göstermişlerdir. Ancak tutkuyla bağlandıkları bu hayallerinin gerçeğin acımasız darbesiyle dağılması, her birini bu atmosferin yarattığı umutsuz ve karamsar duyguları anlatmaya itmiştir.

Servet-i Fünûn topluluğunun ortak özelliklerini tespit ettiği kitabında Mehmet Kaplan, Servet-i Fünûncuların hastalık derecesine varan duygularını “aşırı duyarlılık” hâli olarak özetler.¹⁹⁵ Görüldüğü gibi Kaplan'ın yorumu yukarıda söylemeye çalıştığımız tanımlarla örtüşüyor. Servet-i Fünûn edebiyatının baş aktörlerinden sayılan Tefik Fikret'e kulak verdiğimizde ise, topluluğun melankoliye olan eğilimini daha net görebiliriz:

“Tekmil şiirlerimizde, hikâyelerimizde, tasvirlerimizde bir solgunluk, bir kansızlık, bir eser-i hüzel görülüyor; bu hasta çiçek hâli üdebâmızın dest-i maharetinde kendisine pek muvafık zeminler bularak, nazik nazik intiba ediyor; bu zeminlere o kadar yakıştırılıyor. Onlarla o kadar itilaf ettiriliyor ki insan aldanıyor. Solgunluk hangisinde zeminde mi yoksa nakışlarda mı, fark edemiyor. yazılan şeylerin hepsinde yüzünüze mağmum bir nazar-ı şikâyetle gülümseyen bir müteverrim bîtablığı var. Derin bir sükût içinde medîd

¹⁹⁴ Besim DELLALOĞLU, **Romantik Muamma**, 16.

¹⁹⁵ Bkz. (1), KAPLAN, 43.

bir inilti... İşte okunan eserler, ekseriyetle ruhunuzda bu aksi bırakıyor. Dikkat ediniz, bu daima mevzûların hüzn-engîz oluşundan ileri gelmiyor; yazışımızda bir şey var ki yazdığımız en şuh ve şâîr mevzûlarda bile mâhiyet-i hazinesi ile sanki ağlıyor. Sakin, takatsız bir ağlayış... Evet, takatsız, bîtab; aynıyla ciğerlerinde öldürücü değil, fakat yaşatmayıcı bir illet taşıyan çocuk gibi.”¹⁹⁶

Tevfik Fikret tarafından “veremli bir hastaya” benzetilen Servet-i Fünûn edebiyatı, hikâye ve roman türünün önde gelen temsilcisi Hâlid Ziya’nın anılarında da benzer ifadelerle anlatılmıştır. Topluluk dağıldıktan sonra da görüşmeye devam eden Servet-i Fünûncuların, Kanlıca Tepesi’ne yaptıkları geziden dönerken yaşadıkları bir olay karşısındaki tepkileri özellikle Fikret’te yoğunlaşan melankoliyi yansıtmaları açısından önemlidir: Hâlid Ziya’nın ‘hayatımda bu kadar karanlık bir gece hatırlamıyorum’ dediği o gün, Tevfik Fikret, Mehmed Rauf ve Hâlid Ziya küçük bir sandalla geçmeye çalıştıkları Boğaz’da dev bir şilebin kendilerini batırmasından son anda kurtulurlar. Yolculuk boyunca yaşananlar karşısında sesi bile çıkmayan Fikret, Hâlid Ziya’nın ‘benliğinin derinliklerine sinen **kara duygu**’dan kopup gelen’ diye tasvir ettiği şu sözleriyle melankolik mizacın açık bir örneğini verir:

“Ah! dedi; ne olurdu, bizi çiğneyip ezmiş, batırıp boğmuş olsaydı. Şu dakikada her şey silinmiş olurdu, dünya bize karşı, biz dünyaya karşı... Ne o, ne de biz hiç kaybetmiş olamazdık. Bilakis!..”¹⁹⁷

Hâlid Ziya’nın “kara duygu” tanımlaması da hayli ilgi çekicidir. Zira melankolinin Eski Grekçe okunuşu “melankholia: karasafra” şeklindedir. Ayrıca eski tıp uygulamalarına göre, Batı’da melankoli yerine Doğu’da kullanılan sevda, insanın özünü oluşturan dört sıvıdan biri olarak dalakta veya kalpte yer alan “siyah nokta”dan kaynaklanıyordu. Diğer sıvılar sarı safra, kan ve balgamdır. Sağlıklı insan bu sıvıları dengeli bir biçimde taşıyandır. Bunlardan birinin artması ya da azalması hâlinde çeşitli hastalıklar doğar. Sevda kalpte bulunan siyah bir sıvının özüdür. “Kara sevda” deyimi de bu sıvının siyah olmasından dolayıdır.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Bkz. (93), PARLATIR, 158-159.

¹⁹⁷ Bkz. (13), UŞAKLIGİL, 824.

¹⁹⁸ İskender PALA, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, 401.

Mehmet Kaplan, Tevfik Fikret'in ruhuna sinen bu **kara duygunun** dış kalıbının “hayal-hakikat karşıtlığı”nda bir araya geldiğini vurgular.¹⁹⁹ Dolayısıyla Servet-i Fünûncuların hepsi değilse de çoğunluğu melankolik mizaçlı oldukları için “hayal-hakikat çatışması” yaşamışlar ve bunu hikâye ve romanlarındaki karakterlere yansıtmişlardır. Fikret'in adını koyamadığı bu hastalık, diğer bir ifadeyle aşırı duyarlılık, II. Abdülhamid devrinin olumsuz şartlarından ve kimi Batılı romantiklerin eserlerinden beslenen Servet-i Fünûncuları derin bir melankoliye doğru itmiştir. Bu sebeple, arzu edilen şeylerin gerçekleşmemesinden dolayı “hayal-hakikat çatışması”nın yaşanması ve sürekli hakikatin acımasız yüzünü göstermesi kaçınılmaz bir hâl almıştır.

Yukarıda ana hatlarıyla melankoli kavramının özelliklerini sıraladıktan sonra, dönem edebiyatının âdeta odak noktası olarak gördüğümüz “hayal-hakikat çatışması” bağlamında şunları söylemek mümkündür: Servet-i Fünûncuların en önemli ortak özelliği aşırı duyarlılıklarıdır. Hayalperest şair ve yazarlar, hakikatle yüzleştiklerinde hayallerinde kurdukları güzelliklerin gerçekleşmeyeceğini anlar ve bir çatışma yaşarlar. “Hayal-hakikat çatışması”nı daha adından başlayarak en iyi anlatan romanlardan biri de Hâlid Ziya'nın **Mâî ve Siyah** adlı romanıdır. Romanın hassas kişisi Ahmet Cemil, Servet-i Fünûn neslinin timsâli gibidir. Dönem edebiyatının temel özelliklerine en doğru biçimde işaret eden yazılardan biri sayılabilecek Tanpınar'ın “Ahmet Cemil ile Mülâkat” adlı makalesi, Ahmet Cemil üzerinden Servet-i Fünûn dönemi şair ve yazarlarının hülyacı karakterini vurgular:

“Yaşamak için bir tarafım eksikti, zarûretlere tahammül edemiyordum. Sadece hulyanın, hüsnüniyetin yarattığı bir adamdım, onun için... Hem niçin taaccüb ediyorsunuz? Benden çok yaşlı olan amcalarımın, Yeni Zelanda'da müsta'mer olmayı ciddiyetle düşündükleri bir devrede benim Yemen'de memuriyet kabul etmemi tabî bulmalısınız; yorgundum, muhitim bana kasvet-engîz geliyordu... Devam etmeğe kudretim kalmamıştı. Uzak bir yerde, tanımadığım, bilmediğim insanların arasında yaşamakla mesûd olacağımı sanıyordum!..

¹⁹⁹ Bkz. (1), KAPLAN, 44.

... O kadar çok hulya kurmuştum ki, her gün yeni bir sukut-ı hayal oluyordu.

... İnsan talihiyle beraber doğar, bizim talihimiz memnun olmamak ve intibâk edememektir.”²⁰⁰

Ahmet Cemil’in “hayal-hakikat çatışması”nı çarpıcı bir şekilde yansıtan ifadelerini, Servet-i Fünûn edebiyatı üzerinden örneklemek gerekirse Cenab Şahabeddin’in şiirleri ilk sırayı alır.²⁰¹ Mehmet Kaplan’a göre Cenab, bir mizaç adamı olan Fikret gibi, hayatı derinden hissedip yaşamadığı, uzaktan seyredilen ve işitilen bir şey gibi gördüğü için şiirlerinde aynı etkiyi vermez.²⁰² Bu yüzden de yarattığı atmosfer, kendisinden ayrı, mizacıyla benzerlik taşımayan sadece bir duygu durumunun yansıtılmasından ibarettir. Cenab’ın “Cû-yı Hoş-revân”²⁰³ adlı manzumesinde hayat, yükünü taşıtırken aynı zamanda düzenbaz davranışıyla hayalleri yıkar ve her yeri karanlıklarla çevirir:

Ol cû-yı hoş-revâna düşer aks-i ahterân;
Ol cû-yı girye-rîze iner zulmet-i leyâl;
Bir gün zılâl-bahş olur eşcâr-ı pür-zılâl,
Ferdâsı berg-i mürde döker mevsim-i hazân.

Vermekte her dakika ona başka bir kelâl;
Ol cûda gösterir eser-i mekrini zamân!
Ol cûya sanki matmah-ı ayn olmuş âsmân,
Ol cû da asmâna bir âyine-i melâl.

Hayallerinde kurduğu dünyanın aldatıcı bir serâba dönüştüğünü ise “Teşne-i Teb”²⁰⁴ manzumesinde okuruz:

Hayattır bu seyâhat, beşerdir ol seyyâh,
Ki altı bin senedir eylemekte şedd-i rihâl
Ki altı bin senedir aldatır serâb-ı hayâl.

²⁰⁰ TANPINAR, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, 280-283.

²⁰¹ Bkz. (1), KAPLAN, 47.

²⁰² Mehmet KAPLAN, “Cenab Şahabeddin’in Şiirlerinde Ses ve Musiki”, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1*, 356.

²⁰³ Cenab Şahabeddin, “Cû-yı Hoş-revân”, *Malûmat*, nr. 19, 19 Teşrin-i Evvel 1311/31 Ekim 1895, 406. (Bkz. *Cenab Şahabeddin’in Bütün Şiirleri*, Haz. M. KAPLAN, İ. ENGİNÜN, B. EMİL, N. BİRİNCİ, A. UÇMAN, 113.)

²⁰⁴ Cenab Şahabeddin, “Teşne-i Teb”, *Mekteb*, nr. 22, 15 Şubat 1311/27 Şubat 1896, 337. A. g. k., 94.

Servet-i Fünûn şairleri arasında “hayal-hakikat çatışması”nın izdüşümleri Tevfik Fikret’in şiirlerinde de görülür. Serol Teber **Aşşyan’daki Kâhin-Tevfik Fikret’in Melankolik Dünyası**²⁰⁵ adlı kitabında “despotsuz, baskısız bir dünya özlemi içinde, toplumsal sorunları irdelemeye çalışmış, sıradan insanların ilgi duymadıkları konuları kendisine sorun yapmış, yalıtılmış, dışlanmış, terk edilmiş ve Aşşyan’a çekilmiş”²⁰⁶ biri olarak anlattığı Tevfik Fikret’i melankolinin tipik bir örneği olarak değerlendirir. Melankolik mizacın yansımalarını gördüğümüz “Süha ve Pervin”²⁰⁷ manzumesinde Süha, melankolik mizacın bütün özelliklerini yansıtır. Gerçekçi, hayatla uyumlu Pervin’in hayat, ölüm, aşk ve tabiata dair yorumları bu çatışmanın en açık işlenen örneğidir:

Sühâ

“Samimî bir itiraf ile”

- Evet, hakikati hulyaya hep fedâ ederim,
Zaman olur ki vücûdumdan ayrılır, giderim...
Bu hastalık beni bir tıfl iken tutup ezdi,
Zaman olurdu ki fikrim tahammül etmezdi.
Fakat ne olsa budur en safâlı eğlencem;
Geçer bütün bütün esrâr önünde bâzı gecem...²⁰⁸

Sühâ’nın hayallerini her defasında çocukça ve şâirâne bulan Pervin onunla alay eder. Tevfik Fikret’in “Sahâyif-i Hayatımdan”²⁰⁹ manzumesinde de “hayal-hakikat çatışması” işlenmiştir. Bu manzumede Fikret, hakikatten çekindiğini, tabiatın büyüklüğü ve görkeminden korktuğunu anlattıktan sonra, ölümü arzulayan bir insana dönüşür ve aldatıcı da olsa hayale sığır:

“Âh ey gaflet, ey serâb-ı nasîb,
Seni mümkün mü etmemek takîb”²¹⁰

²⁰⁵ Serol TEBER, **Aşşyan’daki Kâhin-Tevfik Fikret’in Melankolik Dünyası**.

²⁰⁶ A. g. k., 56-57.

²⁰⁷ Tevfik Fikret, “Süha ve Pervin”, **Rübâb-ı Şikeste**, 5-14.

²⁰⁸ A. g. k., 12-13.

²⁰⁹ Tevfik Fikret, “Sahâyif-i Hayatımdan”, **Rübâb-ı Şikeste**, 57-58.

²¹⁰ A. g. k., 58.

Fikret'in aşk, ölüm, tabiat ve sanatta teselli bulan karamsar ruhu, sürekli mutlu olma hayaliyle yaşar. Kimi zaman hayalî bir mekân kimi zaman da hayalî bir sevgiliyle kendisine sığınak arayan ruhu, “Nakş-ı Nâzenîn”²¹¹ manzumesinde saadet ülkesinin hayalini kurar:

Bir köşk idi âşiyân-ı aşkım.
Çamlar zümrüdlü şeh-periydi,
Sevdâ yatağında bir periydi;
Koynunda geçip zamân-ı aşkım²¹²

Fikret'in her türlü kötülükten uzak tuttuğu, arındırdığı sırça köşkünü “Âşiyân-ı Dil”²¹³ manzumesinde de okuruz:

“Bir itinâ-yı aşk ile, bir zevk-i şiir ile
Yaptımdı kendi kendime bir lâne-i huzûr;
Ezhâr-ı hâtırât ile, pür-şemme-i visâl,
Âmâl-i zindegî, o müzehheb tuyûr-ı nûr,
Etmîşti hep o lâne teşkîl-i âile.”²¹⁴

Tevfik Fikret “Ne İsterim”, “Bir Ân-ı Huzur”, “Yeşil Yurd”, “Ömr-i Muhayyel” adlı manzumelerinde de hayalperest Servet-i Fünûn kişinin kurduğu hayalleri anlatır. Şair hayallerin yıkıldığı anda, “hayal-hakikat çatışması”ndan doğan isyanı dile getirir ve karamsar, melankolik bir ruh hâline bürünür. “Bir Mersiye”²¹⁵ manzumesinde hakikatin acımasız yüzünü gören şair kırık hayalleri ve isyanıyla karşımıza çıkar:

“Hep o ma’şûkalar türâb oldu;
Gençliğin ravza-i hayâlinden
Pür-heves toplamıştım onları ben;
O gülistân bütün serâb oldu.”²¹⁶

²¹¹ Tevfik Fikret, “Nakş-ı Nâzenîn”, **Rübâb-ı Şikeste**, 405-406.

²¹² A. g. k., 405.

²¹³ Tevfik Fikret, “Âşiyân-ı Dil”, **Rübâb-ı Şikeste**, 66-67.

²¹⁴ A. g. k., 66.

²¹⁵ Tevfik Fikret, “Bir Mersiye”, **Rübâb-ı Şikeste**, 199-201.

²¹⁶ A. g. k., 199.

“Ukde-i Hayat”²¹⁷ adlı manzumede ise, gençliğini kaybeden şair için gündüzlerin yerini karanlık geceler almıştır:

“Bir nükte-i sürûra tesâdüf muhâl olur...
Süratle geçti subh-ı şebâbı hayâtımın,
Hiç geçmiyor fakat şu hazîn leyle-i siyâh.”²¹⁸

“Ömr-i Muhayyel”de²¹⁹ anlattığı gülbünler içindeki mutluluk ülkesinin yerini “Gayyâ-yı Vücûd”da²²⁰ acı ve nefretle donatılmış bir kuyu alır:

“İşte gayyâ-yı vücûd, işte o zulmet, o bataak;
Beşerin işte, pür-ümmîd ü heves, kıvranarak
Ka’r-ı târında şinâh ettiği girdâb-ı ufûl!”²²¹

Tevfik Fikret, Servet-i Fünûn edebiyatının hemen hemen bütün özelliklerini bir çekirdek hâlinde özünde barındıran **Rübâb-ı Şikeste** adlı kitabında, Servet-i Fünûn edebiyatının ortak temalarını buluşturur. Bunların başında melankolik mizaçlı ruhun yarattığı “hayal-hakikat çatışması” gelir. En tipik örnekleri olması sebebiyle adı geçen manzumeler üzerinden bu temayı tesbit etmeye çalıştık.

Şiirden sonra hikâye ve romanda da durumun pek farklı olmadığını görüyoruz. Hâlid Ziya, daha adından başlayarak “hayal-hakikat çatışması”nı anlattığı romanıyla, Servet-i Fünûn topluluğunun psikolojisini anlatır. Tanpınar’ın nesli adına konuşan ilk roman saydığı **Mâi ve Siyah**’ta²²², annesi ve kızkardeşiyle beraber yaşayan Ahmet Cemil’in mavi hülyalarının karanlık bir geceye nasıl dönüştüğünü okuruz. Ahmet Cemil zengin okul arkadaşı Hüseyin Nazmi’nin kardeşi Lâmia’ya âşıktır. Âniden ölen babasının ardından bütün ailenin sorumluluğunu yüklenen Ahmet Cemil’in, Lâmia’ya duyduğu gizli aşk “hayatının tek kaçış kapısıdır”.²²³ Ancak bu kapı, Lâmia’nın zengin bir adamla evlenmesi üzerine açıldığı hızla

²¹⁷ Tevfik Fikret, “Ukde-i Hayat”, **Rübâb-ı Şikeste**, 95-96.

²¹⁸ A. g. k., 96.

²¹⁹ Tevfik Fikret, “Ömr-i Muhayyel”, **Rübâb-ı Şikeste**, 142-143.

²²⁰ Tevfik Fikret, “Gayyâ-yı Vücûd”, **Rübâb-ı Şikeste**, 99-100.

²²¹ A. g. k., 100.

²²² Bkz. (200), TANPINAR, 288.

²²³ A. g. k., 288.

kapanır. Hayallerini kurduğu hayat tarzına bir türlü ulaşamayan Ahmet Cemil, kırık hayalleriyle birlikte İstanbul’u terk eder. Ahmet Cemil’in İstanbul’dan ayrılış sahnesi bu hayal kırıklığını en güzel anlatan örneklerden biridir:

“Gözlerinin önünde o mai gece ile bu siyah gece tekabül etti: Mâi ve siyah.

Ah! Biçare hırpalanmış, ezilmiş hayat!.. Mai bir gece ile siyah bir gece arasında geçen şu nasipsiz, bahtsız ömür!.. Bir bârân-ı elmas altında inkişâf ederek şimdi bir bârân-ı dürr-i siyahın altında gömülen o emel çiçekleri!..”²²⁴

Hâlid Ziya’nın **Mâi ve Siyah** adlı romanının yanı sıra aynı dönemde kaleme aldığı **Aşk-ı Memnû** romanında da tamamen “hayal-hakikat çatışması” etrafında alt üst olan hayaller ve acımasız gerçekler işlenir. Romandaki ana karakterlerin hemen hemen hepsi kendi hayatlarında ayrı ayrı hayal kırıklıkları yaşar. Önce Bihter, bir türlü tatmin olamadığı evliliğini Behlül ile yaşadığı yasak aşkla avutur, ancak bu avuntu Behlül’ün, kuzeni Nihal’le evlendirileceği haberi üzerine yıkılır. Ardından Adnan Bey, mutlu bir aile kurma hayaliyle evlendiği Bihter’in, kendisini yeğeni Behlül ile aldatması üzerine büyük bir sarsıntı yaşar. Hayaller ve hakikatler çatıştıkça da ortaya vahim sonuçlar çıkar. Bihter intihar eder, Behlül bir daha görünmemek üzere ortadan kaybolur, Adnan Bey ise kendisi gibi derin bir hayal kırıklığı yaşamış kızı Nihal’le inzivaya çekilir. Tutkulu Bihter’in sarsıcı intiharı, Behlül’ün âdeta kaçır gibi uzaklara gitmesi ve Adnan Bey’in kızı Nihal’le ve elbette büyük umutlarla bağlandığı hayatın ona verdiği hayal kırıklıklarıyla sessiz, sakin bir hayatı seçmesi roman kişilerinin her birinin melankolik mizacı temsil ettiklerinin göstergesidir.

Hâlid Ziya’nın, **Aşk-ı Memnû** ve **Mâi ve Siyah** adlı romanlarının gölgesinde kalan **Kırık Hayatlar** romanı da, “hayal-hakikat çatışması”nı yine adından başlayarak çarpıcı bir şekilde işlemektedir. **Kırık Hayatlar**’da, genç doktor Ömer Behiç, sekiz yıllık evli ve iki kız çocuğu babasıdır. Ömer Behiç yıllardır çalışarak kazandığı paralarla, İstanbul’un zengin nüfusunun oturduğu Şişli’de bir ev yaptırmış

²²⁴ Hâlid Ziya UŞAKLIGİL, **Mâi ve Siyah**, 398.

ve yeni evinde çocuklarına, eşine bağlı mutlu bir şekilde yaşamaktadır. Ancak bu mutluluğa, “Veli Bey’in Kızları” adıyla ün salan ve tanıştıkları erkeklerin paraları sayesinde yaşayan iki kardeşten küçüğü Neyyir gölge düşürür. Neyyir, Ömer Behiç’i beğenmekte ve onunla tanışmak istemektedir. Bir gün hastalık bahanesiyle, genç doktoru evine çağırır ve aralarındaki ilişki başlar. Bu sırada Ömer Behiç’in küçük kızı Leyla hastalanır. Namuslu ve evine bağlı Ömer Behiç, yaşadığı yasak ilişkinin yarattığı baskıyla sürekli bir gelgit yaşamaktadır. Genç doktor hem kızına hem de saygı duyduğu karısına karşı görevini yapamamaktan doğan acıyla çırpınmaktadır. Bu sırada karısı, kendisini aldattığını da hissetmeye başlamıştır. Sonunda küçük kızları veremden ölür. Bu ölüm, Ömer Behiç’i Neyyir’den uzaklaştırır; genç doktor yeniden evine ve karısı Vedide’ye döner. **Kırık Hayatlar** romanında “hayal-hakikat çatışması”, Ömer Behiç’in yasak ilişkisi ve bu ilişkiden doğan trajik sonuçlarla yaşanır.

Hâlid Ziya’nın romanlarında olduğu gibi hikâyelerinde de melankolik havanın hüküm sürdüğünü söylemek mümkün. Hikâye kişilerinin isteklerinin, hayallerinin çoğu kez gerçekleşmeyişi “hayal-hakikat çatışması”nın hâkim bir tema olarak işlenmesine olanak tanımıştır. Hâlid Ziya’nın **Küçük Fıkralar** adlı kitabında yer alan “Bir Sahife-i Mensîye”²²⁵ adlı hikâyesindeki genç âşık, aynı pansiyonda kaldığı güzel bir kadına platonik bir aşkla bağlanır. Ancak genç kadının babası zannettiği erkeğin kocası olduğunu öğrenen hayalperest âşık büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Taksim Bahçesi’nde oturan ve ölümü arzulayan bir kişinin karamsar duygularının anlatıldığı “Ölümünden Sonra”²²⁶, ülkesinden ayrı düşen Filistinli bir kadının sıla özlemini ele alan “Çöl Kızı”²²⁷ adlı hikâyelerde melankolik, hayalperest hikâye kişilerinin gerçekleşemeyen hayalleri ve bunun ardından yaşadıkları hayal kırıklıkları anlatılır.

Melankolik mizaçlı hikâye kişilerinin yaşadıkları “hayal-hakikat çatışması”na bir örnek de, Servet-i Fünûn neslinin hikâye ve romanda önde gelen yazarlarından

²²⁵ Hâlid Ziya, “Bir Sahife-i Mensîye”, **Küçük Fıkralar**, 88-114.

²²⁶ Hâlid Ziya, “Ölümünden Sonra”, **Bir Yazın Tarihi**, 208-214.

²²⁷ Hâlid Ziya, “Çöl Kızı”, **Solgun Demet**, 145-152.

biri sayılan Mehmed Rauf'un **Eylül** romanıdır. **Aşk-ı Memnû** ve **Kırık Hayatlar** romanlarında olduğu gibi, **Eylül**'de de yasak aşkın doğurduğu "hayal-hakikat çatışması" romanın ana temasını oluşturur. Genç ve hayalperest âşık Necib'in, Suad karşısında duyduğu vicdan azâbı, ruhunda gün geçtikçe büyüyen bir yaraya dönüşür. Sevdiği kadına, evli olduğu için hiçbir zaman istediği gibi ulaşamayacak olan Necib'in kırık hayalleri, "hayal-hakikat çatışması"nın Servet-i Fünûn romanındaki en çarpıcı örneğidir. Aşağıdaki alıntıda bu çatışmanın yansıtıldığı bir bölüm okuyacağız:

"Artık katiyen o aşkı gömmek lazım geldiğini, asla düşünmeksizin bu hayalleri feda etmek zaruri bulunduğunu anlıyor, saadeti sadece hayalde olan bu bedbaht aşkı şimdi serâpa bir mihnetten mûsibetten başka bir şey görmüyordu. Bininci defa olarak bu aşkın tahammülsüz bir âfet, sadece bir cezâ-yı müthiş olduğunu tekrar ediyordu, bizzat ondan azab ve ıstırabdan başka bir şey görmemişti, en mesûd zamanında bile bin türlü ateşleriyle kendini yakmış, istirahatını târûmâr etmiş, öldürmüştü."²²⁸

Mehmed Rauf'un hikâyelerine ve mensur şiirlerine baktığımızda da melankolik mizaçlı aşırı hassas kişilerin, hayat karşısındaki karamsar tavrını kolaylıkla görebiliyoruz. Melankolik tabiatlı kişilerin kuruntuya varan hassasiyetleri Mehmed Rauf'un "Sukut" adlı mensuresinde karşımıza çıkar. Sevgilisinin ihanetinden şüphelenen hassas genç, bu duygular içinde hemen karamsarlığa kapılır:

"Evet, sefilim, zira bak, beni kendine ne kadar yaklaştırdınsa o kadar uzaklandığımı gördüm; ve bugün ki artık benimsin, bugün aramızda bir uçurum var gibi geliyor. Oh, derin, derin bir uçurum, hain bir uçurum..."²²⁹

Bu alıntıda görüldüğü gibi karamsarlık melankolik yaradılışın etkisiyle yoğunluk kazanıyor. Hatta kimi zaman en mutlu anlarda bile ağlama ya da ölüm isteği ortaya çıkabiliyor. "Ebediyyen Sen, Ebediyyen" adlı mensur şiirde de benzer bir durum söz konusudur:

²²⁸ Mehmed Rauf, **Eylül**, 335.

²²⁹ Mehmed Rauf, "Sukût", **Siyah İnciler**, 39.

“(...) Bedbahtların zebûn-ı hayat kaldıkça duydukları ölüm arzularını ben hüsün ü saadetin huzûrunda hayran ve müştâk ezildiğim zamanlar hissediyorum; hayranlığım yavaş yavaş ağır bir hüzne, ezici bir hüzün ve eleme müncer oluyor.”²³⁰

Mehmed Rauf’un doğrudan karamsarlık temasını işlediği “Spleen” adlı mensur şiirinde de aynı atmosferi hissediyoruz:

“Bazen öyle anlarım olur ki, hem de en neşeli zamanlarda birden bütün muvaffakiyetlerimin ne kadar miskin, bütün mefharetlerimin ne kadar zelîl, mevcûdiyetime ne kadar hakîr olduğunu bütün tedavi etmez acılığıyla görüvererek, bütün bu meskenetin, bu mezelletin, bu hakiriyetin altında ezilerek, zebûn, zehirlenmiş, neşelerimde o kadar mecrûh, emellerimde o kadar meftûr kalırım ki, hayatımı ayaklarımın altında sürünen alîl, zelîl, sefil bir dilenci, ‘Yarabbim niçin ve nasıl yaşıyor?’ dediğim bir dilenci hayatı gibi görürüm.”²³¹

Tezimizin odak noktasında duran Hüseyin Câhid’e geldiğimizde ise, melankolik, karamsar kişilerin neden olduğu “hayal-hakikat çatışması” daha kitap adlarından başlayarak kendini gösterir. **Hayat-ı Muhayyel** ve **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**’ndeki pek çok hikâyede melankolik hikâye kişilerinin yarattığı “hayal-hakikat çatışması”nın izdüşümlerini görmek mümkündür.

3.3.1.1. Hüseyin Câhid’in Hikâyelerinde “Melankoli ve Hayal-Hakikat Çatışması”

Hüseyin Câhid’in, ilk hikâye kitabına adını veren “Hayat-ı Muhayyel”²³² hikâyesinde doğrudan bir “hayal-hakikat karşıtlığı” işlenmez. Bu hikâyede mutluluğun yalnızca hayallerde mümkün olduğuna inanan Servet-i Fünûncuların, II. Abdülhamid yönetiminin baskısından bunalıp önce Yeni Zelanda’ya, orası olmayınca Manisa’nın Sarıçam ilçesindeki bir çiftliğe gitme hayallerine değinilir. Hüseyin Câhid ve arkadaşlarının hayalperest, melankolik mizaçlarını daha adından başlayarak

²³⁰ Mehmed Rauf, “Ebediyyen Sen, Ebediyyen”, **Siyah İnciler**, 12.

²³¹ Mehmed Rauf, “Spleen”, **Siyah İnciler**, 54.

²³² Hüseyin Câhid, “Hayat-ı Muhayyel”, **Hayat-ı Muhayyel**, 3-17.

gösteren bu hikâyeden seçtiğimiz bölümde, hakikatin acısını bir an olsun unutturmaya yarayan hayallerin avutucu güzellikleri anlatılır:

“(...) Bütün tabiat-ı mûhite -pak ve tabî bir hayat ile zinde, faal görünen bu vâlide-i müşfike- bizi âğuşuna alır, bağrına basar; bu derin, bu umûmî hayat içinde kederlerimizi unutturur, etraftaki âheng-i hayata karışmak, yaşamak-, oh, serbestçe, insanca yaşamak- arzularını bize verirdi.”²³³

Hüseyin Câhid’in aynı kitabında yer alan ve **Servet-i Fünûn** dergisinde yayımlanan ilk hikâyesi “Röneka”da²³⁴ ise, arzu ettiği şeylere ulaşamamış bir gencin, Röneka adında hayat dolu, neşeli bir kızla birlikte geçirdiği mutlu günler anlatılır. Röneka karşısında kederlerini unutan melankolik gencin duyguları dikkate değerdir:

“Oh, bu küçük kız! Pâyânsız elemelerden müteşekkil bir hayatın efkâra teselli-bahş bir gûşe-i hazâretten mahrûm olan yâbis, âteşin sahralarında benim için ne ârâm-bahş bir vâha-yı nezih idi. Kucağıma alıp tatlı gevezelikleri arasında kendisini okşadıktan, öteye beriye koşuşurken gâh durup bana atfettiği enzârda ifhâm ettiği şefkatlere kalbimi açtıktan sonra bu her türlü hesaptan, her türlü hafî maksattan ârî, samimi, küçük bir muhabbet beyûset-i rûhumu izâle ile hafif bir serinlik verirdi.”²³⁵

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi, “Röneka” hikâyesindeki genç, yalnızlığı, karamsarlığı ve hayatın acımasız gerçeklerine vurgu yapan sözleriyle tam bir Servet-i Fünûn kişisidir. Benzer bir durum “Karşısında”²³⁶ hikâyesinde de işlenir. Sevdiği kadına ulaşmak için çabalayan karamsar gencin kendisi gibi olan insanlara dair söyledikleri de melankolik mizacın bir yansımasıdır. Hayalperest genç duygularını anlamayan hayatı ilgisiz olmakla suçlar:

“Elemelerimize, ıztrablarımıza, saadet zannettiğimiz bazı pek nadir, pek muvakkat memnuniyetlerimize daima bî-hiss, lâ-kayd duran, ulvî kalan şu azamet-i kâinat muvâcehesinde bize müşabih daha birçok hasta ruhların da böyle azablar içinde, şu aynı manzaralar

²³³ A. g. k., 4.

²³⁴ Hüseyin Câhid, “Röneka”, **Hayat-ı Muhayyel**, 115-125.

²³⁵ A. g. k., 120-121.

²³⁶ Hüseyin Câhid, “Karşısında”, **Hayat-ı Muhayyel**, 169-176.

karşısında dolaştıklarını, şu aynı manzaralar karşısında bir hülya-yı samimiyyeyi beyhude yere takip ettiklerini, fakat hepsindeki habl-i hayatın da zamanın müekkilât-ı müsinne-i mikrâs-ı bî-rahm ile kesildiğini, cümlesinin de muzlim, ferdasız... Evet, ferdasız bir hufre-i amîk ve müştereke karıştıklarını düşününce kalbimde [175] bu kanûn-ı lâyetegayre karşı bir arzû-yı beka, hayır, müphem, nâ-kabil-i tahlil, müşevveş bir şey tuğyân ediyor. Fıkdânî-i imkânı idrakten mütehasıl fütûr karşısında tevekkül bulamayan kalbimi istila eden zulmetler içinde bir şule, bir ümid arıyorum.”²³⁷

Hüseyin Câhid’in ikinci hikâye kitabı **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**’nde yer alan mensur şiirlerinde de melankolik mizaçlı kişilerin karamsarlığı, huzursuzluğu ve yaşadıkları çıkmazlar çokça karşımıza çıkar. 1 numaralı mensur şiirde²³⁸ de câmi avlusunda dua eden bir grup kalabalığın aksine karamsar bir gencin umutsuz ve isteksiz hâli dikkat çeker:

“Nevmîd ve mütereddîd idim; şuûn-ı hayatın savlet-i dehşet-resi karşısında za’f hissediyor; rehâvete, melâle müstağrak kalıyordum: Uğraşmak neticesiz faidesiz bir meşakkat. Uğraşmadan yaşamak miskinâne bir sefillik idi. Gayretten fütûra, fütûrdan gayrete sürüklenirken bu düşüp kalkmalarda yaralanan cesaret-i hayat için ümid verici bir tedaviye ihtiyaç var idi.

(...) Ümid ve teselli! Muhtaç olduğum, bulamadığım şeyler halbuki bunlar değil miydi? Ebediyyen bunlar olmayacak mıydı?”²³⁹

5 numaralı mensur şiirde²⁴⁰ ise hakikatin kendisini mâruz bırakacağı bütün olumsuzlukların farkında olan melankolik gencin çekingen ve ürkek tavrı hayallerindeki güzellikleri yaşama isteğini gölgede bırakır:

“En şiddetle arzu ettiğim şeyler mutlaka nâil olamayacaklarımdır. Buna emin olmaktan mütevellid bir i’tikâd-ı bâtil ile şiddetli bir arzudan korkarım. Güya bizim hesaplarımızı boşa çıkarmakla telezzüz eden o muazzeb ve müstehzî tesadüfü aldatacağım zannedirim...”²⁴¹

²³⁷ A. g. k., 174-175.

²³⁸ Hüseyin Câhid, “1 numaralı Mensur Şiir”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 39-43.

²³⁹ A. g. k., 39, 43.

²⁴⁰ Hüseyin Câhid, “5 numaralı Mensur Şiir”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 50-51.

²⁴¹ A. g. k., 50.

“9 numaralı mensur şiir”de²⁴² de gazetecilik merakı olan bir gencin, arkadaşlarıyla birlikte çıkardığı derginin ilk sayısından sonra devamının gelmemesiyle yıkılan hayalleri, gerçeğin acımasız yüzünü gösterir. Melankolik genç kendisi gibi kırık kalpli insanların mevsiminin sonbahar olduğunu söyleyerek hüznü mizacını yansıtır:

“Birtakım -necâbet-i hayata inanan- zavallı kalpler vardır ki hayât-ı maddiyenin her ihtiyâc-ı anîfini gördükçe tuğyân ederler. Sonra dest-i kavî-i hayat bunları da râm eder. Böyle hayat içinde attığı her hatve-i müşkülde bir ümid düşürerek yaşayan biçareler, dünyanın bahar u sayfını bilmezler. Şitaî-i ebedî hulûl edinceye kadar onlar için yalnız bir mevsim vardır: Hazân... Hazân-ı ümid, hazân-ı âmâl...”²⁴³

Melankolik mizaçlı gençlerin hayal kırıklıklarına bir örnek de “Niye İyi”²⁴⁴ adlı mensur şiirde görülür. Şiir heveslisi bir gencin üstadı tarafından beğenilmemesi ve arkadaşlarının alaycı tavırlarına maruz kalması üzerine daha iyisini yazmak için heveslenmesi, ancak kısa bir süre sonra hayatın geçiciliği üzerine düşünmeye başlaması anlatılır. Karamsar genç yıkılan hayalleriyle hiçlik ve boşunluk hissine kapılır:

“Bir çalışmak hevesi geldi; fakat beş dakika geçmeden kendi kendime gülerek ‘Çocuk! dedim; manzum yazacaksın da ne olacak?’ Kim bilir kaç kişi şu hayatta böyle kaç kere bir sebep-i necîb uğrunda kalbinde azimler tevellüd ettiğini görmüştür de hayata inanmadığı için bu mübâreze de kendisine dest-gîr olacak bir kuvvet bulamayarak ‘niye iyi?’nin kurbanı olmuştur.”²⁴⁵

Hüseyin Câhid hikâyeleri ve mensur şiirlerinde çoğunlukla romantik-realist bir çizgide ilerler. Ayrıca kimi zaman nesnelere sembolizasyonundan yararlanmayı da bilmiştir. “Yaprak”²⁴⁶ adlı mensur şiirde de, insanın yaşam mücadelesindeki güçlükleri yaprak aracılığıyla anlatır. Yaprak, solgun hâliyle Servet-i Fünûn gencini temsil etmektedir:

²⁴² Hüseyin Câhid, “9 numaralı Mensur Şiir”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 58-59.

²⁴³ A. g. k., 59.

²⁴⁴ Hüseyin Câhid, “Niye İyi?”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 60-61.

²⁴⁵ A. g. k., 61.

²⁴⁶ Hüseyin Câhid, “Yaprak”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 62-63.

“Nihayet bir karanlık akşam, soğuk bir rüzgâr onu bütün râbitalarından ayırdı; fakat küçük yaprak o güzel renkli gülbinler gibi güzel kokulu çiçekler arasında dolaşamadı; bir büyük yığına, hep kendisi gibi küçük, kuru soluk yaprakların arasına düştü.”²⁴⁷

Servet-i Fünûncuların karamsar ruh hâlini en iyi yansıtan “İskelede”²⁴⁸ adlı mensur şiirde de geleceğin umut değil, umutsuzluk vaat ettiğine vurgu yapılır:

“Hep bekliyoruz. Fakat şûn-ı hayatın bu hâin ve bahîl sefinesi bizim iskeleye o muazzez çehre-i âmâlî çıkarmadan her günün şâm-ı mahrûmu geliyor. Şikeste ümid ü hayat, bir leyl-i fütûra gömülüyor. Sonra sabahleyin, yeni bir ümidle biraz kuvvet bularak tekrar iskeleye atlıyoruz. Yine o mahrûmiyyet, sonra yine ümid, yine fütûr... Arzu-ı hayat ateşlerini söndüren, insanın kalbini, ruhunu kurutan bu tevâlî, bu intizâr... Ah, daha ne vakte kadar?”²⁴⁹

Yukarıdaki alıntıda gördüğümüz karamsar ve huzursuz genç, “Usanç Dakikaları”nda²⁵⁰ isyan dolu öfkeli bir dille kendisini aldatan, hayallerini yıkan hayata sitem eder. Artık her yer boş ve karanlıktır:

“Hep boşluk; fakat bütün genç kızlarla, genç kadınlarla dolu. Genç kız değil, genç kadın değil: Hep iki kat, hep alîl; ah birer çocuk, yaşamadan büyümüş, büyümeden ihtiyarlamış, canlı fakat ölü, sağlam, fakat marîz birer mahlûk, birer emel, birer duman, birer hiç, hep hiç... Şimdi her köşede bunlardan birer kabile; fakat mütehaccir, fakat mütefekkir ü giryan; bir girye ki akıyor. Şimdi nâmütenâhiliğin her köşesinde bunlardan bir inilti, fakat sâmit. Dağılmış, bir toz, bir hiç, bir sincâbî...”²⁵¹

“Hayata Karşı”²⁵² ve “İnsanlar Arasında”²⁵³ adlı mensur şiirlerde ise karamsar gencin yerini tedirgin ve hassas bir baba alır. Üç günlük kızının kötülük dolu bir dünyaya doğduğunu düşünen genç bir babanın korkuları melankolik mizacın göstergesidir:

²⁴⁷ A. g. k., 63.

²⁴⁸ Hüseyin Câhid, “İskelede”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 90-91.

²⁴⁹ A. g. k., 91.

²⁵⁰ Hüseyin Câhid, “Usanç Dakikaları”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 92-94.

²⁵¹ A. g. k., 93.

²⁵² Hüseyin Câhid, “Hayata Karşı”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 98-100.

²⁵³ Hüseyin Câhid, “İnsanlar Arasında”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 101-103.

“Bî-haber yavrum, şimdi bu âsâr-ı tecrübenin bütün mahsûl-ı musibet ü bedbahtîsini tevârüs etmiş olduğumuz için artık âtîde bizi bekleyen şeyleri biliyoruz. Ve işte bunun içindir ki, sevgili Hilkat, seni şu ümitsiz, şu [100] fenâ-karîn hayatın karşısında pak u muazzez ruhunla, pür-ümid ü pür-hayat, sanki istifsâr-ı istikbal ederken gördükçe karşında babanın kalbi felaket-i hayatiyyene bir cinayet-i azâb-ı vicdâniyyesiyle ağlıyor...”²⁵⁴

“Seveceksin, aldatacaklar; inanacaksın, aldatacaklar. Ümidlerin, emellerin hep birer birer solacak, kopacak; hakikat-i hayatı ilk zamanlarda mesûd nazarlarından saklayan bütün bağlar çözülecek; o vakit şu ferdasız mezâr-ı hayat içinde ne kadar yalnız, ne kadar zavallı olduğunu anlayacaksın.”²⁵⁵

“Ramazanda Bir Gece”²⁵⁶ adlı hikâyede ise karamsar bir gencin yıllar önce izlemekten zevk aldığı bir tiyatrodan, artık umutsuz ve mutsuz bir insana nasıl dönüştüğü anlatılır. Gerçekleşmeyen hayalleriyle yapayalnız kalan genç sürekli hiçlikten dem vurur:

“Benim şimdi bî-hiss kalan, ölü gibi devrân-ı kalbime rağmen şurada şüphesiz ki birçok kalplerde senin pembe terliklerinden, pembe çoraplarından yukarı yükselmeye cesaret edemeyerek mütehassir seneler içinde çarpınıyor.”²⁵⁷

Bir sonraki bölümde Servet-i Fünûn edebiyatında genel bir eğilim olan “hayal-hakikat çatışması” bağlamında Hüseyin Câhid’in hikâyelerinde aşk temasının nasıl işlendiğini araştıracağız. Ayrıca Tefik Fikret’in yanı sıra yer yer dönem hikâyecilerinden Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf’la mukayeseler yaparak ortak temaları belirginleştirmeye çalışacağız.

²⁵⁴ Bkz. (252), Hüseyin Câhid, 99-100.

²⁵⁵ Bkz. (253), Hüseyin Câhid, 102.

²⁵⁶ Hüseyin Câhid, “Ramazanda Bir Gece”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 189-192.

²⁵⁷ A. g. k., 191.

3.3.2. Servet-i Fünûn Edebiyatı'nda "Aşk" Temasına Genel Bir Bakış

Servet-i Fünûn edebiyatında, aşırı duygusal kişiler hayatın gerçekleriyle hayalleri çatıştığı zaman hayal âlemine kaçarlar. Aşk ve kadın bu kaçışın ilk sığınaklarıdır. Bu kişiler, hayallerinin gerçekleşemeyeceği korkusuyla, sevgiliye kavuşma ihtimallerini de tesadüflere bırakarak yaşarlar. Bu durumun çarpıcı örnekleri Servet-i Fünûn şiirinde sıkça karşımıza çıkar. Tefik Fikret şiirlerinde çoğunlukla, aşkı ve onun timsâli kadını bir sığınağa dönüştürür. "Ey Yâr-ı Nagamkâr"²⁵⁸ adlı manzumesinde, bu sığınak zevk ve eğlence vesilesidir:

‘Îlân ediyor aşkını her nağme sesinde,
Giryân oluyor savt-ı hazîninde muhabbet;
Ervâh kanatlanmış uçar pîş ü pesinde;
Bahşetmede âhengine bir neş’eli rikkat
Gûyâ o kanatlardan uçan nefha-i cennet.”²⁵⁹

Cenab Şahabeddin’in "Dehân-ı Yâr" adlı manzumesinde de kadın, şairin hayatındaki sessizliği giderir:

Diz üstü dinlediğim nağme-i beyânınla
Leb-i şikâyetim olmakta mülzem ü mebhût...
Benim bütün şeb-i ömrümdeki diyâr-ı sükût
Dolar terâne-i mestâne-i dehânınla.²⁶⁰

Servet-i Fünûn edebiyatı aynı zamanda en iyi aşk romanlarının yazıldığı dönemdir. Bu yönüyle önce Hâlid Ziya ardından Mehmed Rauf, yasak aşk temasına ağırlık verdikleri romanlarında, türün başarılı örneklerini verirler. Mehmed Rauf, **Eylül** romanındaki bütün karakterlerini aşk teması etrafında işler. Aşk, onların hayatını dönüştüren, şekillendiren bir unsurdur. Aşk üzerine kurdukları hayatlarını, ne pahasına olursa olsun bütün riskleriyle yaşayan roman kişileri Necib ve Suad, kavuşamayacaklarını bilseler de vazgeçmeye yanaşmazlar. Elbette böylesine yoğun

²⁵⁸ Tefik Fikret, "Ey Yâr-ı Nagamkâr", **Rübâb-ı Şikeste**, 425-426.

²⁵⁹ A. g. k., 425-426.

²⁶⁰ Cenab Şahabeddin, "Dehân-ı Yâr", **Servet-i Fünûn**, nr. 349, 6 Teşrin-i Sâni 1313/18 Kasım 1897, 228. Bkz. (203), **Cenab Şahabeddin'in Bütün Şiirleri**, 179.

bir şekilde yaşanan aşkın en çarpıcı tanımlarının da Servet-i Fünûn edebiyatının roman kişilerinden çıkması kaçınılmazdır. Necib, içinde bulunduğu ruh hâlini anlatırken aşkın tanımını da şöyle yapar:

“Bazan yalnız sakın, mesudâne sakın, sonra tekrar müteheyyiç, ikbâlini düşünerek müteheyyiç kalıyor, o hoplama, her saniye onu sevdiğini bilirken tekrar her saniye bunu unutup yeniden hatırlamak hoplaması yüreğini ihya ediyordu. Sonra onu sade güzelliği için değil, büyüklüğü, emsalsizliği için de sevdiğini, asıl bunu için sevdiğini düşünerek ‘İşte asıl aşk’ diyordu. Bu dereceye gelince ona ait olmayan en büyük bir şey bile hakir görünüyor ve ona ait olduğu için en naçiz şey bir kıymet kesbediyordu.”²⁶¹

Aynı şekilde **Aşk-ı Memnû**’da Bihter ve Behlül’ün yasak aşkı, her ikisinin hayatındaki boşluğu, yalnızlığı gidermesi bakımından bir sığınak vazifesi görür. Bihter büyük umutlarla evlendiği Adnan Bey’de aradığı mutluluğu bulamadığı için Behlül’e, Behlül de savruk ve tatmin olamadığı geçici birlikteliklerden kaçarcasına Bihter’e sığınır. Bu sığınak korunaklı olmadığı gibi aşklarının heyecanına kaygıyı da ekler. Her ânına yeni bir tereddüt ekleyen buluşmalarında aşklarının heyecanını hissederiz. Şimdi okuyacağımız alıntıda, Hâlid Ziya, Bihter’in yine bir buluşma öncesi hislerini anlatırken, yasak aşkın bütün sonuçlarına katlanmaya razı olduklarını vurgular:

“Bir gece herkes uyduktan sonra, o, yatağından süzülerek incek, çıplak ayaklarına terliklerini takacak, omuzlarına bir şey atacak, nefes almaktan korkarak kapısını açacak... Ah! O heyecan dakikası!.. Kalbinin çarpıntısını işittikçe ayak sesleri tevehhüm edecek, bir demirden el bileklerini sıkıyor, bir boğuk ses kulaklarına ‘Nereye gidiyorsun?’ diyor zannedecek. O zaman hepsini itiraf edecek. ‘Oraya! Ötekinin odasına!’ diyecek; kalbinin taze emellerine bir tesliyet katresi serpilemeyen bu zıfâf haclesinden kaçarak ötekinin, o günahının ihtiras yuvasına koştüğünü söyleyecek, bunu söyledikten sonra orada, bilinmez nasıl bir intikam darbesiyle yıkılacak, önünde korkunç bir âti girdabı bırakarak bütün hayatı mahvolacak; fakat o yine bahtiyar, böyle her şeyi kaybetmekten, hatta ölmekten bahtiyar, yine aşkına koşacak...”²⁶²

²⁶¹ Bkz. (228), Mehmed Rauf, 146.

²⁶² Hâlid Ziya UŞAKLIGİL, **Aşk-ı Memnû**, 275.

Servet-i Fünûn hikâyesinin önemli yazarlarından Mehmed Rauf'un **Siyah İnciler** adıyla bir araya getirdiği mensur şiirlerinde de çoğunlukla kadın ve aşk teması işlenmiştir. “Kıştan Sonra”²⁶³ adlı mensur şiirde kadınsız hayatın anlamsızlığı vurgulanır:

“(…) Zira, kadın olmazsa baharı ne yapmalı? Semâları, denizleri, kırları... Bütün bu güzel şeyleri... Nihayet, bu hayatı, bu uzun hayatı ne yapmalı?”²⁶⁴

Yine Mehmed Rauf'un “Kadın İhtiyacı”²⁶⁵ adlı mensur şiirinde kadın anne şefkatiyle kuşatan bir varlığa dönüştürülür:

“(…) Böyle bir kadın ihtiyacıyla bütün gençliğim işte mahvoluyor; ölüyorum. Bir kadın ki bir hemşire olsun, bir zevce olsun; yok yok, bir vâlîde olsun, bir vâlîde ki her şeyiyle bir kadın, fakat kalbiyle vefasıyla bir vâlîde!”²⁶⁶

Ancak kadın şefkatli ve koruyucu bir kucak olduğu gibi bazen de yakıcı, yok edici bir mahlûk olarak işlenir. Bunun örneklerine Hâlid Ziya'nın hikâyelerinde rastlamak mümkündür. Hâlid Ziya'nın **Bir Yazın Tarihi** adlı kitabında yer alan “Sevdâ-yı Sengîn”²⁶⁷ adlı hikâyesinde de kadın acı veren bir varlık olarak anlatılır. Sevgilisinden ayrılan hayalperest gencin daha sonra bunalıma girmesi yaşadığı aşk acısının bir sonucu olarak karşımıza çıkar. Aşağıdaki alıntıda bu acının sebep olduğu sitem dolu sözler yer almaktadır:

“Ah! Bu kadınlar, ben onları ne fena tecrübe etmiş oldum... Oh! Kadınlardan beklenip de alınamayan şiirler, yahut istenilen şiirlere mukabil alınan yaralar... Bunlar vehleten bir çizik, bir çımrak gibidir. Derhal kapanmış zannolunur. Lakin onu yapan tırnağın ucunda bir katre zehir vardır, buraya nüfûz eder.”²⁶⁸

²⁶³ Mehmed Rauf, “Kıştan Sonra”, **Siyah İnciler**, 11.

²⁶⁴ A. g. k., 11.

²⁶⁵ Mehmed Rauf, “Kadın İhtiyacı”, **Siyah İnciler**, 13.

²⁶⁶ A. g. k., 13.

²⁶⁷ Hâlid Ziya, “Sevdâ-yı Sengîn”, **Bir Yazın Tarihi**, 130-148.

²⁶⁸ A. g. k., 146.

Tezimizin esas meselesi olan Hüseyin Câhid'in hikâyelerinde de aşk teması birçok açıdan benzer bağlamlarda işlenmiştir. Şimdi Hüseyin Câhid'in hikâyelerinde aşk temasının nasıl işlendiğini değerlendireceğiz.

3.3.2.1. Hüseyin Câhid'in Hikâyelerinde “Aşk”

Hüseyin Câhid'in hem **Hayat-ı Muhayyel** hem de **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'nde yer alan birçok hikâyesinde, kadın, çoğunlukla bir sığınak vazifesi görür. Servet-i Fünûn edebiyatını işleyen kişilerin melankoliden zevk alan mizacı, kapılarına kadar gelen, ellerinin altında bekleyen mutluluk fırsatlarını yaşamaya imkân vermez. Aşkı yaşamaktan çok onun acısını çekmeyi tercih eden hassas gençler, başından beri, hayatın acılarından korunmak için bir sığınak olarak yaklaştıkları aşkı kendileri için neredeyse bir hapisaneyeye dönüştürürler.

Hüseyin Câhid'in 21 hikâyesinin yer aldığı **Hayat-ı Muhayyel** adlı kitapta farklı bağlamlarda olsa da 5 hikâye aşk teması etrafında işlenir. Özellikle içe dönük hikâye kişinin mizacından kaynaklanan aşk acıları çokça işlenmiştir. “Nazra-i İltifat” hikâyesinde de hayallerinin yıkılmasından korkan hassas âşık, hayallerindeki kadına bir türlü yaklaşamaz, ona ancak uzaktan bakmakla yetinir. Bu noktada kadın tek bir bakışıyla mutluluk verici bir sığınağa dönüşmüştür:

“Bir kadının işte böyle en ufak, en meşkûk bir iltifatı bile insanı mesûd ederken bununla kanaat etmeyerek daha ziyadesine talebkâr olmaktan, o kadından elbette bir acı, bir yara almaktan kendisini men edebilmek daha iyi değil miydi? Fakat, ah! Kadınlar bizi böyle en ufak, en geçici nazarlarla bile bahtiyar ederken, o nazarlarda vaadini bulduğumuz nâmütenâhî saadetlere temellük arzusundan kendimizi nasıl men edebiliriz?”

O gece yalının bahçesinde refikalarıyla kim bilir kendilerince ne mühim şeyler konuşarak gezen lepiska saçlı güzele nazik rüzgârlar

acaba bir kalbi bu akşam ne tatlı düşüncelerle meşgûl etmiş olduğunu fısıldıyorlar mıydı?”²⁶⁹

Ancak kadın, her zaman mutluluk veren ya da hayatın zorluklarını unutturan biri değildir; bazen mutsuzluk ve huzursuzluğun kaynağı da olur. Bu durumda kadın, sığınılacak bir limandan çok hayalleri alt üst eden acımasız bir varlığa dönüşür. **Hayat-ı Muhayyel**'de yer alan “Ey Genç Kız” adlı hikâyede bütün vaktini, sevdiği genç kıızı düşünmekle geçiren duygusal genç yazarın hayal kırıklığını okuruz. Genç yazar en büyük aldanışını, hayallerini süsleyen genç kızın aslında, kendisini sevmediği, başka erkeklerle eğlendiği gerçeğini öğrenince yaşar. Bunun üzerine hayalleri yıkılan genç yazar, kendisini hayata bağlayan, varlığının yegâne sebebi olarak gördüğü genç kız'a lanetler yağdırmaya başlar. Bir zamanlar eşyaya bile ruh veren acımasız genç kızın yokluğu artık her şeyi anlamsız hâle getirmiştir. Geriye boşuna yaşanan bir hayat ve hiçlikten dem vuran yaralı bir genç kalır. **Hayat-ı Muhayyel**'de yer alan hikâye kişilerinin çoğu, Servet-i Fünûn neslinin aşırı hassas mizâcını yansıtır. Karamsar, hayalperest, saf ve yalnız gençler romantizmin de etkisiyle hayatın hiçliği üzerinde düşünürler. “Ey Genç Kız” adlı hikâyenin aynı zamanda anlatıcısı olan genç yazar, “hayal-hakikat çatışması”nı yaşadığı anlarda, bu boşunalık duygusuyla şunları söyler:

“Hep senin hâtırât-ı iffetinle meşbû olan bu âlem-i hayâlim, hayatım, şimdi bana ne acı yâdlarda bulunuyor, bilsen: Hepsi hıyânetini ihtâr ediyor. Zaten her şeye esrarengiz bir hâl oldu. Sana inanırken o kadar sevimli, o kadar kıymetli bulduğum bütün şeyler, bütün bu hayat şimdi bana pek boş geliyor. Onlara artık sen ruh vermediğin için her taraftan yolumu kapayan zulmetler içinde bir ‘Hiç!’ feryadı, müstehzî ve müstemirr, kulağıma çarpıyor. Hiç! Evet, artık hiç!”²⁷⁰

Kadınların kırdığı hayatların bir başka örneğine de **Hayat-ı Muhayyel** kitabında yer alan “Karşısında” adlı hikâyede rastlarız. Hikâyede karamsar ve huzursuz bir gencin hayallerinde kurduğu kadının, gerçekte kendisiyle alay ettiği ve eğlendiğini fark etmesi üzerine yaşadığı hayal kırıklığı anlatılır. Aşağıdaki alıntı

²⁶⁹ Hüseyin Câhid, “Nazra-i İltifat”, **Hayat-ı Muhayyel**, 241.

²⁷⁰ Hüseyin Câhid, “Ey Genç Kız”, **Hayat-ı Muhayyel**, 64.

“Karşısında”²⁷¹ adlı hikâyenin hayalperest genç erkeğinin, olmayan bir aşkı hayalinde nasıl var ettiğini gösterir:

“Niçin hüviyyet-i maneviyyenin o bilmediğim karanlıklarında hayvânî, hayır bilmem ki nasıl, vahşi, nâgehânî bir şey titremeye, tarîk-i hayatta geçmekte olduğum şu reh-zâr-ı maneviyyede bol bol yetişen zehirli bir nebât, melâl-i hayat, olanca nûsg-i meraret-bahşını tekmlil mevcûdiyetime katre katre dökmeye başlamış, âlem-i hârici ile ihtisâsâtım arasına bir perde-i şen ve fütûr gerilmiş idi.”²⁷²

Aradan kısa bir zaman geçtikten sonra, güzelliği ve zarafetiyle kendisini âdetâ hayata bağlayan kadının acımasız ve vicdansız bir varlığa dönüşmesi hassas genç için tam bir hayal kırıklığı olmuştur:

“Hasta mevcûdiyetime bir refik-i daimî olan şu acıları bana, şimdiye kadar tanımadığım bir şiddetle ihsâs eden bu çirkin, bu zayıf kadın da karşımda kesik kesik gülüyor, sanki benimle eğleniyordu.”²⁷³

Servet-i Fünûn neslinin huzursuz ve karamsar gençleri hassas mizaçlarının etkisiyle kimi zaman yakaladıkları mutlulukları da yaşanılmaz hâle getirirler. Ancak yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi bu melankoliyi kimi zaman zalim kadın da destekler.

Kimi zaman da reddedilme ya da hayallerinde kurduklarına benzer bir aşk yaşayamama korkusuyla, hakikatten korkan hassas gençler, arzu ettikleri aşkı platonik düzeyde yaşamayı tercih ederler. Hayallerinde kurdukları dünyanın alt üst olduğunu görmektense bu çatışmaya girmemeyi baştan kabul ederler. Dolayısıyla platonik düzeyde daha sağlıklı bir birliktelik yaşayacaklarına inanırlar. Tek taraflı yaşadıkları aşk’ın fetişist unsurlardan beslenmesi ise kaçınılmazdır. Fetişizm, arzu edilen ama ulaşılamayan duyguların, cansız bir nesne ya da bedene ait bir uzuv aracılığıyla doygunluk yaşamasıdır. Fetişizm üzerine kapsamlı bir çalışması olan Freud, fetiş için, “oğlan çocuğun kadında (annesinde) olduğuna inandığı ve

²⁷¹ Hüseyin Câhid, “Karşısında”, **Hayat-ı Muhayyel** 169-170.

²⁷² A. g. k., 171.

²⁷³ A. g. k., 175.

vazgeçmek istemediği penisin ikamesidir”²⁷⁴ der. Tohumları çocukluk döneminde atılan fetişizm, bir tür eksiklik duygusunun tamamlanmaya çalışılmasıdır. Bu eksiklik farklı uzuvlar ya da nesnelere aracılığıyla giderilmeye çalışılır. Servet-i Fünûn edebiyatında da platonik düzeyde aşk yaşayan gençler kimi zaman bir kadın ayağı, kimi zaman da bir çift terlikle bu boşluğu doldurur, böylelikle bir süreliğine kendilerini avuturlar.

Mehmed Rauf’un **Eylül** adlı romanında da Suat’ın eldiveni bu işlevi görür. Bir türlü aşkını itiraf edemeyen Necip, yalıdan ayrılırken Suat’ın piyanonun üzerinde duran eldivenin birini alır. Suat’ın yokluğunda eldiveniyle avunmayı düşünen Necip bir süre sonra tifoya yakalanır. Bu duruma üzülen Suat ve Süreyya, Necip’i ziyarete giderler. Hastalığı sebebiyle sinirleri gittikçe zayıflayan Necip, Suat’a aşkını hissettirmeye çalışır. Hastalığı sırasında, Suat’tan bir hatıra olarak yastığının altında sakladığı eldiven, eşi Hacer tarafından alınır ve bu ziyaret sırasında da herkesin yanındayken çıkarılır. Ancak Suat eşine ihanet etmek istemediği için, çekimser davranır ve genç âşıklar aşklarını bir türlü itiraf edemezler. Aradan uzun bir zaman geçtikten sonra, yine Necip’in hastalandığı bir gün, kendisini ziyaret bahanesiyle yanına giden Suat, aşkının ifadesi olarak eldivenin diğer tekini verir. Yokluğunda Necip’i teselli eden bu eldiven, diğer eşiyile de aşklarının şiddetini artırır:

“O zaman genç kadın, gömleğinden bir şey çıkardı; bu aynı eldivenin diğer tekiydi. O da ötekini o zamandan beri saklamıştı; ve Necip bunu görünce o kadar mesut oldu ki eldiveni de bunu tutan eli de kaparak ağzına götürdü. Ve ilk defa olarak dudakları ona temas etti.”²⁷⁵

Hayat-ı Muhayyel’de yer alan “O Küçük Ayaklar”²⁷⁶ ve “Deniz Hamamında”²⁷⁷ adlı hikâyelerde de çeşitli fetişist unsurlar kullanılmıştır. “O Küçük Ayaklar” adlı hikâyede sadece tasvirlerle genç bir kadına ait olduğunu tahmin ettiğimiz küçük ayaklar, genç âşığa yaşama sevinci verir. Kimi zaman reddettikleri genci yalvartana kadar uğraştıran ayaklar, kimi zaman da sadakatinden şüphe

²⁷⁴ Sigmund Freud, “Fetişizm”, **Cinsellik Üzerine**, Çev. Selçuk BUDAK, 341.

²⁷⁵ Bkz. (228), Mehmed Rauf, 360.

²⁷⁶ Hüseyin Câhid, “O Küçük Ayaklar”, **Hayat-ı Muhayyel**, 93-97.

²⁷⁷ Hüseyin Câhid, “Deniz Hamamında”, **Hayat-ı Muhayyel**, 179-187.

duymadıkları gençle dalga geçerler. Ancak her hâlleriyle melankolik genci mest etmeye devam ederler. Aşağıdaki alıntıda âşık gencin bir kadın ayağı sayesinde hayatının en mutlu anlarını nasıl yaşadığını görürüz:

“Onları öperim, öperim; yıkılmış bütün âmâlîmi, saadetimi ihyâ etmek, aşkımdan başka her şeyi unutmak için mest edici bu menba’-ı ihtirâsdan içerim. Fakat hiçbir vakit bu kısa, bu birbirine sokulmuş parmakların işveli nazarlarındaki cezb edici daveti duyamam. İsterim ki ebediyet müddetince orada kalayım; onları o kadar severim...”²⁷⁸

“Deniz Hamamında” adlı hikâyede ise, bastırılmış duygular, bir çift terlikle avunmaya çalışır:

“Oh, bu terlik! İnsan yemin edebilirdi ki genç, güzel bir kadının ayaklarına leb-i garâmını vaz’ edebilmek saadetine nâildi.”²⁷⁹

Yine aynı hikâyede şehvetin ve hazzın doruk noktası olarak betimlenen kadın, ayak fetişizmi de yaşatır:

“Avucumda sıkarken, beyaz ten üzerine ince mavi damarların renk verdiği bir parça uzun, bir parça halecanlı bir işvekâr ayağın bu nevâziş-i cüretkârânededen muhterizen çırpındığımı hisseder gibi oluyor idim. Hayal ile hakikat birbirine karışıyor, avuçlarım içinde beyaz güvercinler kadar muhabbet-hîz birer ayak... Sonra bunlara mütenâsib bacaklar... Sonra, ah daha sonra neler vücûd buluyordu. Huzûr-ı üryânî-i melâhatinde perestîş ettiğim bu vücûd-ı muhayyelin üzerine bir sima vaz’ etmek istediğim zaman bu emel, tereddüdler içinde katiyyet bulamıyordu.”²⁸⁰

Hüseyin Câhid’in **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı kitabındaki hikâyelerinde aşk ve kadın teması, fetişist unsurlarla birlikte işlenmemiştir. Bu noktada **Hayat-ı Muhayyel**’den ayrılır. Bu hikâyelerde kadın daha çok, fetişizmin bir parçası değil, daha çok mutsuzluk, karamsarlık, yalnızlık gibi duyguları gideren bir sığınak, ulaşılmak istenen bir ideal’dir. 2 ve 4 numaralı mensur şiir ile “Akşam Tefekkürleri”nde, sevgili bulma heyecanı ile kendini avutan, hayallerindeki kadınla

²⁷⁸ Bkz. (276), Hüseyin Câhid, 94.

²⁷⁹ Bkz. (277), Hüseyin Câhid, 180.

²⁸⁰ A. g. k., 180.

mutluluk provaları yapan hayalperest genç, hayatın gerçeklerinden uzakta yaşar. 5 numaralı mensur şiirde ise, kadın merhametsiz ve güven duyulmayan bir portreyle okura sunulur. Hem baştan çıkarıcı hem de esirgediği sevgisiyle merhametsiz biri olan kadın, mağdur durumdaki genci kaybolan duygularıyla yapayalnız bırakır. 6 numaralı mensur şiirde de acımasız kadın yine iş başındadır. Bu kez kıskançlık yüzünden pençesine aldığı hayalperest genci, istediği şekle sokmuştur. Âşık genç, yine mutsuzluğu ve karamsarlığıyla baş başa kalır. Hayallerde yaşanan mutluluk, hakikate ulaştığında kıskançlık ve yalnızlıkla yüzleşilir.

Kıskançlık çoğu zaman evhamlı duygularla şiddetini daha da artırır. “Mühlik İncizâblar”²⁸¹ hikâyesinde de namuslu zannettiği bir kızla evlendikten sonra, kızın hafif meşrepliği yüzünden hayal kırıklığına uğrayan gencin arzularına yenilmesi anlatılır.

“(…) başka birinin âgûşunda tecessüm ettirip de bir şey yapmaya muktedir olamayacağını gördükçe hemen fırlayıp kaçmak, bu kadınlardan, yılanlardan, uzaklara gitmek istiyordu.”²⁸²

Daha çok hayalden hakikate yol alan hikâye kişilerinin bir örneği de, “Eserler Arasında”²⁸³ adlı hikâyede karşımıza çıkar. Bu hikâyede evli bir kadının okuduğu aşk romanlarından, şiirlerinden etkilenerek kurduğu hayalî mutluluk ülkesi anlatılır. Bu kez mutsuzluğun kaynağı erkektir. Hayatındaki boşluğu şiirle, romanla doldurmaya çalışan mutsuz kadının en büyük aşk’ı edebiyattır. Bu yüzden kitaplardan tanıdığı başka bir hayata heveslenir. “Jules de Gaultier 1892’de **Madam Bovary**’den hareketle yazdığı denemelerinde bovarizmi, kişinin kendini başkasının yerine koyması, bir başka deyişle gerçek dışı, sahte bir kendiliğe sığınma eğilimi olarak tanımlar.”²⁸⁴ “Eserler Arasında” hikâyesindeki güzel kadını bovarist yapan en önemli özelliği ise kitaplarda okuduğu hayatlara imrenmesi, orada yazılanları

²⁸¹ Hüseyin Câhid, “Mühlik İncizâblar”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 107-113.

²⁸² A. g. k., 113.

²⁸³ Hüseyin Câhid, “Eserler Arasında”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 133-141.

²⁸⁴ Alıntılayan: Nurdan GÜRBİLEK, **Kör Ayna, Kayıp Şark-Edebiyat ve Endişe**, “Erkek Yazar, Kadın Okur”, 20-21.

yaşamak istemesidir. Ahmed Şuayb “Madame Bovary ve Terbiye-i Hissiyeye”²⁸⁵ adlı yazısında bu konuyla ilgili şu tespitlerde bulunur:

“Emma gibi hayalperest, romanesque bir kadını hiçbir kimse memnun etmeye muktedir değildir. Yalnız romancılar müstesnâdır; onların da kendileri değil, kitapları. Bu kitaplar da, onu memnun etmekten ziyade tahrîk ve tahrîs eder. Emma metîn, mağrûr, harîs ve hâr biriyle te’ehhül etse idi, belki eyyâm-ı şebâbının en buhranlı zamanlarını onunla geçirirdi.”²⁸⁶

Emel Kefeli de, “Dünya Edebiyatından Üç Roman ve Üç Kadın Tipi”²⁸⁷ adlı çalışmasında, **Madame Bovary**, **Anna Karanina** ve **Aşk-ı Memnû** romanlarında, kendi seçimlerinin kurbanı olmuş üç kadının benzerliğine dikkat çeker. Bihter de tıpkı Emma gibi, büyük umutlar bağlayarak kendisinden yaşça büyük, zengin bir adamla evlenmiş, ancak aradığı mutluluğu yakalayamamış ve yasak bir aşkla kendisini avutmaya çalışmıştır. Bu girişimi de terk edilmesiyle sona erince içindeki intikam duygusuyla her şeye saldırmış ve intihar etmiştir. Yani umduğunu bulamayan Bihter, yalnızlık, ihanet ve terk edilmenin acısını taşıyamamıştır. Önce evliliğinin sonra da yasak aşkının hayal kırıklığını yaşamıştır.

Çoğunlukla kavuşamama ya da beklentilerin, umut edilenin, gerçekleşmediği anlardaki hayal kırıklığını anlatan Hüseyin Câhid, “Gözlerin”²⁸⁸ adlı mensur şiirde ise hassas bir gencin âşık olduğu kadınla ebedî mutluluğa ulaşmasını anlatır:

“O vakit gözlerinin âmâkından gülmeye başlayan bir şems-i itminân o zulmetleri dağıtır, ve bunlar bana öyle gelir ki gülen ve seven gözlerinin nûr-ı bahtiyârîsiyle mahvolurken kulağıma “ferdâ-yı muhabbeti görmemek için intihar edenlerin hakları vardır” fikr-i muzlimini fısıldar.”²⁸⁹

²⁸⁵ Ahmed Şuayb, “Madame Bovary ve Terbiye-i Hissiyeye”, **Hayat ve Kitaplar**, 245-261.

²⁸⁶ A. g. k., 253.

²⁸⁷ Emel KEFELİ, “Dünya Edebiyatından Üç Roman ve Üç Kadın Tipi”, **Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri**, 85-97.

²⁸⁸ Hüseyin Câhid, “Gözlerin”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 70-71.

²⁸⁹ A. g. k., 71.

Hüseyin Câhid'in daha adından başlayarak aşk temalı bir hikâye olduğunu düşündürten “Muvaffakiyât-ı Âşıkâne”²⁹⁰ adlı hikâyesinde ise farklı dünya görüşlerine sahip üç arkadaşın aşk hakkında görüşleri ve tecrübeleri diyaloglarla canlı bir şekilde anlatılır. Hikâyede Hasan Mahir adlı genç, aşkı sadece cinsellikle sınırlarken, Mehmet Hulûsi romantik ve duygusal bir aşkı savunur. Bu yönüyle Hasan Mahir pozitivist düşünceyi, Mehmet Hulûsi ise kendisine hayat veren kadınları yüceltmesiyle romantik erkekleri temsil eder. Hikâyenin üçüncü kişisi Ahmet Niyazi ise çok fazla müdahil olmaz, iki arkadaşının aşkla ilgili yorumlarına espriler yapar.

Aynı kitapta yer alan “Muallim”²⁹¹ adlı hikâyede ise, idealist bir öğretmen adayının, Heybeliada'da zengin aile çocuklarına ders verirken genç bir kadınla tanışması ve bu aşk sayesinde mutluluğu yakalaması anlatılır. Fakir ve yalnız genci hayatındaki tekdüzelikten kurtaran kadın, yaşanacak mutlu günlerin sebebi ve karamsar düşünceleri unutturan bir varlıktır:

“Ve şimdi bu âlem-i nevînin bir müjde-gûy-ı saadeti gibi şems-i mütebessim şark tarafının müzehheb, handan bulutları altından bütün cihana bir ziyâ-yı adl ü ümid neşr ediyordu.”²⁹²

Aşk ve isyanın iç içe işlendiği “Kör Dilenci”²⁹³ hikâyesinde ise, kör bir dilencinin konakta yaşayan Pervin adlı genç bir kıza duyduğu aşk ve ona ulaşamadığı için kaderine isyan edişi anlatılır. Aşk, kör dilencinin bir zamanlar mutluluk hayalleri kurmasını sağlarken, şimdi sahip olamadığı acı bir gerçektir. Dilenci bu sıkıntıyı şöyle dile getirir:

“Boğuluyordu; mutlaka yürümek için bir ihtiyaç duydu; sarhoş gibi yerinden kalktı; sendeliyordu. Kalbinden dehşetli bir tuğyân kabarıyordu, gayr-ı mer'î bir düşmanın bağına saldırmak istiyor gibi atılıp gidiyordu, âsâsını böyle hırs ve intikam ile sallayarak gittiğini, ayaklarıyla yeri çiğnediği görüle zannolunabilirdi ki kör dilenci şu

²⁹⁰ Hüseyin Câhid, “Muvaffakiyât-ı Âşıkâne”, **Hayat-ı Muhayyel**, 193-203.

²⁹¹ Hüseyin Câhid, “Muallim”, **Hayat-ı Muhayyel**, 143-155.

²⁹² A. g. k., 155.

²⁹³ Hüseyin Câhid, “Kör Dilenci”, **Hayat-ı Muhayyel**, 228-238.

hayât-ı bî-nasîbi eziyor, sopasıyla da şu nefret ettiği insanların yüzlerine çarpıyordu.”²⁹⁴

Bu bölümde Hüseyin Câhid’le birlikte Servet-i Fünûn edebiyatının şiir, roman ve hikâyedeki önemli temsilcileri sayılan Tefik Fikret, Cenab Şahabeddin, Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf’tan alıntılarla dönem edebiyatında aşk temasının nasıl işlendiğini anlatmaya çalıştık. Bir sonraki bölümde de yine aynı yöntemle bu kez “tabiat” teması anlatılacaktır.

3.3.3. Servet-i Fünûn Edebiyatında “Tabiat” Temasına Genel Bir Bakış

Hakikatten kaçan Servet-i Fünûncuların ortak özelliklerinden biri de tabiata bakış açılarıdır. Özellikle parnasizm ve realizm akımının etkisiyle resme duydukları ilgi, onların tabiata daha dikkatli bakmalarını sağlamıştır. Servet-i Fünûncular, Tanzimat edebiyatının aksine, tabiatı bütün zenginliği ve hareketliliği içinde yansıtmaya çalışırlar. Tabiatı sadece gözle görülen ve kavranan bir dış gerçeklikten ziyade, bütün duyularıyla hissettikleri canlı bir varlığa dönüştürürler.²⁹⁵ Bu yönüyle tabiat, karamsar ve melankolik bir ruha sahip olan Servet-i Fünûncular için kimi zaman bir sığınak, yeni bir kaçış yeri, kimi zaman da yaşadıkları kötü hatıraları canlandıran bir güçtür. Mehmet Kaplan’a göre, dış dünyayı tüm gerçekliğiyle vermeye çalışan Servet-i Fünûncular bir ressam titizliğinde anlattıkları tabiatı, daha çok kendi ruhlarının bir aynası olarak görürler. Betimledikleri manzaranın içine mutlaka kendilerini, rüyalarını ve hayallerini yerleştirirler. Bu durumda da tabiat realitesini kaybeder ve hayalî bir şeye dönüşür.²⁹⁶

Yine Mehmet Kaplan, Cenab Şahabeddin’den sonra tabiat şiiri ve tabiat üzerine düşünmenin, Servet-i Fünûncuların başlıca meselelerinden biri olduğunu

²⁹⁴ A. g. k., 238.

²⁹⁵ Bkz. (1), Mehmet KAPLAN, 51-52.

²⁹⁶ A. g. k., 56.

söyler. Cenab Şahabeddin, “Ta’yin-i Metâlib”²⁹⁷ şiirinde gerçekçi bir gözle tasvir etmeye çalıştığı tabiatı, kendi ruh hâliyle özdeşleştirerek anlatır:

“İsterim bir hudûdsuz deryâ
Olsun âlâmına reşâşe-nisâr;
Etsin âsûde mevcellerle bana
Âşıkâne hikâyeler îsâr.”²⁹⁸

Cenab’ın ardından çok geçmeden Tevfik Fikret tabiat şiirleri yayımlamaya başlar. Fikret’in şiirlerinde de tabiat, bir manzara tasvir etmenin ötesinde, şairin duygularına eşlik eden, onunla uyum içinde olan bir arkadaştır. Özellikle “Mâi Deniz”²⁹⁹ adlı şiirinde bu birliktelik görülmektedir:

“Yok, bulandırmasın âlûde-i zulmet bu nazar
Rûh-ı ma’sûmunui ey mâi deniz;
Âh, lâkin ne zarar;
Ben bu gözlerle mükedder, âciz;
Sana baktıkça tesellî bulurum, aldanırım;
Mâi bir göz elem-i kalbime ağlar sanırım...”³⁰⁰

Servet-i Fünûnculara göre tabiat, hakikatin aldatıcı, yıkıcı ve yok edici darbelerinden kendilerini korumak için sığındıkları sıcak bir yuva ya da güvenilir bir yerdir. Ayrı ruha sahip olduğuna inandıkları tabiatı, reddedilen kalplerinin kırık hayallerini dinleyen bir sırdaş gibi görür ve bütün dertlerini ona anlatırlar.

Mehmed Rauf’un **Eylül** romanında da tabiatla iç içe olduğu zamanlarda Suat’ı daha fazla arzulayan Necib, tabiata karışmak ve orada yok olmak ister. Tabiatın güzelliği ve büyüklüğü karşısında yok olmak isteyen hayalperest Necip, Suat’ın kendisini ezen aşkı karşısında da aynı acziyet ve yokluk hissini yaşar. Bu yüzden tabiat, Necib’in aşk acısını arttıran bir unsurdur:

²⁹⁷ Cenab Şahabeddin, “Ta’yin-i Metâlib”, **Hazine-i Fünûn**, nr. 24, 23 Teşrîn-i Sâni 1311/5 Aralık 1895, 189-190. Bkz. (203), **Cenab Şahabeddin’in Bütün Şiirleri**, 121.

²⁹⁸ A. g. k., 121.

²⁹⁹ Tevfik Fikret, “Mâi Deniz”, **Rübâb-ı Şikeste**, 204-205.

³⁰⁰ A. g. k., 205.

“Hakikat halde bir galeyan-ı havass arasında haykırarak bu otlara karışmak, topraklara karışmak ihtiyac-ı mukavemet-sûziyle muazzeb oluyordu, kendini en çok medhûş bırakan mahasin huzurunda daima hissettiği ezilmek, ölmek arzusu şimdi daha şedid ve takat-şiken bir taannüdle onu zebûn ediyordu.”³⁰¹

Tabiatın, geceleri hüznü ve karamsarlığı arttıran havası Mehmed Rauf’un “Bir Müsamereden Sonra”³⁰² ve “Kireçburnu’nda”³⁰³ adlı mensurelerinde görülür:

“Gece durula durula tasallüb etmiş deniziyle, uyuya uyuya ölmüş sahiliyle, dalgalana dalgalana kaybolmuş semâsıyla karşımda, titrek envâr-ı nücûmuyla pür-nem... Dalgın, mahzûn bakınırken gözüme ilişen parlak bir sitârede yine o tebessümlerinle gözlerinin nûr-ı cevvaliyle, saçlarının bulutuyla seni gördüm; acaba sen de mi yalnızdın, ve acaba sen de mi o, o sitâreye karşı beni düşünüyordun?”³⁰⁴

“Sahilde hiç kimseye rast gelmeyerek, yalnızlıktan, karanlıktan, rüzgârdan mahzûz olarak tâ Kireçburnu’na kadar yürüdüm. Gece o kadar siyah ki denizle sevâhilin ehvâl-i zalâmına karışarak her şeyi yekpare bir zulmet oluyor.”³⁰⁵

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi Servet-i Fünûn edebiyatının melankoliden zevk alan hikâyeye kişileri, hayatın acılarından korunmak için sığındıkları tabiatın kendi korkularını arttırmasından memnundurlar. Tabiatın gece vakti ürküten yüzünü, gündüzleri tersine çevirmesi ise Servet-i Fünûncuların “hayal-hakikat çatışması” içinde kalan ruhlarının âdeta aynasıdır.

Servet-i Fünûn hikâyesinin diğer bir önemli ismi olan Hâlid Ziya’nın hikâyelerinde nispeten tabiat teması işlenmiştir. Tabiatı ayrıntılı gözlemlerle anlatmayan yazar, hikâyeye kişileri ile tabiat arasında köklü bir bağ da kurmaz. Dolayısıyla hakikatin kendisiyle yüz yüze kaldıklarında hayallere ya da bu hayallerini yaşatacakları tabiata özlem duyan, sığınan hikâyeye kişisine Hâlid Ziya’da

³⁰¹ Bkz. (228), Mehmed Rauf, 86-87.

³⁰² Mehmed Rauf, “Bir Müsamereden Sonra”, **Siyah İnciler**, 23.

³⁰³ Mehmed Rauf, “Kireçburnu’nda”, **Siyah İnciler**, 24.

³⁰⁴ Bkz. (302), Mehmed Rauf, 23.

³⁰⁵ Bkz. (303), Mehmed Rauf, 24.

pek rastlamayız. Bunun yanı sıra tabiat ortamında geçen hikâyeler de pek yoktur.³⁰⁶ Ancak Hüseyin Câhid'in tabiata bakışı itibariyle paralellik taşıyan birkaç hikâyesi üzerinden örnek vermek gerekirse şunları söylemek mümkün: Hâlid Ziya'nın **Bir Yazın Tarihi** kitabında yer alan "Ölümünden Sonra"³⁰⁷ adlı hikâyede, ölmek isteyen, karamsar hikâye kişinin gözünden betimlenen manzara hayalî bir kişilik kazanır ve realitesini kaybeder:

"Taksim Bahçesi'nde gamgîn bir yevm-i hazân. Sema donuk, dargın bir mahmûliyyet-i matemîde ile karşıda Üsküdar tepelerini, daha ileride, ta uzaklarda tebahhur ederek bulutlara karışacak zannolunan bir mübhemiyyet-i manzara içinde boğulmuş âfâkı ezmek, bir nâ-hestî-i siyah ile örtmek isteyerek gittikçe kararan, gittikçe mütehâcim ve tehditkâr sisleri etrafa çöke çöke bir ibtisâm-ı ihtizâr ile baygın, gözlerini kapamaya müheyya zannolunan tabiatın üzerine girân bir leyl-i ıstırab şeklinde dökülüyor, dökülüyor..."³⁰⁸

Yukarıdaki örneğin bir benzeri de yine **Küçük Fıkralar** adlı kitapta yer alan "Son Levha"³⁰⁹ adlı hikâyede görülür. Çamlıca'yı "zevk-i bedâyî-perest-i sanatkârânesine en güzel bir uzletgâh-ı ulvî" seçen, eşi ve kızının ölümüyle sarsılmış yalnız baba, Çamlıca'dan hayata karamsar bir gözle bakar:

"Bazan Çamlıca Tepesi'nden adanın, Kadıköy'ün Fener'in menâzırını bir levha-i zî-hayat şeklinde bütün servet-i bedâyîiyle zîr-i nigâhına seren penceresinin kenarına oturur; uzun, aralarında nadir siyah teller ismirâr eden beyaz saçlarının altında bir medfen-i ümid-i hayat bürüdetiyle duran başını iki ellerinin arasına alır; boş, ölü bir nazarla, uzun uzun, gözlerini ayıramayarak, bir vakitler beraber seyrettikleri bu levhayı bitmez tükenmez bir temaşa ile, saatlerce seyreder; bütün hatrât-ı mazinin birer birer zihninde inkişafını görürdü."³¹⁰

Ancak tabiat her zaman olumsuz tasvir edilen bir yer değildir. Hâlid Ziya'nın **Bir Yazın Tarihi**'nde yer alan "Zevrakla Ebru"³¹¹ adlı hikâyede hayatın bütün

³⁰⁶ Hakan SAZYEK, **Halit Ziya Uşaklıgil'in Hikâyeleri ve Türk Hikâyesine Katkıları**, 115.

³⁰⁷ Hâlid Ziya, "Ölümünden Sonra", **Bir Yazın Tarihi**, 208-214.

³⁰⁸ A. g. k., 208.

³⁰⁹ Hâlid Ziya, "Son Levha", **Küçük Fıkralar I**, 20-45.

³¹⁰ A. g. k., 20.

³¹¹ Hâlid Ziya, "Zevrakla Ebru", **Bir Yazın Tarihi**, 101-107.

sıkıntılarını unutturan tabiatı, bir sığınak gibi gören melankolik hikâye kişisi bu kez mutluluktan keyif içindedir:

“Ben burada, bu kûşe-i mesudda hayatı, kendimi, hususiyle insanları unutarak saatlerce seyrederek, düşünür, güya ruhumun taze cerihasıyla insanlıktan çıkarak işte öyle mesut bir güvercin olmak isterdim.”³¹²

Yukarıdaki pek çok örnekte görüldüğü gibi hayatın gerçeklerinden kaçan melankolik hikâye kişileri için tabiat, çoğunlukla sığınılan, korunaklı bir alandır. Mehmed Rauf’un “Benim Olsaydın”³¹³ adlı mensur şiirinde de yalnız genç tabiatı sevdiği kadınla mutlu olacağı bir yuva şeklinde tasarlar:

“Benim olsan, âh bu mümkün olsaydı... Seni uzak, uzak, bu insanlardan pek uzak bir yere götürürdüm; öyle bir yere götürürdüm ki orada yalnız tabiatla kalırdık. Denizle, semâ ile, sahrâ ile kalırdık... Sâde ikimiz kalırdık.”³¹⁴

Mehmed Rauf için tabiat, sığınılacak bir kaçış yeri olduğu gibi, aşkın gücünü arttıran, hatta aşkın ortaya çıkmasına sebep olan önemli bir unsurdur. “Kıştan Sonra”³¹⁵ adlı mensuresinde, uzun süren kış günlerinden sonra baharla birlikte ortaya çıkan hareketlilik şöyle anlatılır:

“Haftalarca süren elîm ve mâtem-âlûd kış günlerinden sonra likâ-yı şems, bir gün birden mest ü mahmur tele’lü’ eder; o zamana kadar melûl ve gam-gîn duran semâ birden nâmütenâhîliklerini arz ederek insanları sâf ve lâciverd hulyâyâya, aşk ve visâle dâvet eder; bahâr bütün şûhlukları, bütün şeydâlıkları ile sermest-i neş’e vü handedir.”³¹⁶

Okuduğumuz bölümde Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf’un hikâyelerindeki tabiata bakış açısını somutlaştırmaya çalıştık. Ayrıca Servet-i Fünûn şiirinin iki önemli ismi Tevfik Fikret ve Cenab Şahabeddin’in şiirlerinden örneklerle tabiat

³¹² A. g. k., 105.

³¹³ Mehmed Rauf, “Benim Olsaydın”, **Siyah İnciler**, 10.

³¹⁴ A. g. k., 10.

³¹⁵ Mehmed Rauf, “Kıştan Sonra”, **Siyah İnciler**, 11.

³¹⁶ A. g. k., 11.

temasının ortak bir bakış açısının ürünü olduğunu görmüş olduk. Hüseyin Câhid'in hikâyelerine geldiğimizde ise şunları söylemek mümkün:

3.3.3.1. Hüseyin Câhid'in Hikâyelerinde “Tabiat”

Hüseyin Câhid'in **Hayat-ı Muhayyel** adlı kitabında yer alan 3 hikâye ve **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'ndeki 2 hikâyede yukarıda bahsettiğimiz bağlamlarda tabiat teması işlenmiştir.

“Yaz Hatıraları”³¹⁷ adlı hikâyede tabiat, Servet-i Fünûn edebiyatının içe dönük ve karamsar mizaçlı hikâye kişisi için hayallerinde kurduğu aşkı canlandırır ve ona yeni bir heyecan verir. Bu noktada tabiat melankolik gencin sığınacağı korunaklı bir alandır:

“Semâ-yı muhitin şu solgun reng-i meftûrundan mütezzî olan hayalim güneşli, güleç yüzlü semalar tahattur etmek istediği zaman ufak bir tereddüden sonra bir yaz hatırasında, bir Ayastefanos hayatında karar buluyor ki mevsimin şu kasvet-i muazzebesinden kâmilen kurtulmak için, gittikçe hayale karışan bu hayatı pençe-i nisyân-ı mâziye kaptırmamak istiyor gibi yavaş yavaş her noktasına sokuluyor; düşündükçe bütün bir hayât-ı lezîz canlanıyor, o derece şiddetle ki etrafımdaki hakikat-i ilmiye ile zihnimdeki bu hayât-ı muhayyel birbirine karışıyor; bu teşevvüş arasında, şu ıztırablı saatler içinde bile -hiç olmazsa hayalen- mesûd olmak kabil oluyor...”³¹⁸

Geçmişin karanlıklarla dolu kötü hatıralarını örten, saklayan hattâ yok eden tabiat, hassas gencin bütün huzursuzluklarını unutturur. Melankolik mizaçlı gencin hayatına bir dost gibi sırdaş olur. Bazen de kaçtığı hakikati yüzüne vuran acımasız bir bilince dönüşür. Özellikle geceleri bambaşka bir ruha bürünen tabiat, hikâye kişinin korkularını ve hezeyanlarını arttırır:

³¹⁷ Hüseyin Câhid, “Yaz Hatıraları”, **Hayat-ı Muhayyel**, 213-228.

³¹⁸ A. g. k., 213.

“Bazı geceler ağır, ezici bir sükûnet hüküm-fermâ olurdu. Sanki zulmet katre katre tekâsûf ederek bir vücûd kesb eder, bütün mevcûdât-ı haşyet-resân bir ân-ı mahûf geçiriyor gibi mebhût, ürkmüş, bir şeye muntazır, titrerlerdi. Ve o vakit hiçbir şey düşünmeden, hiçbir şey düşünmeden bu alışkın, bu muhibb yollarda hiçbir sebab-i muayyen olmadan dolaşırken sanki bu zulmetlerin yüzüme çarptığını, etrafımdan müphem, uzak, hafif fısıltılar, sesler geldiğini hisseder; sarhoşluğu andırır bir vecd içinde bu fevk-at-tabia şeyleri, bu isim verilmeyen halleri, bu hiçlikleri, bu vehimleri severek, kalbimin ihtiyâcât-ı esrar-cûyânesine hep birden bir ma’kes bularak, bir çılgın, bir bî-hûş gibi dolaşır, bu zulmetler arasında birer heyûla gibi seyyâl, garâbet-nümâ, hirâs-âver şekilleriyle hayalime çarpan mevcûdâta perestiş ederek, onları deli gibi kıskanarak buralarda dolaşmakta bir zevk-i temellük, bir hazz-ı visâl duyardım. Birden, bu pür-hayat, bu pür-cûşş karanlıklar içinde fenerin bir nevâziş-i ziyâdâr seri bir pervâz-ı mütehâşi ile uçardı. Sonra yine sükût, yine zulmet... Ve bu defa sanki bu nûr-ı firârîden ürkmüş gibi her taraftan garip hışıltılarla kaçışan, çırpınan binlerce hayaller...”³¹⁹

Hüseyin Câhid’in yine “Yaz Hatıraları” adlı hikâyesinde, geceleri karamsarlığa kapılan melankolik gencin gündüzün güzelliğiyle ferahlayan canlanışını okuruz. Böylece tabiat iyileştirici bir etki yapmış olur:

“Sonra sabahleyin saf, berrak, hande-rîz bir semâ-yı kebûd gecenin vahşetlerini unutturur; ufak iltima’larla deniz sanki gülümser, otlar, kırlar, ağır bir kâbustan kurtulduklarına sanki seviniyor gibi çırpınır, titrer, bir ıyd-ı tabiat bütün safvet ve ulviyetiyle hükümrân olurdu.”³²⁰

Hüseyin Câhid’in **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı kitabında yer alan “Duman”³²¹ adlı hikâyesinde ise yalnız ve karamsar genç, tabiatın sessizliği ve büyüklüğü içinde kendini ölüme çok daha yakın hissetmeye başlar. Bu yönüyle tabiat, olumsuz duyguları arttıran bir işlev görür:

“Sönen şu güneşle beraber ufku kapayan dumanlar, şu cezb eden, kalbi bayıltan gölgeler içinde koşmak, uzun uzun koşmak, sonra birden hiç farkına varmadan bu âlem-i huzûr u âsûdegîye karışmış olmak, kâinatın bu hayât-ı mesûd u umûmiyyesinde erimek, bir gölge, bir duman olmak... Bütün mevcûdiyyetimin âdeta dağıldığını,

³¹⁹ A. g. k., 94.

³²⁰ Hüseyin Câhid, “Yaz Hatıraları”, **Hayat-ı Muhayyel**, 95.

³²¹ Hüseyin Câhid, “Duman”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 179-187.

eridiğini hissediyorum. Kalbimde bu kadar emelsizlik, hayata bu kadar irtibatsızlık, ihtiyâr u irâdemde bu kadar bıkkınlık, bu kadar tahammülsüzlük var...”³²²

Hüseyin Câhid tabiatı anlatırken çoğunlukla Ayastefanos, Kanlıca, Beykoz Koyu, Çamlıca ve Yuşa Tepeleri gibi İstanbul’un mesire yerlerini kullanır. “Koruda”³²³ adlı hikâyede de hikâyeye kişisi Yuşa Tepesi’nde gezinir. Servet-i Fünûn neslinin huzursuz ve melankolik genci bu hikâyede kendini Yuşa Tepesi’nin kırlarına bırakır. Tabiat yine karamsar duyguları unutturur ve duygusal genci ferahlatır. Tabiatın sonsuzluğu çağrıştıran derinliklerinde dolaşırken hayallerinde kurduğu güzel kadını hatırlayan melankolik genç, her yerde sevdiği kadını bulur:

“En hicrî bu köşede bile görülen bu güzellikler, bu zarafetler eminim ki senin yadigârındır. Yüzüme çarpan hafif rüzgârlardaki kokular senin tûde-i bahâr-enfâsından gelmiyor mu? Şu hevâ-yı muhitte, her zerrede sen yok musun?”³²⁴

Melankolik ve yalnız hikâyeye kişinin bir sırdaş gibi bütün dertlerini anlattığı tabiat, “İhtiyar Meşem”³²⁵ adlı hikâyede asırlık bir meşe ağacında somutlaşır. Meşeyle konuşan yalnız genç, geçmişte yaşadığı acı dolu günleri hatırlar ve ardından meşenin ona hayat veren sözleriyle yeniden canlanır:

“Asırlardan beri Boğaziçi’nin bir tepesinde tevâli-i hâdisâta şahit olan bu meşenin de tecrübeleri, kederleri, felsefeleri var... Sık yapraklarının garip hışıltısıyla, benden pek çok zaman evvel, buralarda aynı ıztırlarla düşünmüş, mütehassirî olduğum saadetlerle mesûd olmuş ervâh-ı maziye sanki ihyâ ederek: Görüyor musun, der, her şey geçiyor, yalnız bir şey kalıyor: Şu çiğnediğin titreklerde, kokladığın kekiklerde, hayran kaldığın korulardaki hayat, bu hayât-ı câvidânî...”³²⁶

³²² A. g. k., 181.

³²³ Hüseyin Câhid, “Koruda”, **Hayat-ı Muhayyel**, 257-267.

³²⁴ A. g. k., 267.

³²⁵ Hüseyin Câhid, “İhtiyar Meşem”, **Hayat-ı Muhayyel**, 272-274.

³²⁶ A. g. k., 273.

Hüseyin Câhid'in **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı kitabındaki "Yaprak"³²⁷ adlı mensur şiirinde meşenin yerini bu kez yaprak alır. Sararmış, küçük ve soluk bir yaprak, yalnız ve mutsuz Servet-i Fünûn gencini temsil eder. Onun gibi yorgun ve halsiz bir şekilde yaşamaya devam eder.

Yine Mehmet Kaplan'ın tespit ettiği gibi Servet-i Fünûncuların tabiata bakışları üzerinde Rousseau'nun romantik tabiat görüşünün etkisi olmuştur. Ancak romantiklerin gerçeğe yakın tabiat görüşüne nazaran Servet-i Fünûn nesli şair ve yazarları daha çok kitaplardan ve resimlerden gelme bir tabiat anlayışına sahiptirler. Bu yönüyle kendilerine has bir tabiat manzarasından ziyade, Fransız romantiklerinin tasvir ettikleri tabiat anlayışını sürdürmüşlerdir. Tabiatı sadece ormanlık bir alan, manzara ve denizle sınırlandırmaları da yaşayarak yazmadıklarını gösterir. "Yaz Hatıraları"³²⁸ ve "Koruda"³²⁹ adlı hikâyelerde de bu tesirin izlerine rastlamak mümkün. Aşağıdaki alıntılarda Hüseyin Câhid tabiatı, görünen gerçekliğinden çıkarıp bir şiir âlemine çevirir:

"Bazı geceler kakhâr bir rüzgâr bu sükûn-ı hayal-perveri târmâr ederdi. Çok zaman zabt olunmuş bir hiddetin birden bire kuduran bir galeyanı gibi sahili mahv için üzerine atılan denizin o matemli sayha-i gazûbu arasında bu zavallı hayal gecelerinin her zerre-i rakike-i şi'ri rüzgârın ağır pençesiyle düğümleir gibi kıvrılan ağaçlarda, evlerin saçaklarında uzun bir enîn-i teellümle sanki inlerdi, ağlardı."³³⁰

"En büyük sanatkârların zâde-i hayâl-i hüsn-aşinası ile karşı karşıya gelmiş gibi takdir ve hayretten, hazz ve hürmetten mürekkeb bir hiss ile yürüyordum; ve yürüdükçe zannediyordum ki bir âlem-i ulvî-i şi'r içinde yükseliyordum."³³¹

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, hakikatin huzursuz edici etkisini azaltmak için tabiata sığınan Servet-i Fünûncular, tabiatın da yardımıyla hayallerinde kurdukları mutluluk ülkesini hissederler. Orada hem korunurlar hem de istedikleri gibi hayallerini yaşatırlar.

³²⁷ Hüseyin Câhid, "Yaprak", **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 62-63.

³²⁸ Hüseyin Câhid, "Yaz Hatıraları", **Hayat-ı Muhayyel**, 213-228.

³²⁹ Bkz. (323), Hüseyin Câhid, 257-267.

³³⁰ Bkz. (328), Hüseyin Câhid, 121-122.

³³¹ Bkz. (329), Hüseyin Câhid, 259.

Bu bölümde Servet-i Fünûn edebiyatında genel bir eğilim olan “hayal-hakikat çatışması” bağlamında, Hüseyin Câhid’in hikâyelerinde tabiatın nasıl işlendiğini anlattık. İlerideki bölümde “ölüm” temasının Hüseyin Câhid’in hikâyelerinde nasıl işlendiğini değerlendireceğiz.

3.3.4. Servet-i Fünûn Edebiyatında “İntihar ve Ölüm” Temasına Genel Bir Bakış

Servet-i Fünûncuların diğer bir ortak özellikleri de ölüm karşısındaki tavırlarıdır. Ölüm çoğunlukla hayalperest Servet-i Fünûn genci için kurtarıcı bir unsurdur. Örneğin aşk acısı çeken romantik ve melankolik genç ölümü, kendisine acı veren, hor gören kadının sebep olduğu sıkıntılara dayanmak, direnmek, katlanmak için yeni bir kaçış yolu gibi görür. Bu yüzden arzulanan ölüm intihar duygusuyla birlikte işlenir. Elbette ölüm her zaman acıları unutturan bir teselli kaynağı değildir. Kimi zaman da insanın kendi varoluşunu sorgulama sebebidir. Bu yüzden kardeşi ölen bir ağabey için ölüm isyan ve sitem kaynağıdır. İnançları sarsılan gençler ölümün acı veren hakikati karşısında aciz ve çaresiz kalırlar. Dine, kurallara ve Allah’a duydukları bağlılık duygusu da bu noktada sarsılır. Bu yüzden ölüm temasını hem “kaçış” bağlamında hem de “din” duygusu etrafında işleyeceğiz.

Tevfik Fikret, “Köyün Mezarlığında”³³² adlı şiirinde, ölüm karşısında yaşanan çaresizliğin yarattığı duyguyla soru sorar ve bir gün herkesin toprak olacağı gerçeğine inanarak yaşamının güzelliğine vurgu yapar. Böylelikle Fikret, ölümü felsefî açıdan sorgulamaya çalışmıştır:

“Nedir hakikati ey sırr-ı ekber-i mescûd,
 (...)
 Cevap alır gibi oldum, içimde aynı sadâ

³³² Tevfik Fikret, “Köyün Mezarlığında”, **Rübâb-ı Şikeste**, 234-235.

Tekerrür etti: “Yarın sen de bir avuç toprak
Kesâfetiyle gelirsin bu saye-gâha, bırak
Esîr-i feyzini döksün ilelebed Mevlâ”³³³

Cenab Şahabeddin ise, “Son Arzu”³³⁴ adlı şiirinde ölüm, sevgilisiyle birlikte kendisini sonsuz bir mutluluğa götürür. Aşkları birlikte öldükleri için unutulmayacak, sonsuza dek yaşayacaktır:

“Birlikte terk-i cism edelim mevte, bir gece
Mest-i garâm iken;
Kursun bahar, ruhumuz üstünde gizlice
Bir türbe-i semen!”³³⁵

Servet-i Fünûn edebiyatında “birlikte ölmek” ve “intihar” temasının üzerinde ayrıca durmak gerekir. Hâlid Ziya’nın **Aşk-ı Memnû** ve Mehmed Rauf’un **Eylül** adlı romanlarında arzuladıkları hayata kavuşamayan kişiler için intihar kaçınılmaz bir sondur. Örneğin **Aşk-ı Memnû**’da Bihter intiharıyla herkesten öcünü almak istemiştir. Nihal ve Behlül’ün evliliğini engelleyemeyen Bihter, çabalarının işe yaramadığını görünce her şeyi açığa vurmaya ister. Böylelikle, kendisini sevdirmek için uğraştığı halde artık rakibi olan Nihal’e, eskisi gibi ilgi göstermeyen ve Nihal’le yaklaşarak kendisine ihanet eden Behlül’e, son olarak da Nihal ve Behlül’ün evlenmesi için her şeyi yapan annesi Firdevs Hanım’a ders verecektir. Nitekim Bihter, intiharıyla tasarladığı bir sonu gerçekleştirir. Nihal büyük bir şok geçirir, Behlül kaçır ve büyük hayallerle kurulan yuva çok çabuk dağılır. Ancak yalısındaki hayat da eski düzenine kavuşur.

Eylül’de ise, “birlikte ölmek” teması ağır basar. Köşkte çıkan bir yangında, Suat’ın yangının ortasında kaldığını fark eden Necip, gözünü kırpmadan alevlerin arasına girer ve o sırada çöken tavan her ikisini de alevlerin içinde bırakır. Bu arada eşi için sadece seslenmekle yetinen Süreyya’nın karısını ne kadar sevdiği de ortaya çıkar. Necip, her şeye rağmen Suat’sız bir hayatın imkânsızlığına inandığı için,

³³³ A. g. k., 234-235.

³³⁴ Cenab Şahabeddin, “Son Arzu”, **Servet-i Fünûn**, nr. 272, 16 Mayıs 1312/28 Mayıs 1896, 180. Bkz. (203), **Cenab Şahabeddin’in Bütün Şiirleri**, 147.

³³⁵ A. g. k., 147.

onunla birlikte ölmek istemiş ve bu trajik son yaşanmıştır. Hayattayken kavuşamayan aşıklar, ölüme birlikte gitmişlerdir.

Hâlid Ziya'nın **Mâi ve Siyah** adlı romanında ise ölümlerle birlikte kaçma isteği birbirini besler. Kızkardeşi İkbâl'i, matbaa müdürünün oğlu Vehbi'yle evlendiren Ahmet Cemil için bu olay sonun başlangıcıdır. Eğlence düşkünü eniştenin İkbâl'i tekmeleyip, genç kadının ölümüne sebep olması, matbaaya alınan yeni makinelerin borcunun Ahmet Cemil'in üzerine kalması ve rehin koyduğu evini satması, her şeyden de önemlisi çok sevdiği ancak bir türlü duygularını anlatamadığı Lamia'nın nişanlanması hayallerini alt üst eder. Bir gün kendisini ünlü yapacağına inandığı şiirlerini yakıp İstanbul'dan uzakta, Arabistan'da görev alan Ahmet Cemil, hayallerini yıkan bu şehirden annesiyle birlikte karanlık bir gecede uzaklaşır. Kardeşinin ölümü ve sonrasında yaşanan pek çok olaydan kendisini sorumlu tutan Ahmet Cemil'in cenaze günü hisleri şöyle anlatılır:

“Merdivenlerden sürünerek kızını son bir feryat ile selamlayan annesinin sesi, o insanların artık her şeyi unutup da bütün metaneti bir matem kahrına teslim ettikleri dakikaya mahsus feryadı kulaklarını yırttı. O vakit dizleri titreyerek merdiven başına çöktü. Tabur yabancı ellerle kalkarak bu evi, şu ana ile kardeşi hafif bir meyil ile selamlıyor, gidiyordu. O zaman Ahmet Cemil'i, Ahmet Şekip'le Ahmet Şevki Efendi kollarında tutmuşlar, kaldırmışlar, artı nefesine bir temellük kuvveti duymayan bu vücudu o tabutun arkasından sürüklemişlerdi.”³³⁶

Bütün hayalleri yıkılan ve karamsar bir şekilde yeni hayatına yol alan Ahmet Cemil, Servet-i Fünûn edebiyatının melankolik kişilerinden biridir. Bu kişilerden biri de yine Hâlid Ziya'nın **Kırık Hayatlar** romanında karşımıza çıkar. Hayallerinin peşinde koşan genç doktor Ömer Behiç, İstanbul'un eğlence hayatına kendini kaptırır ve zamanla ailesinden uzaklaşır. Bu sırada kızı Neyyire hastalanır ve çok zaman geçmeden hayatını kaybeder. Ömer Behiç, kızının ölümünden kendisini sorumlu tutar ve artık ailesini ihmal etmemek üzere tekrar yuvasına geri döner. Hatalarının

³³⁶ Bkz. (224), UŞAKLIGİL, 341.

bedelini kızının ölümüyle öder ve cezasını çeker. Böylece ölüm, kendi zevkleri uğruna ailesinden uzaklaşan bir babaya hatalarından ders çıkarması için vesile olur.

Servet-i Fünûn edebiyatının en önemli isimlerinden biri olan Hâlid Ziya'nın hikâyelerinde de ölüm temasının izlerini bulmak mümkün. **Küçük Fıkralar** adlı kitabında yer alan "Son Levha"³³⁷ hikâyesinde otuz beş yaşında eşini kaybedince hayata küsen ve artık tek yaşama sebebi kızı ile Çamlıca'da bir köşkte yaşayan babanın, kızını da kaybetmesi büyük bir çöküntüye sebep olur. Kızının resme ilgisi sebebiyle hayattayken Boşnak kızı kıyafetiyle bir tablosunu çizmeye başlayan baba, kızının ölümüyle yarım kalan tabloyu bitirmeyi kendisine bir vazife addeder. Ancak bu çabası karşısında yorgun düşen kalbi yaşadıkları karşısında daha fazla dayanamaz ve acılı baba bir gün odasında ölü bulunur. Talihsiz babanın kızının ölümü sonrası yaşadığı çöküntü ve yalnızlık şöyle anlatılır:

"O zaman ihtiyar baba bir dest-i âhenîn, başına tırnaklarını sokarak beynini sıktığını, ezdiğini duydu; tâ âmâk-ı derûnûndan şeytânî bir kakhaha koşturdu, boğuk bir gulgule ile boğazına kadar gelip, orada tıkanıp kaldı. (...) O mai gözlerin son nazarı ne müthiş bir belâgatla kendisine: 'Âh, baba!.. Yalnız kalıyorsun, nasıl yaşayacaksın?' demiş idi. Yalnız... Evet, dünyada bî-nasip bir hayatın sonuna kadar yalnız... Bu yalnızlık bütün dehşetiyle omuzlarına çöktü, ayağının altında şimdi dünya parçalanmış, kalbinde ukde-i hayat kopmuş zannediyordu."³³⁸

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi ölüm, ardındakileri yapayalnız bırakan, kederli bir hayata sürükleyen, hatta en sonunda bu kederi taşıma gücünü elinden alıp kendisine çeken yine karşı konulmaz bir güç olarak anlatılır. Hâlid Ziya'nın **Bir Yazın Tarihi** adlı kitabında yer alan "Ölümümden Sonra" ve "Ömr-i Tehî" adlı hikâyelerinde de farklı bağlamlarda ölüm teması işlenmiştir.

³³⁷ Hâlid Ziya, "Son Levha", **Küçük Fıkralar**, 20-45.

³³⁸ A. g. k., 36, 38.

“Ölümünden Sonra”³³⁹ hikâyesinde, yalnız ve karamsar hikâye kişisi, hayatın acıları karşısında yenik düşen ruhunu artık ölü kabul eder ve hayata yaşamayan, ölü gözlerle bakmaya başlar. Bu hiçlik içinde ölmekten mutluluk duyan genç, kendinden geçmiş bir halde ölüme hazırlanır:

“Ruhumda ne bir hatıra-i mâzi, ne bir emel-i istikbal... Her şey, her şey bütün tarih-i güzeşte-i hayat bütün hulya-yı âtî siliniyordu. Bu hiçlik içinde ben ölmekten mest ve hurrem, ferîh ve mesut uyuşmuş, donmuştum. Ölüyordum. Gözlerimi kapadım ve hayatımın olanca yorgunluklarını dinlendiren geniş, uzun bir nefesle son nefesimi verdim.”³⁴⁰

Hâlid Ziya'nın “Ömr-i Tehî”³⁴¹ adlı hikâyesinde ise, yalnız bir hayat süren postacının bu duruma isyan ederek ölmek istemesi anlatılır. Ölüm hikâye kişisini yaşadığı sıkıcı ve yalnız hayattan kurtaran bir unsurdur:

“Artık boynuna tahammül-fersâ bir zincir ile asıla sıla aşağıya doğru kaldırımlara vurmak için başını çekiyor gibi ağır gelen şu çantayı, şu başkalarının mektup mahfazasını koparıp atmamak, ayaklarıyla çiğnemek, ve sonra biraz da rahat etmek için, işte şuraya, üzerinden geçildikçe açılıp kapanan çirkâbın içine arabaların tekerlekleri altına boylu boyuna uzanıp ölmek, çamurlara gömülmek istedi...”³⁴²

Görüldüğü gibi intihar ve ölüm, Servet-i Fünûn edebiyatının önemli temalarından biridir. Mehmet Kaplan'ın da belirttiği gibi, Servet-i Fünûncular özellikle intihar temasını sadece hikâye ve romanlarında anlatmakla yetinmemişler bizzat kendi hayatlarında da yaşamak istemişlerdir. Mehmed Rauf'un aşk acısı yüzünden intihara kalkışması ve zor kurtarılması, Tevfik Fikret'in karısı ve oğlu olmasa intihar edeceğini söylemesi bu duruma örnek verilebilir.³⁴³ Mehmet Kaplan'ın, Servet-i Fünûncular için intihar etme noktasına gelemedikleri zaman karanlık bir melankoliye düştüklerini belirtmesi de ilgi çekicidir. Bu yüzden de kaçış,

³³⁹ Hâlid Ziya, “Ölümünden Sonra”, **Bir Yazın Tarihi**, 218.

³⁴⁰ A. g. k., 209-210.

³⁴¹ Hâlid Ziya, “Ömr-i Tehî”, **Bir Yazın Tarihi**, 215-218.

³⁴² A. g. k., 217-218.

³⁴³ Bkz (1), KAPLAN, 45.

yalnız kalma isteği, hayallere sığınma vazgeçemedikleri temalar olarak karşımıza çıkar.

3.3.4.1. Hüseyin Câhid'in Hikâyelerinde “İntihar ve Ölüm”

Hüseyin Câhid'in **Hayat-ı Muhayyel** adlı kitabında yer alan “Tabut Arkasında” ve **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'ndeki “Ateşçinin Oğlu”, “Duman”, “Ayna”, “Kiliseden Avdette”, “Tünelde” adlı parçalarda ve 3 numaralı mensur şiirde yukarıda bahsettiğimiz bağlamlarda ölüm teması işlenmiştir.

Hayat-ı Muhayyel'de bulunan “Tabut Arkasında”³⁴⁴ adlı hikâyede ölüm, isyan ve sitem sebebidir. Genç yaşta kızkardeşini kaybeden ağabey, dünyaya lanetler yağdırır. Hikâyedeki iki kardeşin anne ve babası yoktur. Gaddar bir dayı ve yenge ile dadı elinde büyüyen kardeşler, büyükanneleri ölene kadar her türlü aşağılanmadan onun sayesinde korunurlar. Ancak büyükanneleri de ölünce yapayalnız kalan yetim ve öksüz kardeşler, hayata birbirlerine sarılarak tutunurlar. Daha doğdukları andan itibaren acımasız yüzünü hemen gösteren hayat, kardeşlerden birinin annesi gibi aynı kaderi paylaşmasına da engel değildir. Melankolik mizaçlı karakterlerin yer aldığı hikâye ve romanların vazgeçilmez hastalıklarından biri olan vereme yakalanan kızkardeş çok geçmeden ölür. Bütün zorluklara karşı her zaman beraber direnen iki kardeş, artık değişmeyen tek gerçeğin karşısında ayrılmak zorunda kalırlar. Ölüm onları birbirinden ayırmakla kalmamış aynı zamanda hayatta başka kimsesi olmayan ağabeyin yaşama dair bazı sorular sormasına sebep olmuştur. Aşağıdaki alıntıda cenaze töreninde hayatın bütün hızıyla devam etmesi ve hiçbir şeyin değişmemesi anlatılmaktadır:

“Cenazeye refakati bir vazife-i nezaket addederek ilk dakikalarda en müteessir, en vakûr çehrelerle koşup gelenler şimdi kaptan yerine çıkmışlar, bu güler yüzlü yaz gününde bir tenezzühe gidiyorlar denilecek şetâret ve memnuniyet ile konuşuyorlardı. Ve ötede hiç

³⁴⁴ Hüseyin Câhid, “Tabut Arkasında”, **Hayat-ı Muhayyel**, 277-288.

şüphesiz başka bir lakırdı dönüyor, burada birisine az verilmiş bir para kavgası bitip tükenmiyordu. Herkes bugün şu istimbota ne münasebetle binildiğini unutmuş gibi idi. Hemşireciğinin bir gelin kadar zarif tabutu yanında bir kendisi, bir de şu ihtiyar Arap lalaları, validelerinin lalası... Biçare ihtiyarın da başka bir dünyadan bakıyor gibi etrafından bî-haber duran gözleriyle uyuduğu yahut düşündüğü fark olunmazdı. Herkes bî-vakûr, lâkayd idi. Boğaziçi'nden serin rüzgârlarla parlak güneşin hararetlerini yelpazeliyor, İstanbul bütün o azametli manzarasıyla, beyaz, temiz, sanki mesûd gülümsüyordu. İstimbota da mavi dalgacıkları yarararak bir dakika evvel sahile muvâsalata şitâbân oluyordu.”³⁴⁵

Görüldüğü gibi ölüm, hayatta değişmeyen tek gerçek olsa da yarattığı tesir zamanla kaybolmaktadır. Ancak melankolik ve yalnız ağabey, hikâyede Servet-i Fünûn gencini temsil ettiği için, hayatın acımasız bir şekilde seyreden hızı ve heyecanı karşısında şaşkınlığı devam etmektedir. Ölüm hassas ve kırılğan ağabeyin gözünde, hayattaki tek yaşama sebebini elinden alan acımasız bir güçtür.

Ölümün acı veren yönü **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'nde yer alan “Ayna”³⁴⁶ adlı mensur şiirde de işlenir. Bu kez kızını Hilkat'in ölümü sonrası büyük bir acı yaşayan talihsiz babanın dramı anlatılır. Kızını kaybeden babanın, kendisine sırdaş ettiği aynasıyla sitem dolu konuşmaları dikkat çekicidir:

“O, şimdi sâmit, ciddi, pür-esrâr nazarlarla susuyordu. Birden, onun bu sükûtu arasında ben hakikati gördüm: Bu da yalandı, hep yalandı. Bu dost da gülenle gülüyor, ağlayanla ağlıyor, düşünenle düşünüyordu.”³⁴⁷

“Kiliseden Avdette”³⁴⁸ adlı mensur şiirde ise, yaşlı ve hasta bir bahçıvanın ölümü arkasından yapılan cenaze töreninde insanların ölüm karşısındaki acizlikleri ile hayatın hiçliğine vurgu yapılır:

“Sizin bu levha-ı üfûl ü harâbîniz arkasından bütün cihanda, binlerce seneden beri ebediyen kaybolmak üzere geçip giden güzelliklerin

³⁴⁵ A. g. k., 280-281.

³⁴⁶ Hüseyin Câhid, “Ayna”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 72-74.

³⁴⁷ A. g. k., 73.

³⁴⁸ Hüseyin Câhid, “Kiliseden Avdette”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 80-83.

mâtem-i hîcîsini kalbimde hissettim. Ve aynı zamanda gençliğimdeki ümid ve hülyaların, yüksek tasavvurlarında böyle zamanın o batî tesîri kahriyle her an solup ölmüş olduğunu gördüm. Artık karşımdan siz silindiniz. Kendi matem-i hüsrânım içinde müstağrak kaldım. Ve bugün ihtiyar bahçevanın cenazesinden değil, kendi şebâb u ümidimin, kendi kendimin cenazemden avdet eder gibi, kahrolarak eve döndüm.”³⁴⁹

“Ateşçinin Oğlu”³⁵⁰nda da, 13-14 yaşlarında bir çocuğun ölümü karşısında insanların kayıtsız tavırları anlatılır. Ölüm şaşkınlığın ötesinde meraklı bakışlarla izlenen ve bu kez üzerine düşünülmeyen ilgi çekici bir olaydır sadece:

“Şimdi dünyada hiçbir şeye hayret etmek şanlarından olmayan bütün bu hayatlarından memnun kocaman karınlı kayıtsızlar boşuna i’tâb-ı zihn ile hazımlarını ihlâl etmekten müctenib davranıyorlar; biraz iskele üzerinde başladıkları musâhabe-i mühimmeye devam ederek palamutun ızgarası da fena olamayacağına hüküm verdikten sonra yine o hayat-ı behimeye tafsilâtıyla iştigâl ederlerken beri tarafta çocuğun nasıl olup da nâşî bulunmadığına dair bir mübâhase başlıyor; hele aşağıya doğru dört beş kişi muttasıl aynı tafsilâtı dinlemekten bıkmayarak, ağızlar açık, nazarlar bî-mânâ bakıyorlar; ve şüphesiz hiçbir şey düşünmüyorlardı.”³⁵¹

Hüseyin Câhid’in “Duman”³⁵² adlı hikâyesinde ise ölüm, sevdiği kadın tarafından reddedilen melankolik genç için yeni bir kaçış yoludur. Ölüm boşa çıkan hayallerin ardından yaşanan üzüntüyü yok edecek tek güçtür:

“Hayatta hep bekleyenler bir gün birer birer mahrûm ve nevmîd, gidip duruyorlardı. Dünyada, bu hayatta her şey, gençlik, aşk, şöhret, mukaddes emeller, her şey hep bî-fâide, hep yalan idi. Boşa çıkan bütün bu arzular, bu hiçler, bu dumanlar arasında yalnız bir hakikat vardı: Hüsrân ve elem, nevmîdî ve memât... Yine bu hiçlerden birine tutunmaya çalışarak şu sefil ve mahrûm hayatı avutmaktan, bir an ihtizâra benzeyen soluk günleri uzatmaktan ise ortalıktaki şu sâkit hüznün içinde, her yerde derin bir tevekkül-i memât varken, etrafta zulmetler mevcelenirken sönen şu aydınlıklarla beraber kendinden

³⁴⁹ A. g. k., 83.

³⁵⁰ Hüseyin Câhid, “Ateşçinin Oğlu”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 11-13.

³⁵¹ A. g. k., 12.

³⁵² Hüseyin Câhid, “Duman”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 179-187.

geçmek, sönme, kâinatın hayât-ı umûmiyyesinde erimek, bir gölge, duman olmak daha iyi değil miydi?”³⁵³

“Tünelde”³⁵⁴ adlı mensur şiirde de, yukarıdaki alıntıda gördüğümüz ölüm sonrası şaşkınlığı yaşamak istemeyen bir gencin ölüm üzerine düşünceleri anlatılır. Hassas genç ölümün yaşanmasa bile hissedilmesi gerektiğini ve hayatın hiçliği üzerine düşünmenin önemine değinir:

“Ah şu hayırkâr ölüm hakikati ile herkes hiç olmazsa ayda bir kere yüz yüze gelse idi. Ölümü düşünse değil hissetse idi...”³⁵⁵

Ölüm, yaşama sebebi olmayan melankolik ve yalnız Servet-i Fünûn genci için bir umut kapısıdır. Onu yaşadığı ümitsiz ve sefil hayattan kurtaracaktır. “Duman” adlı hikâyede de yaşama umudu kalmayan genç, intihar etme duygusuyla yaşar. Ölümün bir an önce kendisini bulmasını ister. Varlığıyla bile bir hiçken yokluğuyla bu hiçliğe gerçek anlamını vermek isteyen genç, ölümü hiçlik ve yokluğa karışmak için arzular.

Hüseyin Câhid, 3 numaralı mensur şiirinde de Mehmed Rauf olduğunu tahmin ettiğimiz Rauf adlı arkadaşıyla hayat üzerine dertleşir. Kendilerini intiharın eşiğine getirmekle suçladıkları kadınları yine de bir ümitlenme vesilesi olarak gören gençler, hayatın bütün zorluklara rağmen intihar külfetine değmeyeceği sonucuna varırlar. Bu mensur şiirde ilgi çekici olan taraf, ölümün insanı kederlerinden uzaklaştırması sebebiyle âdeta bir nimet gibi anlatılmasının hemen ardından hayatın intihar külfetine değmeyecek kadar önemsiz olduğu düşüncesidir. Burada ölüm, hiçlik ve boşunluk duygularıyla birlikte işlenmiştir:

“Siyah ağzıyla korku verebilecek gibi sâbitâne bakan tabancanın o soğuk demirini şakak üzerine dayanmış hissedip de şu haddinden ziyade müsta’mel dimağın artık âzâde-i ıztırab kalması için ufak bir hareketten başka bir şeye lüzum olmadığını düşünmek... Oh, bu

³⁵³ A. g. k., 187.

³⁵⁴ Hüseyin Câhid, “Tünelde”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 87-89.

³⁵⁵ A. g. k., 89.

tefekkür, âlicenâbâne teheyücleri kaybetmiş şikeste bir kalp için ne yeni bir vesile-i ihtizâz idi!

(...) Bu kadar tahkîre alıştığımız şu miskin hayat, intihar külfetine değer miydi?³⁵⁶

Servet-i Fünûn hikâyesinin önemli isimlerinden Mehmed Rauf'un da hikâye ve mensur şiirlerinde ölüme, benzer duygularla baktığını görmekteyiz. Özellikle **Siyah İnciler** adıyla kitaplaştırdığı mensur şiirlerinden “Taze Bir Mezar”, “Üç Mezar” ve “Mevte” adlı mensur şiirlerinde ölüm teması işlenmiştir. Mehmed Rauf “Taze Bir Mezar”³⁵⁷ adlı mensur şiirde, sevgilileri yüzünden hayal kırıklığına uğrayan hassas ve karamsar gencin, acısını hafifletmek için hayalî bir şekilde onları öldürmesini anlatır. Her terkediliş ya da aldaniştan sonra sevgililerine kalbinde yeni bir mezar açan hassas genç, ölümün yok edici gücünü kullanır. Ancak ölüm de kısa süreliğine kendisini avutmak için işe yarar. Yine melankolik ve hassas ruh gözyaşlarıyla aldanişına devam eder:

“Halbuki hayatım hep böyle mezarlarla doludur; bütün emellerimden, en sevgili emellerimden böylece kalbimde sâde birer mezar kalmıştır, en sevgili emellerimden ve en sevgili emellerimin en nazlıları olan en kıymetli aşklarımdan sadece böyle birer mezar... Mezar, mezar, âh mezar, ne kadar mezar! Zaman olur ki bunların böyle avdetsiz, merhametsiz, bütün bütün bitmelerine kalbim tahammül edemez, hepsi için ayrı ayrı, günlerce, aylarca ağlarım, hepsi için başka mâtem tutarım.”³⁵⁸

Mehmed Rauf'un “Üç Mezar”³⁵⁹ adlı mensur şiirinde ise ölüm karşısında yaşanan acizlik duygusuna vurgu yapılır. Acizliğin ardından dile getirilenler dert dökmekten çok şikâyet dolu sitemli haykırışlardır. Ninesi, babası ve sevgilisi ölen genç, bu kadar acıyı ard arda yaşadktan sonra intikam alacak birilerini aramaktadır. Ancak feryadını duyacak kimsenin olmayışı onu tamamen çaresizlik ve acizlik içinde bırakır. Bu noktada Tanrı'nın hesap sorulamaz olması melankolik gencin acısını ve çaresizliğini arttırmaktadır:

³⁵⁶ Hüseyin Câhid, “3 numaralı Mensur Şiir”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 46-47.

³⁵⁷ Mehmed Rauf, “Taze Bir Mezar”, **Siyah İnciler**, 33-34.

³⁵⁸ A. g. k., 34.

³⁵⁹ Mehmed Rauf, “Üç Mezar”, **Siyah İnciler**, 49-50.

“Ve ben bir şey yapamıyordum, hiçbir şey yapamıyordum, onu bu hâle getiren, inleterek böyle gaddârâne öldüren derde, bu hâin mevte hiçbir şey yapamıyordum; bu aczin elinde ezilmiş, haykırmak istiyordum, kudurmak istiyordum, ölmek muhakkak olsa bile vahşi vahşi, kanlar içinde intikam almak için kuduruyordum, fakat gidip sebep, hak sorulacak, gidip intikam alınacak hiçbir kimse yoktu.”³⁶⁰

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi “Mevte”³⁶¹ adlı mensur şiirde de ölüm, kişiyi sevdiklerinden ayıran ve çaresiz bırakan karşı konulmaz bir güçtür. Ancak aynı zamanda kendisini bu acıyı yaşamaktan kurtaracak olan yegâne şeydir:

“Fakat seni takdîs ediyorum ey mevt, çünkü beni bu hayattan, bu artık sürüklenmeyen, bu artık kahr u zebûn eden hayattan da sen kurtaracaksın!”³⁶²

Servet-i Fünûn edebiyatının melankoliden zevk alan kişileri için ölüm, işlenmesi kaçınılmaz temalardan biridir. Hayatın gerçekleri karşısında durmadan hayal kırıklığı yaşayan gençler, karamsar mizaçlarının da etkisiyle mutlu anlarında bile ölme isteği içindedirler. Mehmed Rauf’un “Spleen”³⁶³ adlı mensur şiirinde de yaşadığı hayattan memnun olmayan karamsar genç ölümü arzulamaktadır:

“Bazen öyle anlarım olur ki, hem de en neşeli zamanlarda birden bütün muvaffakiyetlerimin ne kadar miskin, bütün mefharetlerimin ne kadar zelîl, mevcûdiyetimin ne kadar hakîr olduğunu bütün tedavi etmez acılığıyla görüvererek, bütün bu meskenetin, bu mezelletin, bu hakiriyetin altında ezilerek, zebûn, zehirlenmiş, neşelerimde o kadar mecrûh, emellerimde o kadar meftûr kalırım ki, hayatımı ayaklarımın altında sürünen alîl, zelîl, sefil bir dilenci, ‘Yarabbim niçin ve nasıl yaşıyor?’ dediğim bir dilenci hayatı gibi görürüm. Evet niçin ve nasıl yaşıyorum yarabbim, hâlâ niçin ve nasıl yaşıyorum.”³⁶⁴

Bu bölümde “hayal-hakikat çatışması” yaşayan gençlerin ölüm karşısındaki tutumlarının ve ölüm temasının, önce Servet-i Fünûn edebiyatında, sonra Hüseyin

³⁶⁰ A. g. k., 49.

³⁶¹ Mehmed Rauf, “Mevte”, **Siyah İnciler**, 55.

³⁶² A. g. k., 55.

³⁶³ Mehmed Rauf, “Spleen”, **Siyah İnciler**, 54.

³⁶⁴ A. g. k., 54.

Câhid'in hikâyelerinde nasıl işlendiğini tespit etmeye çalıştık. Şimdi aynı yöntemle “merhamet” temasını işleyeceğiz.

3.3.5. Servet-i Fünûn Edebiyatında “Merhamet” Temasına Genel Bir Bakış

Servet-i Fünûn edebiyatının önde gelen şair ve yazarlarını bir araya getiren temalardan biri de “merhamet”tir. Muhalifleri tarafından çoğu kez halktan uzak olmakla suçlanan Servet-i Fünûn taraftarları, şiir, hikâye ve romanlarında, okudukları Batılı yazarların da etkisiyle “merhamet” temasına yer vermişlerdir. Öncelikle Tevfik Fikret, “Hasta Çocuk”³⁶⁵, “Ramazan Sadakası”³⁶⁶, “Verin Zavallılara”³⁶⁷, “Sarhoş”³⁶⁸, “Balıkçılar”³⁶⁹ adlı şiirlerinde Mehmet Kaplan’ın tespit ettiği gibi François Coppée’nin etkisindedir. Tevfik Fikret gibi diğer Servet-i Fünûn şairlerini de etkileyen parnas şair Coppée, merhamet, fedakârlık ve acıma duygularını anlatan birçok şiir yazmıştır. Nitekim Fikret’in merhamet temalı şiirleri de Coppée’yi okuduğu yıllara rastlar.³⁷⁰

“Efendiler, acıyın, ben garibim işte...” Hayır,
Akın akın geçen erbâb-ı i’tizâz ü refâh
Eder bu kirli, bu yırtık sadâdan istikrâh.”³⁷¹

dizelerinde ramazan gününde yoksul insanlara acıyan Fikret feryad eder. “Balıkçılar” adlı şiirinde ise, yorgun ve fakir bir balıkçının şikâyetlerini anlatır.³⁷²

³⁶⁵ Tevfik Fikret, “Hasta Çocuk”, **Rübâb-ı Şikeste**, 30-33.

³⁶⁶ Tevfik Fikret, “Ramazan Sadakası”, **Rübâb-ı Şikeste**, 55-56.

³⁶⁷ Tevfik Fikret, “Verin Zavallılara”, **Rübâb-ı Şikeste**, 53-54.

³⁶⁸ Tevfik Fikret, “Sarhoş”, **Rübâb-ı Şikeste**, 122-123.

³⁶⁹ Tevfik Fikret, “Balıkçılar”, **Rübâb-ı Şikeste**, 18-21.

³⁷⁰ Bkz. (1), Mehmet Kaplan, 139.

³⁷¹ Bkz. (366), Tevfik Fikret, 56.

³⁷² Bkz. (369), Tevfik Fikret, 18-21.

Hâlid Ziya'nın hikâyelerine baktığımızda da merhamet temasına yer verildiği görülmektedir. Hâlid Ziya'nın **Bir Yazın Tarihi** adlı kitabında yer alan “Kırk Para”³⁷³ başlıklı hikâyede hayatın zorlukları karşısında insanların çabaları, çaresizlikleri işlenir. “Kırk Para” adlı hikâyede yazar, tramvay bekleyen bir ailenin küçük çocuğu üzerinden hayaller kurmaya başlar. Çocuğun büyüüp ailesine yardım etmesi ve kazandığı paranın hayat şartları karşısında yetersiz kalmasını hayalinden canlandıran yazar kırk para sahibi daha olabilmek için çırpınan hayatları anlatırken yoksul insanların dramına işaret eder:

“Ah! Kırk para daha olsa... Lakin bunun için ne kadar çekiç sallamak, ne kadar mezâhim ve meşâk içinde beklemek lazım gelecek! Bir gün sana kırk para daha verecekler. Bu defa yine seviniyor, pîş-i nazar-ı hulyanda uçan pertev-i ümidi kapıyor gibisin. Heyhat! O bir fersah daha ötede parlıyor, daha yürümek, o uzun eyyâm-ı mesainin zincir-i girânını yine her şeyden mahrumiyet içinde sürüklemek lazım gelecek. Ah! Kırk para olsa!...”³⁷⁴

Hâlid Ziya'nın **Solgun Demet** kitabında bulunan “Penceremin Hikâyesi”³⁷⁵ adlı hikâyesinde de merhamet, acıma ve fedakârlık duyguları işlenir. “Penceremin Hikâyesi”nde yazar, terzilik yaparak geçimini sağlayan karı-kocanın mücadelesini anlatır. Birbirini çok seven çiftin asıl mücadelesi genç adamın bir kaza sonucu eski gücünü kaybetmesiyle başlar:

“Bu makineler bir vakit karşı karşıya çalışmaktan mütevellid bir aheng-i mutmainane ile güya sa'yın bir zemzeme-i methiyye-güzarı gibi latif ve sürur-engiz gırıltılarla dönerken ne kadar bahtiyardılar! Şimdi bunlardan yalnız biri ötekinin kefenberduş manzara-i müellimesi karşısında yine dönüyordu. Fakat deveranında bir sekte vardı ki güya kalbini sıkkan bir ukde-i müthişeden haber veriyordu.”³⁷⁶

Mehmed Rauf'ta da benzer temalı hikâyeleri bulmak mümkün. Ancak merhamet duygusuna yer veren hikâyeleri, 1896-1901 yılları arasındaki Servet-i

³⁷³ Hâlid Ziya, “Kırk Para”, **Bir Yazın Tarihi**, 88-100.

³⁷⁴ A. g. k., 98.

³⁷⁵ Hâlid Ziya, “Penceremin Hikâyesi”, **Solgun Demet**, 117-129.

³⁷⁶ A. g. k., 126-127.

Fünûn edebî topluluğunun aktif olduğu döneme denk gelmediği için bu bölümde yer veremiyoruz.

3.3.5.1. Hüseyin Câhid Hikâyelerinde “Merhamet”

Hüseyin Câhid’in **Servet-i Fünûn** dergisinde **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** başlığı altında yayımladığı ve daha sonra aynı adı taşıyan ikinci hikâye kitabında bir araya getirdiği yazıları edebî fıkra niteliği taşımaktadır. Hüseyin Câhid özellikle bu tarzdaki yazılarında merhamet ve fedakârlık duygularını işlemiştir. “Hasta Çocuk”ta³⁷⁷ hayallerindeki güzelliklere kavuşamamış bir adamın, fakir ve hasta bir çocuğun dilendirilmesi karşısındaki çaresizliği ve acıma hisleri anlatılır. Genç adam karamsar ve yorgun kalbini küçük çocuğun durumuyla özdeşleştirir ve kendisini de acınacak biri olarak görür:

“Kalbimin şu cansız ümitlerine, solgun emellerine ne hazin müşâbehetin var. Her gün seni güneşin lâ-kayd şua’larına bî-fâide arz ettikleri gibi ben de her gün kalb-i meftûrumu lâ-kayd nazarlara karşı bî-fâide tahlil ediyorum. Sen her gün İstanbul’un تنها, ıssız bir sokağında memâta bir hatve daha takarrüb ettiğin gibi metrûk, muğber, zavallı kalbimde de her gün bir ümit düşüyor, bir emel sönüyor...”³⁷⁸

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi toplumsal konulardan uzak kaldıkları söylenen Servet-i Fünûncular, merhamet ve fedakârlık temalı hikâyeleriyle halkın sorunlarını, sıkıntılarını anlatmışlardır. Hatta kendi derdiyle çocuğun zor hayat şartları içindeki kadersizliğini eşit gören hikâye kişisi, hayatın hayaller kurmaya imkân vermediği sonucunu varmıştır.

“Bayram Sabahı”nda³⁷⁹ da benzer duygular işlenir. Babaları olmayan iki kardeşin annelerini de kaybetmeleri üzerine yokluk sefalet içinde kalışları yazarın

³⁷⁷ Hüseyin Câhid, “Hasta Çocuk”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 5-7.

³⁷⁸ A. g. k., 6-7.

³⁷⁹ Hüseyin Câhid, “Bayram Sabahı”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 8-10.

acıma duygularıyla birlikte verilir. Ayrıca yazarın iki kardeşin hem yetim hem de öksüz kalışları sonrası ümitsizlik içindeki şu sözleri, Servet-i Fünûn kişisinin hayata karamsar bakışının bir göstergesidir:

“Âgûşuna atılıp da âlâm-ı hayatı ağlamak için insanı aldatmayan bir sine aradığımız vakit, işte o vakit ne kadar bî-kes, ne kadar yalnız olduğunuzu hissedeceksiniz.”³⁸⁰

Hüseyin Câhid, “Ezik Palamut”, “Sıcak Çorba”, “Kayıkçı”, “Abdal” adlı edebî fıkraları ile “Balıkçıları Seyrederken” adlı mensur şiirinde fakir ve yoksul insanların çaresizliklerini anlatmıştır. Bu parçalarda, o dönemdeki toplumsal hayat realist bir gözle tasvir edilmiştir. “Ezik Palamut”³⁸¹ ve “Kayıkçı”da³⁸² ekmeğini denizden çıkararak balıkçı ile kayıkçının yaşam mücadelesi anlatılır. Yazarın acıdığı bu insanlar, yaşamın ne kadar zor olduğunu ibret verici şartlarıyla gösterirler:

“Soğuklarda, karanlıklarda, birtakım tehlikelere göğüs vererek, ölmeyecek kadar yaşamak, sürünmek için yine hayatlarını feda eden bu mahrûmînin köpeklerin yemesi bile meşûk olan ezik, çürük palamutlarla iktifâ ettiğini düşünüp de azâb-ı vicdânı hissetmeden lokmasını yutmaya vicdânen hakk kazanmış olanlar acaba kaç kişidir?”³⁸³

“Nefes sıklaşmış, yüzü kızarmıştı. Buruşuk ve meşîn gibi çehreden akan terle göğsünün kırçıl kıllarından süzülerek harâret-i mücadele ile yanan bedeninde kuruyordu. Ve bu zavallı insan beni, sandala rahatça yaslanmaya kendinde hak bulan bir mahlûku, istediğim yere götürmek için ufak bir ekmeğin parası mukâbilinde daima uğraşıyordu.”³⁸⁴

“Sıcak Çorba” da³⁸⁵ ise, sıcak bir çorba içmek için hapisanede kalmaya razı olan bir hayat kadının yaşam savaşı anlatılır. Bu parçadaki kadın geçim sıkıntısının, yaşam mücadelesinin, düşkün ve sefil bir hayatın simgesidir. “Balıkçıları

³⁸⁰ A. g. k., 10.

³⁸¹ Hüseyin Câhid, “Ezik Palamut”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 14-15.

³⁸² Hüseyin Câhid, “Kayıkçı”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 31-32.

³⁸³ Bkz. (381), Hüseyin Câhid, 15.

³⁸⁴ Bkz. (382), Hüseyin Câhid, 31.

³⁸⁵ Hüseyin Câhid, “Sıcak Çorba”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 16-17.

Seyrederken”de³⁸⁶ balıkçıların zorlu hayat mücadelesi anlatılır. Bu mücadelenin sonunda istenilen şeylere ulaşamaması yazarı çaresizlik içinde ölümü hissetmeye mecbur bırakır:

“Kamer, bu muhtelic, mütekallis hayatlara en rengîn ü nazar-firîb nurlarını yolluyor, deniz en mevzûn u muttarid âhengiyle en parlak gözyaşlarını serpiyor, fakat hiçbir şey bu lâyetegayyer kanûn-ı hilkatin pençe-i bî-teessürünü durduramıyordu. Fikri, hissi, ruhu tırmalayıcı o serî’ , tîz şemâtet-i elîm daima devam ediyordu... Sonra, mechûl bir yükün altında zebûn gibi avdet ederken o parlak kumsalda bir an için temasıyla titrediğim ölüm nefhalarının soğukluğunu ruhumda hissediyor, ölüm çırpınmalarının velvele-i haşyet-resini âmâk-ı mevcûdiyyetimde duyuyordum.”³⁸⁷

“Kuvvet”³⁸⁸ başlıklı fıkrada ise, câmii avlusunda oynayan çocukların küçük ve güçsüz bir çocuğu dövüşleri anlatılır. Çocuklar üzerinden sosyal bir eleştiri de yapan Hüseyin Câhid, dövdükleri çocuğa merhametsizce davranan yaramaz çocukların zalimliklerine vurgu yapar:

“Aczinin, zaafının bütün biçarelikleriyle olduğu yerde içini çekerek, bağırarak, ağlarken öteki, zorla aldığı kamçıyı müftehirâne sallayarak etrafındaki çocukların, kuvvete karşı müdâhaneyi bilen bu küçük mahlûkların kahkahaları, alkışları arasında salınıp gidiyordu.”³⁸⁹

1897 Türk-Yunan Savaşı ve Osmanlı ordusunun zaferi dolayısıyla yazılan³⁹⁰ “Topal”³⁹¹ adlı hikâyede ise, biri asker iki genç tarafından sevilen hayalperest genç Seniha’nın aşkı ve tereddütleri anlatılır. Askerdeyken yaralanan Nâil adlı gencin kendisine acındığı için sevildiğini duyması hayallerini alt üst eder. Bu hikâyede merhamet duygusu, aşkın karşısına çıkan bir engeldir:

“Bir ses, bu sükûn-ı nâim içinde kumların çıtırtısı, yavaş yavaş gelen ayak sesleri Nâil’i tahayyülâtından tecrîd etti; titretti. Şimdi boğuk bir muhavere işitiyordu. Nihad’ın sesi:

³⁸⁶ Hüseyin Câhid, “Balıkçıları Seyrederken”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 75-79.

³⁸⁷ A. g. k., 79.

³⁸⁸ Hüseyin Câhid, “Kuvvet”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 24-25.

³⁸⁹ A. g. k., 25.

³⁹⁰ Bkz. (112), HUYUGÜZEL, 86.

³⁹¹ Hüseyin Câhid, “Topal”, **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, 115-131.

- Hayır. Seniha, diyordu, hayır sevmiyorsun; sevsen... Onunla evlenmek ister miydin?

Nâil boğucu bir intizarla Seniha'nın cevabını bekliyordu. Genç kız dedi ki:

- Evet, Nihad... Onu sevmek mi? O zavallı bir alîl ki...

Nâil daha ziyadesini işitmeye muktedir olamadı. Ateş gibi kuru boğazından müellim bir ses, şehka-i ihtizâra benzeyen bir hırıltı çıktı. Olduğu yerde bî-hûş kaldı.³⁹²

³⁹² A. g. k., 131.

SONUÇ

Hüseyin Câhid Servet-i Fünûn dönemi için hikâye tarihimizde değerlendirilmesi gereken bir yazardır. Çünkü hem **Hayat-ı Muhayyel** (1899) hem de **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**'nde (1909) görüleceği gibi Hüseyin Câhid, Servet-i Fünûn edebiyatının ortak temalarının hemen hemen birçoğunu işlemiş ve hikâye türüne katkıda bulunmuştur. Mizaçları birbirinden az-çok farklı olsa da Servet-i Fünûn şair ve yazarları, başta “hayal-hakikat çatışması” olmak üzere, “melankoli”, “aşk”, “tabiat”, “ölüm” ve “merhamet” gibi temaları farklı eserlerde benzer yaklaşımlarla işlemişlerdir. 1896-1901 yılları arasında, Servet-i Fünûn topluluğunun yoğun bir şekilde devam eden yayın faaliyeti içinde, Hüseyin Câhid, **Hayat-ı Muhayyel** ve **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı hikâye kitaplarıyla Servet-i Fünûn edebiyatına katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla Servet-i Fünûn hikâyesinin tam anlamıyla anlaşılıp değerlendirilebilmesi için Hüseyin Câhid'in hikâyelerinin de bilinmesi gerekmektedir.

Servet-i Fünûn topluluğunun mensubu olduktan sonra öncelikle Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi'nin kurulmasını sağlayan Hüseyin Câhid, polemikleri ve eleştiri yazılarıyla ön planda yer almıştır. Dönemin diğer yazarları Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf, sadece Servet-i Fünûn döneminde değil, II. Meşrutiyet döneminde de hikâye ve roman yazmaya devam etmişlerdir Hüseyin Câhid ise Servet-i Fünûn topluluğu dağıldıktan sonra gazetecilik ve çeviri çalışmalarına ağırlık vermiştir. Hüseyin Câhid'in hem yaşadığı dönem hem de daha sonraki dönemlerde çoğunlukla gazeteci ve bir fikir adamı olarak tanınması, edebiyatçı kimliğini zamanla gölgelemiştir.

Hüseyin Câhid'in hikâyelerinin değerlendirilmediği bir edebiyat tarihi, pek çok yönüyle eksik kalacaktır. Elbette bir eksiklikten bahsederken şunu da akılda tutmak gerekir ki daha önce belirttiğimiz gibi Hüseyin Câhid de dahil olmak üzere Servet-i Fünûn hikâyecileri aynı temaları küçük farklılıklarla işlemişlerdir. Hüseyin Câhid, hikâyeleriyle mevcut çalışmalara yeni örnekler vermiştir. Servet-i Fünûncuların Yeşil Yurt hayalini anlatmak için kaleme alınan Fikret'in “Yeşil Yurd”

ya da “Ömr-i Muhayyel” şiirlerinin yanında, Hüseyin Câhid’in “Hayat-ı Muhayyel” hikâyesi sık sık anılır. Ancak sadece bu hikâyesiyle değil, diğer hikâyeleriyle de tematik açıdan pek çok benzerlik söz konusudur.

Servet-i Fünûn edebiyatının ortak temalarından olan aşk, sadece Mehmed Rauf’un **Siyah İnciler**’inde ya da Hâlid Ziya’nın **Aşk-ı Memnû** romanında değil, Hüseyin Câhid’in **Hayat-ı Muhayyel** adlı kitabında yer alan “Karşısında”, “Ey Genç Kız”, “Nazra-i İltifat” hikâyelerinde de devrin gençlerinin karamsar ve melankolik duyguları yansıtılarak anlatılır. Yine aynı eserde yer alan “Koruda”, “Yaz Hatıraları”, “İhtiyar Meşem” gibi hikâyelerde tabiat, karamsar gençlerin acılarını unutturan ya da çoğaltan bir unsur olarak anlatılır. Yani aşk teması gibi tabiat teması da sadece Tevfik Fikret, Cenab Şahabeddin, Hâlid Ziya ve Mehmed Rauf’ta değil, Hüseyin Câhid’de hikâyelerinde de örneklerini bulmuştur.

Yine Servet-i Fünûn’un ortak temalarından olan ölüm, Hüseyin Câhid’in hikâyelerinde önemli bir tema olarak karşımıza çıkar. Hikâye kişilerinin ölüme, kimi zaman acılarını unutturan bir kurtarıcı gibi bakmaları kimi zaman da kendi çaresizliklerini ortaya çıkaran acı bir gerçek olarak yaklaşmaları özellikle “Tabut Arkasında”, “Duman”, “Tünelde” adlı hikâyeler ile “Ayna”, “Kiliseden Avdette” gibi mensur şiirlerde ele alınır.

Bir diğer ortak tema olan merhamet, Hüseyin Câhid’in özellikle ikinci hikâye kitabı **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**’nde sıkça işlenmiştir. “Hasta Çocuk”, “Bayram Sabahı”, “Ezik Palamut”, “Sıcak Çorba” adlı parçalarda realist bir gözle hayatın zorluklarını anlatan yazar, toplumsal sorunlardan uzak kaldıkları yönündeki eleştirilere de cevap vermiş olur. Ayrıca gerek merhamet teması gerekse diğer temalarda Hüseyin Câhid’in okuduğu Fransız şair ve yazarların duyarlılığını taşıdığını söyleyebiliriz.

Hüseyin Câhid, Servet-i Fünûn edebiyatının temel özelliklerinden biri olan realist bakış açısına **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri** adlı hikâye kitabıyla katkıda bulunmuştur. II. Abdülhamid döneminde yaşanan baskı politikalarının el verdiği

ölçüde sosyal aksaklıkları yansıtmaya çalışan Hüseyin Câhid'in, daha sonraki politik duruşunun alt yapısının, bu dönemdeki başarılı gözlemciliği sayesinde oluştuğunu söyleyebiliriz.

Son söz olarak şunu söyleyebiliriz: Hüseyin Câhid'in anlaşılıp değerlendirilmediği bir Servet-i Fünûn edebiyatı pek çok yönden yetersiz kalacaktır. Bu tez aracılığıyla Hüseyin Câhid'in gazeteci ve çevirmen kimliğinin gölgesinde kalan hikâyeci yönü, Servet-i Fünûn edebiyatının ortak temaları merkeze alınarak incelenmiştir. Ayrıca Hüseyin Câhid'in Servet-i Fünûn dönemindeki hikâyeleri, dönemin önde gelen şair ve yazarlarının eserleriyle tematik açıdan karşılaştırılmış ve pek çok yönden benzerlik tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

A) Kitaplar

Ahmed Midhat, (2003), **Ahbâr-ı Âsâr'a Tamîm-i Enzâr**, (Haz.: N. ESEN), İletişim Yayınları, İstanbul.

Ahmed Şuayb (2005), **Hayat ve Kitaplar**, (Haz. E. ERBAY), Salkımsöğüt Yayınları, Ankara. Bkz. Ahmed Şuayb (1317/1901), **Hayat ve Kitaplar**, Edebiyat-ı Cedîde Kütüphanesi, İstanbul.

AKYÜZ, Kenan (1995), **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri**, 5. Baskı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

Ali Kemal, (2003), **Fetret**, (Haz. M. Kayahan ÖZGÜL), Hece Yayınları, İstanbul. Bkz. Ali Kemal (1329/1913), **Fetret**, Muhtar Hâlid Kitabevi, İstanbul.

Ali Kemal, (2004), **Ömrüm**, (Haz. M. Kayahan ÖZGÜL), Hece Yayınları, İstanbul.

BANARLI, Nihad Sami (1971), **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-2**, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.

BERKES, Niyazi (2006), **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, (Haz. Ahmet Kuyaş), 9. Baskı, YKY, İstanbul.

Beşir FUAD, (1999), **Şiir ve Hakikat**, (Haz. Handan İnci), YKY, İstanbul.

BİRİNCİ, Necat (1988), **Menemenlizâde Mehmed Tâhir**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

BİRİNCİ, Necat (2000), **Edebiyat Üzerine İncelemeler**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

Cenab Şahabeddin'in Bütün Şiirleri (1984), (Haz. M. KAPLAN, İ. ENGİNÜN, B. EMİL, N. BİRİNCİ, A. UÇMAN), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Cevdet Kudret, (1945), **Türk Hikâye ve Roman Antolojisi**, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul.

Cevdet Kudret, (1998), “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**, 5. Baskı, İstanbul.

DELLALOĞLU, Besim F. (2002), **Romantik Muamma**, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Edebiyat-ı Cedîde’ye Dair Ali Ekrem’den Rıza Tevfik’e Bir Mektup, (1997), Haz. Abdullah UÇMAN, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

ENGİNÜN, İnci (2006), “Hüseyin Cahit”, **Yeni Türk Edebiyatı-Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1829-1923)**,

ERBAY, Erdoğan (2003), **Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatında Aruz Arayışları**, Aktif Yayınları, Erzurum.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet (1925), **Türk Edebiyatı Tarihi**, Cilt 3, Bakü.

FREUD, Sigmund (2006), “Fetişizm”, **Cinsellik Üzerine**, (Çev. Selçuk BUDAK), 3. Basım, Öteki Yayınevi, İstanbul.

GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

GÜMÜŞ, Semih (2000), **Öykülerde İstanbul**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

GÜNEŞ, Burhan (2003), **Tanzimattan Bugüne Seçme Hikâyeler Antolojisi**, İlke Yayıncılık, Ankara.

GÜRBİLEK, Nurdan (2004), **Kör Ayna, Kayıp Şark-Edebiyat ve Endişe**, Metis Yayınları, İstanbul.

HENGİRMEN, Mehmet (2000), **Türk Öykülerinden Seçmeler**, Engin Yayınevi, Ankara.

Hikâyeciliğimizin 100. Yılında Yüz Örnek (1987), (Haz. S. K. TURAL, Z. KERMAN, M. K. ÖZGÜL), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

HUYUGÜZEL, Ömer Faruk (1982), **Hüseyin Cahit Yalçın’ın Hayatı, Roman ve Hikâyeleri Üzerinde Bir Araştırma**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

HUYUGUZEL, Ömer Faruk (1984), **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve Edebî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.

Hüseyin Kâzım Kadri, (2000), **Meşrutiyetten Cumhuriyete Hatıralarım**, (Haz. İsmail KARA), 2. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul

İLERİ, Selim (1998), **Modern Türk Edebiyatı'nda 99 Hikâyeciden 99 Hikâye**, 2. Baskı, Oğlak Yayınları, İstanbul.

KABAKLI, Ahmet (1985), “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2003), **Hikâye Tahlilleri**, 9. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KAPLAN, Mehmet (2005), **Tevfik Fikret (Devir-Şahsiyet-Eser)**, 8. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KARAALİOĞLU, Seyit Kemal (1986), “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi-2**, İnkılâp Kitabevi Yayınları, İstanbul.

KEFELİ, Emel (2000), **Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1964), “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Edebiyat Yayınevi, Ankara.

KOLCU, Ali İhsan (2005), **Servet-i Fünûn Edebiyatı**, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara.

KOLCU, Hasan (1993), **Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

KORKMAZ, Ramazan (2006), “Servet-i Fünûn Topluluğu”, **Türk Edebiyatı Tarihi-3**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

LEKESİZ, Ömer (1997), **Yeni Türk Edebiyatında Öykü 1**, Kaknüs Yayınları, İstanbul.

LEKESİZ, Ömer (2000), **Öykü İzleri**, Hece Yayınları, Ankara.

MARDİN, Şerif (2006), “Yeni Osmanlılar Hareketi”, **Türk Modernleşmesi**, (Der. M. TÜRKÖNE-T. ÖNDER), 16. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mehmed Rauf'un Anıları, (2001), (Haz. R. TARIM), Özgür Yayınları, İstanbul.
Mehmet KAPLAN, (2004), **Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1**, 7. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Mehmed Rauf, (2000), **Siyah İnciler**, (Haz. H. ARGUNŞAH), Çağrı Yayınları, İstanbul. Bkz. Mehmed Rauf, (1317-1901), **Siyah İnciler**, Âlem Matbaası, İstanbul.

Mehmed Rauf, (2003), **Eylül**, (Yayına Haz. P. GÜVEN, B. UMAZ), İnkılâp Kitabevi Yayınları, İstanbul. Bkz. Mehmed Rauf (1317/1901), **Eylül**, Âlem Matbaası, İstanbul.

Mehmed Rauf (2006), **Seçme Hikâyeler**, (Yayına Haz. R. TARIM), Özgür Yayınları, İstanbul.

MUTLUAY, Rauf (1970), **100 Soruda XIX. Yy. Türk Edebiyatı (Tanzimat ve Servet-i Fünûn)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

NAYIR, Yaşar Nabi (2005), **Tanzimat'tan Günümüze Türk Öykü Antolojisi**, 6. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul.

NECATİGİL, Behçet (1960), “YALÇIN, Hüseyin Cahit”, **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Varlık Yayınları, İstanbul.

OKAY, Orhan (2005), “Edebiyat-ı Cedîde”, **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

ORTAÇ, Yusuf Ziya (1963), “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Portreler**, Akbaba Yayınevi, İstanbul.

ÖZKIRIMLI, Atilla (2004) “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Cilt 2, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.

PARLATIR, İsmail (2000), **Tevfik Fikret-Dil ve Edebiyat Yazıları**, 3. Baskı, TDK Yayınları, Ankara.

PARLATIR, İsmail (2005), **Recaî-zade Mahmut Ekrem**, MEB Yayınları, İstanbul.

Recâizâde Mahmud Ekrem, (1301/1886), **Takdîr-i Elhan**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul.

Recâizâde Mahmud Ekrem (1307/1891), **Muhsin Bey**, İstapan Matbaası, İstanbul.

Servet-i Fünûn Edebiyatı (2006), (Haz. İ. PARLATIR, İ. ENGİNÜN, Ö. F. HUYUGÜZEL, B. ERCİLASUN, M. ÖZBALCI, A. KARACA), Akçağ Yayınları, İstanbul.

SEVÜK, İsmail Habib (1931), “Hüseyin Cahit”, **Edebî Yeniliğimiz**, Devlet Matbaası, İstanbul.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2007), **XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, 2. Baskı, YKY, İstanbul.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (Eylül 2000), **Edebiyat Üzerine Makaleler**, 6. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul.

TARIM, Rahim (2000), **Mehmed Rauf-Hayatı ve Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma**, Akçağ Yayınları, Ankara.

TANSEL, Fevziye Abdullah (2005), **Husûsî Mektuplarına Göre Namık Kemal ve Abdülhak Hâmid**, Akçağ Yayınları, Ankara.

TEBER, Serol (2002), **Aşyan’daki Kâhin-Tevfik Fikret’in Melankolik Dünyası**, Okuyanıs Yayınları, İstanbul.

TEBER, Serol (2004), **Melankoli/ “Normal Bir Anomali”**, Say Yayınları, İstanbul.

Tevfik FİKRET (2000), **Dil ve Edebiyat Yazıları**, (Haz. İ. PARLATIR), 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tevfik Fikret, (2005), **Rübâb-ı Şikeste**, (Haz. A. UÇMAN-H. AKAY), Çağrı Yayınları, İstanbul. Bkz. Tevfik Fikret, (1900), **Rübâb-ı Şikeste**, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi, İstanbul.

TOKGÖZ, Ahmed İhsan (1993), **Matbuat Hatıralarım**, İletişim Yayınları, İstanbul.

TOPLU, Erhan Sezai (1992), **Türk Edebiyatı’ndan Seçme Hikâyeler-1**, MEB Yayınları, İstanbul.

TUNCER, Hüseyin (1992), **Servet-i Fünûn Edebiyatı-Arayışlar Devri Türk Edebiyatı II**, Akademi Kitabevi, Ankara.

URAZ, Murad (1938), “Hüseyin Câhid YALÇIN”, **Edebiyat Antolojisi**, Sühulet Kitabevi, İstanbul.

UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (1307/1891), **Hikâye**, İstapan Matbaası.

UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (2003), **Mâi ve Siyah**, (Yayına Haz. E. DOĞAN), 3. Basım, Özgür Yayınları, İstanbul. Bkz. UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (1899), **Mâi ve Siyah**, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi, İstanbul.

UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (2003), **Aşk-ı Memnû**, (Yayına Haz. M. KAYA), 3. Basım, Özgür Yayınları, İstanbul. Bkz. UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (1901), **Aşk-ı Memnû**, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi, İstanbul.

UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (2004), **Küçük Fıkralar (Hikâyeler)**, (Yayına Haz. F. ASLAN), Özgür Yayınları, İstanbul.

UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (2005), **Bir Yazın Tarihi**, (Yayına Haz. K. ANDI), Özgür Yayınları, İstanbul.

UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (2006), **Solgun Demet**, (Yayına Haz. D. SOĞANOĞLU), Özgür Yayınları, İstanbul.

UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (2008), **Kırk Yıl**, (Haz. N. Ö. AKIN), Özgür Yayınları, İstanbul. Bkz. UŞAKLIGİL, Hâlid Ziya (1935), **Kırk Yıl**, İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat.

YÜCEBAŞ, Hilmi (1960), **Büyük Mücahit Hüseyin Cahit**, Kültür Kitabevi, İstanbul.

(YALÇIN), Hüseyin Câhid (1315/1899), **Hayât-ı Muhayyel**, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi, İstanbul.

(YALÇIN), Hüseyin Câhid (1317/1901), **Hayal İçinde**, Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi, İstanbul.

(YALÇIN), Hüseyin Câhid (1325/1909), **Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, Hilâl Matbaası, İstanbul.

(YALÇIN), Hüseyin Câhid (1935), **Edebî Hatıralar**, Akşam Kütüphanesi, İstanbul.

B) Süreli Yayınlar

A. Nadir, (2 Teşrîn-i Sâni 1316/15 Kasım 1900), “Şiirimiz”, **Servet-i Fünûn**, nr. 505, 163-170. Bkz. **Edebiyat-ı Cedîde’ye Dair Ali Ekrem’den Rıza Tevfik’e Bir Mektup**, (1997), Haz. Abdullah UÇMAN, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

A. Nadir, (9 Teşrîn-i Sâni 1316/22 Kasım 1900), “Şiirimiz”, **Servet-i Fünûn**, nr. 506, 178-186. Bkz. **Edebiyat-ı Cedîde’ye Dair Ali Ekrem’den Rıza Tevfik’e Bir Mektup**, (1997), Haz. Abdullah UÇMAN, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

A. Nadir, (16 Teşrîn-i Sâni 1316/29 Kasım 1900), “Şiirimiz”, **Servet-i Fünûn**, nr. 507, 195-199. Bkz. **Edebiyat-ı Cedîde’ye Dair Ali Ekrem’den Rıza Tevfik’e Bir Mektup**, (1997), Haz. Abdullah UÇMAN, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

A. Nadir, (26 Teşrîn-i Sâni 1316/9 Aralık 1900), “Şiirimiz”, **Servet-i Fünûn**, nr. 508, 211-215. Bkz. **Edebiyat-ı Cedîde’ye Dair Ali Ekrem’den Rıza Tevfik’e Bir Mektup**, (1997), Haz. Abdullah UÇMAN, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

A. Nadir, (30 Teşrîn-i Sâni 1316/13 Aralık 1900), “Şiirimiz”, **Malûmat**, nr. 266, 526-530. Bkz. **Edebiyat-ı Cedîde’ye Dair Ali Ekrem’den Rıza Tevfik’e Bir Mektup**, (1997), Haz. Abdullah UÇMAN, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

A. Nadir, (7 Kânûn-ı Evvel 1316/20 Aralık 1900), “Şiirimiz”, **Malûmat**, nr. 267, 539-542. Bkz. **Edebiyat-ı Cedîde’ye Dair Ali Ekrem’den Rıza Tevfik’e Bir Mektup**, (1997), Haz. Abdullah UÇMAN, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

A. Nadir, (14 Kânûn-ı Evvel 1316/27 Aralık 1900), “Şiirimiz”, **Malûmat**, nr. 268, 554-564. Bkz. **Edebiyat-ı Cedîde’ye Dair Ali Ekrem’den Rıza Tevfik’e Bir Mektup**, (1997), Haz. Abdullah UÇMAN, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

ALANGU, Tahir (1 Kasım 1957), “Hüseyin Câhid’in Hikâyeciliği”, **Yeditepe**, 4-7.

Ali Kemal, “Şöhret-i Sehîle”. Bkz. ÖZTÜRK, Nurettin (2005), **Türk Edebiyatında Polemik ve Kavgalarım**, Lisans Yayıncılık, İstanbul.

Andelib, (21-28 Mayıs 1314/2-9 Haziran 1898), “Birader-i Muhteremim Ahmed Rasim’e”, **Malûmat**, nr. 135-136. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Ahmed Midhat Efendi, (10 Mart 1313/22 Mart 1897), “Dekadanlar”, **Sabah**, nr. 2680. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Ahmed Midhat Efendi, (21 Teşrîn-i Sâni/3 Aralık 1898), “Teslim-i Hakikat”, **Tarik**, nr. 4639. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Ahmed Rasim, (7 Mayıs 1314/19 Mayıs 1898-28 Mayıs 1314/9 Haziran 1898), “Tekâmül ve Terakki”, **Musavver Malûmat**, nr. 133-136. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

BİRİNCİ, Necat (Temmuz 1989), “Muktebes-Abes Tartışmasından Önce Kulak İçin Kafiye”, sayı 439, **Türk Dili**, 18-24.

Cenab Şahabeddin (19 Teşrîn-i Evvel 1311/31 Ekim 1895), “Cû-yı Hoş-revân”, **Malûmat**, nr. 19, 406. (Bkz. **Cenab Şahabeddin’in Bütün Şiirleri**, Haz. M. KAPLAN, İ. ENGİNÜN, B. EMİL, N. BİRİNCİ, A. UÇMAN, 406.)

Cenab Şahabeddin, “Ta’yin-i Metâlib”, **Hazine-i Fünûn**, nr. 24, 23 Teşrîn-i Sâni 1311/5 Aralık 1895, 189-190. (Bkz. **Cenab Şahabeddin’in Bütün Şiirleri**, Haz. M. KAPLAN, İ. ENGİNÜN, B. EMİL, N. BİRİNCİ, A. UÇMAN, 121.)

Cenab Şahabeddin (15 Şubat 1311/27 Şubat 1896), “Teşne-i Teb”, **Mekteb**, nr. 22, 337. (Bkz. **Cenab Şahabeddin’in Bütün Şiirleri**, Haz. M. KAPLAN, İ. ENGİNÜN, B. EMİL, N. BİRİNCİ, A. UÇMAN, 94.)

Cenab Şahabeddin, (16 Mayıs 1312/28 Mayıs 1896), “Son Arzu”, **Servet-i Fünûn**, nr. 272, 180. (Bkz. **Cenab Şahabeddin’in Bütün Şiirleri**, Haz. M. KAPLAN, İ. ENGİNÜN, B. EMİL, N. BİRİNCİ, A. UÇMAN, 147.)

Cenab Şahabeddin, (26 Haziran 1313/8 Temmuz 1897), “Yeni Tabirat”, **Servet-i Fünûn**, nr. 330, 290-292. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Cenab Şahabeddin, (17 Temmuz 1313/29 Temmuz 1897), “Yeni Elfaz”, **Servet-i Fünûn**, nr. 333, 322-323. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Cenab Şahabeddin, (6 Teşrin-i Sâni 1313/18 Kasım 1897), “Dehân-ı Yâr”, **Servet-i Fünûn**, nr. 349, 228. (Bkz. **Cenab Şahabeddin’in Bütün Şiirleri**, Haz. M. KAPLAN, İ. ENGİNÜN, B. EMİL, N. BİRİNCİ, A. UÇMAN, 228.)

ÇETİN, Nurullah (Ekim-Kasım 2000), “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kadarki Türk Hikâyesine Kısa ve Genel Bir Bakış”, **Hece-Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**, sayı 46-47, 73-81.

DEMİRALP, Oğuz (Yaz 2007), “Hülya ile Sevda”, Melankoli Dosyası, **cogito**, sayı 51, 181-191.

DİZDAROĞLU, Hikmet (15 Kasım 1957) “Hüseyin Cahit Yalçın”, **Varlık**, sayı 466, 8.

Halil Edib, (22 Kânûn-ı Sâni 1313/3 Şubat 1898-5 Şubat 1313/17 Şubat 1898), “Mukabele-i Meşruaya Karşı Terk-i Müsamaha”, **Malûmat**, nr. 119-121. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Hasan Asaf, (26 Teşrîn Evvel 1311/7 Kasım 1895), “Burhan-ı Kudret”, **Malûmat**, sayı 20, 431.

Hüseyin Câhid, (18 Nisan 1307/30 Nisan 1891), “Ahmed Paşa Camii”, **Servet-i Fünûn**, nr. 6, 68.

Hüseyin Câhid, (8 Şubat 1311/20 Şubat 1896), “Ada Vapurunda”, **Mekteb**, nr. 21, 332-336.

Hüseyin Câhid, (2 Kânûn-ı Sâni 1312/14 Ocak 1897), “Röneka”, **Servet-i Fünûn**, nr. 305, 298-301.

Hüseyin Câhid, (3 Teşrîn-i Evvel 1313/15 Ekim 1897), “Âsâr-ı Edebiye Ne Yolda Tenkid Edilir?”, **Mütâlâa**, nr. 74, 3. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Hüseyin Câhid, (14 Mayıs 1314/26 Mayıs 1898), “Edebiyat-ı Cedîde, Menşe ve Esasları”, **Servet-i Fünûn**, nr. 376, 183-186.

Hüseyin Câhid, (21 Mayıs 1314/2 Haziran 1898), “On Dokuzuncu Asrın Temâyülât-ı Rûhiyesi: Dekadizm, Sembolizm”, **Servet-i Fünûn**, nr. 377, 194-198.

Hüseyin Câhid, (4 Haziran 1314/16 Haziran 1898), “Şöhret-i Sehîle-Ali Kemal Bey’e”, **Servet-i Fünûn**, nr. 379, 226-237.

Hüseyin Câhid, (27 Mayıs 1314/8 Haziran 1898), “Günde Bir İntihal-Ali Kemal Bey’e”, **İkdam**, Bkz. Hüseyin Câhid, **Kavgalarım**.

Hüseyin Câhid, (12 Teşrîn-i Sâni 1314/24 Kasım 1898), “Arab’dan İstifade Edeceğimiz Ulûm”, **Tarîk**. Bkz. Hüseyin Câhid, **Kavgalarım**.

Hüseyin Câhid, (3 Teşrîn-i Evvel 1317/16 Ekim 1901), “Edebiyat ve Hukuk”, nr. 553, **Servet-i Fünûn**, 104-107.

Hüseyin Câhid, (2 Kânûn-ı Evvel 1314/14 Aralık 1898), “Biraz Daha Hakikat”, **Tarîk**, nr. 4650. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

İLERİ, Selim (Temmuz 1975), “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, **Türk Dili**, sayı 268, 4-25.

İNCİ, Handan, (Güz 1998), “Türk Edebiyatının Sürgün Tarihinde İlginç Bir Sayfa yahut Bir Sürgünün Beş Hikâyesi”, **kitaplık**, sayı 34, 194-203.

İNCİ, Handan (Ocak-Şubat 2006), “İnce, oldukça kıymetli, biraz çabuk yapılmış, fakat inşaatı bitmeden yarım kalıvermiş bir köprü”: Nâbizâde Nâzım”, **Eşik Cini**, sayı 1, 33-37.

İsmail Safa, (5 Mart 1314/17 Mart 1898), “Musahabe-i Edebiye 36”, **Servet-i Fünûn**, nr. 366, 23-25. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri (26 Ağustos 1326/8 Eylül 1910), “Hayat-ı Hakikiye Sahneleri ve Hüseyin Câhid Bey”, **Servet-i Fünûn**, sayı 1005, 287-290.

Mehmed Rauf, “Tarih-i Hikâye”, **Mekteb**, (5 Ağustos 1312-21 Teşrin-i Sâni 1312/27 Ağustos 1896-3 Aralık 1896), nr. 48-49, 52, 54, 57-59, 62.

Mehmed Rauf, (25 Temmuz 1312/6 Ağustos 1896), “Gelirken”, **Mekteb**, nr. 45, 719-720.

Mehmed Rauf, (2 Teşrîn-i Evvel 1313/14 Ekim 1897), “Bizde Hikâye”, **Servet-i Fünûn**, nr. 344.

Mehmed Rauf, (3-10 Haziran 1315/15-22 Haziran 1899), “Hayat-ı Muhayyel Muharriiri”, **Servet-i Fünûn**, sayı 431-432, 233-250.

Mehmed Rauf, (1 Mayıs 1927), “Yeşil Yurd Hikâyesi”, **Güneş**, sayı 9, 6.

Mustafa Sabri Efendi, (3 Kânûn-ı Evvel 1314/15 Aralık 1898), “Cür’etli Bir Dekadan”, **Malûmat**, nr. 163. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Raif Necdet, (Mart 1326/Mart 1910), “Musahabe-i Edebiyye”, **Resimli Kitap**, no: 18, 448-461.

Safvet Suad, (11 Mart 1320/24 Mart 1904), “Saadet-i Hakikiye”, **Servet-i Fünûn**, nr. 674, 370-371. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Süleyman Nesib, (11 Nisan 1313/23 Nisan 1897, 13 Nisan 1313/25 Nisan 1897), “Dekadanlar”, **Tercüman-ı Hakikat**, nr. 5740-5742. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Süleyman Nesib, (30 Nisan 1314/12 Mayıs 1898), “İki Söz Daha”, **Servet-i Fünûn**, 146-157. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

TARIM, Rahim, (Nisan 2006), “Servet-i Fünûn Edebî Topluluğunun ‘Yeşil Yurt’ Özlemi”, **kitap-lık**, sayı 93, 77-86.

Tevfik Fikret, (19 Şubat 1313/3 Mart 1898), “Musahabe-i Edebiye 35: İki Söz”, **Servet-i Fünûn**, nr. 364, 402-405. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Tevfik Fikret, (13 Mayıs 1313/25 Mayıs 1897), “Timsal-i Cehalet”, **Mütâlaa**, Nüsha-i Fevkalâde, 3. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Tevfik Fikret, (9 Temmuz 1314/21 Temmuz 1898), “Musâhabe-i Edebiyye-Bir Arkadaşım”, **Servet-i Fünûn**, nr. 384, 308. Bkz. GÖKÇEK, Fazıl (2007), **Bir Tartışmanın Hikâyesi: Dekadanlar**, Dergâh Yayınları, İstanbul.

Tevfik Nadir, (1319) “Aynen Varaka”, **Malûmat**, sayı 189.

C) Tezler ve Yayımlanmamış Çalışmalar

ALİŞ, Şehnaz (1994), **Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük hikâye-Mensur Şiir-Manzum Hikâye 1896-1901**, (Dan. İ. ENGİNÜN), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi.

EMİL, Birol (1959), **Servet-i Fünûncular ve Dekadanlık Meselesi**, (Dan. M. KAPLAN), Basılmamış Bitirme Tezi, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü, İstanbul.

KORKMAZ, Hüseyin (1969), **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayat-ı Muhayyel'inin Metni ve Tahlili**, (Dan. M. KAPLAN), Mezuniyet Tezi, İstanbul.

OGAN, Nevin (1953), **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Roman ve Hikâyeleri**, (Dan. M. KAPLAN), Mezuniyet Tezi, İstanbul.

SAZYEK, Hakan (1989), **Halit Ziya Uşaklıgil'in Hikâyeleri ve Türk Hikâyesine Katkıları**, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. İ. PARLATIR), Ankara.

SOYBAY, Işık (1966), **Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hikâyeciliği ve Hayat-ı Hakikiye Sahneleri**, (Dan. M. KAPLAN), Mezuniyet Tezi, İstanbul.

D) Ansiklopedi ve Sözlükler

ENÇ, Mithat (1974), **Ruhbilim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ERCİLASUN, Bilge (1990), "Hüseyin Cahit Yalçın", **Büyük Türk Klasikleri**, Cilt 10, Ötüken Yayınları, İstanbul, 104-109.

HUYUGÜZEL, Ömer Faruk (1998), "Hüseyin Cahit Yalçın", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi-Devirler/İsimler/Eserler/Terimler**, Cilt 8, Dergâh Yayınları, İstanbul.

İmzasız (2001), "Hâlid Ziya Uşaklıgil", **Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, Cilt II, YKY, İstanbul, 857-862.

PALA, İskender (2004) **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, 14. Basım, Kapı Yayınları, İstanbul.

PARLATIR, İsmail (1990), “Servet-i Fünûn Dergisi”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Cilt 7, Dergâh Yayınları, İstanbul, 527-536.

TARAKÇI, Celâl (1993), “Cenab Şahabeddin”, **DİA**, Cilt 7, İstanbul, 346-349.

TARIM, Rahim (2003), “Mehmed Rauf”, **DİA**, Cilt 28, İstanbul, 515-517.

Türkçe Sözlük (2005), 10. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Bursa'da doğdu. Tüm eğitim ve öğretim hayatı Yalova'da geçti. 2001 yılında Yalova Lisesi'ni bitirdi. Aynı yıl Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne girdi. 2005 yılında mezun olduktan sonra bir süre Dilnihat Özyeğin Lisesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak çalıştı. Ardından Varlık Yayınları'nda editör yardımcısı olarak görev yaptı. 2006'da Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeni Türk Edebiyatı Programı'nda yüksek lisans yapmaya hak kazandı. Şu anda Dilnihat Özyeğin Lisesi'ndeki görevine devam etmektedir.